

ప్రాచీన తత్వశాస్త్రవిద్యాలక్షణము - పామవేదం జానకిరావు

ప్రాచీన దేవాలయశిథిలములు - పాగి వెంకటవరసింహం (ప)

ప్రాచీనాంధ్రభాష - రేఫులు - కుందూరి ఈశ్వరదత్తు

ప్రాచీనాంధ్రచైతన్యము - హేమకీర్తిరెమ్మలు (కల)

ప్రేమ స్రుద్ధి - పి. వి. సతి (క)

ప్రేమభిక్ష - తిమ్మరాజు శర్మిలారామణరావు

వనవిజయ - గో. వెంకయ్య (పట్టకథ)

కాలభాష

కొద్దనీతులు - బులుసు పాపయ్యకాశ్రీ (ప)

కొద్దనాద్వయము - పరిశోధన - హరితన

'భాగ' గుపాలయంతరికళాచైతన్య - కవుల రామమోహనకాశ్రీ - (పత్రిక)

భామలి - తల్లావజ్ఞుల శివశంకరకాశ్రీ (ప)

భారతిజనని - కృష్ణకాశ్రీ (గ)

భారతదేశమునకు గలది దాస్యమోచనము - పంచాంగం నివర్తి కుమారశర్మ

భారతవృద్ధరాజప్రతిజ్ఞ - కొండ వెంకటప్పయ్య (ప)

భారతసంగీతకాస్త్రాస్యజనమనకు ప్రవేశిక - హుజుగురు కృష్ణాచార్యులు

భారతి - తలల ముర్ఖారావు (ప)

భావోబలత - పురాణం మార్గనారాయణతీర్థులు (ప)

మనవరిత్ర రచనాకాలము - యక. వెంకటరమణయ్య (పు. వి.)

కుందూరి ఈశ్వరదత్తు (పు. వి.)

మబ్బు - మిస్సికంటి గురునాథశర్మ (ప)

మయూరమహాకవి - ఆకుండి వేంకటకాశ్రీ

మహానాక్యములు - ఎరిమెళ్ల సోమన్న (కల)

మహిమ గురమర్చని (కల)

మండుకథ - కమల రత్న వరలక్ష్మయ్య (క)

మలకనాడు - యన్. శ్రీకంఠకాశ్రీ

మోచాకుసుమా మోదవిచారము - వేదము వేంకటరామకాశ్రీ

యవనరాజ్యసంస్థాపనాచార్య కృష్ణదేవరాయలు - పే. వెం. (కల)

యమిందుని చిత్రలేఖనము కొం. జ. (కల)

యమిందుని చిత్రలేఖనము కొం. జ. (కల)

యమిందుని చిత్రలేఖనము కొం. జ. (కల)

యమిందుని చిత్రలేఖనము కొం. జ. (కల)

యమిందుని చిత్రలేఖనము కొం. జ. (కల)

యమిందుని చిత్రలేఖనము కొం. జ. (కల)

యమిందుని చిత్రలేఖనము కొం. జ. (కల)

...	...	...	౧౪	౯౫౨-౯౫౫
...	...	...	౨	౩౫-౪౫
...	...	...	౯	౩౯౯-౪౦౫
...	...	...	౨	౯౪
...	...	...	౧౧	౨౩౯-౨౪౫
...	...	...	౪	౧౦౦-౧౦౫
...	...	...	౧౧	౨౫౯-౨౬౫
...	...	...	౨	౬౯-౭౪
...	...	...	౯	౩౯౯-౪౦౫
...	...	...	౪	౩౩౯-౩౪౦
...	...	...	౪	౨౨౪
...	...	...	౨	౫-౧౪
...	...	...	౯	౪౫౪
...	...	...	౨	౧౨౬
...	...	...	౪	౨౨౬-౨౨౮
...	...	...	౨	౨౮
...	...	...	౨	౪౩-౫౦
...	...	...	౪	౧౬౩-౧౬౪
...	...	...	౧౧	౪౬౩-౪౮౦
...	...	...	౪	౨౨౦-౨౨౨
...	...	...	౪	౧౨౨-౧౨౮
...	...	...	౪	౨౫౦
...	...	...	౯	౪౫౮
...	...	...	౪	౧౬౬-౧౬౮
...	...	...	౧౧	౨౩౮-౨౪౦
...	...	...	౪	౩౨౧-౩౨౨
...	...	...	౪	౩౩౨-౩౩౩
...	...	...	౯	౪౦౯-౪౧౦
...	...	...	౪	౨౪౩-౨౪౪
...	...	...	౧౨	౧౦౦
...	...	...	౧౦	౬౨౫-౬౨౬
...	...	...	౧౨	౯౫౦
...	...	...	౧౨	౯౫౦

దేశపారిశ్రామికముగ్రంథములు—చాచలి వెంకటహనుమంతరావు	...	౧౧	౮౦౩-౮౧౨
దేశపారిశ్రామికముగ్రంథములు—	...	౯	౪౪౯-౪౫౪
శత్రు పారిశ్రామికముగ్రంథము—కొన్ని సూక్ష్మములు—చాచలి వెంకటహనుమంతరావు	౮		౨౫౧-౨౫౩
-జి. జాషువ (ప)	...	౧౧	౮౦౫

స వ పు రాణ ము వెల 2-8-0

కాల్కురికి సోమనాథకవి ... పరిష్కర్త:— వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

వ శతాబ్దమున వెలసిన శైవమతప్రతిపాదకముగు ద్వైపదకావ్యము. ఇందు శైవ
గు బసవేశ్వరునియు, తత్పూర్వులు, తత్సమకాలీనులు నగు శివభక్తులయు
సముగను, పాఠకులు మనసుకరగి తన్మయులగునట్లుగను కవి వర్ణించినాడు.
సమధురము లగు జానుదెనుగు పలుకుల జాలువార్చి రచనమున ముద్దులు
గంధము భిన్న భిన్న మండలములకు జెందిన పెక్కు తాళప్రతమాత్మకలతో
రింపబడినది. పాఠాంతరములు సూచింపబడినవి. పరిష్కర్త రచించిన
క (129 పుటలు) ఇందుగలదు. ఆకాలపు టపూర్వసారస్వతచారిత్రకవిశేష
లిగ నందు పరిష్కర్త యేర్పికూర్చినారు. ఆధునిక కవికుమారుల కది
ము.

ధ మ్మ ప ద ము (వచనము)

ప్రకటన: శ్రీ కేశాంబి రంగచార్యులుగారు, యం. ఏ., యల్. టి.

రాష్ట్రగ్రంథమాలలో ఏడవది. బౌద్ధధర్మమతసారమున ధమ్మపద అనే
మ ఇది. "అహింస" ముఖ్యధర్మం అన్న విషయం ఈ పుస్తకంలో చక్క
ముక్తి కొన్ని గొప్పధర్మాలు విశ్వకల్యాణమున కుపకరించునవి ఇందు
శ్లోకములు తప్పక చదువవలసినపుస్తకం ఇది. ప్రతులు కొలదిగ వేడిన్నవి.

బౌద్ధ గ్రంథమాల నెం. 7, తంబు శెట్టివీధి, జి. టి. మల్లాది

	సంచిక
అన్యుకరావు, పువనుళ్ల-చినుకొంగవల్లరాయడు-క్రీడాభిరామము	౩
అన్నపూర్ణమ్మ, అద్దంపూడి-తెల్లటిరి అన్నపాలుకావు (క)	౧౦
అన్నమరాజుకర్మ, క-కుంగభద్రాకటము (ప)	౩
.. ప్రణయస్మరణ ..	౮
అబ్దుల్లా, అల్లంకెట్టి-గర్భస్థశునిశ్చయము (ప)	౩
అబ్దుల్లామి, పురవండా-నానకా (ప)	౮
.. నా ప్రభు ..	౧౦
అబ్దురావు, రామచంద్ర-నీలిరత్నాలు (ప)	౩
అలలు నీయులు, శాదాలి-విలాసిని	౩
అపార్య-కాంత (మీ.క)	౧
.. అష్టదశవిశ్రమలు (చిత్రకళ)	౧
అమకార-అమకార-ప్రేమ, పంచాంగుల-సోపప్రభవెండి	౧
అమకార-అమకార, కుంభారీ-వసుదత్తరచనాకాలము-పులము	౩
.. ప్రాచీనాంధ్రభాష-రేఫము	౩
.. మహాచరిత్రచనాకాలము (త్ర.వి)	౩
.. అమకార-అమకార-క్రీడాభిరామము (కలి)	౩
కమలావతిదేవి, పులవర్తి-కమలావతి (కలి)	౩
కామేశ్వరరావు, భీమడిపాటి-నామచంద్రాయ్ (క)	౩
కాళివా-నీలేశ్వరరావు-రాయప్రాలు సుబ్బారావుకృతులు	౩
కమలావతి, పంచాంగం, నివర్తి-భారతదేశమునకుగలదావ్యమోచకంబు (ప)	౩
కమలావతి, కేతవరపు-వేణుగానము (ప)	౩
.. కులకేళియదు	౩
.. మోచర్ల రూపాయిమారకము-రైతు	౩
.. భారతదేశము (గ)	౩
.. చంద్రావతి, చులుగులు-భారతీయ సంగీతకాస్తాద్యయనమునకు ప్రవేశిక	౩
.. కులకేళి-కంభునిగం (పట్టకం)	౩
.. కులకేళి-చేదస్తప్రభావానుబంధము (పట్టకం)	౩

• వారాహాస్వామి తి. ప. - రేఫ-అకారములు	...	...	2
• విక్రమకల్యాణమ్, ఓలేటి-కాంత (ప)...	...	...	12
• పాపయ్యకాస్త్రీ, బులుసు-గుంటూరుపాపయ్యగారు	...	...	10
,, ,, బాధపీఠము (ప)	...	...	12
బాపిరాజు, బొడ్డు-క్రొత్తలలుడు (ప)	...	...	7
భట్టరు, యన్. కె. జి. లేలు	...	...	10
భరద్వాజ, వి. ఆర్. - 'వాసు'జననము (ప)	...	...	...
,, ,, కవి-కర్నమడు (ప)	...	...	12
,, ,, ప్రభుసంభవము 2 (ప)	...	...	7
,, ,, నగబోధ (ప)	...	...	7
భావనాచార్యులు, యం-అంజలి (ప)	...	...	7
• మారుతి - డబ్బు, డబ్బు, డబ్బు	...	...	2
ముద్దుకృష్ణ - సామద్రీకం-అరచేయి	...	...	10
• ముసలమ్మ - తాచేటిబావ (పిట్టకథ)	...	...	12
యజ్ఞన్న, దిర్రా-కీ. శే. ఆకుండివ్యాసమూర్తిగారు	...	...	12
యజ్ఞేశ్వర సోమయాజి, నర్సా-వేదములు	...	...	...
రంగనాథక, యన్, ఆర్. - తైత్తిరికవ్యోగులు-వారిసాండిత్యము	...	...	10
రంగాచార్యులు, కిళాంబి-సోనదండమాత్రము	...	...	7
,, ప్రతివాదిభంజకరం-శ్రీకృష్ణకులాభారప్రదర్శనము (నాటకకళ)	...	...	7
,, ,, స్మృతి (ప)	...	...	12
రంగారావు, ఆ. వెం. - అనుభోగము (ప)	...	...	12
రాఘవరావు, జి. వి. - సర్పహమ్మస్త్రి జేసి	...	...	12
,, ,, ఆర్మి-మెడీన్ చరిత్రము	...	...	12
,, బెల్లంకొండ-దూతికోపాలంభము (ప)	...	...	12
రామకృష్ణయ్య, కోరావ-నన్నయకుటుంబ మాండ్రవాజ్ఞుయస్థితి	...	...	12
రామకృష్ణకాస్త్రీ, నల్లాది-పింఠభావాలు (క)	...	...	12
రామచంద్రరావు, లేటముళ్ళ - పిశాచారాధన మెచ్చటనుండివచ్చు 3.	...	...	...
,, ధగజి-కర్నూలునా బులు	...	...	12
రామనరసింగరావు, కూరెళ్ళ - విహంగము - స్వేచ్ఛ (ప)	...	...	...
రామబ్రహ్మనందం, ప్రభల-లీలాకథలు (ప)	...	...	...
రామమూర్తికాస్త్రీ, డి-తద్భావభావన (ప)	...	...	...
రామపానకాస్త్రీ, కవుతా - 'భాగ' గుమాలయందలి కళా వైఖరి (చిత్రకళ)	...	...	...
రామబాయమ్మ, జ-త్రిమూర్తులపరీక్ష (క)	...	...	...
రామారావు, తిలిసెట్టి - సనాతన ప్రాండవ - త్రికచన మనకు ఆదర్శము కాగలదా (చిత్రకళ)	...	...	...
,, ,, సింహాశ్రమనందలి సనాతన చిత్రములు (చిత్రకళ)	...	...	...
,, ,, చిత్రములు-చిత్రఖండము (చిత్రకళ)	...	...	...

రమ్యగారు

[illegible]

చేంకటరమణయ్య, యశోమనుచరిత్రచవాళాకాలము (పు.వి)	...	8
" " కల్యాణకలుబరిగలు-కృష్ణరాయలు	...	9
" " సామనవరసింగరాజులచిత్రమర్మపుముట్టడి (కల)	...	10
" " పెద్దన్న-మ్యానిజ్-శిక్షిణారాయణ	...	11
" " వసుచరిత్రచవాళాకాలము (పు.వి)	...	12
చేంకటకాశ్రిత, మండలేముల-అహంసాప్రకంప (పు)	...	13
చేంకటసుబ్బారావు, కొదారి-హంపి-శీత్రము (పు)	...	14
" " " " " " " " " " " "	...	15
" " " " " " " " " " " "	...	16
" " " " " " " " " " " "	...	17
" " " " " " " " " " " "	...	18
చేంకటకృష్ణయ్య, ఉప్పులూరు-నల్లదొర (పట్టకం)	...	19
చేంకటనానుమంతరావు, చాచి-హిందూదేశపు పారిశ్రామిక సమస్యలు: కొన్ని నూతనము	...	20
" " " " హిందూదేశపారిశ్రామికాభివృద్ధి	...	21
" " " " హిందూదేశపారిశ్రామిక సమస్యలు	...	22
చేంకటానలపతిరావు, అమృతమి-కల్లనవృత్తి (గీ)	...	23
చేంకయ్య, గో-బసవన్న (పట్టకం)	...	24
చేంకటకారిదాసకవులు-రెరహవతి (పు)	...	25
చేంకటకృష్ణరావు, భావరాజు-అంధ్రనట ప్రవీణమునూలు శ్రీయుగ తాళూరి	...	26
నరసింహరావుమోతులుగారు (నాట్యకళ)	...	27
" " " " కాలివాదనవంశీయుల కావనములు	...	28
" " " " " " " " " " " "	...	29
చేంకటనరసింహరావు, కాళూరి-కర్క-కళోభ (పు)	...	30
చేంకటనిలాధిరాజు, రాజా, వత్సవాను-కేళంకలాంధ్రీకరణము (పు)	...	31
చేంకటపార్వతీశ్వరకవులు-కరకుమారి (పు)	...	32
చేంకటరత్నము, వడ్లమాది-విశేషయతి	...	33
చేంకటరమణయ్య, బులుసు-వసంతముకుపు	...	34
చేంకటరామయ్య, భురగా-వాణిపర్వమేదిరా? (గీ)	...	35
చేంకట రామకాశ్రిత, ఓలేటి-మరుశీత్రము (పు)	...	36
" " కల్లూరి-శ్రీనీతి రత్నావళి (పు)	...	37
చేంకటరామనాథస్వామి, పరమపు-సంస్కృతివల్ల సమాజముయము	...	38
చేంకటరామకాశ్రిత, వేదము-మోక్షానుభవముమోక్షావధారము	...	39
చేంకటరావు, కవికొండల-కుటుంబకరంగిణి-కుచిమతి (గీ)	...	40
" " " " వదలాయువు (క)	...	41
చేంకటరావు, నిడుదల-అముద్రగ్రంథించిమణి	...	42

వైంకటేశ్వరరావు, కొమట్టాజు కీ. శే. విష్ణుకుండి మూడవమాధవవర్మ ఆంధ్రసాహిత్య

పరివర్చనము

...

...

...

౯

౪౬౩-౪౭౦

వీరరాఘవాచార్యులు, యాయ్యాణ్ణి-విస్మృతసంస్కృతికావ్యావళి ౨ భట్టబాబుని

ప్రద్యుకాదంబరి

...

...

...

౮

౧౭౨-౧౭౮

మంగిపూడి-నారాయణ నవరత్నములు (ప)

...

...

...

౧౦

౫౫౩-౫౫౪

మంగిపూడి-మయూరపువళి

...

...

...

౧౦

౫౫౫-౫౫౬

రాయశాస్త్రి, ఓలేటి-ఉత్తరరామచరితము కరుణానాథప్రధానకమునా?

...

...

...

౧౧

౭౨౫-౭౩౨

దీవాకర్ణ-ఒక శరద్రాత్రి (ప)

...

...

...

౧౧

౭౯౬

రావు, కామరాజుగడ్డ-హంపీతేత్రము (ప)

...

...

...

౭

౧-౪

రావు, కామరాజుగడ్డ-హంపీతేత్రము (ప)

...

...

...

౭

౧-౪

రావు, కామరాజుగడ్డ-హంపీతేత్రము (ప)

...

...

...

౭

౧-౪

రావు, కామరాజుగడ్డ-హంపీతేత్రము (ప)

...

...

...

౭

౧-౪

రావు, కామరాజుగడ్డ-హంపీతేత్రము (ప)

...

...

...

౭

౧-౪

రావు, కామరాజుగడ్డ-హంపీతేత్రము (ప)

...

...

...

౭

౧-౪

రావు, కామరాజుగడ్డ-హంపీతేత్రము (ప)

...

...

...

౭

౧-౪

రావు, కామరాజుగడ్డ-హంపీతేత్రము (ప)

...

...

...

౭

౧-౪

రావు, కామరాజుగడ్డ-హంపీతేత్రము (ప)

...

...

...

౭

౧-౪

రావు, కామరాజుగడ్డ-హంపీతేత్రము (ప)

...

...

...

౭

౧-౪

రావు, కామరాజుగడ్డ-హంపీతేత్రము (ప)

...

...

...

౭

౧-౪

రావు, కామరాజుగడ్డ-హంపీతేత్రము (ప)

...

...

...

౭

౧-౪

రావు, కామరాజుగడ్డ-హంపీతేత్రము (ప)

...

...

...

౭

౧-౪

రావు, కామరాజుగడ్డ-హంపీతేత్రము (ప)

...

...

...

౭

౧-౪

రావు, కామరాజుగడ్డ-హంపీతేత్రము (ప)

...

...

...

౭

౧-౪

రావు, కామరాజుగడ్డ-హంపీతేత్రము (ప)

...

...

...

౭

౧-౪

రావు, కామరాజుగడ్డ-హంపీతేత్రము (ప)

...

...

...

౭

౧-౪

రావు, కామరాజుగడ్డ-హంపీతేత్రము (ప)

...

...

...

౭

౧-౪

రావు, కామరాజుగడ్డ-హంపీతేత్రము (ప)

...

...

...

౭

౧-౪

రావు, కామరాజుగడ్డ-హంపీతేత్రము (ప)

...

...

...

౭

౧-౪

రావు, కామరాజుగడ్డ-హంపీతేత్రము (ప)

...

...

...

౭

౧-౪

రావు, కామరాజుగడ్డ-హంపీతేత్రము (ప)

...

...

...

౭

౧-౪

రావు, కామరాజుగడ్డ-హంపీతేత్రము (ప)

...

...

...

౭

౧-౪

రావు, కామరాజుగడ్డ-హంపీతేత్రము (ప)

...

...

...

౭

౧-౪

రావు, కామరాజుగడ్డ-హంపీతేత్రము (ప)

...

...

...

౭

౧-౪

రావు, కామరాజుగడ్డ-హంపీతేత్రము (ప)

...

...

...

౭

౧-౪

రావు, కామరాజుగడ్డ-హంపీతేత్రము (ప)

...

...

...

౭

౧-౪

రావు, కామరాజుగడ్డ-హంపీతేత్రము (ప)

...

...

...

౭

౧-౪

నేతారామూర్తి, ఓ కేటి-రాయప్రోలు సుబ్బారావుకృతులు	...	2	2
" " మాతామృత కొత్తిమీర (పేట్టకథ)	...	100	2 20
నేతారామంజరీయులు, వడ్డాది-రాట్నము (ప)	...	100	
సుబ్బారావు, వేలూరి-భారతి (ప)	...	2	
సుబ్రహ్మణ్యకావ్యము, అవ్వారి-శృంగార నైషధము (మీ. త)	...	5	రూ
" " పూర్వస్మృతి (ప)	...	100	
" " " " " "	...	100	
" " శిశిలాంధ్రవిభవము పెద్దాపురముకోట (ప)	...	100	
సుభద్రయాంబ, వీరము-ఉత్తరావలూపము (ప)	...	100	
సుశీలసమర దేవ-సంప్రకృతసాహిత్యమున రసవిచారము	...	100	
సూర్యనారాయణ, పాలపర్తి-శ్రీహరిచరిత్రము	...	100	
సూర్యనారాయణ తీర్థులు-పురాణం-భావికబలత (ప)	...	100	
" " " పురూరవోవిలాపము (ప)	...	100	
సూర్యనారాయణకావ్యము, మల్లాది-శీవప్రబోధనము (ప)	...	100	
" " సన్నిధానము-ఉత్పాతము	...	100	
సూర్యరావు, కొత్తపల్లి-సద్విద్యాధి (ప)	...	5	
" " చాటుపద్యములు (ప)	...	100	
సోమన్న, గ-సెలయ్యలు (గ)	...	5	
" గరిమెళ్ల-మహావాక్యములు (కల)	...	100	
సోమశేఖరశర్మ, మల్లంపల్లి-అరికేసరి కొల్లిపఱకాసనము	...	5	
హనుమచ్ఛాస్త్రి, ఇంద్రకంటి-ఒకనాటిగీతి (ప)	...	5	
హరితనూ-బాధనాబద్ధ తము: పరిశోధన	...	5	

త్వరపడుడు!

ఆంధ్రగ్రంథమాల 100-వ గ్రంథము.

ఆత్మకథ

రూగారు

(గాంధీమహాత్ముని స్వీయచరిత్రము) ప్రథమ సంపుటము (రెండవ
కొన్ పైజా, పుటలు రగిరి, మేలయిన కాగితము, ముచ్చటలు గూ
ఆమూల్యమైన ఈ గ్రంథమునకు వెంటనే ఆర్డరులు పంపుడు
శతావధాని నేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు తెలిగించినది
(మీల పండ్లెండు అణాలు మాత్రమే) తపాలఖర్చులు ప్రత్యేకము

రెండవసంపుటము వెలువడినది.

విలాసము-ఆంధ్రగ్రంథమాల, 7, తంబుశెట్టి

అమృతాంజనం డిజిటల్ సుప్రసిద్ధ పదములు

అమృతాంజనము

ఉచిత డబ్బితో సహా సీసా 1-కి రూ. 0 10 0

డంతచూర్ణము

పెరి రూ. 0 2 0; 12 కి రూ. 1 4 0

పంజాబ్ చూర్ణముతో పండ్లు తోముటకు గట్టియును. చిగుళ్లనుండి రక్తమును నోటి దుర్గంధము లేక యుండు శుభ్రములవలె తెల్లగా నుండును. గ్రముల నాడుటకు దగియున్నది.

మరతైలము

0 5 0. 12 కి 3 8 0.

శుభ్రమైన పురుగులవలన చర్మము వెండ్రుకలలోగాని, లోచనములలోగాని పుట్టవచ్చును. పురుగులబట్టి తామరలోను రెండు రోజు గలవు.

మరద, ఉంగరముల వంటివి రసీ కాలుట, వెండ్రుకలు చూలగునవి కొంచెముగా లేచి కొంచెముగా వ్రేచివట్టిని జలంతి.

హనీతైలము

సీసా 1 కి రూ. 0 12 0

నాడుటకు యోగ్యమైనది.

నువడియును, కండ్లకు చలువలు పెరుగును, వెండ్రుకలు వెండ్రుకలు నునుపు చేరును. ముండును, నువ్వును గలిగియుండును ముండును పోగొట్టును, లో

తామర చూర్ణమును నుండును. ముఖమునకు రోషపు నిచ్చును. వెండ్రుకలను చిట్టనియ్యదు. అనేక సీసాలు విక్రయము.

గజ్జికీతైలము

డబ్బీ 1-కి పెరి రూ. 0 4 0. షి. పి. 0 9 0

గజ్జి, చీడ శరీరమంతట వ్యాపించి ముఖముగ చిన్న పిల్లలకు విశేష బాధను గలిగించుచున్నవి. ఈ తైలమును నాలుగు పూటలకు రాచిన గజ్జి, చీడ, చిటము, జల మొదలగునవి నశించును. తప్పక వనిజీయును.

తేలుమందు

సీసా 1 కి పెరి రూ. 0 8 0 షి. పి. 0 18 0

కుట్టినచోట కొంచెము మందు పోసిన, బాధ మాయమగును. ముండును గలిగియున్నా, తాము బాధపడక ఇతరులకు పుణ్యము గట్టుకొనవచ్చును. వ్రతయింపట నుండదగినది.

రోమహరి

డబ్బీ 1 కి రూ. 0 8 0 షి. పి. 0 12 0

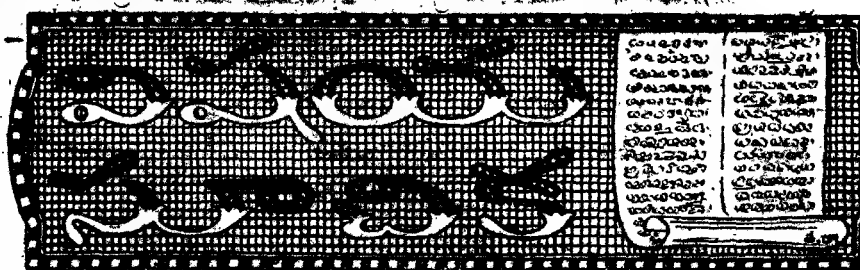
ఈ భస్మమును సీటితో కలిపి వట్టిందిన రోమములు రెండునిమిషములలో మొదలగుట రాలిపోవును. దీనివలన చర్మము నలువెక్కు ముంట యుండదు. రోమములు రాలిపోవును.

పగుళ్లకు తైలము

డబ్బీ 1-కి పెరి రూ. 0 6 0. షి. పి. 0 11 0

అరికాళ్లు, అటచేతులు, వర్మము కారకమువలన శీతగాలివలన పగిలి నీరు కారుటయు, జలపుట్టుటయు సంభవించును. ఈ తైలమును రాచిన, పగుళ్లుమాని జల పోయి మంచి చర్మము రాగలదు. పగుళ్లు నొప్పియు నయమగును చచ్చి క్రయము.

కాంజినము డిపో, బొంబాయి. మదరాసు.

హంపీక్షేత్రము—కొడలి వెంకటసుబ్బారావు, కామరాజుగడ్డ శివ

యోగ నందరావుగారు ... ..

కాంత—ఓలేటి నిత్యకల్యాణమ్మగారు ... ..

వన్నయకు బూర్వ మాంధ్రవాజ్ఞయస్థితి—కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు

నీతిగీతులు—శ్రీవిక్రమ దేవవర్మగారు ... ..

ధర్మనిరతుడు—కార్లయిలు—తణి కెళ్ల వీరభద్రుడుగారు ... ..

కుష్ఠితచాలనము—విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు ... ..

ఆంధ్రశబ్దచింతామణి పాఠభేదములు—వజ్ఞుల చినసీతారామస్వామిశాస్త్రిగారు

ఉత్తరావిలాపము—నీరము సుభద్రయాంబగారు ... ..

నల్ల బిందె—ధుక్క చెంబు—భోగరాజు నారాయణమూర్తిగారు ... ..

సంపెంగ—మిన్ని కంటి గురునాథశర్మగారు ... ..

నామీదేనర్రోయి!—భమిడిపాటి కామేశ్వరరావుగారు ... ..

కోకిల—సెట్టి లక్ష్మీనరసింహము గారు ... ..

పిట్టకథలు—కోమటియ్య క్కి—బీ, జ్ఞానాంబ ... ..

తాబేటిబావ—‘ముసలమ్మ’ ... ..

ఎండ్లూరు—మైసంపాడు ... ..

వినోదశిల్పము: ఉయ్యాలపలక—కొ. నరసింహాచారిగారు ... ..

ఆర్కి మెడిన్ చరిత్రము—జి. వి. రాఘవరావుగారు ... ..

చాటుపద్యములు—క్రొత్తపల్లి సూర్యరావుగారు ... ..

చిత్రశాల: భావశబలత:—శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరాయడు—మున్నంగి

లక్ష్మీనరసింహశర్మగారు ... ..

స్మృతి—ప్రతివాదిభయంకరం రంగాచార్యులుగారు ... ..

కుల శేఖరుడు—పి. కృష్ణమూర్తిగారు ... ..

శిథిలాంధ్రవిభవము—పెద్దాపురముకోట—అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు

హోపుమాసిన వ్యక్తి—కుమారి కూచిమంచి వెంకటరమణమ్మగారు...

ధనీకులు—బులుసు పాపయ్యశాస్త్రిగారు	...	...	౯౫౫
వలగడు—మంత్రవాది వెంకటరత్నముగారు	...	...	౯౫౬-౯౫౯
ననము—'వనవాసి'	...	...	౯౫౯
వలగడు—కూచి నరసింహముగారు	...	...	౯౬౦-౯౬౩
ననము—నీతారామాంజనేయులుగారు	...	...	౯౬౩
మూర్తులు—వింజమూరి వరాహనరసింహాచార్యులుగారు	...	...	౯౬౪-౯౬౫
ము—అల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు	...	...	౯౬౬-౯౬౭
ములు—చిత్రఖండము—శలిశెట్టి రామారావుగారు	...	...	౯౬౮-౯౬౯
ము—బెల్లంకొండ రాఘవరావుగారు	...	...	౯౭౦
చరిత్రము—పాలపర్తి సూర్యనారాయణగారు	...	...	౯౭౧-౯౭౨
ము—పురాణం సూర్యనారాయణశిష్యులుగారు	...	...	౯౭౩-౯౭౪
ము—లేక భిక్షువా?—సామవేదం జానకిరామశర్మగారు	...	...	౯౭౫-౯౭౬
ము—సమూర్తి శాస్త్రిగారు—దర్భా యజ్ఞస్థగారు	...	...	౯౭౭-౧౦౦౦
బాడ్డు బాపిరాజుగారు	...	...	౧౦౦౧
గలు—కూరిగనూరు నరసింగరావుగారు	...	...	౧౦౦౩-౧౦౦౪
వేంకట పార్వతీశ్వరకవులు	...	...	౧౦౦౫
...	...	...	౧౦౦౬
ముండలి—	...	...	౧౦౦౭
శివరాజ్యము; ప్రాచ్యకళాచైతన్యము; నోబెలు బహుమానము;	...	...	౧౦౦౮-౧౦౦౯
గంధాలయము; మలచన కన్య 'సినిమా నటి'	...	...	౧౦౧౦-౧౦౧౧
...	...	...	౧౦౧౨-౧౦౧౩
...	...	...	౧౦౧౪-౧౦౧౫

చిత్రములు

ములు—మొరుపుకన్నె; బరాడీ.

చిత్రములు—మహావీరుడు పండిత జవాహరలాలునెహ్రూ, స్వరాజ్య సాధన, త్యాగనైషధము, యావనము, ఇతరచిత్రములును.

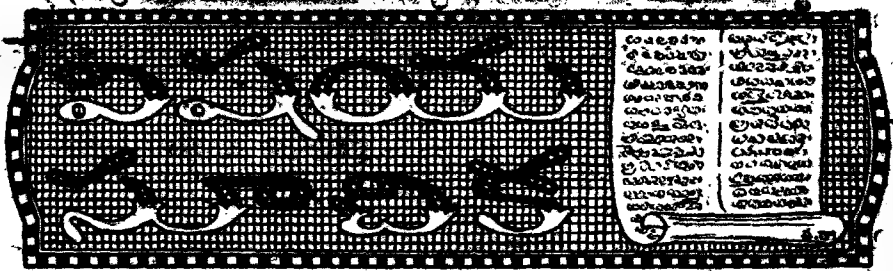
సపుత్రయుగము—యం. రామారావుగారు	...	...	౮౩-౮౪
చీనతక్షిలావిశ్వవిద్యాలయము—సామవేదం జానకిరామశర్మగారు	...	...	౯౦-౯౪
మల—ప్రభల రామబ్రహ్మనందంగారు	...	...	౯౪
మము—పెద్దిభొట్ల వీరయ్యగారు	...	...	౯౫-౧౦౪
ము—మొసలికంటి నంజీవరావుగారు	...	...	౧౦౫-౧౧౦
డబ్బు—‘మారుతి’	...	...	౧౧౧-౧౧౫
ము-సంచల యల్లిక—కొ. నరసింహాచారిగారు	...	...	౧౧౬-౧౧౮
వి. తాడ్డనన్నాస్వినలు—కీ. శే. కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావుగారు	...	...	౧౧౯-౧౨౨
లగూరగంప—ఎవరు పెద్దమనిషి; టాల్ ప్టాయి ‘కాటు’ అయినవిధము; ఆవి జాన్స్	...	...	౧౨౩-౧౨౬
కీ. శే. ఆచంట సత్యనారాయణగారు	...	...	౧౨౭
—‘గోపకుండు’	...	...	౧౨౮
క. తాళ్లూరి నరసింగరావుగారు—భావరాజు వెంకటకృష్ణరావుగారు	...	...	౧౨౯-౧౩౦
కాళూరి వెంకట నరసింగరావుగారు	...	...	౧౩౧
ము—	...	...	౧౩౨
హిశామండలి	...	...	౧౩౩
ము-మనుచరిత్రచనాకాలము—డా. య్. వెంకట	...	...	౧౩౪-౧౩౫
య్యగారు	...	...	౧౩౬-౧౩౭
...	...	...	౧౩౮-౧౩౯

చిత్రములు

వ్యంగ్యచిత్రములు (౧-౮౨ పు, ౨-౧౩౨ పు.)

ఆకస్మిక ఛాయాచిత్రములు

ప పంపబడు ఆకస్మిక ఛాయాచిత్రములలో కొన్ని పరిమాణమున చాల చిన్న
 ప్రభుము అవి పోస్టుకార్డుపైజునైన నున్న నేకాని యంగీకరింపబడవు. చిమ్మలు
 యులు స్ఫుటముగను, తీర్చి చెక్కినట్లుగను నుండవలెను. —భా. సం.

హంపిళ్లేశ్రమ—కొడలి వెంకటసుబ్బారావు, కామరాజుగడ్డ శివ

యోగానందరంపు గార్లు

ప్రాచీనాంధ్రభాష-రేఫము—కుందూరి ఈశ్వరదత్తుగారు

అహింసా ప్రశంస—మండలేముల వెంకటేశ్వర్తి గారు

విశేషయతి—పడమూడి వేంకటరత్నము గారు

సాలీడు—జి. జాషువగారు

వేదములు—దర్శా యజ్ఞేశ్వరసోమయాజి గారు

నాసఖా!—పురిపండా అప్పలనామి గారు

విస్మృతసంస్కృతకావ్యావళి—3. భట్టబాణుని 'పద్యకాదంబరి'—...

యాయూణ్ణి వేంకటవీర రాఘవాచార్యులు గారు ...

తద్భావభావన—విద్వాం. డి. రామమూర్తి శాస్త్రి గారు

వసంతఋతువు—సాహిత్యవిద్యాప్రవీణ, బులుసు వేంకటరమణయ్య గారు

ప్రణయస్ఫురణ—కె. అన్నమరాజశర్మ గారు

చేమభిక్ష—తిమ్మరాజు సత్యనారాయణరావు గారు

సుభద్ర—ఐ. విష్ణురావుగారు

పితాచారాధన మెచ్చటనుండి వచ్చెను?—తేకుమళ్ల రామచంద్రావు గారు

కురుక్షేత్రము—పల్లవ వేంకటరామశాస్త్రి గారు

కుటుంబతరంగిణి-శుచిమతి—కవికొండల వేంకటరావుగారు ...

బాలభాష

విధి—టి. శివశంకరం గారు

పట్టకథలు-పితాపురపు నీటలమ్మవారి కథ

కాలముల మహిమ

అమృతాక్ష గంధచింతామణి — నికుదనోలు వేంకటరావు గారు

రహస్యం ర. — కొత్తూరు ధర్మారామకవి గారు

సోనదండను తము—కిళాంచి రంగాచార్యులు గారు

శ్రీరాజా వత్సవాయి వేంకటసీలాదిరాజు గారు

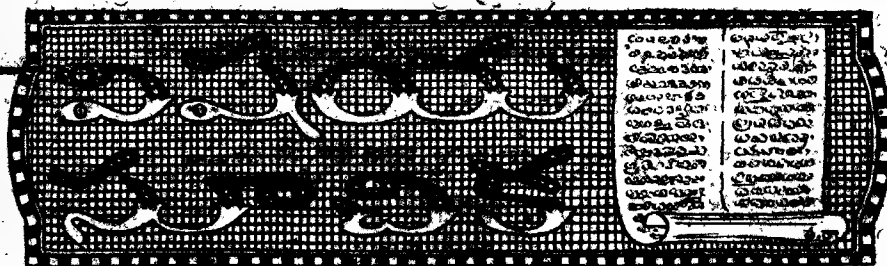

బౌద్ధవాఙ్మయము-పరిశోధన—‘హరితన’	...	...	...	...	207-208
నిహంగము-స్వేచ్ఛ—కూరెళ్ల రామనరసింగరావు గారు	...	...	...	...	210
హిందూదేశపు పారిశ్రామికనమస్యలు-కొన్ని సూచనలు—చావలి వెంకట	...	...	...	...	211-212
హనుమంతరావు గారు	...	...	...	...	212-213
నీలికల్పము—రామచంద్ర అప్పారావు గారు	...	...	...	...	214-215
నీలికల్పము—‘విద్యార్థి’	...	...	...	...	216-217
నీలికల్పము—అప్పారావు గారు	...	...	...	...	218
నీలికల్పము—పనాతనహైందవచిత్రచన మనకు ఆదర్శకము కాగలదా?—	...	...	...	...	219-220
తలిసెట్టి రామారావు గారు	...	...	...	...	221-222
నీలికల్పము-2—వి. ఆర్. భరద్వాజ గారు...	...	...	...	...	223-224
నీలికల్పము-3—శ్రీమతి యస్. సావిత్రమ్మ గారు	...	...	...	...	225-226
లక్కి—పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతి గారు	...	...	...	...	227-228
శిలుబరి గెలు-కృష్ణారాయలు—డాక్టరు య్. వెంకటరమణయ్య గారు	...	...	...	...	229-230
కొలిపట శాసనము—మల్లంపల్లి పోతుశేఖర శర్మ గారు	...	...	...	...	231-232
—విద్యార్థి ‘గ. సోమన్న గారు	...	...	...	...	233-234
2వ.—స్త్రీలు-భీమా; వ్యాసమును; రవీంద్రుని చిత్రలేఖనము; ‘యవరాజ్య సంస్థాపకాచార్య’	...	...	...	...	235-236
కృష్ణవేదములు; ప్రాచీన కలింగ ‘వాణిము’లు; కంభదాసుడువైష్ణవుడా?; స్వాలోచన;	...	...	...	...	237-238
అదూరి సత్యనారాయణగారు; అమెరికాలో నిరక్షరాస్యతపై దాడి; అమెరికాలోని	...	...	...	...	239-240
భారతీయభాషకా ప్రోద్బలము; మహిమకురుకుర్చి, సాంచీస్తూపపు ఉత్తర తోరణము	...	...	...	...	241-242
(లోపలివైపు); దామర్ల వేంకటాద్రినాయకుడు—ఫ్రాన్సిస్ డేవోర; విజయనగరరాజులు;	...	...	...	...	243-244
బార్జన్ రావాల్డు (క్రొత్తమాదిరి) చిత్రములు	...	...	...	...	245-246
గోహరుకన్య	...	...	...	...	247
మహిళామండలి—	...	...	...	...	248-249
భృగదయము—	...	...	...	...	250
—	...	...	...	...	251-252

చిత్రములు

రథచిత్రములు—పుట్టింటికి, వసంతరాగిణి.

రథచిత్రములు—1. దామర్ల వేంకటాద్రి నాయకుడు—యస్. డేవోరగారు, 2. సాంచీస్తూపము ఉత్తరతోరణము(లోపలివైపు), 3. అజంతా గుహా నున్న ఒకచిత్రము; 4. జామిమస్జిద్, గ్వాలియరు, 5, 6. విశాఖపట్టణమున త్తడివిగ్రహములు, 7. ఒరిస్సాలోని శిల్పచిత్రములు, వ్యంగ్యచిత్రములు, ఇతర

హంసీక్షేప్తము—కొడలి వెంకటసుబ్బారావు కామరాజుగడ్డ శివ

యోగానందరావుగారు ... ..

మోచాకుసుమామోదవిచారము—కళాప్రపూర్ణ, మహోపాధ్యాయ,

వేదము పేంకటరాయశాస్త్రిగారు ...

కృష్ణరాయబారము—దువ్వూరి జగన్నాథశర్మగారు ... ..

చింతలపూడి రాధామాధవకవి—శ్రీ శేషాద్రిరమణకవులు ..

క్రొత్తలు—బాదు బాపి రాజగారు

వింతభావాలు—మల్లాది రామకృష్ణ శాస్త్రిగారు ...

ఒక నాటి గీతి—ఇం దకంటే హనుమచ్ఛాస్త్రము ...

లలిత—(శ్రీ)మతి దోబ్బంగాజు సీతాదేవిగారు ...

పిటకథలు-కొంగ-రొబెముక్క-అయ్యగారి నల్లనారాయణగారు

శంభులింగం-కొలచిన ఛటరీ గారు ...

తాలబాష

అదాన—శతావధాన వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు ...

అశ్వశాస్త్రము - పేటి లక్ష్మీ నరసింహాచార్యులు

కను శిఖలు జెలుగులు నిద్రాగ కూసిరమారు వరమింద గావుగారు

உயர்நீதிமன்றம், சென்னை, 1997, பக்கம் 100.

[illegible][illegible][illegible]

ಪ್ರಭಾವ್ಯಯ-ಮನುಷ್ಯ ದೇವ-ಅಪ್ಪರ ಅಪ್ಪರನಿರವ-ಮು-ಒಗ ದು .

హాండా దశవార్తా ముక్తిభస్మం—చ.వల్ల. వరకటానుమంతం లెచ్చగ

విరవాపతి— ఎంతటి కష్టమో నక్కపులు ... ..

೪-(೪) ಕೃಷ್ಣತುಲಾಭಿರವದಿರ್ದಿನಮು—ವ್ರತವಾದಿಭಯಂಕರಂ

ဝိဇ္ဇာသိက္ခာပါဠိ ...

త్రశాల-కల్యాణపూర్ణ, వేదము వెంకటరాయ శాస్త్రిలవారు-భావము		
లత-మున్నంగి లక్ష్మీనరసింహశర్మగారు	...	౪౫౭-౪౬౦
మృకుండి మూడసి మాధవవర్మ ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తునను- యిత్ర శ్రీ కొమఱ్ఱాజు వేంకటలక్ష్మణరావుగారు	...	౪౬౩-౪౬౦
లి-చామవకవిగారు	...	౪౬౧
గడితెలుకలు-శృంగారనైషధము-అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	...	౪౬౨-౪౬౪
లకరి-వెన్నురాజు లక్ష్మీపతిగారు	...	౪౬౪-౪౬౬
ది-మర్చనము-సుమరీత్ర రచనకాలము-కుందూరి ఈశ్వరనత్తుగారు, అప్పకవి వైన క్రమభాటి-చంద్రలపల్లి సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు, పల్లెటూరి పద్మనాభ పాతశాల-వై. రామశాస్త్రిగారు	...	౪౬౭-౪౬౮
విలాసయ్యము-తెలుగుబతులు-పుష్పములు-కొంపరసింహాచారిగారు	...	౪౬౮-౪౭౦
లకరి-క్రొత్తపల్లి సూర్యరావుగారు	...	౪౭౦-౪౭౩
శకులాలయందలి కళావైఖరి-కవుల రామమోహనశాస్త్రిగారు	...	౪౭౩-౪౭౪
కోసహిళామండలి	...	౪౭౪-౪౭౬
—క్రిమిమీదాభివృద్ధి (మిస్ నేడ్); “ద్రమ్యండు పే” వే. దొరబాపిగారు; రంగుల పింగాణిలిల్లల చిత్రములు, వ్యాయామము జో శిక్షణాభివృద్ధిములు; శాద్భక్తి (మంగురింపెండ్లవాటిది); సంక్షిప్త ఆకాశసానము (Sun-bath);	...	౪౭౬-౪౭౮
కామారి వేంకటవరసింగరావుగారు	...	౪౭౮
...	...	౪౭౮-౪౭౯
గోపా వేంకటరత్న ముగారు	...	౪౭౯
అహిళా	...	౪౭౯
భృగదయము	...	౪౭౯

చిత్రములు

తములు:—బ్రహ్మనాయకు, బ్రహ్మ పెండ్లికూతురు.

చిత్రములు:—రంగుల పింగాణిలిల్లల చిత్రములు, ఆకస్మికభాయాచిత్రము

ర్ణచిత్రములు మొదలయినవి.

ారణచిత్రము

సరమర్దని

నున్న

త్రుడివిగ

హంపీత్రము—కొడలి వెంకటమర్దారావు కామరాజగడ్డ	...	...	...	...
శివయోగానందరావు గార్లు	...	...	...	...
పోమ్మపల్లి వెండ్రి—పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రిగారు	...	...	...	...
నారాయణ నవరత్నములు—మంగిపూడి వేంకటకృష్ణగారు	...	...	...	...
మయూరమహాకవి—ఆకుండ్ల వేంకటశాస్త్రి గారు	...	...	...	...
నానాభూ!—పురిపండా అప్పలస్వామి గారు	...	...	...	...
సంస్కృతపర్ణసమాన్తాధ్యక్షులు—శ్రీపరవస్తు వేంకటరామానుజస్వామిగారు	...	...	...	...
న్నిదాదేవి—సెటిలక్ష్మీనరసింహము గారు	...	...	...	...
కుటుంబతరంగిణి 3-బదలాయింపు—కవికొండల వేంకటరావుగారు	...	...	...	...
తొల్లిటిమానాడు—వ. రామారావు గారు	...	...	...	...
తెల్లటివి అన్నీ పాలు కాపు—శ్రీమతి అద్దంపూడి అన్నపూర్ణమ్మగారు	...	...	...	...
ప్రాచీనదేవాలయ శిథిలములు—సాగి వెంకటనరసింహం గారు	...	...	...	...
సిసింద్రీప్రతిక—నందివాడ చిదంబరముగారు	...	...	...	...
భారతవృద్ధరాజ్యప్రతిజ్ఞ—కొండ వెంకటప్పయ్య గారు	...	...	...	...
సులతానీ!—వేలూరి శివరామశాస్త్రి గారు	...	...	...	...
మజ్జు—మిన్నికంటి గురునాథశర్మ గారు	...	...	...	...
పిట్టకథలు:—నల్లదొడ్డి అచ్యుతరావు వెంకటసుబ్బయ్యగారు	...	...	...	...
బసవన్న—గో. వెంకయ్యగారు	...	...	...	...
పూరిడిపిట్టకథ—టేకుమర్ల కామేశ్వరరావుగారు	...	...	...	...
పిల్లలపాటలు—యమ్. వి. పాపన్నగుప్తగారు	...	...	...	...
కన్నడిగలు-తెలుగలు—కూరిగనూరు నరసింగరావుగారు	...	...	...	...
కాలవాహనవంశీయుల శాసనములు—భావరాజు వేంకటకృష్ణారావు గారు	...	...	...	...
నర్ హమ్మస్రీ దేవి—జి. వి. రాఘవరావుగారు	...	...	...	...
స్వామి—విశ్వనాథ నత్యనారాయణగారు	...	...	...	...

చిత్రములు

పాథారణ చిత్రములు—అజంతా చిత్రములు ౨; అకస్మిక ఘాయా చిత్రములు; ప్రాచీన
చిత్రములు; వర్ణచిత్రములు; ఇతర చిత్రములు.

భారతి

వేలాల నుబ్బరావు గారు, బి. ఏ.

కాదు కా దిది త్రిలింగశ్లోకము శీత
 లాంబుసంభృతమానసంబు గాని
 కాదు కా దిది బాలికాబాలకౌఘంబు
 కమనీయకల్పారగణము గాని
 కాదు కా దిది మందగామినీవ్యాహంబు
 విహరించు కలహంసవితతి గాని
 కాదు కా దిది వీరకాండప్రకాండంబు
 మత్తసారంగసంపత్తి గాని
 కాదు కా దిది నాగేశకన్యకామ
 తిల్లి భారతి, రజతభూధరవిహార
 మగ్నగంగాధరోత్తంగ మస్తకావ
 రూఢ శీతాంశుఖండ్రోచి గాని.

చెన్న పట్టణము, జూలై ౧౯౩౦

సంపుటము ౭

ప్రమాదూత సంవత్సరము ఆషాఢమాసము

సంఖ్య ౭

హంపీక్షేత్రము

కొడలి వెంకటసుబ్బారావు, బి. ఏ., కామరాజుగడ్డ శివయోగానందరావు గారు

తల్లికోట యుద్ధము

ప్రది మహాకృష్ణ వేణీతటాంతరంబు-నిఖిలభువనావృతాంధ్రావనీయశస్యు
పూర్ణరూపంబు గన్నట్టి పుణ్యభూమి-ఆంధ్రస్వాంత్ర్యలక్ష్మీవిహారనదన
మాహవాగ్నుల భరియింపనగు తలంబు.

తురకల సైన్యముల్ విజయదుందుభులక్ పలికించుచుండె ఆం
ధ్రరమ నశించు సూచనములక్ పరికించిరి జోన్ములెల్ల సంత
గరమున తెల్లుకత్తుల ధగధగ లగతమునొంద, నాడు గె
ల్చురణమునందు ముష్కరవిరోధియదృష్టము తల్లికోటలోక్.

వేదాంతరంగిణి నబ్ధమైపోయి కదలమూనినవాడ గాంచలేడు
 ముందుగాని యంకుశపుపోటునకు నొచ్చి వెనుకాడి గజరాజు వెంటరాదు
 పుట్టాడును పంచకళ్యాణిగురము సరిలించి మోరనెత్తి కనలేదు
 దళాంతరంగంతనవనకర్తృత్వము భరియించు లనీ చేత బట్టలేదు

శకునముల్, పక్షిమండలము నల్ల పక్షిమండలమున కెరియ దింతయును చూచి
 రావురాయలు, సైనికరాష్ట్రమును ముగిసినప్పుడు సైనికమునకు
 కల నది, రక్షకుల యుద్ధమున పక్షిమండలము, పక్షిమండలము
 క్కల మగిరాయుడు బొదివి కట్టినందులకు పక్షిమండలము
 రల కవి సంతోషములకు తామును పక్షిమండలమునకు
 నల గనుచుండె యుద్ధముగలరాజు ముగిసినందు క్షుభము.

కల సైన్యములో తెలిసినదము లంబరమును బంబర
 మును సేటియించుచుండెను శత్రురములై కలుభావ్యులయ్యె
 ప్రతిదినమున భూమియందు సైన్యముల కిచ్చినట్ల కల మునకు
 నల మొకటించుమాడ్డగ కవంబుడె సైనికపాలి కచ్చుట.

బాకుల పోటులో నివగధ సైన్యములొక్కటచుండరావ బా
 భాకలనంబు స్వేచ్ఛ భరితంబయిపోయెను శత్రువంకలో
 శీకరముల సుధాబలవిషేచనములో కురగాత్ర విరర
 హాకిరణం బొసర్చుటకు చాలపు తీర క్షయమం దదేలనో.

తెలుగువదాతి సైన్యములు దిద్దిన మధ్యమంత్రి క్కటాన
 కలనమునూ హరించెను వనస్థలి శీకర కాకులిచ్చుచు
 టలనలె పార్శ్వపంక్తుల నడించెను అంధుల పార్శ్వసైన్యములో
 కలను సమాప్తమైనటుల గాంచెను, పొంగెను రామరాయలు.

పొంగులో రావీవోసిన పూర్ణనిధుల, చిమ్మ మొదలిడ సంగ్రామనీయమున
 ధటుల గెల్పును మొదైన పారితోషికముల, సైన్యము బాధి కలగిపో

తురకపదాతు లోడుట, నిధుతో విరజమ్ముట, తెల్లుపైవో
 త్కర మిరిలుబ్బమై ధనరతంబయియుండుట జాంచి, క్కటాన
 తురగబలంబు నొక్కపరి దూకగ కేసిరి కాలము ద్రిశం
 కరు లటు చెక్కుచుండి తురకల వలనార్ధపదాదివర్గములో

కలగిన సైన్యములో విలయకాలనమాధు రెండు మును
 కులముల, రక్షకుల, విలయకులముల, బాధలనూనచుచు

కలుషితముల్, రిపుప్రకరకార్యసమీక్షనకర్తముల్, నిబంధనవిహీనముల్, రిపువిదారణ కర్తము లంతకంతకున్.

ఈగల్లంతున కేమికారణమొ యూహింపంగలే కాండ్రదు
ర్యాగప్రోద్బల హేతుభూతము, రణప్రాధాన్యఘోటిదళ
త్యాగంబు లపియించె నైన్యపతి సాహాయ్యంబు నమ్మయ్యె నే
నాగర్వంబున శత్రువుల పెరిగి రున్నట్లుండి దుస్సాధ్యులై.

ఎనుబదియేడవృద్ధు, డసినేనియు దాల్చి గర్వి, ఆహవం
బున కొలువున్న సాహసుడు, పూజ్యుడు పూర్వము, అంత్యవర్తనం
బున మతిలేనివాడయి, విమూఢుడునై, నతతంబు గెల్పె న
మ్మిన స్థిరచిత్తు డివ్వడునుమీ గ్రహించె స్వకీయదోషమున్.

ఆరిపోవు దీపము గప్పుమనెడిరీతి-గద్దెపైనుండి దగ్గరగా నిలచిన
అశ్వమునకుండు లంఘించునంతలోన-శిరము తెంచిరి తెగియించి తురకబంట్లు.

లేనిశిరంబు భూమిని వరించెడునంతటిలోన తత్ ధ్వజం

బూనినబంటు కృత్తశిరమున్ పడిపోయెను హాహహారవ

ధ్యానములో లయించిన దయత్నముగా మహదాండ్రరాజ్య న

న్యానము మానముల్ కథలుమాత్రము నిల్పిన వల్లిబిల్లిగన్.

వినుకొండ వల్లభరాయడు - క్రీ. డా. భిరామము

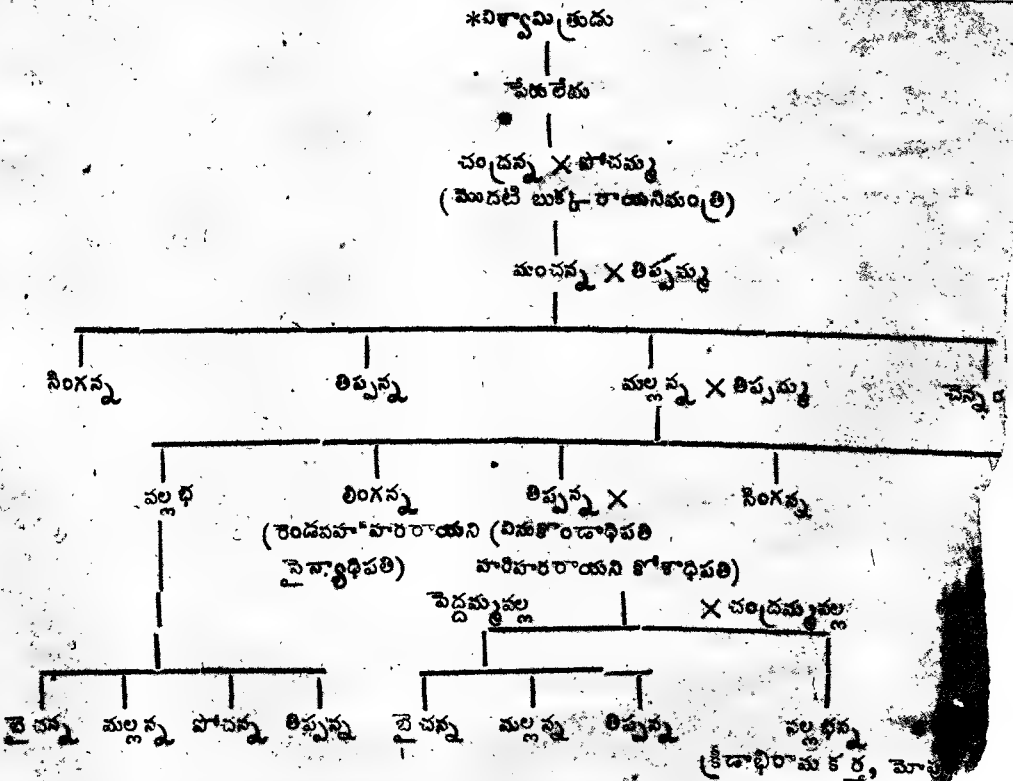
టేకుమల్ల అచ్యుతరావుగారు, ఎమ్. ఏ. యల్. టి.

ఈ కవి కడపజిల్లా పులివెందుల తాలూకాలోనున్న మోపూరు గ్రామమునకు అధిపతిగా నుండెను. ఈతనికండ్రి గుంటూరుజిల్లాలోనున్న వినుకొండలో పుట్టగానంటే విజయనగర రాజైన రెండవ హరిహరరాయల యొద్ద రత్న భాండాగారాధిపతిగా నుండెను * వీరి పూర్వులు విజయనగరాధీశులయొద్ద గొప్ప యుద్ధోగములు జేసినవారే. ఈ వంశములో మొదటివాడను చంద్రన్న ప్రథమబుక్కరాయలయొద్ద మంత్రిగా నుండెను. ఈ కవియొక్క పెదకండ్రి లింగన్న రెండవ హరిహరరాయలయొద్ద నేనాధిపతిగా నుండెను. ఈ రెండవ హరిహరరాయలు క్రీ. వె. 1877 నుండి 1404 వఱకును రా

జ్యము చేసెను గాన అతని కుమారుడగు మొదటి దేవరాయలకును (క్రీ. వె. 1404-1423), అతని పుత్రుడైన రెండవ దేవరాయలకును (1423-1446) సమకాలికుడైన వినుకొండ వల్లభామాత్యుడు దేవరాయలచే కవకానేక గౌరవమును బొందిన క్రీ. నాథునిగినుడ ను; కాలమువాడని నిర్ణయింపవచ్చును.

వల్లభామాత్యుని కండ్రియకు తిప్పన్న నుకంటియీ విధముగ జెప్పబడినది:

ఉ. గంధవతి ప్రతీర తురభుష్టాపాద తివ్రవనాన పుష్పంధయన్ద్రవ ర్రి సుతపర్వతాద్భుత మహా ప్రధాన

అంతకుముందు తిప్పన యథావిధిగానుచు క్రొత్త
 రాజుకన్నకన్నములచే చన మల్లన తిప్పకుండుటన్.
 తిప్పకొని తిప్పకొని చనుకొందెరుగమనకు
 ప్రభావించునయ్య, గంధవతిరమన మన్న తిపురారి
 వధ కృపియై వెప్పరియింపుది. గంధవతిరమన
 క్రితమునకు తిపురాంతకమందుకు. కాబట్టి
 ముప్పలూలూలూలూ తిపురాంతక మందలి తిపు
 రాంతకమని పదభక్తుని లేలుమున్నది. ఈ విషయము
 జేసి జేసియుచుగా వల్ల భామాత్యుని వంశియులందరు
 మూడు, కర్నూలు, కడపజిల్లాలలో వారని స్పష్టమున
 నున్నది.

ఇటుకొనకు వల్ల భామాత్యుడు కామకాయనని
 గ్రహించి గోత్రమువాడగు మోపూరు గ్రామాధికారి;
 ఎనురామవలయును. మోపూరు ఖైరవస్వామి భిక్షుడు.
 తూర్పుగ్రామ గ్రామములలోడఁ గూడంగ
 మోపూరు మోపూరు మోపూరు
 వాళ్ళుగారు. కాళింగమును బుద్ధులందు
 కైరవస్వామియందుగాఁ బులింపఁ
 జెల్గును మునగించె ఖైరవస్వామిచే.
 విద్వంసరమ్యుల క్రమించెఁ
 మోపూరున దిగ్విద్యులక్ష్మీ క్రమం
 మోగో క్రమం గా వార్త కక్కు

వాస్తవ తిపురాంతకమును
 రాజువనకన్న భండారకమును
 విజయనగరము చందమామిడిను ముకుందు
 మనుజునాక్రూరడ వల్ల భామాత్యునందు.

ఈ మోపూరు* కడపజిల్లా పులిచెట్ల తాత
 తాతనున్న గొప్ప క్షేత్రము. ఇప్పటి క్షేత్రవాంతుడు
 శ్రీ ఖైరవస్వామి. మోపూరు గ్రామము నెల్లూరుజిల్లాలో
 గూడ నున్నది గాని వల్ల భామాత్యు కన్నకొనిగాదు.

వల్ల భామాత్యుడు క్రిడాభిరామము విధివాటక
 మును శాంతిధర్మమన రచించెను. తిప్పభిమందలి ప్రస్తు
 వన పద్యములవలనఁ దక్కుచి గొప్పతందెరుగియున్న
 జక్కని కవిత్వముఁ దెప్ప గణనామయము తెలియకపు
 యున్నది. ఇంతియొకాక బుద్ధులందఱు కరకలములకయగా,
 పండిచి ఖైరవస్వామి కృష్ణమే శారద్యశిష్యుని, యితగాఁ
 గ్రంథకర్తవ్యమన తిప్పించెను.

క్రిడాభిరామము

* క్రిడాభిరామ మొక విధివాటకము. విధియనగా
 దిక్షాపాతకములలో నొకటియైన చిన్నవాటక పురూ
 శము. దానియందు నొకరుగాని, యిద్దరుగాని విలాస
 భుజనమున నాయకులు కృంగారవిహారపద్ధతి యొక
 నొక పట్టుకొందునా, దర్శనసరముందును, దిరిగి నాట్య

మోపూరు: ఈ క్రిందివృత్తాంతము మహారాజు శ్రీ భావరాజు శంకల కృష్ణారావు గారిచే నియోజింపబడి
 నున్నది. కృష్ణారావుగారు ములలో నొకటియగు మోపూరు అనేకకళాభివృద్ధిములనుండియు పేరుగాంచి
 ని. ఇయ్యది యిటీనాటి నేనుకు కుక్కపింజనుని యూహించివచ్చెను. ఇచ్చట ప్రభుమన తెలుగు
 పురుషునిది. తదితరములది తిలకముగర రాజ్యములో కలిపానునది. ఈ చరిత్ర మంతయు నొక మైన కలాపాని
 కృటిని గానియనుచున్నది. ప్రాథమికరాంతుల కానములుగూడ పండుగొన్నియున్నవి. ఈపురముందున్న
 యి గొప్పగుహలు గానించుచున్నవి. ఈ గుహలను గూడెడియే క్రిడాభిరామమందలి భరతివాక్యమున
 పంపబడినది:

చ. మోపూరు ముల్కనాటి పుర మోపూరైల కుంఠకందరా
 ప్రవహించు కాలపురపుడు కంఠనిపట్టి నీకు గుచ్చివా
 క్రిష్ణమణిపరంపరాభివము గృహనీయుఁ గనింఁద్రకాళితి
 ప్రకటించుచుంబునము దివ్యయ నెల్లభిరామములక్షిన్.

ప్రజాసాహిత్యమును రామకృష్ణకవి, (ఎం.ఎ.) గారు
 కొన్నిసార్లు వీ గ్రంథమును ముద్రించి దానికొకట పాఠ
 ప్రాసన పీఠికయును దుభయపక్షములఁ జెప్పఁబడిన పాఠ
 ప్రకరణములను వారికిఁ జూపఁజూప నిష్పాక్షికబుద్ధితో నివేదించిరి.
 ప్రజాసాహిత్యమును వీ గ్రంథమును గుఱించి వ్రాయుచు ననే
 ములగు నుపపత్తియు నేకరించి యేతద్గ్రంథమును శ్రీ
 రాధుడేగాని యొకరికైనను రచించియుండరని తమ
 స్వీకృత్యాభిప్రాయమును విశదపఱచిరి.

ఇట్లుండ ప్రజాసాహిత్యము విశ్వనాథశర్మ (ఎం.
 ఎ.) గారు భారతి పత్రికలో (1927 సం. ఏప్రిల్) వీరి
 ముద్రయుల యభిప్రాయముల ఖండించుచూ కొన్ని
 పాఠములను విశేషములను గనపఱచి వల్ల భావాత్మ్యుడే యీ
 గ్రంథమును రచించెనని కంఠోక్తిగా నుడిచిరి.

ఈ విషయముగా నిరీక్షకులగు పండితులకు గలత
 త్తము యీ సాహిత్యమునందు కొంతవఱకు నడు నాచే
 ప్రేమముగా నూహించఁజూచి పుణ్యముగా నుండ
 యభిప్రాయము వాదప్రతివాదముల నిట పంజీప
 గా నిరూపించి తుదకు నా యభిప్రాయమును
 వ్రాసెను.

1. శ్రీరాధుడే లాక్షణికులగు చిత్రకవి పెద్దన,
 భారతము, శ్రీరాధుడు, గర్భపరపు శేకటకవి,
 టి. జగన్నాథకవి మొదలగువారు శ్రీరాధురామము
 ను గ్రంథములలో నుదహరించిన పద్యములను
 యనితే యిది చెప్పినట్లు శ్రీమానవల్లి రామకృష్ణ
 ప్రాసనాథుడు కాన అప్పకవి, లింగమగుంట
 గువారీ పద్యములను శ్రీరాధునివని

శ్రీరాధురామములో నున్న యొండు రెండు
 పద్యముగ
 శ్రీరాధుని మఱి మునుకావలసి
 నానుట యిది కృపాపూరిత ముతంబు
 శ్రీరాధుని మునుకావలసి
 నానుట యిది కృపాపూరిత ముతంబు

అనునది శ్రీరాధుని గ్రంథములలో నున్నది.
 మఱియు శ్రీరాధురామములో నున్న కొన్ని పాఠ్యము
 లును, పద్యములను శ్రీరాధుని పాఠ్యములను వర్ణనలను
 గాఢముగా ననుకరించు చున్నవనియు, కావున శ్రీరా
 ధుడే యేతద్గ్రంథకర్త యని నిర్ధారితకరింప బడవచ్చు
 ననియు ఋజువుచేయుటకు శ్రీవేటూరి ప్రభాకరకావ్య
 గారు చాలఁజూకు శ్రీరాధాధికవుల గ్రంథములనుండి
 సామ్యుత్పన్నముగ్నివి నేకరించి విపులముగ విశదపరచి
 నాడు.

2. శ్రీరాధురామ ప్రస్తావనయందున్న కృతివేతి
 స్తుతియు, గ్రంథాంతముననున్న భరతవాక్యమును ఎల్లభ
 రాయని సుగణములగుటించి ప్రాకృతవాక్యములగుటచే
 ఎల్లభరాయుడే తన్ను తాను బొగడుకొనునా యని
 పందేహింప దగియున్నదని శ్రీప్రభాకరకావ్యగారి
 వాదము. ఈ పద్యములన్నియు నూత్రధారుడు పల్కి
 నవి కావ ననాచిత్య దోషములేదని శ్రీకర్మగారి ప్రతి
 వాదము.

ఉభయపక్షముల వాదప్రతివాదముల సారాంశ
 మిదియే యని నా యభిప్రాయము.

పైచెప్పిన వాదప్రతివాదములలో నీ గ్రంథ
 మునుగుటించి యొండు రెండు విషయములకుఁ బ్రాముఖ్య
 మివ్వకపోవుటచే నీ యభిప్రాయభేదమున కవకాశము
 గలిగెనని నే నూహించుచున్నాను.

1. ఈ గ్రంథము రూపకముగాని కేవలము
 ప్రబంధము గాదు. రూపకలక్షణములు సంపూర్ణముగా
 దీనియందు గాన్పించకపోయినను యిది విధివాటికముగా
 గ్రంథకర్తచే ఖరిగణింపబడినది.

2. ఇది హాస్యరస ప్రధానమైన తుద్రకావ్యము
 గాని యున్న తాదర్భములు గల యుత్తమకావ్యము
 గాదు.

హాస్యరస ప్రధానమైన తుద్రకావ్యముగా దీని
 ముద్రపడినందున మహాకవి శ్రీరాధుడు గాక శ్రీ
 రాధుని భావనను గూర్చియు దరింపరాదుమరియును

కవి రచించియుండునని మనకు దోచును. శ్రీ శ్రీ భావకావ్యముగా నాచునుగా ముఖ్యముగా మేనది. శ్రీ నాథుని మును వల్లభ రాయుని మునుకావలగుటయు, శ్రీ నాథుని వాక్యము మొదలైనవి నీ గ్రంథమును గానించుటయు నీ రెండు కారణములచేత నేతద్వంద్వము శ్రీ నాథుడే రచించియుండెనని తలంపు. మహాకవి శ్రీ నాథుడు సమయస్ఫూర్తిగాను, సమయావకాలముగాను గొన్ని యశ్శీలములగు పద్యములను చెప్పినను చెప్పియుండును. ఆకాలపు శృంగారరస లాలసశ్చ సంప్రదాయముల గట్టియు శ్రీ నాథుడు గవిసార్యభాముడైనను శృంగార రస విషయములలో వాద్యయ మర్యాదలను దటవగ నతిక్రమించినవాడే. అట్లయినను యీ శ్రీ దాప్రధానమై నీతిభావ్యామైన గ్రంథమును తాను ప్రత్యేకముగ రచించి యుండునా యను సంభేదము ఎదుర్కొన్నవనుఁ బరిశీలించిన బాడముచున్నది. నీతిభావ్యాము గావుననే తాను రచించి మఱియుకరి పేరుబెట్టెనని శ్రీ శాస్త్రిగారి వాదము. కాబట్టి నీతిభావ్యావేశకారణమున శ్రీ నాథుని కర్తృత్వము దప్పించుటకు వలనుపడదు.

ఇంక గ్రంథముండున్న సాక్ష్యమును బరిశీలించెదను. ఇది రెండువిధములుగా నున్నది.

1. గ్రంథకర్తను గుఱించియు, 2. గ్రంథకైలిని గుఱించియు.

1. గ్రంథకర్త:—కృత్యాదినున్న యవతారిక పద్యములలో గ్రంథకర్తయగు వల్లభామాత్యుని గుఱించి యత్యధికముగా పర్లనము గావింపబడినది. ఆ పర్లనములో వల్లభామాత్యుని వాగ్దేవతములును, చాటు ధారాఫణికులును, వాగ్దేవతములును యిత్యాది కవితా స్వరస్య భావమున ముఖ్యముగఁ జెప్పబడినవి. కృతి కర్తవై వల్లభామాత్యుని ముఖ్యములలో నారపద్యము లాతని కవితాకర్తవై నుంచి ప్రశంసించుచున్నవి. తెక్కినరెండు వాతని వివరణగూఱుముల గుఱించియు మున్నవి.

వల్లభామాత్యుడే యీ గ్రంథమును వ్రాసిన యెడల నిట్లు తన్ను దా బొగడికొని యుండునా యని యాశ్చర్యపడినది. ఈ యాశ్చర్యము రెండుసమా

ధానములు. 1. ఈ గ్రంథము వీధిసాటికముగా నుండు నట్లు వ్రాయబడినది. శ్రీయాఫలితములో బ్రత్యేక వాటకముగాక, ప్రత్యేక ప్రబంధముగాక యుభయలక్షణ మిశ్రితమైన యొక సుకరగ్రంథమైనను అంద్రభావ యందలి వాటకరచనములో నిదియే కేవలము ప్రథమ ప్రయత్నముగాన యందలి వాటకలక్షణ లోపములు తప్పింపు నిశ్చేతమునకుఁ గొంత కలిగింపగూడదు గాన కృతికర్త స్వయము వాటక ప్రస్తావనయందు సూత్రధారుడు జెప్పినట్లులుగా యాహింపఁబడి యున్నది. సూత్ర ధారునివ్వరా యెంతెంత నిపులముగాను, వివరీతముగాను వాటకకర్తలు తమ్ము దాము గొండాడుకొనియుండిరో మన సంస్కృతవాటకములఁ జదివినఁ దెల్లముగను. ఈ వల్లభరాయని కాలములోనే యోగానంద శ్రవణనకర్త యగు అరుణగిరివాధుడు తన్ను దా నెంత పొగడుకొనెనో చూడుడు. కాబట్టి యాత్మస్తవ మనుచితమని కర్తృత్వము వల్ల భావామ్యునినుండి రప్పించుట యసంగతము.

వల్లభామాత్యుడే యీ గ్రంథమును రచించియుఁ దనియెడల సూత్రధారు కవితా కవితాస్వరస్యమున భాషావైగుప్యమును నుజించి కడుంగడు నున్నట్లే సంస్థించుట యసందర్భముగాను వసమంజసము నుండును. ఈ గ్రంథమును, వల్లభామాత్యుడే వ్రాసెననిగా రచించెనని విప్లవముగా సూత్రధారుడు ప్రతిపక్షము చెప్పుచున్నాడు. గనుక యాతని కవిత్య గుఱించియు వాక్ప్రశ్నియనుగుఱించియు సవి శేష ముగ్ధింపఁబడినది చెప్పినది. ఇట్టి ముఖ్యవిషయమున ప్రభాకరశాస్త్రిగారు నిరసించిరిని తెల్పుటకుఁ దగినముగా నున్నది. వ్యాయముగ వారివాదములో యగ్రసానముఁ బొందఁదగి యున్నది.

2. గ్రంథకైలి:—శ్రీ దాభిరామయని శ్రీ నాథుని కైలివలె నున్నదనియు, శ్రీ నాథుని లందలి పద్యము లొందురెండును, భావతలును మూల వసేకములు దీనియందు గానంబడుచున్నవి. ఆకారణములచే నూడ నీ గ్రంథము శ్రీ నాథుని వ్రాసినదని యాహించుచున్నారు. ఇది సామ్యము

మఖ్యవాదము గాన నీ గ్రంథమందలి తైలి గొంతనిదా
ముగాఁ బరిశీలించునది యున్నది.

ఏ గ్రంథముయొక్కయు తైలి ఆ గ్రంథస్వభావ
మును బట్టియు, ఆ గ్రంథకర్త ప్రతిభనుబట్టియు నిర్ణ
యమునని యర్థమిదియే. ఈ శ్రీవాళిరామము శ్రీవా
లిమయములు గల యొక హాస్య గ్రంథము. కావున హాస్య
రసప్రతిపాదనకొఱకు హాస్యవిషయములే గాక హాస్య
రస జనకమున పరిభాషగూడ వాడుకచేయవలసి యుం
డును. లేనియెడల హాస్యరసము జనింపదు.

హాస్యరసము (The comic or the ludi-
crous sentiment) పుట్టించెడు తైలిని శేష మేదనిన
యమెల్లప్పుడు భావములను, ఉత్పన్నమైనాకృత్యములను నీచ
సందర్భములయందును, అనిశితవిషయములయందును
నిరసంశయముగఁ బ్రయోగించుటయుఁ దత్సంబంధమైన
పరిభాషాని పరికరములను యాదృశముగా నుపయోగపరచు
టయునై యున్నది. ఈ విధముగా భావములకును
వానిని కృత్యపురచయభావమును గలిగిన వ్యత్యాసమే
హాస్యగ్రాహక లోకముఖ్యస్థానము. ఇట్టి వికృతతైలి
గ్రంథమందు బహుచతుర్థముగ నుపయోగింపఁ బడి
నదినికొక యువాహరణము:

గీ. గాగర్థ సిద్ధాంతమత ముమకాల క్షలన
శకున మానుట యది బృహస్పతి మతంబు
న్యాస మతము మహాప్రసాదాతికేయము
విప్రజనమత మరయంగ విష్ణుమతము.
కునసంబంధమైన శాస్త్రప్రపంగము శ్రీనాథుని
క్షేత్ర పురాణములో ఆగస్త్యమహర్షి యు, లోపా
కు, వ్యాసమహర్షి యు, శిష్యులును, వీరిందరును
గాను పురోహితమున గూర్చిని కత్తురీప్రదేశ
కుభయమూర్తమునటించి యులోచించుచుం
గా సమయమున మైత్రావరణుండకు మనిపుంగ
నైఁదేర్కొనిన పద్యమును నుడిచెను. అట్లు
గ్రంథము మహాపరిష్కారమునచేసిన శకునశాస్త్ర
గము నీశ్రీవాళిరామమున వేడుక చేరికాండ్రద్దరు
శేర్మము, టిట్టిభనెట్టియు ప్రభాతకాలమున

శ్రీవాళిధనుర్జన్ముఖులై చేసిరి. వారిద్దరు చేయబోవు
ఘనకార్య మేదనగా పట్టుకొనుచున్న విదోషములను
చిత్రించిచిత్రించుట, ఆటసాబలనుఁ జూచుచు నుండుముగ
విహరించుట. ఈ మహాకాగ్యము చెదీపాపునేమో యని
చారు మంచితకునము కాడఁగిని వచ్చినది. అట్టి శకున
మును నిర్ణయించుటకు ప్రాచీన శకునశాస్త్రముల నన్ని
టినిఁ దిప్పి తిరుగవేసి వానిలోని సారముగా బ్రహ్మర్షి
ముఖమున శ్రీనాథమహాకవి నుడిచిన పద్యమునే చెప్పి
కొనిరి. ఈ శకున ప్రపంగమున, ఈసంచిధానిగారియును
హాస్యరసాస్పత్తిగొలుగు కాదా! కావున శకునశాస్త్రము
లలోనన్నట్టియు, శ్రీనాథుని కవితాప్రసిద్ధిచే బ్రకటిత
మైనట్టియు నిపద్యము సంపద్యశాముఁ ఁ కీర్తనచేసినది.
ఇట్టిహాస్యప్రయోగము శ్రీనాథుడే తనవ్యాసగ్రంథము
నుండి వినియోగించుకొనెనని చెప్పటయు లేక మరియొ
కకవి యా సుప్రసిద్ధికవియని పద్యమును హాస్యసందర్భ
మున నుపయోగించెనని యుపయోగించుటయు యొక్కడు
సమంజసము?

ఈ విధినాటకమునకు భరతవాక్యముని చెప్పదగిన
కృత్యంతపద్యములూ మోలూరి ధైరవస్వామి యీ కవిం
ద్రకాంక్షిత్రుడివే మహీరుమామ్రెం నల్లభంఠయనిఁ బ్రో
చునాతయని చెప్పవలెనది ఈపద్యమును నల్లభంఠయడే
ప్రాసినయెడల గుమ్ముకొని తాచే శతయు ననుకొన్న
ట్లుండునని శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రుగా రాశేరించెరి.
అయితే నల్లభంఠ య దాపద్యమును వ్రాయుచియెడల శ్రీ
నాథుడు ప్రాసెనని చెప్పుటకు దగిన హేతు వున్నదా
యని విచారించదగినది. వినాటకమందైనను భరతవాక్య
మందు కృతిభర్తనగునంచి వ్రాయుట శాస్త్రుసమ్మతి
మగాని సంప్రదాయ ప్రసిద్ధమగాని యైయుండెనా
యను విషయముననుంచి గూర్చించియుటకు శ్రీ శాస్త్రు
లవారే ముఖ్యాంశులు. ఈవిషయమును గూర్చించి నేననేక
పండితుల యభిప్రాయములను గడవించితిని. ఎప్పుడైనను
యిది శాస్త్రుసమ్మతము గాదనియు, ఆచరణలోనైనను
లేదనియుఁ జెప్పినవారే. అట్లుయినచో మహాపండితు
డగు శ్రీనాథుం ఁయశాస్త్రీయమైన వ్రాత వ్రానియుం
డునా యని సంశయింపవలసియున్నది. శాస్త్రీయమైన

శుభ్రుడర!

ఫల మధికము !!

పూర్తి

100 కి 100 గురు సంతృప్తిచెందియున్నారు

లోకమయహరకస్తూరిమాత్రల

పిల్లలు మొదలు ముసలివారివరకు అందరి మందము, మలబద్ధము, పశిసము, దగ్గు, గులముచే కాళ్ళులాగుట, కడుపుబ్బరము, కడుపునొప్పి, సక్కలయందునొప్పి, ఆహారశీర్షకాల నొప్పి, చలిద్వరము, జ్వరము, క్లేగు, ఇన్ ఫ్లూయెంజా ఇంకను అనేకవ్యాధులను గుఱివేస్త్రీలు ప్రసవించిననాడు, స్నానమునాడు (కస్తూరికి బదులుగా) ఈ మాత్రలు 4-5 ను, లపాకులలో నచులి మ్రింగవలెను. సాంక్రామికరోగులతో నుండవలసినవారు, దినము 1 లను నేవించిన ఆరోగ్యదృష్టాంసు లగుదురు. ఈమాత్రలసీసాతోగల అనుపానపత్రమును 300 మాత్రలు గల సీసా 1 కి 4 అణాలచంకున ప్రతిపావులోపలను దొరకును. పోష్టము 6 సీసాలు రు. 1 -8-0, 12 సీసాలు రు. 2-12-0, 25 సీసాలు రు. 5-0-0.

సారస్వతానవం :—మెదడుకు బలమును కలిగించి, జ్ఞాపకశక్తిని వృద్ధిచేయును గావున, దుర్బలములైన గతిగియుండు సమస్తవ్యాధులను పరిహరించి నరములకు మంచిత్రాణము, రక్తవృద్ధిని కలుగ సంగీతపాఠకల కంఠస్వరమునకు మృదువగుధ్వర్యము నిచ్చును. పాడును పాడును ఉత్సాహము నింపును. బలస్త్రిలకు నెత్తిననును (నెత్తినోరు చాల మెల్లగా వుండుటవలన) మాట్లాడును నడువనుకాని పిల్లలకు సంతోషమును కలిగించును. 6 బోమ్మల సీసా 1 కి రు. 1-0-0. పోష్టఖర్చులు ప్రత్యేకము.

శ్రీ సీతారాఘవ వైద్యశాల, మైసూరు

చిరకాలమునుండి బాధించుచున్న మాత్రవ్యాధులకును

(గనోరియా) వ్యాధికిని క్రొత్తగాకనిపెట్టు

దివ్యాషధము.

గనోకిల్లర్ (రిజిస్టర్డ్)

ఈయాషధము శ్రేష్ఠతమము. ఇంగ్లీషుపండులను దేశీయములగునాః

పుచ్చుకొనినను గూము కలుగనియడలను, యింజక్ష మలచలనను వాక్కినులచలననుగూడ లాభము లేకపోయి కడపటిప్రయత్నముగా మా గనోకిల్లరునుగూడ పుచ్చుకొనిచూడుడు. పెక్కుయేండ్లనుండియున్నను లేక కలిగినను వీరకము శగసంకటమైనను మరెట్టి మాత్రవ్యాధులనైనను స్త్రీలకైనను పురుషులకైనను గనోకిల్లరుదురు. మాత్రము రూరీగా నెడలను. మాత్రముపోవుచున్న పుడును కలుగునుంట రెగ్గిపోవును. మా నందలి వాపు తీసిపోవును. శగవ్యాధి (గనోకోకము) వలన మాత్రము బొట్టుగా పడుట, మేహరోగముల ద్వారమునుండిపోవు తెలుపు, యూరెత్రిటిసు, ప్రొస్టాటిటిసు, సిస్టిటిసు, లుకోరియా, మున్నగువ్యాధుల స్త్రీలకును పురుషులకునుగూడ గనోకిల్లరులవలన కుదురును. వీర్యము (నెనును) పోవుట, స్త్రీలు గర్భమున్నపుడు కలుగు మాత్రవ్యాధులు మున్నగునవిగూడ దీనివలన కుదురును. 50 మాత్రలుగల సీసా ఖరీదు రు. 1. 50. చార్జీ ప్రత్యేకము. ఒక్కసారి 3 సీసాలు తెప్పించుకొనిన వీ. పీ. చార్జీ మేమే భరించెదము.

అడ్రసు:—డాక్టర్ డి. యన్. జస్సాని, 137 కికావీధి, గులాబ్ వాడి, గాంధీ

Tel. Add. "GONOKILLER" Dr. D. N. JASAN1, I37 Kika Street, Gulalvadi, మద్రాసు సిటీ ఏజెంట్లు దాదా అండు కంపెనీ, 260 చైనాబజారురోడ్డు, మద్రాసు

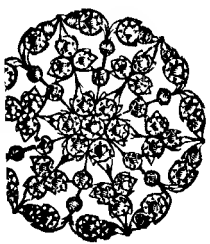
ఆవడి ఆరోగ్యశ్రమము

ఆమునకు సమీపమున ఆరోగ్యసద్గుణములనుసరించి చికిత్సచేయుటకు చక్కని ఆశ్రమము

రడుగులయెత్తును, చక్కని నీడలును, పచ్చనిబయళ్లును, నిర్మలమైననీరును, ఇసుక కేలయును గల్గి వనప్రదేశ
రాసయోగ్యమై ఋషుశ్రమముతోలు సీపదేశము మిక్కిలి ఆరోగ్యవంతమైయున్నదని డాక్టరు ముత్తు
ప్రకృతిశాస్త్రవేత్తలు హేచ్చగా కొనియాడియున్నారు.

క్రమ ఆ. లక్ష్మీవతి, బి.బి., ఎం.బి., సి.ఎం. భిషగ్రత్తు, మేనేజింగ్ డైరెక్టరు,
43, హార్విస్ రోడ్డు, మదరాసు అని వ్రాయవలెను.

శ్రీ లక్ష్మీ జ్యాలయరి కంపెనీ
మాన్యుఫాచర్రింగు జ్యాలయర్సు
అందు డైమండు వర్తకము, బెజవాడ.

నవరసు బంగారమునకు చాది పెండ్లికి మేలైనముణులకు సుద్రసిద్ధ
ము. ప్రొపైటరు:—ఎచ్చేని లక్ష్మీ నారాయణ చౌదరి.

అ మృ తౌం జ న ము

వాతనొప్పులకు నజ్రాయుధము

చక్కని డబ్బితో సహా నీసా 1-కి అణాలు 10 మాత్రమే

అమృతాంజనం డిపో.,

మదరాసు

చేయుటకు శ్రీనాథుడు తగియుండెనా వల్లభరాయుడు తగియుండెనాయనువిషయము పండితులచే చర్చనీయము.

ఈగ్రంథమునలి కైలి యనేకస్థలముల నతిమాత్రముగ సంస్కృతశబ్దభూయిష్టమై బహుక్లిష్టముగా నున్నది. ఇట్టి పదకాత్యమున, పాండితివిజృంభణమును కేలీవినోదముగనుటించియు నీచపందర్శములగుటించియు వినియోగింపబడినది. ఈగ్రంథకైలియందలి యేతద్వైపరీత్యమునకు రెండు హేతువు లుండవచ్చును. ౧. ప్రప్రథమమున రావిపాటి త్రిపురాంతకుడు తన ప్రేమాభిరామమును సంస్కృతమున వ్రాసెన గాన నావద్యములను దాగించినకవి సంస్కృత సమాసముల నట్లే దిగవిడిచి యుండవచ్చును. ౨. లేదా, ఎవరో యొకకవి కీర్తికాముడగు సామాన్యుడు తనభాషావైదగ్యమును బ్రకటించుటకు నౌచిత్యపరిజ్ఞానము లేకుండ పదబంధము క్లిష్టతనుముగఁ జేసియుండవచ్చును. తన వాగ్వైభవములను వాగ్దంబరముగనుటించి మహాతిశయముగఁ జెప్పికొనిన వల్ల భామాత్యుడే యీ యప్రసక్తమైనట్టియు, అప్రశస్తమైనట్టియు కైలీరోషమునకుఁ గారణభూతుడయ్యెను గాని యుచిత్యాడఁగ మహాకవి శ్రీనాథుడుగాడని యూహించుట యెక్కువ న్యాయముగాదా?

శ్రీనాథుని భాషాప్రయోగము లీగ్రంథమునఁ బ్రకటముగా గాన్పించుచున్నవిగాన నీగ్రంథము శ్రీనాథకృతమని కొందఱచే దలంపబడుచున్నది. శ్రీనాథుని వాక్యములును వర్ణనలు నచ్చటచ్చట గానంబడుచున్నవనుట వాస్తవము. కొన్ని పద్యములలో శ్రీనాథుని కైలి భోరణియు ద్యోతకమే. అయిన నాకారణమున శ్రీనాథుడే యీగ్రంథమును వ్రాసెనని చెప్పటమాత్రము సాహసము. శ్రీనాథుని 'బహుముఖ ప్రఖ్యాతి మహిత శయ్యావిశేషములు' పండితకవులను పండితింపునయమానకవులను నేకరీతిగా ననుకరణోత్సాహపూరితుల జేసె ననుటకు పినవీరన, పెద్దనాది సుప్రసిద్ధమహాకవులే ప్రబల సాక్షులు. అట్లుండ సమకాలికుడు, బహుళః సహచరుడునగు వల్లభామాత్యుడు కవియశోవాంఛితుడు గాన శ్రీనాథుని వాగ్దహి తరంగముల మధుర మధురసమును వెలిపాశము బ్రవేశించి యచ్చటనున్న యె

గడుపారగ్రోలి తనకావ్యమున నచ్చటచ్చట తదునీధువును వెలిగ్రక్కుట యసంభవమా? బహుళః నొందిన శ్రీనాథుని 'బాతివార్తారసమూర్తి' యచ్చట నీగ్రంథము నలంకరించుటచేతనే యాకాలపు కప్రేక్షకులను హాస్యరస నిమగ్నులనుగా జేయుండెనని యూహించుట యథార్థమునకు దురాధారముగాదు.

పై యంతములను సావధానముగా నరసిన మాత్యుని కర్తృత్వము స్థాపించుటకు ప్రబల సాగూర్పించుచున్నది. లాక్షణికుల యదాహృతి మాత్యునిఁగూడ సాయ మిచ్చుచున్నది. కైలికి మును శ్రీనాథుని కర్తృత్వమునకు న్యాయతఁ గలిగి విధముగఁ దోపించుచున్నవి. గ్రంథమందు విస్తృత వల్లభునికర్తృత్వ మప్రోషితమై యున్నది. కాశగ్రంథము వల్లభరాయని కృతమనియు యంగీకరియెక్కువ న్యాయమని యూహించుచున్నాను. రాయ డీగ్రంథమునఁ దెనిగించి తనన్నీ హితుడు సార్యభౌముడు నగు శ్రీనాథునిచే గొంతసాబాందియుండవచ్చును గాని, శ్రీనాథుడే యీగ్రనామాలాగ్రముగా రచించె నని చెప్పట మారేపల మతిశయోక్తి యనియు, నన్యాయమనియుఁ సాహించుచున్నాను.

క థా సా ర ము

కానల్నాటి గోవింద మంజునాథకర్మయను త్రియవ్రాహ్మణుడును, ఆతని చిన్నతనపు చెలి టిట్టిభిసెట్టి యను వైశ్యుడును ఆంధ్రనగర మను పహించిన యోగుగంటిపురవీధులలో విలాసార్థకరించి యచ్చట గోచరించెడు క్రీడావినోదములను, పాటలను సావకాశముగ దిలకించి యానందించు నుద్దేశముతో నొకనాడు శుభముహూర్తము కొని ప్రభాతమున బయలుదేరిరి.

మునుందుగ నోరుగంటిపుర పరిసరమున

నిని, దర్వాత నొక చండాలంగనను, యటుపైని
కర్మాటస్త్రీని వారు చూచి శృంగారవిషయలై
హావిభ్రమము జెందిరి. అటుతర్వాత మరికొంతదూర
బోన నొక 'కాపు'కులాంగనయు, కర్ణాటవేశ్యయును
చిరదృష్టిని నరికట్టిరి. వీరినిజూచి సంతసించుచుండగ
అపెగనూనె నమ్ముచున్న తేలియువతి వారి కన్నుల
నుపడెను. ఆమె సౌబగును వీక్షించి యిట్టి మోహనాం
తేలియువతిగా సృజించిన కట్టిడి విధిని దూరి మోహరి
డబోనికి బ్రవేశించుటకై చుట్టునున్న యగడ్డను
కట్టి పైడితలుపులు బిగించిన పంకదారికుండ రాజమా
ముఁ జేరిరి. ఆరాజమార్గము 'వారణాసుటా' ఘోటక
కాభిలక్షింపంకులంబు' గాన నందు బోవలెదు.
కంత్రోవ కలకలంబులు లేక సుఖవినోదములు గలు
గును గాన' సందుచాయల బోవుట సుఖమని వారు నిశ్చ
యించియాదారిని బట్టిరి. అటు బోవంబోవ వారియెదుట
ల్పాటవీరపురుషుల కనమును పొడుచున్న పాటగాం
నును గొంతనే పుపలవీచి కొనియాడి ముందుకు
గఁగ నేకవీరాదేవి దేవతమును, మాహురమ్మగుడియుఁ
న్వించివ. ఈ దేవతలనేలను జూచియు, జక్కల
ండును, మైలారథిలును జేయుచున్న జాతరలను
క్షించియు, చండేశ్వరీయాలయమును, పొద్దరివోరము
ముద్దరాలు ముసానమ్మ నివాసమును, కుమారస్వామి
వళమును, పాండవులగుడిని, కర్తారనిమగ్ధుడు మున్న
విభదేవాయనములనుఁ దిలకించి యెదుటనున్న
యంభూకేశసన్యాసులఁగఁ గోల్పోడ్చి మహాభైరవేశ్వ
రకు నమస్కరించి నీరీక్షించుచుండ నాంధ్రేశ్వరుని
సాలపైనున్న గడియారము పడునారు ఘడియలు
ం. ఆ ఘంటానినాదము విని మధ్యాహ్నముగుటచే
న్నారై పూటకూటింటికఁ బోవఁ ద్వరపడి
మ్మవీధి కేరి లక్ష్మణమొజ్జలయింట నొక్కొక
నిచ్చి సృష్టెన్నము భుజించిరి. ఆ యింట నున్న
హ్యూవికంఠ పరిచయము జేసికొని తిరిగి పురవీధు
మొగము దిప్పిరి.

పూలయంగడికి బోయి పుష్పలాదికల ప్రాధమ్య
నాకర్ణించి వేశ్యవాటికం బ్రవేశంప నచట

కేదో యొక యుత్సవపు కలకలము వీక్షించి యదేమి
యని యడుగ బ్రతాపరుద్రమహారాజుగారి యుంపుడు
కత్తె యగు మాచలదేవి వారాంగన చిత్రకాలాప్రవేశము
జేయుచున్నయదిగాన పుణ్యాహవన సమయ మిదియని
తెలిసికొనిరి. అచ్చట కొంతకాలము నిలచి యారారాజా
మన్నించు వన్నెలాడిని సలదర్శించి కొంతతడవు సంభా
షించి వెండియు బోవంబోవ మంచనశర్మయొక్క పూ
ర్వపు గారాబు వెలవెలంది యగు గాంధారి యగపడెను.
ఆమెయొద్ద గొంతనేపు వారు నేదదీర్చికొని తిరిగి
బయలు వెడలి నాగస్వరమున బాడుచున్న నాగులవానిని
యటుతర్వాత గొట్టెపంఁదెమలను కోడిపంఁదెమలను
జూచి యుత్సాహమునుబొంది మంచనశర్మప్రియురాలగు
కామమంజరిగృహము బ్రవేశించిరి. అచ్చట నారేయి
యంతయు సుఖనిద్రను గడపి తరువాత త్రమదారిచి
దా బోయిరి.

గ్రంథ విమర్శనము

ఈగ్రంథము క్రీడావిషయములతో నిండియున్న
చిన్న నాటకము. జనసామాన్యమందలి సంఘశీవితము
ప్రాయికముగా గొప్పపట్టణములలో వికాలముగా గాన్పించు
చును. నానావిధజాతులు, మతములు, వర్ణములు,
నిమోన్నతావస్థలు, బీదసాదలు, సుగుణ దుర్గుణములు
యిట్లనేకరూపభేదములు, శీలభేదములు, అవసాభేదము
లును మహాపట్టణములలో నొకేసలమున, నొకేసమయ
మున జూడ నవకాశ ముండును. ఈ నానారూప
మానవప్రకృతిని జూచిన ప్రతిమనుజునకు గొంత సంత
సము గలుగక మానదు. గోవిందమంచనశర్మయు, టిట్టిభ
సెట్టియు, అదేప్రకార మాంధ్రదేశమునకుఁ గేంద్రస్థాన
మైన ఆంధ్రనగరమునందలి బహుముఖ ప్రసరిత ప్రజా
జీవితమును జూడ సమకట్టిరి. కాని, వారు చూడదలచి
నది యాచుహాపట్టణమందలి యున్నతశీవితమును, యు
త్సాహప్రకాశమును గాక ఆదర్శవిహీనమైన జఘన్య
జీవితమును, విషయలోలత్వమును దిలకింప నుద్దేశించి
కొనిరి. కావుననే బయలుదేరునపుడు టిట్టిభసెట్టి తన

యనుంగుచెలికానితో 'మంచన వింటివో వివహా' యనుచు నోరుగంటిపురమునందలి మన్మథుని విజయచిహ్నములనుఁ బ్రస్ఫుటముగ వర్ణించెను. కావున నోరుగల్లునగరములో వారు చూడదలచినది ముఖ్యముగ కాముక వ్యాపారములును, 'విశృంఖల స్త్రీపురుష కేళీవ్యాసక్త క్రీడావిలాసములును నైయున్నవి. ఈవిధమైన నికృష్ట సంఘజీవితమును తనివిదీరజూచుచు పోవుచున్నను మధ్య మధ్యను మరికొన్ని సాంఘికస్వరూపములు వారి దృష్టికి పొడనూపినవి. మన యదృష్టవశమున వారిక్రీడాపరాయణత్వము ఇట్టి దృశ్యములపైనఁబడ బ్రసరించినది. లేనియెడల నా యమూల్యములైన పల్నాటిపీఠల వర్ణనము, మైలారథిలుల వర్ణనము, ఏకవీరా దేవినేవాప్రసంగము నిత్యాది యద్భుత, చారిత్రక, మతవిషయము లిందు జేర్చబడియుండవుగదా! అట్టి యుత్సాహదృశ్యములు లేకయే కేవలము మాల మేడగులు మున్నగు వర్ణములలో నున్న జాతిజాల లీలావిలాసవర్తనములును, నెలనాటికోడ విధవలును, ఆంధ్రేశ్వరుని వారాంగనయుగు మాలదేవి చిత్రశాలానేపథ్యశృంగారమును ఇత్యాది విటవిట శృంగారప్రసంగములు మాత్రమే యుండియుండును. ఎఱిగియో యెఱుంగకయో వల్లభి'మాత్యుడు తన చిన్ననాటకమును కేవలము హాస్య శృంగారరసప్రేరేతముగ జేయుకయ్యటన్నట్లును దారభావస్ఫురితముగగూడ జేయుకలెను. మొత్తముమీద గ్రంథ మామూలాగ్రముగ స్త్రీలును, బాలురును జనువదగినది కాకపోయినను కొన్ని పట్టులు చరిత్ర, మతసంబంధ మైనవి యగుటచే పతనయోగ్యములు గానున్నవి. ఇవి తమోన్మత్తమైన సభిమున నక్షత్రములవలె విరాజిల్లుచున్నవి. వానిలో మేటియనదగు హ్నాటి పీఠప్రసంగ ముత్సాహకావ్యరసభావములకు రత్నముని యని చెప్పవచ్చును.

ఈ పీఠమునందలి శృంగారరసము నీచమై, యల్లలమై, నీతిబాహ్యమై యుండుటచేత సామాన్యముగ యువతీయువహాసీయులు కాకపోయినను ఈగ్రంథ మాండ్రుల ప్రాచీన సాంఘిక చరిత్రమునకు గొంత విలువయైన

సామగ్రి నొసగుచున్నది. పదునేనవశతాబ్దిలో హి సంఘస్థితి యెట్లుండెనో యాదృశ్యము మనకండకు ముగా నగపడునట్లు కావ్యరూపముగ దీనియందు పబడినది. హిందూసంఘమునందలి వివిధవర్ణములు, లు, కులములు, వారివారి యాచారములు, క్రీడాములు మొదలయినవి ప్రాసంగికముగా నభివర్ణించబడ మేదరవాండ్రు, మాలవాండ్రు, తెలికులవాండ్రు, లు మున్నగువారి ప్రశంసలు కలవు. అప్పుడైననటమూళ్ల భోజనములు బ్రాహ్మణులే పెట్టుచుండే కాలమందున్నట్లే యాకాలగుండునుఁ బూటమూళ్లలో దుష్టప్రవర్తనముగల స్త్రీలుండి, పాంథజనులనములవలె నాకర్షించుచుండిరి.

శిష్టాచార సంపత్తిలో నగ్రస్థానములంకరికొందరు బ్రాహ్మణులు నీతిబాహ్యులుగా కాముపారములందుగూడ నగ్రస్థానము నలంకరించి యగోవిందమంచనకర్మ వేశ్యాలంపట్టుడై యెగుర్రునందటించి విటదృష్టితోనే చూచుచుండెను. విననువద్ద నిత్యాగ్నిహోత్రము, త్రికాలసంధ్యామస్తానకదర్శాంకురాలంకృత హస్తాడై పురపీఠులందరికిను పరుద్ర మహిపతి వారాంగనయైన మాలదేవితటాడుచు సంధ్యామస్తానమునకు వేశ్యునుటచేచ్చెను. ఇట్లు నైదికాచార సంపత్తిలో నైందిం గానురక్తి మేళవించి పణ్యయువతీలోలుడై నరిమతమునకును, కిలమునకునై నైరుద్యము నేటికాదుండినట్లే యాకాలమునందునహిత ముండెను. ముందు కందుమారి వీరేశలింగముగాడు వేశ్యాభూవిద్యాధికుల గుఱించి తమ ప్రహసనములలో పరిహసించిరి. సుమా రేమారువత్సరముల క్రింకొండ వల్లభామాత్యుడు నట్లే విద్యాధికుడగు నాటి గోవిందమంచనకర్మను గుఱించి భాషగిర్లింగించి గేలియొనర్చె. ఈ గ్రంథమునందలి కవిత ధాప్రాధమ్యై రసపుష్టికలిగియున్నది. శృంగారవిషయతత్వశ్లోటముగ స్ఫురింపకపోయినయెడల జనాదరణీయముగు గ్రంథములలో జేర

ని వైలి యెంత మనోజ్ఞముగానున్నను విషయములు
ంకుశములై రసభావములు చాలవరకు సీదావిహీన
లై యుండుటచే గొంతయేవగింపు గలిగించుచున్నది.
గ్రంథమున నీగ్రంథమున కున్న తస్థాన మిచ్చుటకు వల

నుపడదు. ఐనను మేలైన యాంధ్రచరిత్రకవిషయముల
నెక్కుడుగ నిచ్చుటచే నీగ్రంథ మాంధ్రుల కనూనముగు
సాయ మొనరించుచున్నది. కాన దీనిని నమూల్యాంధ్ర
గ్రంథములలో నొకటిగఁ బరిగణింపదగినది.*

* ఇదివరలో నాచిన సోమనాథుని గుఱించి నేనాసినప్పు డాతడు నియోగియూ వైదికి నూయని నిగ్గయిం
టకు జరిగిన వాదప్రతివాదముల గుఱించి ప్రాసంగికముగా నూచింపవలసివచ్చినది. ఆసంబర్ధమున వ్రాయుచూ
కాలమంతి బ్రాహ్మణులలో వైదికినియోగిభేదము గగనకుసుమమువలె నుండెనని చెప్పితిని. కీ. శే సంగూరి
బ్బారావుగారు, కం. వీరేశలింగం పంతులుగారు నాకాలపు కవులలో గొందరు నియోగులనియు గొందరు
వికులనియు భేదముగా నున్నట్లు వాక్రుచ్చిరి. నుబ్బారావుగారు నాచిన సోమనాథుడు నియోగియని చెప్పుట
స్థింపెను. సోమనాథుడు నాచిరాజు కొడుకని యొకానొకకవి చెప్పుటచేతను 'రాజ' శబ్దము నియోగులకే గాని
కుల కుండదన్న విశ్వాసముచేతను ఆయన యట్లభిప్రాయపడెను.

ప్రస్తుత మీ 'క్రీడాభిరామ' మాకాలపు గ్రంథముగట స్పష్టమేనా! ఇది సాంఘికప్రబంధ మగుటచే
హృదయ స్పృహనుగుఱించిపూడ గొంత తెలియవచ్చుచున్నది.

నాయకుడగు కాన్వూటి గోవిందచందనశర్మమీసాల ఆప్యయ్య ద్వివేదికి మేనల్లుడు కాబట్టి యితను కావ
టి వైదిక బ్రాహ్మణుడని స్పష్టము. అయినను యితనిగుఱించి పేర్కొనిన స్థలములలోఁ గొన్నిటియందు 'శర్మ'
, గొన్నిటియందు 'రాజ' యని యు భేదములేకుండ వాడబడినవి.

1. "గోవిందచందనశర్మ" (పు. 5) 2. "గోవిందశర్మ మాధవునిపట్టి" (పు. 6) 3. "నాయలేడివైతి మంచి
(పు. 5) 4. "మొందటద్దంబు మాపరా నుంచిరాజ" (పు. 23) గనుక 'రాజ' శబ్ద మాకాలమున నియోగిభేద
కముగాదని మనవిచేయుచున్నాను.

ఇంక నిట్టి సాంఘికచిత్రము లెన్నియో కాన్వించుచున్నవి. 'పిళ్ల' యనునది బ్రాహ్మణపరముగా వాడబడినది.

అముద్రితాంధ్రప్రబంధ కవితా విశేషములు

బుర్రా శేషగిరిరావు గారు “భారతీతీర్థ ప్రధాని”

“కావ్యం యశసేఽథాకృతే శివేతరక్ష
తయే” యని కృతిరచనాఫలనిర్వచనము
లక్షణగ్రంథములలో కలదు. కావ్యము
“శ్రేయోభివృద్ధి”కై రచించునట్లు కనుపర్చి
అబ్బయామాత్యుని “అనిరుద్ధ చరిత్రము”లో
కలదు. ఎట్లనగా:—

క. అనిరుద్ధ చరిత్రము చ

క్కుని ముచ్చట విస్తరించి కణగి ప్రబంధం
బాసరింపుము శ్రేయోవ
ర్ధనమగు మాపేర సంకితము సేయు తగ్గ.

* * *

ఈ అనిరుద్ధచరిత్రము సబ్బయామా
త్యుడు తన “సారస్వతపారిజాతతరువునకు
సత్ఫలము”గా రచించినట్లు వర్ణించినాడు. ఇట్టి
వర్ణన మరుదైనది గనుక ఉదాహరణీయము.

శ్రీమంగళాద్రి లక్ష్మీనృసింహుల కటా
క్షౌంచలామృతవృష్టి సంకురించి
సంగీత సాహిత్యసరస సౌషవయుక్తి
శాఖోపశాఖల చాలఁ బ్రబలి
రసికరాజన్య ముఖ్యసమాజ బహుమాన
సతత వసంతాభిరతిఁ జిగిర్చి
దైవ నామాంకిత స్తవ మనోహరభావ
పదవాక్యసుమముల బరిమళించి

యభినవస్థితిఁ బెంపొందు నన్నదీయ
భాగధేయ సారస్వత పారిజాత
తరువునకుఁ దగు సత్ఫలదయము గాఁగ
సముచితంబగు నొక ప్రబంధము రచింతు.

* * *

౨. “వాగర్థ ప్రతిపత్తి” కొరకు కాళి
దాసకవి “పార్వతీపరమేశ్వరుల” స్తుతించు
మంగళాచరణము గావించెనుగదా! దీని కను
కరణమో యనునట్లు “అహల్యాసంక్రందన
విలాసము” లో వేమనారాధ్యుల సంగమేశ్వ
రారాధ్యులు “ఇష్ట దేవతాస్తుతి” గావించెను.
ఈకృతి శ్రీ వాసిరెడ్డి చంద్రమాళిభూపతి
కంకితము. ఇష్ట దేవతాస్తుతి యెట్లనగా:

శ్రీగారికుచకుంభ శుంభదురుకా
శ్రీరాంగరాగారుణా
భోగాసంగ మురంబునం బెరయఁ దె
ల్పు రక్తశుక్లప్రభా
యోగబ్రహ్మగతిఁ జగజ్జనులకే
యుల్లాసి యద్దేవు నా
త్మాగారంబున నెంతు మత్కవిత శ
బ్దాధోభయవ్యక్తికి.

౩. నన్నయ వాగనుశాసనత్వముఁ
ప్రబంధకవు లెవరికి తోచినరీతిని వారు కవి
లలో సమర్థించియున్నారు. ఇట్టిసమగ్ర

ధ్యమును అముద్రితప్రబంధములనుండి యుదాహరించవచ్చును. ఎట్లనగా:—

ఎ. ఆంధ్రశబ్దచింతామణియను వ్యాకరణము చేయుటచేత నన్నయకు వాగనుశాసనత్యము సిద్ధించుచున్నదని చాలామంది పండితులు తలంతురు. పూర్వకపు లందరు నట్లు తలంచియుండలేదు. సంస్కృతవ్యాకరణమును మఱించుటచేత వాగనుశాసనత్యము నన్నయకు సిద్ధించినట్లు నడిమింటి వేంకటపతి “అభిషిక్తరాఘవము”లో సూచించెను. ఎట్లనగా:

ధరణిం బెంపు వహింప వ్యాకరణమం

భానంబు సాధించి ని

ర్జరభాషాంబుధిఁ ద్రచ్చి యాంధ్రసముదం

చద్యాక్కుధాలక్ష్మిచే

నరుదారక విబుధాంతరంగముల క

త్యానందము ల్గూర్చు నే

ర్పరుల న్నన్నయ తిక్కయజ్ఞముఖులక

భావించు వాక్సిద్ధిక.

బి. నన్నయకు భారతరచనవల్ల వాగనుశాసనత్యము కలిగినట్లు “ఆదిలక్ష్మీవిలాసము”లో అక్కినపల్లినరసింహకవి వర్ణించెను. ఇట్లు:

ఎన్నిక భారతంబు ముద

మేర్పడ నేర్పున సంధ్రభాష సం

పన్నతచే రచించి మహి

వాగనుశాసనసోమయాజికా

భ్యన్నతిగాంచి లోకముల

భూరియశోధనులైనయట్టి మా

నన్నయభట్టు తిక్కకవి

నాథుల సాధుమతి నుతించెదక.

ర. ఆంధ్రప్రబంధము లొకే షక్తిగా నుండుననియు, వర్ణనలు చర్చితచర్చణముగా నుండుననియు కథా సంవిధానములో నూతనత్యముండదనియు, నేవోకొన్నితప్ప మిగిలిన పన్నియు “ప్రాయ్యినిడదగిన వ”నియు కొందరాంధ్రప్రసిద్ధ విద్యాధికవిమర్శకు లందురు. ప్రబంధకల్పనలో నూతనత్యము కల్పించుటకు కవులెంతప్రయత్నపడిరో వీరు విచారణచేసి యుండినయెడల నిట్టి విపరీతాభిప్రాయములు ప్రకటించియుండరు. ఈ యంశమును గూర్చి కొన్ని యుదాహరణములు:

(శ్రీ) దామెర్ల అంకభూషాలుడు రచించిన “ఉషాపరిణయము” లో మంచి ఉదాహరణము కలదు. ఈదామెర్లవాగు వెలమలు. అంకభూషాలుని సోదరుడు వెంకట భూషాలుడు చెంజిరాజును జయించి తమతండ్రిపేర “చెన్నసముద్రము” అనుగ్రామమును కట్టించెను. ఈతని మరియొక సోదరుడు అయ్యప్పపతి ప్రళయకావేరి (పులికాట్టు) కిన్ని మైలాపురమునకున్న మధ్య తమ తండ్రిపేరనే “చెన్నపట్టణము” కట్టించెను. “ఉషాపరిణయము”లో అంకభూషాలు డిట్లు రచించి యున్నాడు:

మును గృతుల్నేసిన ఘనుల రీతులకన్న

వంతయే నేర్పుచే వెలయుమండ

లలితము గూఢము లక్షణయు క్తంబు
చిత్రవైఖరియునై చెన్ను మెరయ
ధారాశగతియును దగు జాతివార్తయు
శృంగార విభమును చెలగుచుండ
శబ్దగాంభీర్యంబు చతురోపమోత్పేక్ష
లును దగుచోటల దనరుచుండఁ

సమ్మదంబున బుధులెల్ల సంస్తుతింప
నొక మహాకృతి యతులకాతుకముతోడ
నొనర రచియింపగా బూని యున్న వేళ
నధికతరమైన నాదుభాగ్యంబుకతన

* * *

(బి) ప్రాథ ప్రబంధకవులు తమకృతుల
కాభిముఖ్యము కల్పించుటకునై తమ కవితా
పాండిత్య విశేషముల నొకించుక వర్ణించు
కొనుట యాంధ్ర కవినమ్మతమై యున్నది.
వైనుదాహరించిన “ఉపాపరిణయము”లో కవి
పాండిత్యాధికము లిట్లు వర్ణింపబడినవి:

సీ. అలరజేయగ నేర్తు వసహాయశూరత

ఘటికాశతగ్రంథకల్పనంబు
సవరింపనేర్తువు సర్వతోభద్రకం
కణబంధముఖి చిత్ర కావ్యరచన
ప్రకటింపనేర్తువు వికచపంకజ బృంద
మకరంద నివ్యంద మధురఫణితి
ఘటియింపనేర్తువు కమనీయపదబంధ
సంధాన సరస విస్తరణసరణి
పదమైత్రిరసజాతిపద్యశబ్దశ్లేష
దురవగాహార్థ ఎస్తరినిగూఢ
ఘటికాప్రబంధ హృద్గత సమస్యగీత
తాయనావీననాటకవిభేద

ధరతకళాశాస్త్రపాదార్థగుప్త్యను

లోమవిలోమాచలోష్ఠజిహ్వా
నదుఃఖాలంకృతి కవిత్య సాంఖ్యయో
మంత్రపట్టంత్ర తత్తంత్రయంత్రపాఠ
గంత్యవిజ్ఞాననిధి విజ్ఞగమున కవులు
నీ సరెవ్వరు వేంకటదాస సుకృతి.

(సి) ఇట్టిసాండిత్య ప్రకర్షాకీర్తనమే ఖ
ప్రభువు “కుచేలోపాఖ్యానము”లోకూడా
బడుచున్నది. ఎట్లనగా:

సీ. భ్రమరాంబికావరప్రభవదివ్య కవిత్య
విద్యాప్రవీణత వెలసినాడ
ఘటికాశతగ్రంథ ఘటనాసమంచిత
చాతుర్యమహిమకుఁ జాలినాడ
ప్రాధిమ నేతైకపక్షమాసమహా ప్ర
బంధకల్పనశక్తిఁ బ్రబలినాడ
మరియు నాశువిచిత్ర మాధుర్యవాక్య
కల్పనంబున నుతుల్లాంచినాడ
శ్రీకుధరమల్లి కార్జునశ్రీపదాబ్జ
మత్తభృంగాయమాణ సన్మానసుండ
సత్కవిశ్వరకరుణాప్రసాదవశుడ
ఘట్టుప్రభునామధేయవిఖ్యాత యశుడ

గి. (ఎ) ఆంగ్లకవులనేకులు శైశవవ
కవిత్యము చెప్పినట్లు నిదర్శనములు చ
కలవు. అట్లే ఆంధ్రకవులును లేబ్రాయమ
కవిత చెప్పనేర్చినట్లు చెప్పకొనియున్నారు
కూచి బాలసరస్వతీ మహాపాథ్యాయ
చితమగు “చంద్రికాపరిణయము”లో
గలదు:—

బాల్యమున బల్కు ప్రవిముగ్ధ భావణముల
తోడనే కవిత్యపద్యసూక్తులును బల్కు
నేర్చి విఖ్యాతిమెరసి పండితవరుండ
నైతి నిది శారదయనుగ్రహంబు గాదె.”

(బి) ఇట్లే మరికొందరు చిన్ననాటనే
కవిత్యము చెప్పినట్లును ఏయేవయసునం దాయా
హావభావముల కనుగుణముగా కవితలు సాగించి
నట్లును శ్రీనాథకవి “నూనూగు మీసాల”
యనుపద్యములో సూచించినట్లు చెప్పియున్నా
డు. ఎట్లనగా:

కొలకనూరి వీరన్న రచించిన “భల్లాణ చరి
త్రము” లో

పదునాలు గగునేట మొదల కృష్ణార్జున
సంవాదము ప్రబంధ సరణినయ్యె
పదునెనిమిదగునేట బంచకావ్యము లాంధ్ర
పద్యకావ్యములుగా పరిధవితై
ఇరువది రెండగునేట విభూతిమా

హాత్యంబు ద్వీపదకావ్యముగ నొప్పె
ఇరువదియారగునేట మార్కండేయ

చరితంబు రచితమై సంఘటిల్లె
ముప్పదగునేట మనువంశ ముఖ్యనృప పు

రాణములు ప్రకల్పితమయి ప్రకటమయ్యె
ముప్పదారగునేట శ్రీముక్తదేవు

కథ కథితమయ్యె నాచేత గౌళలమున.

సంస్కృతంబైన శృంగరాచార్య విరచి

తంబు లానందలహరి సౌందర్యలహరి

భర్తృహరి కృతమైన సుభాషితమును

తకములుగాగ మత్ప్రకల్పితములయ్యె.

ఇట్లే “ప్రబంధరాజీయము”లో గణప
వరపు వేంకటకవియు చెప్పకొనినాడు.

శ్రీకరంబుగ బదిరెండవయేట దా

రావళుల్ ఘటియించి ప్రాధిగన్న

మునుమునిమీసంబు మొనయునేట యమక

శతక మొనర్చి కౌశలముగన్న

యిరువదియేటను శృంగారమండరి

యు నుదాహరణజేసి ఘనతగన్న

యిరువదేనవయేట గృష్ణ మల్లకథ చ

తుర్భద్ర జెప్పి సంతృప్తిగన్న

మరియును బాలరామాయణ ద్వీపద పా

సంగించి బహువిధచాటుకవిత

నతిశయముగన్న నాడు జిహ్వంచలంబు

తనివినొందదు కులదేవతావతంస

వేంకటేశ్వరచరణారవిందమహిమ

నవనవోన్మేష వేళ వర్ణనలగాక.

ఈ వేంకటకవి “ప్రబంధ రాజీయము”

ఆంధ్రమం దపూర్వకావ్యము. ఇది యాంధ్ర

లక్షణవిశేషముల కన్నిటికి నేకలక్ష్యముగావిర

చింపబడియుండుట దీని “సంకల్పగద్య”లో

బేర్కొనబడినది. ఎట్లనగా:—

“అంకితంబుగా.....గావ్యాలంకార

చూడామణికి గావ్యాలంకారసంగ్రహంబును,

సకలాలంకారంబులకు నలంకారంబును, సర్వ

లక్షణసారసంగ్రహ సరస్వతీవీలాస సాహిత్య

చింతామణి సత్కవిజన సంజీవని భీమానంత

ఛందోముఖ్యాష్టాదశలక్షణంబులకు లక్ష్యంబు

ను,.....నమరీమర శేషపిశ్యశాశ్వత శబ్దా

ఒకే ధరగలిగిన పురాతనవజ్రపు దుకాణము

మా ఒకేధరవజ్రతి, పూచీవలన మీ యభిరుచులు పూర్తిగ సంతోషపడ గలవు. ఇవన్నియు న్యాయప్రవర్తనపై నాధారపడియున్నవి. వీనివలన మీ అమూల్యమగు కాలమును, ధనమునుగూడ గాపాడును వీటివలన మీకు నచ్చని నగలను మాకు పంపివేసి వానికిమారుగ నూతననగలనుగాని లేక వాని విలువనుగాని వాశు తీసుకొను సౌకర్యము గలదు.

మాకు గల 313 సంవత్సరముల యనుభవమును మీ శనులయం దంచుటకు సంసిద్ధముగ నుండుటచే దీనివలన గలుగు లాభములను యనుభవించుడు.

సురాజ్ మల్ లక్ష్మీభాయి అండు కో.,

ఇండియా, బర్మా, మద్రాసులందు జగద్విఖ్యాతిగాంచిన వజ్రములు, నగలవర్తకులు.

313, ఎన్ స్టేట్, మద్రాసు.

హిమో బిన్ సిరప్

రక్తవృద్ధి చేయుటయం దమోఘమైనది.

పాండురోగము, మలేరియాజ్వరానంతరము కలుగు బలహీనత
మొదలైన వ్యాధులకు చాల ముఖ్యమైనది.

హిమో బిన్ సిరప్ శ్రేష్ఠమైనదేగాక, పైన్ హిమోగ్లాబిన్, ఆస్సినిక్ ప్రిప్రెస్టెన్
కలిపి ప్రయోగచేయబడి యున్నది.

స్త్రీలు గర్భమును ధరించినపుడును, శిశువును కనిన పిదపానగానూ
సనశ్య ముపయోగింపదగియున్నది.

**Bengal Chemical &
Pharmaceutical Works, Ltd.,
CALCUTTA.**

ర్ణవ యాదవవైజయంతీకార నానార్థ రత్న
మాలికావాలాయుధ వాగురికా కేశవ కామ
పాల ధరణీ ధన్వంతరి ధనంజయ రభస విశ్వ
ప్రకాశ మాధవ చింతామణి జయ ప్రతాప
శుభాంగజయపాలక్షీరస్వామి ప్రణీతచతుర్వింశ
తి విధ నిఘంటు పదమ్ముల కాస్పదమ్మును,
షష్ఠ విధ యతిచమత్కారమ్ముల కాధార
మ్మును, జతుర్విధప్రాసమ్ముల కావాసమ్మును,
ప్రాధీకిః ప్రాధీయు, తేటకుఁ దేటయు, జిరంత
నాంధ్రప్రబంధప్రయోగజాలమ్ముల కాలవాల
మ్మును, స నా త న విద్యత్కవివితానరచనా
విధానమ్మునకు ఘంటాపథమ్మును, నిదానీంతన
సత్కవి నికాయమ్మునకు సహాయమ్మును,
భవితవ్యకవికలాపంబున కాచార్యరూపంబును,
నిఖిలభాషావిశేషంబుల కున్మేషంబును, మూఢ
జాతులకు బోధహేతువును, ప్రాథతతికి సమ్మ
తియును, సర్వజననికరమ్మున కాశ్చర్యకరమ్ము
ను, బహువిధాచుంబిత కవితా చమత్కృతికి
వసతియు, సగర్భవశైలర్తు సూర్యోదయో
ద్యాన సలిల కేళీమధుపాన సురతవియోగవివా
హ కుమారోదయ మంత్రదూత ప్రయాణ
నాయకాభ్యుదయ వర్ణనాతిశయంబున కాశ్ర
యంబును, సన్యాసధీనసుధీనవనవస్తవ్య సర్వా
వధీన పాండితీమండిత చమత్కారంబునుంగా
నా రచియింపంబూనిన రసికహృదయోల్లాసం
బైన ప్రబంధరాజ “నేకకేళ్యర విలాసంబు
నకుఁ గథావిధానం బెట్టిదనిన.”

భాషాపాండిత్యవిశేషములు చాలా సన్న
గిల్లిపోయిన యీక్రిస్తవ్యబంధితశతాబ్దిలో నీ

గద్యలో నుదాహరించినట్టి పాండిత్య విశేష
ములకు మన మచ్చెరువందవలసిన దేగాని యట్టి
వాటితారతమ్యము లెంచజాలము.

౬. సంగీత సాహిత్యములు సరస్వతీస్తన
ద్యయములనియు, నట్టి స్తన్యపానముననే కః
కుమారులకుఁ గావ్యసిద్ధి లభించె ననియు
చెప్పుట సుప్రసిద్ధము. ఇట్టి సంగీత సాహిత్య
నుకూల్యమును, పాండిత్యమును ఆంధ్రకవుల
వర్ణించియున్నారు. ఉదాహరణములు:

(ఎ) కనుపర్తి అబ్బయా మాత్యుడ
“కవీరాజ మనోరంజనములో—

క. శ్రీమంగళగిరి సరసిం
హామేయ కృపావిజృంభి తాదృభృతకవితా
శ్రీమంతుడ గానకళా
ధీమంతుడ దేవతాస్తుతివ్రతపరుడ౯.

(బి) వల్లూరి సరసింహాకవి “నాగ్నజి
పరిణయములో—

తే. తదనుసంభవు డైన మజ్జనకునకు స
హోదరుండైన పెంకన్న యుగుకవిత్య
తత్వ సంగీత విద్యానిధానమగుచు
రాజవిద్యశ్సభలలోనఁ దేజరిల్లె.

(సి) చంద్రికాపరిణయములో బాలసః
స్వతి పండితులు జూపల్లివారి వంశమున
వర్ణించుచు పెంకటాదినాయనింగా రిట్లు చె
నట్లు వర్ణించియున్నారు.

క. పరమేశ్వరియగు భారతి
కరుణ వడసి వివిధశాస్త్ర కవితా సఁ

తరహాస్య తజ్జలై పర

గిరి కీర్తుల మత్కులమునఁ గీర్తితులెల్లఁ.

౧. నన్నయతో నమకాలీనుడని యథ
ర్వణాచార్యుడను నొక వైయాకరణికి ప్రతితి
గలదు. అతడు చేసిన భారతములోని పని
కొన్ని పద్యము లుదాహరింపబడి లక్షణగ్రంథ
ములలో కనబడుచున్నవి. ఈతనిని కవిస్తుతు
లలో పూర్వలలో నెవ్వరోగాని చేర్చియుండ
లేదు. అట్టిస్తుతు లుదాహరింపదగియున్నవి.

(ఎ) “నాగరఖండము”లో—

నన్నును దిక్కమఖం బ్రబంధ పరమేశు
సాధు నాధర్వణాచార్యుఁ జంద్రహాళి
భాస్కరు ననంతం శ్రీనాథభట్టు భీము
సోము నమరేంద్రఁడలతు నుత్సుకతనాత్మ!

(బి) కొప్పర్తి నరసన్నకవి “రుక్మిణీపరిణ
యము”లో

సీ. (కవిత్రయవర్ణన తరువాత)

వికృతివివేకకృద్విబుధత గను తప

శ్చరుని నధర్వణాచార్యవరుని,

ఆంధ్రకవితాపితామహ త్యాంకధారి

బెండెరముగన్న యలనాగ పెద్దసూరి

నభినుఁచెద వైకృతఖ్యాతి కవుల

నఖిలలక్షణకవుల నే నహరహంబు.”

ఈకృతికర్త మతిమున నాంధ్ర లాక్షగోక
లందఱును “వైకృతకవులు” అనగా ఆంధ్ర
పై వైకృతిభాషావిశేషమని యీతని యభి
ప్రాయము. అనగా సంస్కృతిప్రాకృతిజన్య
మూహ.

౨. పై ౭ వ పేరాలో అల్లసాని పెద్దన
కవికి “ఆంధ్రకవితాపితామహ” బిరుదముచెల్లి
యుండినట్లున్నది. ఇట్టి బిరుదము శ్రీకృష్ణ దేవ
రాయలవారి కర్ణాటక రాజ్యములో వారికాల
ములోనే ప్రసిద్ధమైనదికాదు. ఆ ప్రాంతమందు
కాకతీయరాజుల యేలుబడిలో ప్రతాపరుద్ర
మహారాజువారి కాలములో కూడా చెల్లి
యుండెను. ఇందుకు నిదర్శనము:—

తాళ్లూరి శరభరాజకవి “శరభ రాజీయ
ము”లో—

చ. అతడు ప్రతాపరుద్ర వసు

ధాధిపుచేత నవాగ్రహారముల్

హితమతి నంది నిత్యసచి

వేశ్వర సంతతి కెల్ల మేటియై

యతులిత సంస్కృతాంధ్రకవి

తావలికెల్ల బితామహుండనఁ

సతతము వన్నె కెక్కు బుధ

సంఘములోన మహాప్రసిద్ధుడై.

౩. ఆంధ్రకవిత్వచరిత్రమందు పూర్వో
త్తరవిభాగకల్పనము బ్ర. శ్రీ వీరేశలింగము
గారు గత శతాబ్దములో నిర్మించినదే. కాదను
టకు ఒక్క నిదర్శనము:—

కంచర్ల శరభన్నకవి “అధ్యాత్మరామా
యణము”లో

సీ కాళిదాసుని.....

.....

.....నన్నయభట్టును నన్నుతిలచి

సాంపుగాదిక్కనసోమయాజిని వేడి
భాస్కరు కవివరు భక్తి గొల్పి
సవకవీంద్రుల శ్రీనాథకవిని బోత
రాజుఁ బింగళిసూరపరాజు నల్ల
సాని పెద్దన్నఁ దిమ్మన సరస రామ
లింగకవి రామభద్రుల లీల దలతు.

౧౦. కవనము “ముక్తికొరకని” యేల
క్షణ కర్తయు చెప్పియుండలేదు. “శివేతరక్ష

తయే” యన్నకారికలో నిది చేరదు
యాద్రకవ్రలుమాత్ర మీ పురుషార్థమ
మరువలేదు. నిదర్శనము: పైపేరాలో న
హరించిన “అధ్యాత్మ రామాయణము”ల
క. భవబంధముక్తికొరకై

కవనము రచియింపఁబూని కనుమూసిన
నవకంజనేత్రుఁ డొక్కఁడు
చెవిలో నాకిట్లు పలికెఁ జిత్తంబురక్ష.

తుంగభద్రాతటము

కె. అన్నమరాజశర్మ గ

౧

అంబరశ్యామ కుటిలనీలాలకముల
నాటవిడిచినలీల దిగంతరముల

నీలకాదంబినీతతుల్ నెఱయ, చంచ
లాలతల్ మొయిలుఁ దెరల లాస్యమాడ,
ఎడఁద కలగుండువడ చెవుల్ గడెలువడఁగ
ఫెళఫెళార్భటి పటుతరాభీలచటుల
వజ్రనిష్ఠోపములు నిండె, ప్రకృతిముఖము
శోకము వెలార్చె యామినీ తుభితకళల.

౨

హోరుమని వీచువాయువుల్ దారివిడువ
తుంపురులు రాలఁదొడఁగె ఖిద్యోతగణము
భువికి జాతిన తారల పొలుపుదోప
తల్కుతల్కున నందందఁ దనరుచుండె,
నూతనాంధ్రఃకణంబుల నూలుకొ నెడు
తుంగభంగులంబైన తుంగభద్ర

కనులకుం దోఁచె తన్ని శాకాలమందు
దగుల నొఱయుచు గర్భిణీతరుణికరణి.

౩

ప్రమదమునఁ బొంగు తుంగభద్రానవంతి
కవలీతీరంబునందుండి యాతురమున
దక్షిణావారముంజేర ధైర్యవంతుఁ
డొకఁడు కల్లోలఁదొలికాప్రకరములను
ద్రోసికొనివచ్చుచుండెను తుహినకిరణుఁ
బరిహసింపఁగఁజాలు సుందరియొకర్తు
కుటిలకుంతల హరిణాక్షి కోమలాంగి
అనతిదూరాన నాతని ననుకరించె.

౪

మాయురే! స్వర్గముననుండి మహికి దిగిన
అప్పరఃకన్యయో-కాదు యవనజాతి
బాలికామణి భవ్యలావణ్యసీమ
బిదియునాతేండ్లుదాటని పసిడిబొమ్మ,

విజాపురరాజ్యేందిరాధినేత్య
తనయ గుంభాహారుకుమారి వినుతచరిత
ప్రియుని జేర నీడుచురాంగ వృష్టి యంత
గంతకుంగూడ నధికమై యావరించె.

౫

చంద్రకాంతశిలా సుప్రసన్నసాధ
రాజముల సంచరించిన రాకుమారి
తనకు సరివచ్చు సుందరు ధన్యశీలు
ప్రేందవకుమారు నొక్కని నాత్మమెచ్చి
గాఢతిమిరావృతక్షపా కాలమందు
తరంగలం బడి పోవఁగా దయదలంచి
అమరకాంతలు దీవించి యక్షతలను
జల్లిరోయన వడగండ్లు జాలువారె.

౬

చెలువ వేవేగ కూలంబు జేరఁదలంచి
ప్రాచఁదొడఁగెను కెరటాల పాముమాడ్కి,
అంతకంతకు నిశ్శ్వాస మధికమొంద
గళితవారిదనవచంద్రఖండమటుల
ముక్తకైశికమై జగన్మోహనముగ
తేలుచుండిన యా రహో దృశ్యమెల్ల
తరళసాదామనీవల్లి తళుకు లీన
కన్నులకు లేతవెన్నెల గాఁగఁ దోచె.

౭

పలుకఁగారాని దురవస్థ పాలఁబడియె,
ందుముం దీడుచుండిన సుందరుండు
క్కసుడిగుండమందున నొఱఁగిపడియె—
యల విచ్చిన గానని కాళరాత్రి
ఁంచదయ్యను తదవస్థ కన్నెమిన్న
ందె యీడుచునుండె నకా మోసమునకు

దక్కనేకాని లేకున్న తత్క్షణమున
గుండియలు ప్రీతి నట్టేటఁ గూలకున్నె ?

౮

ప్రణయమకరందతుందిల భావమైన
గుల్బహారు మనోజ్ఞాంగి కుందరదన
అల వియద్గంగఁ జెరలాడు హంసినోలె
ఎంతసేపో తరంగాళి నీది యీది
గట్టుజేరఁగ కొన్ని యేక్షణములుండె
కాని, దైవోపహతులైన మానవులకు
కల్గునే స్వప్రయత్నాన కార్యసిద్ధి
పెదవి కందిన గిన్నెయుం బ్రదిలిపడదో !

౯

అకట ! ఆశాంకురము లడుగంటిపోయె
నయ్యలేఖ్యతనూవిలాసాతిరేక
మామనోహర శరదందు హాసముఖము
స్మరణమాత్రావశిష్టవిచారదంబు
లయ్యెనని చెప్ప నెటులు నోరాడు నింక,
నకల జగదేక మోహిని జలనమాధి
ప్రియుని యాత్మతో నదైవితవృత్తి దనర
మునిఁగిపోయెను దుఃఖాన ముంచి నఖుల.

౧౦

ప్రణయ జీవితశేషంబు స్వర్గవాటి
పారిజాత ప్రసూన తల్పంబులందు
గడపఁ దలపోసి యరిగెనో పడుచు జంట
మఱపునకురాని యాముఖమండలములు
కాలపీఠి నెన్నటికిని గానఁబడవు !
గుల్బహారులేక జగంబె కొఱతవడఁగ
శిల్పులు కవులు సౌందర్యసిద్ధికొఱకు
పెదకుచున్నారు వెట్టులై వివిధగతుల.

రాయప్రోలు సుబ్బారావు కృతులు

శ్రీ కాళహస్తీశ్వరరావు, ఏలేటి సీతారామమూర్తిగార్లు

యేనామ కేచి దిహ నః స్రగయం త్యనజ్ఞాం
జానంతి తే కిమపి, తా స్మృతి నైష యత్నః;
ఉశ్యత్యతేఽస్తి మమ కోఽపిసమానశర్తా
కాలోవ్యాయం నిరవధి, ద్విపులాచ పృథ్వీ.

—భవభూతి.

అధునికాంధ్రలోకమునకు “క్రొత్త పాతల” బేర్కొనబడిన ఐదుపుస్తకము
మేలుకలయిక క్రొమ్మెలుంగుల శిక్షావిధానము ననుస
రచించిన గురజాడ అప్పారావు నిరూపించు రచనల
ఎన్నుకొనఁదగినవాఁడు అభినవకవితామండ
రావు. మండలి ఈకవిగ్రంథ

సుబ్బారావు
భానవికానము ౪
తము తగ్గినన
స్వప్నానందలో
కుమారుని
కృతులయ
చవులూ
కెక్కిన

కమల
స్వో
లను
ప్రకృత

యూశయమ
గను, సరళమ
శద మొనరించి
ఘనఁ గమ్మ
మఱపురా
యణము
నూ
ఇ

న్నాడు. కరిశుక్లముగు ప్రేమస్వరూపమును
దర్శించుచు బద్ధానురాగి ఎరిణామపోషక
యైన "సరసములైన వావినకుసల్ వెలుపంగ
భేదరాగముల్ తిరిముగం బాదుకో ప్రణయ
ములు" ఐనవృత్తిమును "వియోగమందమృత
ము" వినముక సమవృత్తిలే" అను సిద్ధాంత
మును వెలిబుచ్చినాడు శృణకంకణములో.

"కడుపు అంబునోతిల ఘటించు కష్ట
ప్రమునుగూర్చి విసిరించు ప్రేమకీలి యగు
కముగ్ధబాలిక విపాదగాధ కష్టకమలలో
జ్వలించునది. ప్రేరణగర్భమైతెను

తనమునకు దారిచూ
గు పోవకులకు ది
త్తోహార మొనరి
తావేది. యాత్ర
కెడలు బాలి
కోట. కుమార
రాత్నకేవి వ
విధరసభూం
అమృత
కకుచ్చ
లొలొ

నలైదాలు జీవము నిల్చికొన్న ప
ల్నాటివిరులు రక్తనాళిఃటిమ
కవలేకయేప్పు తుంగాధద్రకెరబూ
మణిస ప్రాజ్యసామ్రాజ్యగరము
హృదయములు విస ఎలుకక చదువుచెప్ప
పుస్తకతఃస్విని వెలుంగురూపాదూ
నిలిచి నేవాశుకమ్ములు నిలిచి పిలిచి
స్థిరచి పాడించుగాని జాతీయగీతి!"

—జపకుచ్చులు ౧౧-పు.

అన్యధత్వము, అన్యధాసౌరసము, అన్యధ
పారుచుము, ఈకవి

నిజాతి నిడుగర్చమ్ము—

గవతి ధీరు లిం కెందు"
కంతముతో బాగడుచు,
వాకకులనుగా
గువారి
ంబులకు సహిం
గుక త్తి
ల కభిరుచివా
కేళి
శ్యామ
గుభూమి

లేదు
కరిత్ర
వయు
క!"
ం. య.
మడు.

“కృష్ణాతరంగపంక్తిః త్రోక్కిత్రుల్లింత
నాంధ్రనౌకలు నాట్యమాడునాడు
ఇంటింట దేశి సాహిత్యదీపములతో
నాంధ్రతేజస్సు రాపాడునాడు
సుకుమార శిల్పవస్తుప్రపంచమునందు
నాంధ్రనైపుణి పంతమాడునాడు
సమదసేనావ్యూహ జయపతాకలక్రింద
నాంధ్రపౌరుషము చెండాడునాడు
చూచి, సంఘోషమున తలలూచి, గర్వ
మాచి, ఆంధ్రపుత్రీపుత్రు లందగలరు
శాంతి, సందాకలేదు విశ్రాంతి మనకు
కంకణవిసర్జనలు కిది కాలమగునె?”

—జడ. ౧౦.

అని దేశీయులను రణరంగమునకుఁ బిల్చు
చున్నాడు. మాతృసేవాతత్పరుడై

“వివినబంధుర వృక్షవాటిక
ఉపనిషన్మధు వొల్కెనిచ్చట
విపులతత్వము విస్తరించిన
విశ్వమణియిదె.....”

అని చెప్పి పూర్వభూములకు తనతోఁ గూడ
పాతకులను దోడుకొనిపోవుచున్నాడు.

“రణరక్తబంధురారుణమైన ఖడ్గతి
క్రూర కత్తి కడిగిన కదనభూమి
అమృతాక్షర వికాసమయిన యాసుకవిపో
తనలేఖని ప్రశాంతిఁ గనినచోటు
భాషాకుమారి కబ్రవుఁ బెండ్లియైతైన
కృష్ణరాజ్యము వెలింగినతలమ్ము

నానావిదేశ నౌకానీకవిపులాశ్ర
యంబైన రేవు రూపజిన తావు
పాడయి శిలావశిష్టమై ప్రాప్తకాల
మనుభవించుచు, నుండియు నక్కటకల!
బ్రతికిచెడ్డ యాంధ్రుల పూర్వవైభవంబు
చాటెడిని నాలకింపుడు శాంతిమతులు!”

—జడ. ౧.

దేశముకన్నను ఇతని ప్రేమకు బాత్రమై
నది ప్రకృతి. ప్రకృతిమాతృవిలోకనములలో
నీతఁడు దివ్యసాధములను సృష్టించినాడు.

“పిలపిలమంచు మంచు

గురిపించెడు వేగునలేచి చిన్నిగం
టలు మెడలందు ఘల్లని స్ఫు
టంబుగమ్రోయగ మేయు గొట్టెమం
దల సరికాచు గొల్లని యు
దారపుటీలలోఁ బ్రతిధ్వనుల్
మొలవగఁజేసి మైమరపు
ముంపుల.....”

ముంచెడు కోయిలనుగూర్చి,
“నిడుకొగ్గిడ్ల కెడబడి మండువిరహ
మున దహించెడి యేప్రవాసినుండ గాంచి
మెత్తనగుసుండ జాలిరే కెత్తవచ్చి
తెలుతువో నాయికాదేశములను పికమ!

అనియును,
“ముత్తైపుట్రువుత నయన
ముల్ డిగజాటగ మాటరాని గ

గ్నుతికతోడ నంపకపు
 గూతుఁ గవుంగిటఁ బాయలేని యే
 మెత్తనితల్లికన్న చెలిమిఁ
 మధురంబుగఁ గీరితింతువో
 క్రొత్తయిగుళ్ల మేపరి! యె
 టుంగముగా! భవదీయబోధలకా.”
 —జడ. ౨౦.

అనియును,

“ప్రణయగాథయొ? దారుణరణకథాక
 థనమొ? లేక సందేశగాయనకళాక
 లాపమో? తేట బడదు నీలలిత గీతి
 చంచలత నూగు మర్త్యప్రపంచమగుట”
 —జడ. ౨౦.

అనియు నివ్వెరవోవుచున్నాఁడు. మేఘోదయ
 మునుగూర్చి,

“ఎఱిసినబీళ్లయందు నుద
 యించిన పచ్చిక కండ్లపండువై
 యుండగ చూడియాలు తల
 లూపుచుఁ బోయెడి, క్రొత్తనీటిచే
 నిండెఁ దటాకగర్భములు
 నిఘ్నటముల్ కడుశ్యామలంబులై
 మెండుకొనెఁ వనికా, మొగిలు
 మేసఁ బ్రభాతములందు గొండలకా.”
 —జడ. ౨౧.

ని వివరించుచున్నాఁడు. ఒకచోఁ బ్రకృతి
 గ్రాహరణుండై

“చెరిగిపోని చక్కనిలిపిక జెక్కినారు
 గల భాగ్యభారతి శాసనాల ఋషులు

వానదెబ్బల త్రుళ్పుడు వాసె, చదివి
 వ్రేలవే, తల్లిమెడను పూజాలలంతి!”
 —జడ. ౩౪.

“తెలుఁగునెత్తుట వెలిగిన దీపకళలు
 తెలుఁగుపాలఁ బేరిన మీగడల తరకలు
 తెలుఁగుతేనె తీయందనమ్ములను దనిసి
 వ్రేలవే, తల్లిమెడను పూజా లలంతి!”
 —జడ. ౩౪.

అని యాకొనుచున్నాఁడు. ప్రకృతి విశేషము
 లనుగూర్చి యీతఁడు వచించిన పల్కులు
 మృదుహృదయుల మన్ననలకుఁ బాత్రమయి
 నవి. అపుడు ప్రేమతత్త్వనిరూపణ మొనరిం
 చుచు నీకవి—

“దప్పిఁగొని చేరిన మిళిందతనయులకును
 బూలపాలిచ్చి చీకట్లఁ బోవకుండ
 కడుపులో దాచుకొనఁదె శ్రీకమలదేవి
 చేరఁదీసిన మమకార మేరి కెఱుక.”
 —స్వప్న. ౨౬.

“ఎండలోమాడిపోవు లేయిగురు లరసి
 యేడ్చునదులప్రేమోదంత మెవ్వఁడెఱుఁగు?
 నీటితరగలరేల్పవల్ నృత్యమాడు
 చంద్రసూర్యులుగూడ నాజాడఁ గనరు.”
 —స్వప్న. ౨౭.

“నష్టమైనట్టి ప్రేమఖండముల కొక్క
 సుకవియక్షర జీవగీతికయ చాలు,
 సఖయ విశ్వాసబాష్పముల్ చాలునాకు,
 లేదు వేతాన ప్రణయవల్లిమితల్లి!”
 —తృణకంక. ౨౪.

పుష్పిక

పుష్పిక

తలనూ నెలలో రాణివంటిది

పుష్పిక

పుష్పికపలన కలుగు మనోహరమైన
సువాసనపలన మీర నూతనవికాసమును
బొంది సువాసనలతో గూడిన వృద్ధావనవన
మందు విహరించుచున్నటుల తలంగలరు.

పుష్పిక మెదడుకు చల్లదనమునిచ్చి
జ్ఞాపకశక్తిని సృష్టిపరచి, వెండ్రుకలు నెర
యుటను మాన్చి, పొడు గెదుగునటుల
చేయును. ఒకపర్యాయము నాడిన మీ కే
తెలియగలరు.

పెల సీసా 1-కి 0-12-0 అణాలు.

ఫోస్ఫేజి ప్యాకింగ్ ప్రత్యేకము.

నూతన, స్వచ్ఛమైన వనయాలికలు, పేటెంట్ యావగములు, అన్ని
విధములైన వైద్యపరికరములు సర్వకాలములందును దొరుకును. వైద్యశాల
లకు, వైద్యులకు అనుపత్రులకు ప్రత్యేక తగ్గింపుగల కివ్వబడును.

ఫోటో కెమిరాయున్న దానికి పలయు సామగ్రిని మావట్టి
దొరుకును.

SHIVA SHANKAR & Co.,

161/1, Harrison Road, Calcutta.

భారతి
సచిత్రమాసపత్రిక

సంవత్సర చందా రు. 6 0
అర్ధసంవత్సర చందా 3 0
విడిపత్రిక 0 10
విడిపత్రికల నుచితముగ బంపుటకు
మీలు లేదు. మాదిరిపత్రికలు వలయువారు
తపాలు బిళ్లలు పంపవలెను.

ప్రకటనలు

ఒక నెలకు సాధారణపుట 1-కి రు.25
సాధారణపుట 1/2-కి 15
సాధారణపుట 1/4-కి 8
కంట్రాక్టుపుచ్చుకొనిన నెల 1-కి 20
" " 1/2-కి 13
" " 1/4-కి 7
వ్యాసముల మధ్యపుట 1-కి 30

‘భారతి’ కార్యాలయము, నెం. 7, తంబు శెట్టివీధి, మదరాసు.

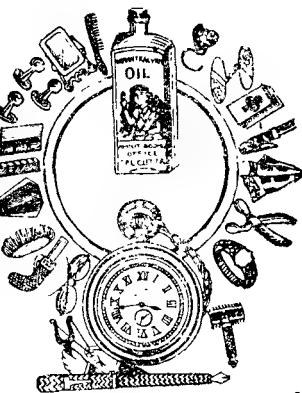
శ్చర్యములేదు!

ఊహగాదు!!

264 నిజముగా బహుమతులు!!!

శాస్త్రరీత్యా తయారుగాబడి, మనోహరమైన సువాసనగల జగద్విఖ్యాతిగాంచిన మా

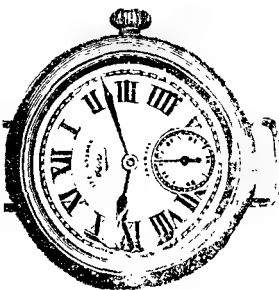
పా హేమంత కల్యాణ తలనూనె

తలనొప్పిలకు, కండ్లనుంటులకు మొదలైన సర్వ నేత్రరోగములకు పనిచేయు గలదు. దీనిని ఒకేపర్యాయము 6 సీసాలు రు. 6 లకు కొనువారికి బొమ్మలొ తెలుపబడిన 19 వస్తువులు అనగా నేస్టిరేజరు, వ్రేలిఉంగరము, కత్తె, చేతి గడ్డ, కత్తి, చీట్లపేకలు, చొక్కాలకు పెట్టుకొను కస్ గుండీలు, ముక్కు పుడక, దువ్వన, అద్దము, మర్మ గుండీలు, తమలపాకుల పాండా, నోటితో ఊదు హార్మోనీ, అత్తరు, బ్రష్, పిస్తాలు, కండ్లజోడు, బజీసెల, ఫాన్ టెన్ కలము, యివిగాక నిజమైన జేబుగడియారము గొల్తునుతోసహా 5 సం॥ పూచీ నివ్వబడినది, 144 నీటిబొమ్మలు, 100 కార్టలస్సులు మొత్తం 264 వస్తువులు ఉచితము : 3 సీసాలు రు. 3 లకు కొనువారికి మొదటి 19 వస్తువులుమాత్రమే గలవు. ప్యాకింగ్ పోస్టేజీ ప్రత్యేకము. 6 సీసాలకు ఎఫ్. ఎమ్. యన్. నుండి వచ్చు ఆర్డరుకు రు. 8-14-0 ద్వారా పంపవలయును. వస్తువులన్ని బొమ్మలొ చిత్రంపబడినమాదిరిగ నే యుండి, గట్టివియ్యే, చాలకాలము నిచేయును. క్రిందివారికి ఇంగ్లీషులో నాయులమును.

AMRIT BOND KARYALAYA,

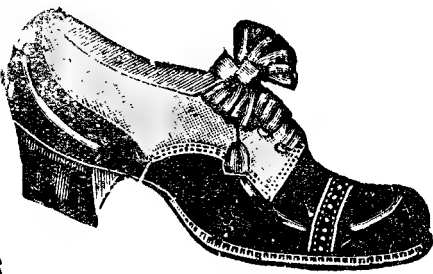
(Dept 52.) 121, Gray Street, Calcutta.

గొప్ప

విడుదల అమృతము

పాతసరకులను పూరిచేసి క్రొత్తసరకుల తెప్పించుటకుగానూ, నూ కాతడార్లు 6 సీసాల "బ్లటో మోత్యో" సుగంధమును ఒకేపర్యాయము

మ తెప్పించివారికి దిను తెలుపబడిన యుచితవహుమతు లొసంగబడును. వీవనగా, బంగారుగిట్టు చేయబడిన మృల చేతిగడియారము పట్టాతో సహా, దుస్తులు, అందమైన చేతిగడ్డ, ఒక అద్దము, ఒక దువ్వన, సుగంధముగల యి, ఒకబంగారుగిట్టు ంగరము, చక్కనికత్తె, ఒక నల్లని జాబ్ పాన్ టెన్ కలము, సిరాపోయుగొట్టుము, బంగారముగిట్టు చేయబడిన కండ్లజోడు జత, రబ్బరుతో చేయబడి ఎగురవేయబడు విమానము ఊదుటకు గలది, ఒక డజన్ నేస్టి పిన్నులు, ఒక పెనసలు, 144 సిరాబిళ్లలు, ఒక కలము, ఒక డజన్ పాటీలు, ఒక 144 నీటిబొమ్మలు, 6 తలలొ పెట్టుకొను పిన్నులు, ఒక జత బంగారముగిట్టుచేయబడిన అంటుజోళ్లు, ఒక గోల్డు నోన్ పిన్ను, ఒక జత గోల్డుగిట్టు పారసీ మక్రీ, ఒక జత జీన్ ఘాస్, పై బహుమతు లన్నిటితో సహా 3-0-0, పోస్టేజీ రు. 0-10-0. పాదముయొక్క కొలత ఆర్డరుతో పంపవలెను.

ఉత్తర ప్రత్యుత్తరము లన్నియు ఇంగ్లీషులో జరుపవలెను.

INDIAN STORES,

47, Beniatola Street, - O. Hatkhola Calcutta

“ప్రియముతోఁ బెంచుకొన్న తీవ్వియలుకొన్ని
విషలతలటంచుఁ దోచినఁ బెరికివైతో?
పూలుపూయవో? పరిమళంబులనువిడవో?
చూడ సుందరములు కావో సాగసులాడి?”

—కప్ట. ౨౭.

“లేదమలపాకుఁ బ్రత్రబాలిక రచింప
నాకునాకునఁ గాయముత్యాల నొకఁడు
నింపుచున్నాఁడు దానికన్నియరో! త్రాఁగు
దరో! తుది నొలుకఁబోసికొందురో వనాన!

—కప్ట. ౨౮.

వలుద జడపాయల ముసుగువడిన పువ్వు
పగిది, పలుకనికోకిలబాలభాతి,
భావ మీయని యెలగువ్వపడఁతి నేమి
నేయఁగలవాఁడో? యాబిడచెలిమికాఁడు!

—కప్ట. ౨౯.

అని ప్రకృతిరహస్యములను వెలువరించినాఁడు.
అప్పుడే

“పడకటిలుఁజూచి యేడ్చు జన్మని యొకర్తు,
చనిన దెసఁజూచి యేడ్చు జన్మనియొకర్తు,
తనసాగసుఁ జూచి యేడ్చు సుందరియొకర్తు,
ఏడుపుఁ బ్రియమ్ముగా వచ్చియింపరేమొ?”

—స్వప్న. ౨౭.

“నరససాంగత్య సుఖవికాసములకన్న
దుస్సహవియోగభరమె మధురముసఖయ!
బాధలేక వ్యసనరుచి బోధపడదు
చీకటులురానిదీపిక చెలఁగనట్లు.”

—తృణ. ౨౮.

అని వియోగదుఃఖమును గూర్చియు మనుష్య
తత్త్వమునుగూర్చియు జెప్పినాఁడు.

ఈతని కవితలో నొకవిశేషము మెచ్చు
కొనఁదగినది. వివరింప వీలులేని వృత్తాంత
ములను ఉపమలతో నింపి హృదయముల
లింపగల శక్తి ఈకవికి మొండు. ఉ.—

“నాటకై శ్రుతియైన వీణాసజీవ
తంత్రు లానందభైరవిఁ దనువఁగలవె?
జీర్ణకుసుమసన్నిధి రుచించిన విదగ్ధ
నకుఁ, బ్రసూతశోభన మేమిటికిఁ దలంప.

—స్వప్న. ౩౦.

“పూలవిడ్డలఁ బ్రీతి నుయ్యాలలూపు
పవనుఁడెఱుంగఁడు తోడిమలు వదలుననుచు
తలపులకు విరుద్ధములైన ఫలితములకు
బాధ్యులెవ్వరో? పుణ్యపాపమ్ము లేవో?

—స్వప్న. ౩౧.

“నవకము క్రుంగిపోఁ బ్రియము
నం బ్రసవించుభరమ్ముమాత్రమే
లవలికవంతుగాక, యవలిక
తదనూనసుచుమ్ము లాస్తబాం
ధవి జడ నందగించునో?

వృధాపడిపోవునో! దేవపూజపా
లవునో? యెఱుంగఁజాలదు,

రహస్యము లిట్టి నెనుమ్మి స్పష్టిలోక

—స్వప్న. ౩౨.

ప్రకృతిలోఁ గల్గు విశేషములలో ప్రక

రణిణామములను గూర్చి ప్రస్తుత పరిస్థి

సూర్య యీతఁడు పాడిన పాటలు మధురములు.

“ప్రేమస్పృత్తికిఁ జండాభేదమేల?
బ్రాహ్మణాగ్రహారమునందుఁ బలులేలు
విసరుపననుఁడు కడజాతివీటియందు
కాఁకలేక వీచునె పక్షతంత్రజడిమ?
శుచ్చపుంబత్రివతను శీరసావహించి
మృతయశస్వినిపయి నల్కఁగూపఁగలవె?
సువిమలములైన భానుభానువులు తల్లి!”
—తెనుఁగు. ౨౪.

అని అస్పృశ్యతను నిరాకరించుచున్నాఁడు.

“పెద్దపురాణాల విననోచుకొనక యూరికి
మాదులగు. దురదృష్టజనుల, అక్షర పంక్తులే
అరయరాదనుచు, దుర్గతులద్రోసిన చెప్పరాని
నాండ్ర” సూర్య విచారించుచు,

“నాజనము నాదుదేశ మనంగఁజాలు
నిత జ్ఞానభిటోదాన మిమ్ము తల్లి!”
అని యెల్లెత్తి పల్కుచున్నాఁడు.

వర్ణన సేయుటయం దీకవికున్న నేర్పెన్నఁ
గనినది.

“తేనెఁ దిని నర్తనానక్తిఁ దిరుగునళులు
పాయలైపాయలై కానఁబడియెఁ గడల,
శ్శానగంధవాసనలు సాండ్రముగఁ బెరయ
నాఁబడిచిన మధులక్ష్మి యలక లనఁగ!”
—జడ. ౨౫.

“నిగనిగలెగయు కన్నెచిగుళ్లగుంపుల
నీడలారెడు చిన్ని నిమ్మచెట్లు

పుటివిచ్చినట్లు నిమ్ములఁ గొమ్మపందిళ్లు
సాచు కుమార రసాలతరులు
చువ్వల ప్లేటిగి చూచుక గుచ్చములవ్రేలు
మొలకప్రాయపుఁ బాలపోకచాళ్లు
కడలెల్ల వాసనల్ సుశిగొట్ట విడిలెడి
పూఁగొమ్మబాఁగు పున్నాగ మొక్క
లందునందును బెరిగి, యాయందమైన
బ్రాహ్మణుల యింటితోటకు వన్నెఁ బెట్టు
వెదురులును గున్న గోరంట పొదలు బలసి
చొఱసలవిగాని కంచెగాఁ బెరసియుండె.”

—కష్ట. ౨.

“సరసిజ మనువిద్ధులై వలేనాపిరమ్యం మ
లినమపిహిమాంశోర్లక్ష్మలక్ష్మీం తనోతి, ఇయ
మధికమనోజ్ఞా వల్కులేనాపి తస్వీ” అని సహజ
సౌందర్యమునకు భూషణవికాస మక్కరలేద
న్న మహాకవిసూక్తులవలె నీతని పల్కులు
ముద్దులొల్కుచున్నవి.

“చెవులకమ్మలు పెట్టని చెలువుకొంత
ముక్కుపుడకలు తీసిన బోసికొంత
చిన్నబోయిన యాకన్నెచిన్నెకొంత
జాటుముడితోడ వింతసింగార మొలికె.”

—కష్ట. ౩.

“గంగకద్దరిమేలు నిద్దరి కీడునుం గలదె?”
అని వర్ణింపఁబడిన గంగానది యీకవిచే నిట్లు
వర్ణింపఁబడినది.

“ప్రకృతిసారశ్య పారుష్య భరితమేని
గంగనైర్మల్యశాలుష్య కలిత నిజము,

సామగాన మాధుర్యవాసనయె కాదు
కలదు కారవ రక్తకశ్మలము నిందు.”

—స్నేహలత ౧౬.

ఆర్యకన్యకల ఇవిత్రజీవితములు ఆర్షకన్యకల
తపోజీవితములు ఈతని వర్ణనలయందు వన్నె
దేజినవి.

“రేకుల్ రేకులుగా నుపప్రణయినీ

ప్రేమానురాగమ్ము ప్రా

చీకల్యాణ కుటీరభాగములఁ బు

ష్టింక్ష ప్రబోధోత్సవ

స్లోకమ్ముల్ రచించుచుచుం గడపఁబో

లుక, నెచ్చెలి! నిత్యక

న్యాకాలీనపవిత్రజీవితము లా

ర్యావర్త బాలామణుల్.”

—స్నేహలత ౧౩.

“సుప్రశాంతములగు నుపస్థులన్ నేచి
చలి నెఱుంగక మాఖిన్నానములను సలిపి
తపసి కన్నెలు వల్కలధారణమున
ఇసుపుముగ్గులు తీర్చి రీభవ్యతఱిని.”

—స్నేహలత ౧౨.

శ్రీసుబ్బారావు ప్రకృతిరమణిని మను
ష్యనాటితో బోల్చి వర్ణించిన పద్యము రస
వర్ధిరము.

“పచ్చగిలిన పసుంధరా భాగ్యనీమ

నెల్ల యడలఁ గన్పొందుగా నుల్లసెలుచు

ఇసుపుబూసిన ముత్తైదువలమొగాల

సనుకరించి గుమ్మడిపూవు లందమయ్యె.

ఇట్టిపద్యములు భాషకు భాషల వంటివి.
ఇట్టిదే మఱియొకరు వ్రాసినపద్యము.

“లేతనునుమబ్బులోఁ గళల్ చిందులాడఁ
జలివెలుగు వింతలీలగా వలపుగొలిపెఁ
జెలియ నునుముంగురులలోనఁ జొువునింపు
మొలకనవ్వుల ముద్దు నెమ్మోము రీతి.”

సాధారణముగ నర్థాంతరన్యాసము వలన
సిద్ధాంతీకరించుట యీకవి కలవాటు.

“వలపుమొగ్గులు దొడఁగిన వయసు టనఁటి
యధికమోహన మగుట సత్యంబు కాని
యచిర శిథిలంబగుట నిర్ణయంబు సుమ్మి
కలదె నై మిత్తికముల కస్థలనమెందు.”

—తృణకంకణము ౨౬.

“పెండ్లియీడైన యాపదియేండ్ల పడుచు
అవయవవికాసశోభల సంతకంఁటెఁ
గొంచె మెదిగినయట్లు కాన్పించునొర!
యీడులేని బిడ్డలయంద మోతవెంత!”

—కప్టకమల ౧.

“వలపులు మించగాఁ బొడుపు
వాగులలోని జలంబువోసి, మి
త్రులగతిఁ బెంచికొన్న చివు
రుంబువుఁగొమ్మల నెల్ల డాసి యో
చెలువల చందమామరొ! వ
చింపుము నాప్రణయంపుటాప్పగిం
తలను, ప్రవాసవాసములు
దారుణ దైవికపాత్రముల్ గదా!”

—కప్టకమల ౦౭

స్నేహలతాప్రియంవదలు చిన్న.

తనంబున నుండియు సుహృ

న్మోహనిబద్ధలై కలసిపోయి

రెడటలు లేని కూరిమి

దేహములందుఁ దక్క విడఁ

దీయఁడు వారల బ్రహ్మ, యీశుజో

డై హృదయంగమంబగు ప్రి

యశ్రణయమ్మున కేది పారమో.”

—స్నేహ. ౧౦.

“ఆటపాటలయందుఁ బ్రియానులాప

ముల వలపునందు, నొండొరుఁబిలుచుకొనరు

పూర్ణనామమ్ములను నా సువర్ణగాత్ర

లెంత మధురంబులో స్నేహవృత్తు తొర!”

—స్నేహ. ౧౦.

“మాధవుఁ డింటఁబట్టిన కు

మారుఁడువోలెఁ జరించుచుంటచే

సోదరియట్టు లాకమలయుక్

మెలఁగుకొని జిరకాల మిట్టులే

భేదము లేకయుండ నడి

పెళ్ విధి వారలమైత్రి, బూర్వపు

ణ్యోదయముల్ సుమీ! శ్రణయ

యోగ్యములొనను మిత్తబంధముల్.”

—కష్టకమల ౧౦.

“ఏమియును బల్కు కంత నాలేమ నగను

దీయఁగాఁబోయి కుతుకానఁ దీయలేక,

మాధవునిమోముఁ గని బతిమాలుకొనియె

తెలియవాక్కొక్కతఱితిపు తెరఁగు లిలను!

—కష్ట. ౧౩.

“హృదయము పరిక్షితంబయినది లతాంగి!

భావ మపరిక్షితముగఁ గాపాడికొంటి,

దైవమును బ్రసన్నునిఁజేయఁ దగునుగాక

దోషమతుల నమ్మించుట దుర్లభంబు.”

—స్వప్న కుమారము ౧౦.

“కడుపునిండఁ గమ్మని యన్నకబళములకు

నోచుకొనని యూకన్నె కే నోము లిచ్చె,

రాలు గరగించు గంధర్వలాలనమ్ము

జన్మవాసన లెంతో నైజములు జగతి!”

—జడకుచ్చులు ౬౧.

“అపుడు విననయ్యె మేల్కొనినట్టి యిరుగు

పొరుగు తద్దైవేరంటాండ ముదురు లేత

లనెడు గోరంటముచ్చల్లె యన్నియెడల

లేవు లేవు బాల్యమునాటి లీలలెందు!”

—కష్ట. ౨౯.

పూర్వానుకరణము నెన్నడును జేయని

ఈకవి రసఘటికయైన మనుచరిత్రమునందలి

భావము తీసికొనినాడు.

“ఈతరంగిణి యొడ్డుల నిచుకమీద

సంజచాయ పూతలు నడ్డనమయములను

ఆరంబఱచిన నీర్కావి చీరలనుచు

మోసపోయియుండరే? మునిముగుదలక్క!

—స్నేహ. ౧౩.

అనువద్యము “ఆశ్రమాంత భూరుహాగ్రముల్

మునికోటి బద్ధకాపాయ విభ్రాంతిఁజూడ” అను

మనుచరిత్రమందలి పాదమును బోలుచున్నది.

ఈకవి పాత్రపోషణమునందును శీలప్రద

ర్యనమునందును చక్కని ప్రజ్ఞకలవాడు.

“వేదములు పుట్టినట్టిపవిత్రనీమ!
శుద్ధకన్యాకులీనత శుక్లమునకు
పాలగునవస్థ యిసిరో! సంప్రాప్త మయ్యె
తీర్పలేనె నాప్రాణసమర్పణమున!”

—స్నేహ. ౨౨.

అని పూర్వసౌభాగ్యమును జ్ఞప్తి కెలయించు
కొనెడి స్నేహాలత తన సోదరులను

“అధమ పౌరుష మనక కన్యలవరింప
శుక్లముల కాశచేసెడి శూరులైరె
కన్నియను పెండ్లియాడునో? కన్నెతండ్రి,
అర్పణము నేయు శుక్కుదివ్యాప్సరనను
పెండ్లియాడునో అకట! యీ పెండ్లికొడుకు!”

అని విచారించుచు,

“సుంకమీయక మంగళసూత్రమునకు
యోగ్యురాలు కాదేని నిర్భాగ్యయైన
కన్య యాజీవితము నేల కాల్పరాదు”?

అను నిశ్చయమునకు వచ్చినది.

“పదియునాల్గు వసంతముల్ వదలనట్టి”
యొకబాలిక “అజననబద్ధ బాంధవమైన రక్తి”
వీడి “అస్థలితప్రణయానురక్తి చిరతఃశుద్ధిచే
గాని దొరకబోదు” అని

“చైత్రుతో వచ్చు పల్లవసంచయంబు
హిమవదాగమమున సశియించునట్లే
పడుచుదనముతో నుదయించు వలపులెల్ల
కళకెడలి కృశించుచును జరాకాంతదశను”

“మనసుచే వాక్కుచేత కర్మంబుచేత,
లీలఁ గైవల్య మందఁజాలినది ప్రేమ”,

“ప్రేమగలుగఁగవిడఁదీయ నిమిత్త సాధ్యమే”
“కొనరి యేమోయి అని పిల్చుకొనుటకన్య
చెలుల కిలమీద నేమికావలయు”

అని నిర్మలప్రేమసూత్రము వ్యక్తీకరించినది
అప్పుడు ప్రేయసుడు

“నవకమెడవోని తృణకంకణంబు కేల
నందికొని, ప్రేమమధురలాంఛనం బిదియ
సుమ్మి

అనుచు నామె హస్తములఁ దొడిగి

“ఈతృణకంకణమ్ము ధరి
యింపుము నీమణిబంధమందు సం
ప్రీతిని నప్పుడప్పు వల
పింపుల నెయ్యము జ్ఞప్తిగొన్న ప్రా
భాతికవేళ నీ ప్రణయ
బాష్పకణాంజలి నింత యిచ్చి
యేరీతిని వాడకుండు నల
రింపు మిదే తుదివాంఛ సోదరీ!”

—తృణ. 3౦

అని ప్రేమతృప్తి చూపించినాడు.

కష్టకమలలో పాత్రపోషణమునకుఁ గ
యవకాశము చిక్కించుకొనలేదు. కాని పూ
మ్మకుఁ గమలకుఁగల ప్రేమయుఁ గమల!
గుమారునకుఁ గల ప్రేమయు మోహనము?
వర్ణించినాడు. పూర్ణమ్మను “కాంతౌ కలా
పాశములు ముద్దుముచ్చటల్ వలదఁజూపి” క
నది కమల. కుమారుడుమాత్రము

“లేఁ దమలపాకు పాత్ర బాలికరచింప
నాకు నాకునఁ గాయు ముత్యాలనొ”

నిపుచున్నాడు; దాని కన్నియరొ!దాగు
దురొ!తుది నాలుకఁబోసికొందురొవనాన!”

—కప్తకమల ౨౬.

అని భయపడుచున్నాడు. ఈ కృత్యము
కాధ్యము సున్నితముగా నిమిషియున్నది.

ఇక్కడ దెన్ద్రతోట. మూగనోము పట్టిన
యొకముగ్ధబాలికను “ప్రాద్ధృషాడువు నోములు
నోమఁబూనినావో? ఎచటి కేగెడు? నోముపే
రేమి? చెప్పుమ” అని “సంశయాశ్రయమైన
తెనుఁగునుడుల “పలుకరించిన యాంధ్రయావ
నకు విప్పించిన కోయిలపాటలు. ఈ పాట
న్నీయు భావభరితములు రస మంజులములు”
తల్లిపార్థివకుండు బందాలఁబడిన వత్సములు
గాగులాడెడు పాలకొఱకు” అనియు, “వదలు
ంగారుబాణాలు బాలభానుఁ డడరి ఆశావృత
ములైన యెడలనెల్ల” “పూచియున్నవి పూవు
పూర్వగతిని” అనియును, “వీనులకు ముద్దు
లుపు నవీనమధుర సుస్వరమ్ములు పాడెడు
నలునేడు” అనియును సాగఁపైనవర్ణనలుచేసి
ముతువిహితధర్మముల్ స్థలత్ గతులఁ జెడిన
డుపుగోతల పాపముల్ కట్టికుడుపు, మహిత
సారశుచి కసుమాలమైన; జీవనం బేమిటికి”
ని ప్రళయభీతి సూచించినాడు.

తరువాత స్వప్న కుమారము. ఇదియొక
స్వప్నవృత్తాంతము. అందులకై కొంచె మగ
యముగ నున్నట్లున్నది.

“దోసెడుమల్లెమొగ్గల న
దోమకిపై కొనితెచ్చి తేల? బా

లా! సుమనోనురక్తల న
యం బిటులుండు నె? తెచ్చినావు పో! .
వాసనచూడుమంచు బల
వంతము సేయఁగనేల నన్ను? ఆ
యాసకరమ్ము లయ్యెడి ను
మా! భవదీయవిచిత్రవర్తనల్.”

—స్వప్న. ౧.

అని ఒక కుమారప్రణయశీలి ఆశ్చర్యచకితుడై
“జాటుమునుఁగు కీలించిన చనువులాడి”తో
సరసము లాడెను. ఆమె కన్యయో, కళత్రమో
యెఱుంగని యీతఁడు,”

“పూలుగ్రుచ్చిన సంపూర్ణపుణ్యశీల
వేని ననుఁజూచి ప్రేమింపు మిందువదన!
మాలికలు తెంచిన యభాగ్యురాలవేని
రమ్ము పోదము హతమనోరథుల మగుచు!”

—స్వప్న. ౨.

అని ఆమెను ప్రేమ భిక్షువేడును. కడకు,
“కడుపునఁ గన్నతల్లి తమ
కమ్ము శమించునుగాక కొంతయె
క్కుడయిన దత్తకాంక్ష కొడు
కో! కొడుకో! యని ప్రాణమంతయుఁ
విడిచిన మోహపుంజనని
ప్రేమయు లేబరమానుగాక, క
ట్టడిప్రియురాలిరాగ మక
టా! విసమానె కుమారుపాలికికా.”

—స్వప్న. ౧౧.

అని చిరాకువడును. కాని యామె
“పూలవిడ్డలగభీతి నుయ్యాలలూపు

పవనుఁడెఱుఁగఁడుతోడిమలు వదలుననుచు
లెలఁపులకు విరుద్ధములయిన ఫలితములకు
బాధ్యులెవ్వరో? పుణ్యపాపంబులేవో?

—స్వప్న. ౧౭.

అనిపల్కుచు నతనిని నిరాశచేఁ గాల్చును.
అపుడు స్వప్నము తెగిపోయినది. మరల నిద్రా
వస్థలో అతని ప్రణయామ్లానాశ్రు నేత్రాళికి
“చిరమాంగల్యములై నదాపరిచయ స్నేహ
ప్రబోధంబులై” ఆమె యిదివఱకుఁ గన్పడిన
వనము చెట్లు తోచును. ఆ వనము “అనుంగు
చెల్లి శారదవలె పుణ్యగీతముల” విముక్త కంఠ
ముతోఁ బఠించుచుండగా దన “పిన్నియుం
గదలక నాలకించెడువగల్” తలపోతకు దెచ్చి
నది. అతఁ డామెనే తలపోయుచు “సౌందర్యా
ర్చనల్ దోసమో” అనుకొనుచు నన్వేషణము
మొదలిడెను. అంత నాతని కొక యుద్బోధ
వినించెను. ఆయుద్బోధయందే యొకకాంతిఁ
గని కొంత తెలివి గల్గి “శిరసు దువ్వి జాత్రుడి
మాతృకరముమాడ్కి, నేదియొచ్చెనిస్పృహ”
యుదయమాట తెలిసినది. ఇంతటితో స్వప్న
మున కాశ్వాసాంతము. ఇందు రచించిన పద్య
ములు భావగర్భితములు. కథారచనమును
గప్పగల్గినది.

సుబ్బారావు రచనములో భావగాంభీ
ర్యము రవీంద్రునకువలె నెక్కుడు. ఏతత్కవి
గ్రంథప్రకాశకులు రచించినట్లు “లోకపరిణామ
హేతువులు, నవీన భావములు, నూతనాదర్శ
ములు, జీవకళలు, వీనిం బరిగ్రహింపని జాతి
జలపరంపరలచే పరిశుద్ధ నీరంబుల గనలేక
శుష్కించు జలాశయంబువోలె రసహీనం బగు
ననుటనిత్యంబు” కావున ఆంధ్రవాఙ్మయంబున
పురాతనాగమ ఫక్కి ననుసరించి వ్రాయఁబడు
రచనలు తగినకొలంది భాషకు సౌభాగ్యమే.
ఇయ్యది ముఖ్యముగా మనమునం దుంచుకొని
పనిచేసినవాఁడు రాయప్రోలు సుబ్బారావు.
ఈతఁడు రమారమి ఐదుసంవత్సరముల నుండి
ఏమియు బ్రచురింపకుండుటకు (రెండు మూడు
మార్లు భారతిలో దప్ప) హేతువు కానరాదు.
మొత్తముపై నీతనిరచనము మందము. వీని
రచనవలెనే వ్రాయువాఁడు అబ్బూరి రామ
కృష్ణారావు.

మున్నుంగు ఈతనిలేఖనినుండి వెలువడు
అమృతధారా పరంపరలకు ఆంధ్ర బుధోత్త
ములు వేచియున్నారు.

కల్లన వ్యస

'ఐహికం క్షణభంగురమ్'

అచ్యుతుని వెంకటాచలపతిరావుగారు

భృవ పదము

౧

నన్నుజూచి నవ్వనేలనే
ఓ! వెట్టిదాన!
నీ, వైభవంబు
లెన్నినాళ్లు సాగఁబోవునే!!

౨

పంకజాకరముల కేసి
పాటకచేరిలఁ జేసి
నన్నుజూచి నవ్వనేల?
నాపసాని!
తేటిచాన!

అచట జమ్ము పాటఁబాడి
యిచటఁ దేనె జల్లులాడి
ప్రాద్దుక్రంకెనేని తమ్మి
పూలబోను బందిఖాన
నన్నుజూచి నవ్వనేలనే
ఓ! తేటిచాన!
నీ, వైభవంబు
లెన్నినాళ్లు సాగఁబోవునే?

౩

అంచవన్నె చీరఁ గట్టి
మలలఁ దూగుటాయె లెక్కి

నన్నుజూచి నవ్వనేల
నాటపాప!

కలువబోఁటి!

చల్లనీటి తరగపాట
జాబిలితో జలకమాట
ప్రాద్దుపొడువఁ జూచుకొమ్ము
మూతిముడుఁగు నేత లుడుఁగు
నన్నుజూచి నవ్వనేలనే!
ఓ! కలువబోఁటి
నీ, వైభవంబు
లెన్నినాళ్లు సాగఁబోవునే?

౪

మెఱపువన్నె మేనితేట
గరిమయలల జాలువాట
నన్నుజూచి నవ్వనేల
వన్నెలాడి!
మీనుకూన!
అపుడు మున్నలాడు తీరు
యిపుడు తేలియాడు సార
నిన్నుగాల మిపుడె చంపు
చిన్నెలన్ని దుంపఁదెంపు
నన్నుజూచి నవ్వనేలనే
ఓ! మీనుకూన!
నీ, వైభవంబు
లెన్నినాళ్లు సాగఁబోవునే?

క తి య వా రు శ్రే డింగు కంపెనీ

జగత్ప్రసిద్ధిగల సర్వజనాదరణీయమైన తలనూనెలు, అత్తరులు
మీరు కోరిన సువాసనలు మీకు లభించగలవు

మనోహరపరిమళము గల తలనూనెలు

కుసుమాల్ హాయిరాయిలు (రిజిస్టర్డ్):—
తలనూనెలలో సాటిలేనిది. సంపన్నులు మెచ్చినది.
వెల సీసా 1 కి రు. 1-0-0

వైట్ రోజ్ హాయిరాయిలు నెం. 777
(రిజిస్టర్డ్):—గులాబీపువ్వులనిజసారభ మిందుగలదు.
రోజాపూవుల కాసక్తి గలవారి కామోద మొసగును.
వెల సీసా 1 కి రు. 0-14-0

కోకోనట్ హాయిరాయిలు నెం. 777
(రిజిస్టర్డ్):—టెంకాయనూనె తలనూనె కుపయో
గించునని ప్రతివానికిని తెలియును. కాని ఎట్లు సిద్ధ
ముచేసినచో నది ప్రశస్తమో తెలియును. ఈ 777
నెం. రులో (రిజిస్టర్డ్) చేసిన ఈ టెంకాయనూనె
కుప్పిచేయబడి దుర్వాసనారహితముగా చేయబడి
నూత్నమైనవాసనాసంకలితముగా జేయబడినది. అం
దుచే అందరిచే మెప్పునొందినది. వెల సీసా 0-14-0

పువ్వుమాలతీ హాయిరాయిలు (రిజిస్టర్డ్):—మాలతీ పువ్వుసువాసనతో అతిమనోహరమై పృథ్వీరంజక
మై యొప్పు తలనూనె యిది.
కువర్ణమాలా హాయిరాయిలు (రిజిస్టర్డ్):—యిది సర్వజనాదరణీయమైన కుకుమార సువాసనగల తలనూనె.
వెల సీసా 1 కి రు. 0-14-0
వెల సీసా 1 కి రు. 0-9-0

సర్వజనాదరణీయమైన పువ్వుముల అత్తరులు

అటో మధుకర్ నెం. 777:—ఈ అత్తరునందుగల సాగనైన పూలవాసనచే మోహితులై అనేకమంది
యా అత్తరును తమ యభిమానసారథముగా భావించుచున్నారు. ఒకసారి యుపయోగించినచో సర్వదా వరించిన
ట్లుగును.
వెల ½ డౌ. సీసా 1 కి 1-12-0 ½ డౌ. సీసా 1 కి 1-0-0

ఓటో కుసుమాల్ (రిజిస్టర్డ్) పరిమళములం దపూర్వచిత్రములు:—అప్పుడు కోసిన పూవులవాసన యీ అత్త
రునందు కలదని సారథిప్రియు లందరును అంగీకరించిరి. సారా అరఖులతో చేర్చిన యితర అత్తరులను జూచి విసు
గుచెందినవారి మనోభీష్టమునకు తగిన అత్తరు. నిది కుకుమారమైన నూత్నసారథిగలు వెదజల్లును.

వెల ½ డౌన్య సీసా రు. 2-0-0 ½ డౌన్య సీసా రు. 1-0-0
నెం. 777 ఓటో జాస్మిన్, ఓటో పీనా, ఓటో రోజ్, ఓటో లిలీబ్లాజం, ఓటో మన్గ్రో, ఓటో నీరోలీ,
ఓటో బహుల్, ఓటో సురంగి ప్రతిది వెల ½ డౌన్య సీసా 1 కి రు. 1-12-0 ½ డౌ. సీసా 1 కి రు. 1-0-0
పాకింగ పోస్టేజీ ప్రత్యేకము. రెండవతాళుచీట్లు పంపినవారికి కోరిన అత్తరులలో ఒకమాదిరి సీసా తేక
కోరిన తలనూనెలు వీ రెంటినైనను మాదిరిసీసాలు ఉచితముగా పంపబడును.

నేడే వ్రాయుడు. దొంగమాదిరులను చూచి మోసపోకుడు. వీనికిబదులుగా వేనినైనను
అంగీకరించకుడు. ఘరానాగల బౌద్ధముల దుకాణములన్నింటియందును దొరకును. లేదా,

కతియవారు శ్రేడింగు కంపెనీ, బాంబాయి (నెం. 4)

మధురలో ఏజంట్లు:—కాదర్ సాహెబు అండు సన్స్

కామినియా నూనె

జేనకు వేల కుటుంబములయందు ఉపయోగించబడుచున్నది
ఎందుకు?

కామినియా నూనె

వెంట్రుకలు ఊడిపోకుండా నాటంకపరచును.

కామినియా నూనె

చుండును పోగొట్టును.

కామినియా నూనె

తలకు చల్లదనమును గలిగించును.

కామినియా నూనె

తలకు సంబంధించిన వ్యాధు లన్నిటిని కుదుర్చును. ఉష్ణముగా నున్న పుట్టెకు చల్లదనమును గలిగించును.

కామినియా నూనె

యందు వెంట్రుకలు పెరుగుట కవసరమైన వస్తువులు, మెరుకు కౌవలసిన అమూల్యవస్తువులు గలవు.

కామినియా నూనె మనోహరమైనట్టియు ఆహారకరమైన సువాసనగలది.

కామినియా నూనె శిరోజములకు ప్రాణము. ఇట్టి సుగుణము లుండుటవలననే వేలకొలది కుటుంబములందు కామినియా నూనె ఎక్కువగా వాడబడుచున్నది.

కామినియా నూనెను ఉపయోగించునట్టివారు గనుకనే దీనిని “శిరోజములకు ప్రాణము” నీని యందు గల లాభకారియైన సుగుణములను బట్టి తెలుపుచున్నారు.

బుడ్డి 1 కి ధర రు. 1. వి. పి. ఖర్చులు అ. 6. ప్రత్యేకము.

బుడ్లు 3 కి ధర రు. 2-10-0. వి. పి. ఖర్చులు 0-12-0. ప్రత్యేకము.

అత్తరులకు రాజైన

ఓ టో ది ల్ బ హార్ (రిజిస్టర్డు)

హిందూ దేశముం దంతటను యిది విరివిగా అమ్మబడుటనుబట్టియే దీనికి గల అసాధారణమైన శ్రేష్టత్వమును రుజువుచేయుచున్నది. కొన్ని బొట్లు చేతి రుమాలపైన చల్లిన సీమపుష్పములు, మల్లెపుష్పముల వాసనవలె మనోహరమైన నీర్భ సువాసనను గలిగించుచున్నది.

1/2 బౌ. బుడ్డి 1 కి రు. 2. 1/4 బౌ. రు. 1-4-0. 1 డ్రా. 0-12-0.

వి. పి. ఖర్చులు అణాలు 6 ప్రత్యేకము.

2 అణాలు తపాలబిళ్ళలు పంపిన కాంపిల్ బుడ్డి పంపబడును.

కామినియా నూనె ఓటోదిల్ బహార్ సుప్రసిద్ధమైన స్టోరులన్నిటియందును దొరకును.

ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీ.

తపాలపెట్టె నెం. 2132. బొంబాయి నెం. 2.

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

తనవాత “శబ్దసిద్ధి లోకమువలన దెలిసికొనదగినది” అనే అర్థంగల “సిద్ధి స్థానాద్వైతా” ఆం.శ.చిం. “యవ లఘువులు పులు పై త్రింబారయు”, “రేఫంబులు రారయవు” బా. ప్రకీర్ణక. ౨౪. “రేఫంబులు లఘువులకు దక్కుంగల విశేషంబులు నార్యశాస్త్రసారంబుల దెలియుట శ్రేయంబు.” ౨౫. అని యారేఫ అకారములు కవిశేషుల సద్బంధములనుండి తెలిసికొనుట సరిగవిగా తెలియజేసి నన్నయ చిన్నయరారిగార్లు తమ శాస్త్రరంగరంగాలు ముగించెను. అప్పకవిమాదా:-

తే. రేఫము రకారము నునన, రెండః తెలుగు లగుచు వికృతిపదంబుల నమరి యుండు వాని సంస్కార పూర్వకావ్యప్రయోగ సరణుల నెఱుంగవలయు నజ్ఞునిధేయ. సంస్కార మనగా “లక్షణవంశములైన” అని యర్థము వ్రాసెను.

తే. ప్రకృతి శబ్దానుశాస నోభయకవిసఖ శంభుసేనక సోమభాస్కరలచేత భారతాదుల కథాపరిపాదయే తొల్లి కరివరద రేఫములును అకారములును.

అని వ్రాసి తాను భారతాదిగ్రంథాలలో చూచినరేఫ అకారములున్న శబ్దాలు వ్రాసి తుదకు తానుకూడా వ్రాసెనని:-

క. తెలిపితి నన్నయభట్టాదుల కావ్యములందు నాకు దొరకిన రేఫంబులు తాము మఱియు నెందుల గలిగిన తగ ననక యవియు నైకొనుటోష్ఠకో.

అని సక్కువిప్రయోగాలన్ని యింకా రేఫఅకారములును తెలుసుకోమన్నాడు.

ఈ రేఫ అకారాలవిషయంలో వ్యాకరణకర్తల అభిప్రాయా లిట్లుండగా ఛంఃశ్వాస్త్రకర్తలురెండుగా నీ వీటిని లెక్కించినట్లు కనిపిస్తుంది.

తే. జ్ఞాతివైరంబు నొంది ప్రాసంబులందు విశ్రమములందు దమలోన నెఱుగలిగి

దేవదానవులట్లు దెలుగులందు మించి రేఫ అకారముల్ మెలగు గృష్ణ!

తే. మహిని రేఫాక్షరంబును, మఱి శతాంగ నామక అకారమును సవర్ణంబు లయ్యుగావ్యములయందు నొకటి కొక్కటి గలయక తమకు దామయె యగు నేకతరయతులన.

క. శ్రమయక రేఫములకు రేఫములును తొలకును తొలు బ్రాసములను విశ్రమములను జెప్పెదను నీ క్రమ మెఱుంగక రెండునుండుకవి కూర్చు కృతికొ. అప్పు. కూచిమంచి తిమ్మకవి తన సర్వలక్షణ సారసంగ్రహంలో:

ఆ. శ. ఎన్నిలక్షణంబు లెఱిగిన రేఫలు బండి తాలు నెఱుగ కుండునట్టి కవి కవిత్వమై గవ్వకు గొఱగాక కొఱతెడెందు రజతకుధరనిలయ.

అధర్వణాచార్యులుకూడా యీ విషయాపేక్షచర్చిస్తూ: ర ఆ ల మైత్రిని కేచిన్మతంగా అంగీకరించి ‘కచ్చిద్వదతి సాంగత్యం యతావేదానయోస్తథా; అనదచ్చాత్రిసాంగ త్యం ప్రాసే వ్యపిచ కశ్చన.’ అనిచెప్పి,

క. పురసతుల విలోకనముల సరసాలాపములు నరసంభోగంబుల్ మఱి హరి మనల నొల్లదు నరవదులోగునున్నూతనప్రియులు గదే, భాగ(ప్రాస)

“గ్రంథునజని వ్రాలునో — అక్కలుగట్టుకొని ధివిజ రిపుమేడపయి” ప్రభా. (యతిమైత్రి) అని యీ రెండింటినిచూపించేము. చూపించి తుదకు తన కవి యిష్టంలేనట్లు:-

అనయో స్సంగతిం యస్తు కరోతి కవితా కృతౌ అస్మా అస్మిన్తనోమత్వా ద్దుష్క విస్సహి కథ్యతే. అని సిద్ధాంతీ రించెడు. సులక్షణసారకర్త అయిన లింగంగంబ తిమ్మకవికూడా ఎవరో “రావడి” అని ర-అలకు యతి మైత్రి సంగీకరించినట్లును, చాలా మంది అంగీకరించ

నట్లున్న భారతంలో ప్రయోగం ఉండుటచేత వ్రాస్తున్నానని

క. భారతీ రావడి యనదగు

తా రేఫకు రేఫ తాకు రహి వడి దనరున్

నీరమ్యక్తి ర్తివగు చా

రారాజున్నలువ బలుగుతాల ననంగన్.

క. తెంపును బెంపును గదుర ని

లింపులు వెఱగంది చూడ రిపునైవ్యములుం

గంపింప దనుబలంబులు

అంపిలి బిట్టార్య సింధురాజుం దాకన్.

అని భారతంలో ప్రయోగమున్నట్లు చూపించేడు. కాని తనకు సమ్మతిలేదన్నాడు. కాగా ఛందశ్శాస్త్రకర్తలు కూడా రేఫ అకారములను రెండుగా లెక్కించినట్టే తోస్తుంది:—

ఈ పైని వ్రాసిన సంగతులనుపట్టి రేఫ అకారములు రెండు అనే లెక్కించవలసియున్నదేమో అనిన్ని ఆంశ్రబద్ధివాదులు బాలవ్యాకరణ ప్రాథవ్యాకరణ కర్తలేకారణంచేత ర-అ ల నొకటిగా లెక్కించేరోవారి అభిప్రాయం యేమో అనిన్ని నా సంగతే:

ఇక ఏ రొకసంగతి: అనయో స్సంగతిం యస్తు....

.....దుష్కవిస్సహి కథ్యతే.

అన్న అధ్వజాచార్యుని వాక్యముల ననుసరించి ఆలోచిస్తే యిందుమించుగా నూటి కిరువదియైదుగురును దుష్కవి బిరుదమున కర్హులే అనుకొంటాను. సర్వలక్షణ సారసంగ్రహంలో రేఫ అకార మైత్రి నంగీకరించిన వారిని

క. అలసాని పెద్దకవి సిం

గలిసూరన రామ భద్రకవివర్యుడు, పి

ల్లలమట్టి వీరభద్రుడు

గంపిరిగద గృకుల తాలు గను రేఫములున్

అని వీరిని లెక్కించేడు. ఉదాహరణలు చూపినాడు.

గ్రంథపు స్తంభితచేత వ్రాయలేదు. వీరిగ్రంథాలనే అప్పకవి లక్ష్యగ్రంథాలుగా తీసికొన్నాడుకదా. రేఫ అకార

మైత్రినే దోషంగా నిర్ణయించి బమ్మెర పోతన తనగ్రంథంలో ర-అ లకు మైత్రి నంగీకరించేదని అతని భాగవతము లక్ష్యగ్రంథంగా అంగీకరించుకుండుట చూడగా అప్పకవి అనూయకలవాడని నిశ్చయించవలసి వస్తుంది. సర్వలక్షణసారసంగ్రహకర్త బమ్మెర పోతన రచించిన భాగవతభాగంలో ర-అ ల కు మైత్రి లేనేలేదనిన్ని యితరులు పూర్తిచేసిన భాగంలో ర అ ల కు మైత్రి కలదని చాలాఉదాహరణములు చూపినాడు (చూ: స. సార సంగ్రహం: ౧౮౫, ౧౮౬, ౧౮౭ పుటలు)

ఇదిగాక కవిశ్రేష్ఠులని ప్రఖ్యాతికల వారు చాలా మంది యీ ర-అ ల కు యతిప్రాసలలో మైత్రి అంగీకరించినట్లు యిక్కింది గ్రంథాలలోనున్న పద్యాలవల్ల మనం గ్రహిస్తాము. వీరి నందరిని దుష్కవు లంటామా? వారి ప్రయోగాలలో ర అ లు తప్పుగా పడినవి అంటామా? కవిశిరోధూషణమనే పేరుతో ఆంశ్రబద్ధివాదునికి వ్యాఖ్యానముచేసిన అవహోబలపతి తాను రచించిన “కాల్పిదీకన్యాపరిణయం”లో ర అ ల ను ప్రాస స్థానములో వాడెను.

ఉ. ఏటులమిన్న నయ్యమన

నేరున భేదం నూటించె చా

నేరడు దున్ని భూమి ఫలి

యింపగ జేయగ నీరపాణియు

న్నేర డండు గేలికొని

నేర్పలరం గృహిచేసి ధాన్యము

తేర్చకు వింుగా ధర ఫ

లింప నొనర్తురు శూగ్రు లప్పురికన్.

తెఱవగు గెంపుగంట నెడ

త్రెన్వి బాష్పకణంబు లత్తటికన్

మురువగు తొల్లగాలి తెలి

ముక్తము లై మఱివెండి యూర్పుబె

క్కటిమిన గందు మోరిపయ

నాని వెసం గయిపెక్కు గెంపుల్లి

నెటి జనుగట్టులం దొరసి

నీటగుగ్రాగినపానజంబులై. ౨. ఆ ౧౮౬౭

ఘోరతపంబుచే ననుగు

కోమలవల్లి యనంగు జుట్టమా

నీరుచిరాంగయప్ప గడు

నేచ మనంబు దయావిహీనమై

మీఱగ జూచుచుండెడు ను

మీ, హరియానసుమీ నెలంత చె

న్నారగ గన్నవారి పయ్య

నానసుమీ పరికించి చూడుమీ. 3 ఆ. ౧౯౬ ప.

“ఏటు” “మీటుట” లను అప్పకవి “పా”లలో

పఠించేడు. సర్వలక్షణసారసంగ్రహంలో రేఫ ఐకారము లను యతిప్రాసలను యతిప్రాసమైత్రిని పాటించిన ట్లు దహరించిన కవుల గ్రంథాల్లో నేకాక యితరుల గ్రంథాల లోను యీ రేఫఐకారాలను ప్రాసస్థానాల్లోను యతి స్థానాల్లోను నియమం లేకుండా వాడినారు. చూడండి.

సీ, తేకులన్నియు విచ్చి రేయెండజిగి నిండి

కర మొప్పుతెల్ల దామరలకంటె

“భాస్కర” ఆరణ్య ౧. ఆ, ౧౩౫. ప.

మ. హరివీరావయనంబులో విరభర

ధ్యాపార్య భాగంబులక

దఱచై యుండగ

—భా. రా. యుద్ధ ౭౫౦ ప.

ఈరెండు పద్యభాగములున్న భాస్కరుడు రచించిన భాగంలోనిచే.

ఉ. భూరిజలత్ ప్రసాదము

పొల్పుగనెక్ ఘనబాహుశాఖలక

మీటి యర్థస్థగ్ధుని మించ

—త్ర. రా. ౨ ఆ. ౩౧౬ ప.

చ. చరిణములందు పోన లొక

జన్మని పూనుప నామరంబు లి

ద్దఱు గరచిక్కటారులు

—చంపూరామాయణము, ఋగ్వేదాది నేకటాచలపతి

౨. ఆ ౫౫ ప.

చ. కరువలి వారి మేనులు.....

తలులును.....

తేరతము.....డ

గ్గలుటయు.....౨. ఆ. ౯౯.

ఉ. పేరిన కోరవెండ్రుకలు

శీటలువాటిన దీర్ఘ కాయముక

మీటిన కోటదొడలును

మీసల నూనిన రక్తపంకమతో

వీటిడిచాపునం గులుచ

వీపునుగల్గిన బ్రహ్మరాక్షసుం

డీరములోన నన్ను గని

యట్లని పత్తి గకోరవాక్యడై.

కేతన. దశ ౧౦ ఆ. ౬౩ ప.

ఈరము లఘురేఫములలో లెక్కించినదే:—

“అనురక్తి తేచు నూతనసాటోపము”

హ. న. ౨-౦.

ఇందులో తేచునన శునకమనే అర్థంలో ఐకాగమనిన్ని రేచు=రేగ జేయు అన్న అర్థంలో రేఫ అనిన్ని యిందుల్ల రామరాజభూషణులు కూడా రఱి లమైత్రినంగీకరించినట్లును, రఱి ల మైత్రిదుష్టముకాదని బ్ర. శ్రీ నర్మల చినసీతారావస్వామిశాస్త్రిలుగారు వ్రాయుచున్నారు (చూ హ. న. వీతిక ౧౧౨-౧౧౩ పు). ఈ రీతిగా యీ రఱి ల మైత్రి విషయంలోను భేద బాధి కలిగింది.

గ్రంథాలలో యీ రఱి లున్న పదాలలో ఏమా నమైన పదాలకు ర. ఉన్నప్పు డొక-ర్థమున్న ఆ. తోనన్నప్పు డొక-అర్థమున్న నబడుతుంది చూడండి:—
ఒందుల్ల రఱి ల భేదిం తెలిసి నలు నత్యంత శక్తి కమై ఉం.

౧ అరవరలు=శుష్కము. విరహోగ్ని నలన దేహ

ము లరవరలై హస్తధూషణాశుల్లక

1

—వి. పు. ౭ ఆ.

అటవలు: ఖండములు

అటవలున రథంబులు, నెటి దప్పంబున యశ్వ
నికరంబులు — భారతము.

౨. అరి: మార్వ: అరి నెవికొనకు లాగి

— అన్య తెలుగురామాయణం.

అటి: రూపాదులపైని నాశనార్థములో పచ్చే
ప్రత్యయము.

దుస్ససేను శను వింతలింతలు తునియలై చెదరి రూ
పటియున్న నని యుడుకాటుగాక. — భా. ఉద్యో.

౩. ఊరట: విశ్రాంతి.

ఊరట: సహాయము “మందడిల కల్ల నూటట
యగుచు వర్తిల్ల నేర్తు” — భా. విరా. ౧ ఆ.

౪. ఎరగుట: దిగుట “అవని కెరగిపోయి యతని
వ్రేసె” — భా. విరా. ౩ ఆ.

ఎఱుగుట: ననుస్కరించుట. ఎఱ్ఱిరాజులును మహీ
సురోల్లము తెడు, రరుగు చెంచునప్పు డధికభక్తి, నెఱిగి
స్రియము వలికి తెరువిత్తురు. — భా. ఆది. ౭ ఆ.

౫. ఒర: సావ్యము. అప్పుడు మధ్యందినమున
నొప్పవిన భానుతోడ నొరవచ్చి గరుండు.

భార. భీష్మ. ౨ ఆ.

ఒఱ: శిష్టాదికోశము: బావియొలు.

“కొయ నీలయయంపుతల్లి యొఱదాకం దేటనీ
రొప్ప” ఆము.

౬. కరి: సీమాస్థలము “ఖాందీరవటముకరిగా”
హరి. పూ ౭ ఆ, “ఎఱున”

కటి: కృష్ణార్ణవము. “కటివేల్పు” మొ.

౭. కోర: గిన్నె, నమకము. పెద్దబాగారపుకోర
గల్పననికాచనికొంఱములైన చీరలకొ, స్వా.

కోఱ: దంష్ట్ర — “మీటినికోఱకొ మిగుల మీదికి
బద్దిన పల్లకొకల్” — భాస్కరుని రామాయము.

౮. తొ: త్వర

తొఱ: కోరము.

౯. పెరుగు: తెగు. “పెరిగిన రత్న హారము
పెల్లున” — పారిజాతాపహరణం

పెఱుగు: విజృంభించు. “తఱచుటమ్ముల నేను పె
గిన చందంబుచేసె” భార.

౧౦. ముఱి: గర్వము. నడకలో సొగసు — మొ
ములై తత్తరిలుచు మురి సడలంగక — రసిక

ముఱి: శౌర్యము. అల్పము మొ.

గ్రంథవిస్తరభయంచేత విశివిపెట్టవలసినచ్చిం
కాని యిట్టివి ప్రయోగాల్లో అనేకంగా కలవు. ఇట్టి
సందర్భాలలో అర్థంతెలిసికొనుటకు ర అ ల భేద స్వరూ
పం ప్రతిఅంగ్రహమున్న విశేషంగా గ్రహించవలసిందే:—
అయితే యీరేఫ అకారములను తెలుసుకొనుటకు నియ
మంగా యేవ్యాకరణకర్తగాని యేఛందశ్శాస్త్రకర్తగా
ఒకనూత్రమైనా వ్రాయలేదు. అప్పకవి ప్రాప్యములపై
నున్న రేఫయుతపదములు రమారమి ౨౨౪ న్ని దీర్ఘ
ములమీద రేఫ యుతములైనపదములు రమారమి ౧౮:
టినిన్ని ప్రాప్యములపై అకారములు కలపదములు రమ
రమి ౩౧౨ టిని దీర్ఘములపై “అ”లు కలవాటిని రమ
రమి ౮౧ ని తన గ్రంథంలో చూపించేడు. అధర్వణాశ
తనకారికాపలిలో ..... లఘున శ్విభిశైలాగ్నయో
(౩౭౩) న్యే ఖగజబర్హిషః (౩౮౧)

వేదాశ్చైతే ప్రయోగేషు స్యు రుచ్చారణభేదతః

కొందరు సత్కవుల ప్రయోగాల్లో నున్న లఘు
రేఫయుత పదములు ౩౭౩ గానున్న అలఘు రేఫముల
గల పదములు ౩౮౦ గాను లెక్కించినట్టు వ్రానేడు
అంతతో ముగించక.

అన్యే ౭ న్దరిశు ఖద్యో ౭ న్యేన

యుక్తాః ౩ దాపివ

కేచి ద్వనన్తి చ లఘుకా

బిందుబాణ శీటృ ఖాక

తథానన్తి కేచిత్తు హర్మ్యంఽస్మి ఖశరా స్వ

అని వ్రాసెను. శకలరేఫ పదములు ౨౦౦ గా కొ

చెప్పగనిన్ని మరికొందరు లఘురేఫపదములు

క్కుపెట్టి, అలఘురేఫపదాలను ౫౦౦ గా లెక్కించి
ట్లు వ్రాసుకొన్నాడు.

ఈరేఫ అకార నిర్ణయక సూత్రాలున్న చాలా
రశంగాను పండిగంగాను ఉన్నవి. మాడండి.

క్రియాస్తే చాన్య వర్ణచ
లఘురేఫాః ప్రకీర్తితాః

ద్వివిధా దుదిత శ్చ క్య
స్తుటదౌ నక గౌతథా

చజౌషకౌతదౌషర్ణా
లఘురావన సంయుతాః

ఏతేద్వితయసంయుక్తా
రేఫోఽన్యప్రతు సమ్మతాః

లఘుర్నస్తి జకారస్థలఘుస్సస్య కదాసిన

అ. కారికావళి సంజ్ఞాపరిచ్ఛేదం. ౧౪-౧౫½
స్వలక్షణసారసంగ్రహంలోః—

కగచజ తదనపబమల
దగవసలకడ. ఇ. ఏ. ఓల దక్క-గ నెందుకొ
మిగిన వర్ణంబులపై
దసలవుగద బండితాలు ధనవతిమిత్రా.

నిగ్రాసి విశించినాడుకాని అతడును కొన్ని ఉదాహర
ాలు చూపలేదు. అందువల్ల యింగినగానై నార. అల
యాపము మనకు సరిగా బోధపడదు.

పూర్వకవులు తమగ్రంథాల్లో ఒకరు రేఫయు
గా వాడిన పగాన్నే యింకొకడు అకారయుతంగా
డినట్లు (అ. భేం లేకండా) ప్రాప్యములపైనున్న
దాలను ౧౩ టిని దీర్ఘములపై రేఫున్న పదాలను ౬
ల అన్యకవి వాసి ప్రయోగాలు కొన్నిటికి చూపిం
. ఇట్టిపదాలనే కూచించి తిమ్మకవి రమారమి
నరకు సర్వలక్షణ సాంసంగ్రహంలో నుడూరించి
గాలు చూపించేడు. ఈమాదిరిగా అనియతం
ప్రయోగ రహితంగాను ఉన్న ర. అ లను పూర్వ

కవుల గ్రంథాలనుపట్టి నిర్ణయించడం చాలా చిక్కుగా
నుటుంది.

ఇదిగాక ఈలఘులఘురేఫ నిర్ణయము పూర్వ
కాలంలో సులభమేమోకాని యిప్పటిదివాల్లో మనకు
సాధ్యంకాదేమో అనుకుంటాను. ఏమంటే అచ్చుకూట
ములు వచ్చినప్పటినుంచిన్నీ అచ్చుకూర్చేవారి ప్రమాదం
వల్ల కొన్నిస్థలాల్లోను, పరిష్కృతైన పండితుల అశ్రద్ధ
వల్ల కొన్నిస్థలాల్లోను ర, కు అ., అ. కు ర లు దొర్లి
యచ్చుపడుటవల్ల నూవంటి అపంస్కారుల కిది రేఫ,
ఇది అకారము అని నిర్ణయించుటకు వీలుకాక కలవర
పడవలసి వస్తోంది.

ఉదా: సీ. తేకులన్నియు విచ్చి రేయెండ జిగి
నింజి—అన్న భాస్కరరామాయణం సీసపాదంలో “తే
కులు” అనుపదమును లఘురేఫయుతంగా ౧౯౧౨ సం॥
రంలో ఆనందాశ్రమ గ్రంథమాల వా రన్పొందించి.
ఈ “తేకులు” అను పదము సర్వలక్షణ సారసంగ్ర
హంలో “అ” కారాదిగా పరిపబడెను. (చూ. మంజు
వాణీశ్రేణిలో ౧౯౧౪ లో అన్పొందింపబడిన
సర్వ సా.పం ౧౩౨. పేజీ). స.సా.పం.లో “ఈరము”
అను పదము లఘురేఫ యుతముగ నుండుగా 1:22 అంధ్ర
సాహిత్య పరిషత్తువారు ముద్రించిన “చంద్రభాను
చరిత్రములో” ౩ ఆ. ౪౨ పద్యములో “ఈరము” అని
లఘురేఫము కానట్లున్నది.

“వేటొకచాపమెత్తి యదు
ఓరుకుదెబ్బది రెండు బాణముల్
మీలిన పాండ్రభూవిభుని
మేనికలంతుల నాట నల్లం
బాణగనేసి రేసె శల
భీప్రకరంబు మహీరుహంబుపై
దారుతెరింగుచేసి యతి
దైర్యముచూపె నతండు నైరణ్.

ఉ. హరివంశము—వావిళ్ళవారి ప్రతి ౧౯౨౬ లో అచ్చయింది, 3 ఆ, ౫౨ పద్యం (సోమన). ఇందులోని తారులఘురేఫమే అయినయడల సోమనమాడా రేఫ అకారమైత్రీ సంగీకరించినట్టేకదా? గురురేఫమైనచో మద్రాపకులలో లేక సంశోధకులలో యీలోపము నొసర్చి రనుకొనటకేమిన్ని సందేహం ఉండదుకదా. ఈమాదిగా అనేక భేదాలతోనున్న యీ ర. అలను కనుగొనుట యిప్పటి దినాల్లో దుర్ఘటమనడం ఒకవింతా?

ఈ పైని చూపించిన కారణాలిప్పటి యీ ర అలను కనుగొని వాటిని ములైన స్థలాల్లో వాడుకచేయడం నేర్చుకొననుసిన బాధ్యత ప్రతీ ఆంధ్రభాషాసేనకుడికి ఉన్నప్పటికీ యీలఘులఘు రేఫ నిర్ణాయక నూత్రాలు విరళంగాను, సందిగ్ధంగాను ఉండడంచే

వీటిని నిర్ణయించుకోవడం బహుకష్టంగా వుంటోంది. ఆంధ్రభాషావ్యాప్తి పూర్తిగా లోకంలో నున్న యీ దినాల్లో యేవిమర్శక శ్రేష్ఠుడైన యీరేఫఅకారములను నిర్ణయించే గ్రంథమును సవిమర్శంగా రచించి ఆంధ్రభాషాయోవను లక్షణయుతముగా చేసి ఆంధ్రులకృతజ్ఞులకు పాఠ్యుడై చేయూత నిస్తేనే తప్ప లేకపోతే యీ ర అల విషయంలో ప్రతి ఆంధ్రుడును “శ్రుడైదు జొన్నచేలో పడ్డట్టు” కలవర పడక తప్పదు:—నూచన:—ఆంధ్రభాషలోనున్న యీరేఫ, అకారముల యొక్క నిజస్థితి తెలుసుకొనే అభిప్రాయంతో నా మనస్సులో నున్న ఉద్దేశముల నీవిధంగా న్యక్తపరచినాను. పండితశ్రేష్ఠు లిందున్న నెరగులను పరిగణింపకుందురు గాక యని ప్రార్థించుచున్నాను.

“జాను” జననము

వి. ఆర్. భరద్వాజ

నేలసాగిలి చిటుతరంగాల కేలు

మోడ్చి యర్థించు సెలపాట మురు వెటింగి పల్లవముఖాల నొదలలో వంచి మొక్కుతీవలు రచించు సహజభక్తిని దలంచి కదలు కొనకొమ్మ నవనతవదన మొప్పు బలుకు రాచిల్లు నుడిలోనిభావ మరసి తడవతడవకు నభయహస్తము నొసంగు దేవదేవుడు నరులు ప్రార్థింప వినఁడే! వినఁడే ‘జకరియ’ తొలి నేయు విన్నపమ్ము! వజ్రముల నీను పుడమి గర్భమ్ముమాడ్చి

పూలనిండిన తీవియపొదవిధాన దినముఖమ్మునఁ దూరుపుదిక్కువోలెఁ జదలు విరిసిన పూర్ణిమాసంధ్యపగిది మిలమిల చలించి సరిక్రాంత మెరుంగు నింది పొండిమముఁ జల్లి వెలుంగునంపదల నల్లి వేల్పుగుడిలోనఁగల ధూపవేదిచెంతఁ బొడమె ‘జకరయ’ కొక దివ్యపూరుషుండు. తెలికనుంగవఁ దరళకాంతులు జనింప విమలవయోనఁ బండుగడ్డము చలింప వెలుంగు కెరటాల ముడుతల వ్రేల్లు కదల వడలు ముదుసలిమెయి గగుర్పాటుపొడ

జకరయ' హృదంతరాళమ్ము సంధ్రమించె
 గేబ్రియలు: దర్శనము కటాక్షించునాడు.
 హుచియును వస్తుతత్త్వమ్ము జూడలేక
 నియు శబ్దార్థనత్యమ్ము వెదకలేక
 తిలసియును దేవదేవు గుర్తింపలేక
 హుగవోయెను 'జకరయ' ముగ్ధగళము
 హృదలోకాభిరుచి గట్టుపడ్డనాల్క
 వ్యమహిమ లెఱింగి కీర్తింపఁగలదె?
 దలునని వృక్షముల డాయ బెదరుతీవ
 హులి చిక్కులఁబడి డస్సి నేలఁ గలియు
 గాడునని పుష్పములఁ జేరనోడు తేఱి
 గులిరాపిడి రెక్కలురాలఁ గూలు
 రెండునని జలాశయముల నీనడించి
 త్ర నోడినకృషికుఁడు రిత్తవోవు
 టంబఁబడఁడని ప్రభునిమార్గమునఁ బోని
 రుడు గాఢాంధకారాన నవసిపోవు
 డవ తడవకు వినమె? పెద్దలు వచింప
 సంశయాత్మా వినశ్యతి" జగతి ననుచు.
 రను సుడివడ్డ బాగు రత్నముగఁజేసి
 కిరలు క్రొన్నీటిఁ దరళహక్తికముఁ జేసి
 ట్టియల పొట్టలను బానకమ్ము నించి
 లితిమబ్బల మించుతీవియలఁ బెంచు
 టఁబడు 'జకరయ' సంతానవంతుఁ జేయఁ
 లఁజే దివ్యమహిమమ్ము జాలుకొనఁగ?
 ంద్రబింబాన రవిరశ్మి సాగినట్లు

గాలికెరటాలఁ బూతావి గ్రమ్మినట్లు
 మబ్బుముక్కల వనరాసి మలసినట్లు
 'ఎలిజబెతు' గర్భకోశాన నిమిడి వెలిఁగె
 'జాను'రూపాన దివ్యతేజమ్ము నాడు.
 మధురమధుమానపుష్పసంభవముఁ దెలుప
 జిలుఁగులేఁగొమ్మఁ బూడము క్రొంజిపురువోలె
 నమృతరసమొల్కుప్రణయోదయమ్ముఁ దెలుప
 బ్రాయమునఁ దోచు లలితయావనమువోలె
 బాలభాస్కరబింబోద్భవంబుఁ దెలుపఁ
 గడలఁ బ్రాకెడు నుదయరాగమ్మువోలె
 బ్రభుకుమారుని మురిపెంపురాకఁ దెలుప
 ము 'న్నెలిజబెతు' గర్భానఁ బూడమె 'జాను'
 అతఁడు ప్రవిమలదివ్యతేజాత్ముఁ డగుచు
 ననుషమానప్రళస్తవర్తనుఁడు నగుచు
 సజ్జనుండయి వ్యసనసంసక్తి బోక
 సకలజన పాపకల్మష స్నాపకుండయి
 వెలసె లోకాలు 'యోహాను' విబుధుఁ డనఁగ.
 పృథులవిజ్ఞాన మధుపూర్ణహృదయసుమము
 విమలజీవనప్రభాత హిమకణాళి
 స్నాన మొనరిచి నవవికాసమునఁ దనర
 దెసలఁబ్రాకెను 'యోహాను' దివ్యలతిక
 చెలఁగు తదీయజలాభిషేచనమునఁ
 బూతమయి దివ్యమకరందమును గ్రహించి
 కరము వర్ధిలై మర్త్యబంధరగణమ్ము.

వివాహచట్టము

వేమూరి విశ్వనాథ శర్మగారు, యమ్. ఏ., యల్. టి.

ఇందలి పాత్రలు

1. రామారావు	}	సనాతన ధర్మవాదులు
2. శర్మ		
3. సోమనాథము		
4. గురుమూర్తి	}	సంస్కారప్రియులు
5. సూరయ్య		
6. శంకరరావు		
7. అప్పారావు	}	తటస్థులు-సమయోచితముగ
8. నరసింహారావు		
9. సుబ్రహ్మణ్యము		
10. సోమయాజులు	}	కాలక్షేపము చేయువారు

స్థలము—శర్మగారియిల్లు

ప్రవేశము

(రాత్రి భోజనానంతరము కుడిచేతితో పొడుచుకట్టి యెడమచేతితో బాజుతడవుకొనుచు స్వగృహమునుండి బయలుదేరి సోమనాథము స్వగతిముగ).

అబ్బా! వర్షముతువు కూడ మండువేసంగి వలె మాడిపోవుచున్నది. కర్మభూమిలో జన్మమెత్తి, వైదికధర్మమును పాటించక, మ్లేచ్ఛ సంపర్కమువలన భారతీయులబుద్ధు లెట్లుమారి పోయినవో అట్లే ఋతుధర్మములు కూడ మారుచున్నవి. రాజమహేంద్రవరములో సంవత్సరమునకు పండ్రెండునెలలు పగలు ఎండ, రాత్రిగుర్రాయింపు. నిద్రపట్టదు. పనితోచదు. శర్మగారిధర్మమాయని వక్కపొడి తమలపాకులు నమలుచు కబుర్లతో కాలక్షేపము జరుగె

గుచుండబట్టి కొంతవరకైనా కాలయాపన మగుచున్నది. అది లేనియెడల రోజులు దుర్భరము లగును. ఓర్పులేనివారు మా కూటమికి ఊకదంపునమాజమని పేరుపెట్టిన నేమి? ఈ నడుమ శాసించిన శారదాగారి వివాహ చట్టమునుగూర్చి మేము చేసిన కూలంకష చర్చ శాసనసభ్యులకుగూడ ఆదర్శప్రాయముగనుం గలదు. శాస్త్రప్రమాణ విచారణలో కాశీ సభకు తీసిపోదు. యుక్తివాదములో రిఫార్మర్ల నోరుమూయించితిమి. ఎంత యుద్ధోషించిన నేమిఫలము? సంస్కారప్రియులదివాలు బాగున్నవి. గవర్నమెంటువారు వారిపాలిటి దేశ శ్లయి వెలిశారు. బ్రాహ్మణ్యము నిర్మూలము కావించెడి చట్టమును చేశారు. (అలోచన నటించి) ఆ! ఏమంటిని? సోమనాథం గొంతుకల ప్రాణమున్నంతవరకు బ్రాహ్మణ్యమును నశింపిచ్చునా? ఎంతటిమాట! నాశక్తి నాకే తెలియకున్నది! శారదాబిల్లు నిర్బంధశాసన మైన, గనుక యికమీద మహజర్లతో పనిలేదు. మందలింపులతో పనిలేదు గవర్నమెంటువా మంచిచెడ్డలతో మన కవసరము లేదు. భాకర్తవ్యమును చక్కగా నాలోచించి తడే దీక్షతోపోరాడి సనాతనధర్మమును నిలబెట్టెగాక! (తలుపుతట్టి) శర్మగారూ! రామారావచ్చాడా? లేక బాజు సవిరించుకుంటూ, చుట్ట

శర్మ

సూరయ్య

రావడమైతే వచ్చాడుగాని నీ వనకున్న
నులే చేస్తున్నాడు. గురుమూర్తి, సూరయ్య,
సంకరరావు మన ప్రెసిడెంటును గోలపెట్టిస్తు
న్నారు. అతని కేమి తోచక బిక్కుముఖము
నీ నాకేసి చూస్తున్నాడు. ఇప్పుడు నీవుకూడ
చ్చపు గనుక మనము వారి యాక్షేపణలకు
రిమైన సమాధానము చెప్పి రిఫార్మర్ల నోరు
మాయింది మన రామారావు గౌరవమును
పాడవలెను.

సోమనాథము

నరే! వీరూ యిక్కడనే వున్నారు? అదే
గ్రహచారమో కాని యెప్పుడు కాస్తసందు
నీసుకొని మంచిచెడ్డలు ఆలోచించుకుందా
నన్నా అప్పుడే మన ప్రతిపక్షులుకూడ సిద్ధ
కాతారు. మీరు వాళ్లను వెల్లిపొమ్మనలేరు.
మీరు మిమ్ము వదలరు. ఇదంతా చూస్తే
మీరు రామారావు పైకి మాతో నున్నట్లు
తించి లోలోపల వాళ్ల కే సహాయము చేస్తు
న్నట్లు తోస్తుంది.

గురుమూర్తి

ఆసంగతి యిప్పుడా నీవుగ్రహించింది? నీ
లివి తేటలకు చాలా సంతోషించాను.

శంకరరావు

వీరిద్దరిని నమ్ముకొని నీ వ్యవహారంలోకి
తే నీవని కుక్కతోకట్టుకొని గోదావరీదిన
కుంది.

మొన్న జరిగిన టవునుసభలో శర్మగారు
గోడమీది పిల్లివాటముగా తప్పుకున్నారు.
మీ ప్రెసిడెంటు రామారావుగారు శారదా
బిల్లును సంపూర్ణముగ ఆమోదించారు. ఆమో
దకుల సభ కూర్చున్నవారిలో రామారావు
గారిదే మొదటిపేరు.

నరసింహారావు

మన మిప్పు డేవరికెటుము?

సుబ్రహ్మణ్యము, సోమయాజులు

సోమనాథం వంటరిగా డై యేటట్లున్నది.
అతనికెటుము వాదిస్తాము.

అప్పారావు

మనకప్పుడే తొందరలేదు. ఇప్పు డేవత్తు
ములోను చేరవద్దు. వాదప్రతివాదములు కొంత
వరకు జరిగినతరువాత ఆలోచిస్తాము.

సోమనాథము

నా కెవరిసహాయము అక్కరలేదు. ఆర్థే
యమగు సనాతన ధర్మములో బీజమువుంటే
పాతిపెట్టినా పైకివస్తుంది. వైదికధర్మఘాతకుల
కుట్రలు కొండంతలైనను గోరంతలై నశించు
తవి. ధర్మమే సత్యము. అధర్మమే అసత్యము.

తటస్థులు

మా సహాయము నీ కక్కరలేకపోతే
రామారావు, శర్మ నీకు తగినంత సహాయము
చేయడంలేదని గోళియెందుకు?

సోమనాథము

ఎందుకా? గౌరవార్థము హోదాలన్ని సంపాదించి దమ్మిడియెత్తు పనిచేయకుండా సనాతనధర్మరక్షణమంతా తమ నెత్తిమీదుగానే నడుస్తున్నదని పేర్లలో సాటించుకుంటుంటే నాకు అరికాలిమంట నెత్తికెక్కి గోల పెట్టాను. శారదాచట్రమునకు వ్యతిరేకంగా వేసకువేలు సభలుజరిగాయి కదా! ఒక్కసభలోనైనా రామారావు నోరువిప్పిన పాపాన పోలేదుకదా! పోని సభల సమీక్షములోనైనా చుట్టకొచ్చడము మానమని బ్రతిమాలితే మానేడా?

రామారావు

ఆగు. శర్మ కారాకిల్లి మానేడా?

తటస్థులు

అలా నోరు మూయించు.

గురుమూర్తి, సూరయ్య, శంకరరావు

సోమనాథం కాఫీహోటలు మానేడా? పచ్చి రిఫార్మర్ల యింట్లలో భోజనాలు మానేడా?

సోమనాథము

(విసవట్లు నటించి) ఇట్టి మహావక్త, సదాగ్ని హోత్రి లఖిలభారత బ్రాహ్మణ మహామండలికి ప్రెసిడెంటు. ఈవకుతగివ సెక్రటరీ శర్మగారు దొరికారు. కర్మజాలక మొన్నటి టవును హాలుసభలో ఆకు నంటకుండా పోకను పొందకుండా వకసారి మాట్లాడారు. సనాతన ధర్మము నుద్ధరించుటకు శర్మగారా మీకు దొరికారని రిఫార్మర్లు మమ్ముచూచినవ్వారు. ఆయన

చెప్పిన ఉపన్యాసము మా కనుకూలమో రిఫర్మర్ల కనుకూలమో యెవరికి తెలియలేదు మేము సిగ్గుపడి తలవంచుకున్నాము. చేతకంతు పూరుకుండాలిగాని గౌరవ పదవులకు యింత దేవుల్లాట యెందుకు? ఈలాటి శుష్కప్రియాలు చెప్పే వారినిమాసి వట్లమండిందంటే ముండదా?

రామారావు

నన్నువిను సోమనాథం. చెప్పడుమాటలు విచెడిపోకు. మనశత్రుకోటి పన్నినవలలోతగులకొని నామీద శర్మమీద అనుమానపడతున్నావు. మిత్రభేదమే వారి రాజనీతి. మెన్నటిసభలో నేను మాట్లాడకపోవుటకు కారణము లేకపోలేదు. అంతకు పూర్వము జరిగిన సభలో శారదాచట్రమునకు అనుకూలముగా మాట్లాడదనని నాకు తెలియకుండా సూయ్య నాపేరు ప్రకటించాడు. అందుకు తలవచేటట్లతనిని చీవాట్లువేసి ఆసభకు వెళ్లకుండా తప్పకున్నాను. మనసభలో నేను మాట్లాడపోతేనేమి? నాశరువాత నా అంతటివాడు—నా సెక్రటరీ—శర్మ గంభీరోపన్యాసమిచ్చి శత్రుకోటికి వాగ్బంధసము చేయలేదా? ఇంత! ఉపన్యాసములతో నేమి ప్రయోజనము? వజరగాలే.

శర్మ

(రామారావును జూచి) శంకరరావు, సూయ్య పన్నినవ్యూహములో మన సోమనానిజంగా తగులుకున్నాడు. గురుమూర్తి

వందిస్తున్నాడు. తక్కినవారు అటోపుల్ల అటోపుల్లవేసి సోమనాథంలో నంకురించిన శయాగ్నిని ప్రజ్వలంపజేయుచున్నారు. వారు సింహయెత్తు పెద్దది. దానికితోడు మన సోమనాథం మెడమీదనున్నది తలకాడు; మట్టిముద్ద. అందుచేత వారి వలలోనుండి తప్పించుట కష్టమధ్యముగ నున్నది. (సోమనాథంవైపు తిరిగి) పసప్రెసిడెంటు రామా రావువిషయమైనీ అహలకు కారణములేదు. నా విషయంలో నీవే పనుకున్నప్పటికి నేను నీతో వాదించలయుచుంటేలేదు. కాని రామారావునుగూర్చి దురుద్దేశము గలవారు చౌరవాది సరికాన పడతారని స్పష్టముగా చెప్పగలను. ఈ వివాహచట్టవివాదులలో అతని యవస్థ జూచినవారికి జాలి అట్టునుగాని ద్వేషభావము జనించదు. అట్టిచమరిసితులలో నాడు చూపుచున్న ధైర్యధర్మములకు మనమేకాక మన ప్రతిత్తులు గాడ ఆశ్చర్యపడి సగౌరవముగ సానుభూతి గావగలరు. నావిషయమై నీ వేమి వాగినాయములేదు. శారదాబిల్లునుగూర్చి నాయభిప్రాయములను నిర్భయముగ నిదివరకే చాటితిని. నాకు మునుగులో గుద్దలాటలు పనికింపు. లోపలనున్నది. వైకి శిల్లకక్కాలి. నా పట్టేశమును గ్రహించలేని మృత్పిండములకు నుత్తరవాదిని కాను.

సోమనాథము

మారావును వెనకవేసుకొని నేనే దుర్మార్గుతేలుస్తున్నారుగాని మన కిద్దరికిలేని ప్రతి

బంధకములు ఆయనకుమాత్ర మేమి సంభవించాయో నాకు కాస్తచెప్పండి. నన్ను వెర్రివాణ్ని చేసి మసిపూసిమారేడుకాయచేస్తారా? ఎంత ఛాందసుడైనా యింత మాత్రము గ్రహించలేకపోలేదు.

తటస్థులు

బలే సోమనాథం! కుతికపట్టుకునే ప్రశ్న వేశావు.

శర్మ

అలాగైతే తెలుగుచేసి చెవతానువినండి. మన ప్రెసిడెంటుగారియింట్లో అందరు శారదాచట్టము కావలెనంటారు. చిన్నతనములో పెండ్లి చేయుటకు వచ్చుకోరు. కూతురు చిన్నదైనను ఇంగ్లీషుబడిలో చదువు ప్రారంభించిన తరువాత పెండ్లివద్దని దెబ్బలాడుచున్నది. ఇట్టి విషమకస్థితులలోకూడా మన రామారావు సనాతనధర్మము నిలబెట్టుటకై కంకణముగట్టుకొని ఆన హాయి పూరత్యమును జూపుచున్నాడు.

శంకరరావు

అలాగైతే మొన్న బెజవాడలోజరిగిన ఆంధ్రమహాసభలో ఆడకూతురు దువ్వూరి సుబ్బమ్మగారు శారదాచట్టమునకు వ్యతిరేకముగా హోరాహోరీన దెబ్బబూడిందికదా! మీప్రెసిడెంటు ఆమె తనను వోటైనా యియ్యనగదా? తటస్థు డెదుకు కావలసినప్పుంది?

సోమనాథము

అలా సిగ్గుచెప్పండి. నోరు విప్పిపోతే కటికేయజబ్బు?

రామారావు

మీరు బెజవాడ రాలేదుకదా! మీ కీసంగతి యేలా తెలిసింది?

గురుమూర్తి, సూరయ్య

వారు లేకపోతే ఆసభలో మేములేము? దొంగ తనం దాగుతుందా?

శర్మ

అంతమాత్రముచేత చంకలుకొట్టుకోకండి. బెజవాడసభలో మా ప్రెసిడెంటు మూకీభావము వహించుటకు కారణము లేకపోలేదు. ఆ సభలో నేనుంటే నేనుకూడ రామారావువలెనే యూరకుంటేవాడను. ఆసభలోనుండిన వేయి మందిసభ్యులలో ముగ్గురుమాత్రము శారదా చట్టమునకు వ్యతిరేకులు. వ్యతిరేకులను సాన కాశముగా మార్చడానియక గగ్గోలుపెట్టి లేపిడి లేపుటకు ప్రాగుభించిరి. మీదుమిక్కిలి వ్యతిరేకముగా చేతులెత్త నుద్యక్తులైనవారిని స్త్రీలందరు కన్నులెర్రజేసుకొనిపెదిరింపఁజొంగిరి. ఇట్టి బీభత్సములో ఏపురుషుడు ధైర్యము చేసి బాహులముగ చేతులెత్తగలడు? ఇంతకును కార్యసూత్రముమానవలెనుగాని వొట్లవలన పని జరుగునా? కడుకు కారణమగునుగాని!

రామారావు

నేను మూకీభావము వహించినది కేవలము భయముచేతనూ కాదు. బెజవాడ సభలో బ్రాహ్మణులు లెక్కకు పదిమందైనా లేరు. అందరు బ్రాహ్మణేతరులే. వివాహవిషయము లో వారికి శాస్త్ర ప్రతిబంధకములు లేవు.

బ్రాహ్మణులు లేనిసభలో నా మొరాలకించువ రుండరని భీష్మించి కూర్చుంటిని. మనీదులో నా మహావిద్యపారాయణము?

గురుమూర్తి

ఈశుష్కపాదములతోనాకునిలేదు. (రామారావునుజూచి) నీవు వైద్యుడవు. శారీరశాస్త్రమును చక్కగా చదివినవాడవు. ధర్మశాస్త్రములమాట కట్టిపెట్టి అనుభవములో మన చేతులమీదుగా బాలింత లెందరు కర్చగుచున్నారో గమనించితివా? దేశములో లక్షల కొలది బాలింతలకు మొదటికానుపుతో నూరేండ్లు నిండుచున్నవి. ఒకవేళ బాలింతమరణము తప్పినను మనస్త్రీలు పాతికసంవత్సరము లకే సర్వము ఉజ్జి జీవచ్ఛవము లగుచున్నారు. ప్రపంచములో నెక్కడలేని యీ దౌర్భాగ్యము బాల్యవివాహములవలన కాదని చెప్పగలవా?

శంకరరావు

ఏదేశములోను చంటిపిల్లల చావులో?

సూరయ్య

బాలవితంతువులో? అతిబాల్యవివాహ మనుదురాచార శిశాచమనకు మరియే దేశములోను తావులేక మనదేశములో స్థావర మేర్పరుచుకొని మనజాతిని వీల్చి విప్పిచేయుచున్నది. మన మది గ్రహించుటలేదు.

సోమనాథము

ఆగండి. ఈశ్రీశ్రీలు రామారావును కాదు. కన్నడగండి. నేనూ వైద్యుడనే. కొంచెమో

గాప్సో నాకూ ఆయుర్వేదము తెలుసును. కాని ధర్మశాస్త్రములను గంగలో కలిపి యివ్వడు యుక్తివాదములో దిగారా? యుక్తివాదానికి వస్తే మీ రసలే నెగ్గలేరు. హనుమంతుని ముందరనా కుప్పిగంతులు? ఏమండీ, సూరయ్యగారూ మన దేశములో బాలవితంతువు లెక్కువగా నున్నారా? ఉంటే ప్రతిబాలవితంతువు వివాహము చేసుకొనితీరవలెనని చట్టము చేయండి! శంకరరావుగారు చంటిపిల్లలచావులకు చింతిచుచున్నారు. పాపము! విచార మెందుకు? సంతాననిరోధ చట్టమును చేసి పిల్లలు పుట్టకుండా చేయండి! గురుమూర్తిగారు మత్తనిగుండె గలవాడు. అందుచేత బాలింతలచావులు చూడలేక బాధపడుచున్నాడు. ఎందుకీ బాధ? దానికి మూత్రము విరుగుడులేదా? మీ రంతా రిఫార్మర్లు. బాలింతమరణములు మాన్పవలెనంటే ముట్లుడిగినతరువాతనే స్త్రీలు పెండ్లాడవలెనని శాసించండి. ఎక్కడ పుండుపుడితే లక్కడ చికిత్సచేయాలి కాని యీ వివాహచట్టమెందుకు? నేలవిడిచిన సాము!

శత్రువులు

బలే సోమనాథం! మంచినంగతు లేశావు.

గురుమూర్తి

నీ తెలివితేటలకు నీవే మూర్ఖపోవాలి. నీకు యుక్తులకు మీ ప్రెసిడెంటు సిగ్గుపడుచున్నాడు. అందుచేత మేము జవాబు చెప్పవక్కరలేదు. ఇటువంటి వితండవాదమునకు దిగితే మీకు కూకు రాజీకుదరదు.

రామారావు

సోమనాథం చెప్పినది యుక్తికి ప్రతియుక్తిగాని సనాతనధర్మవాదుల సిద్ధాంతములని మీ రనుకోకూడదు. నేనుకూడా అతిబాల్యవివాహము దురాచారమనేవాడనే. శాస్త్రప్రతిబాధకము లేకున్నను, బ్రాహ్మణులను జూచి తదితరజాతుల చిల్లపిల్లలకే పెండ్లి చేస్తున్నారు. ఇవి యాపుటకు వివాహచట్ట మొకటి యవసరమనియే నామతము. కాని రజస్వలాపూర్వ వివాహములే శాస్త్రీయము లని విశ్వసించు వారికి—బ్రాహ్మణ, వైశ్య, విశ్వబ్రాహ్మణ కులములకు—ఈచట్టము వర్తించకూడదను వారిలో నేనొకడను. వివాహము మతసంస్కారములలో నొకటి. అందుచేత ధర్మశాస్త్రములను నమ్మి రజస్వలా పూర్వ వివాహములు చేయువారిని శిక్షించుట న్యాయవిరుద్ధమని స్పష్టముగా చెప్పగలను.

శర్మ

తొక్కికదృష్టితో చూచినప్పటికి శారదాచట్టము వలన మన సంఘమునకు మరియొక నూతనోపద్రవము రావచ్చును. ౧౪ సంవత్సరములకు లోపుగ స్త్రీకి వివాహము చేయరాదని శాసించిరి. కాని అటుతరువాత విధాయకముగ స్త్రీలకు వివాహము కావలెనను నిర్బంధము లేదు. ఇప్పుడు పాతశాలలలో స్త్రీలకు నేర్పడి విద్యావిధానము మారనియెడల స్త్రీలకు వివాహము విచ్ఛేదమగునుకాని విధాయకము కాక పోవచ్చును. హిందూధర్మముల ననుసరించి

స్త్రీలకు వివాహము నిత్యము. శారదాచట్టము వలన మొదలుకే మోసము రావచ్చును.

సోమనాథము

అప్పుడు రిఫార్మర్లకు ఏనుగు నెక్కినంత సంతోషము వచ్చును.

శంకరరావు - సూరయ్య

ఇప్పుడు రజస్వలనంతరవివాహములు ఆచారములో నున్న బ్రాహ్మణేతర సంఘములలో స్త్రీలకు వివాహములు ఆగిపోయినవా? నిర్బంధముగ జరుగుట లేదా?

గురుమూర్తి

శిష్టాచారపరాయణులును అనుశ్రుతముగ వచ్చుచున్న వైదికధర్మముల వదలక శాస్త్రానుగుణ్యముగ నడుచుకొనుచున్న సంబూదరి బ్రాహ్మణులలో రజస్వలనంతరవివాహములు సామాన్యముగ జరుగుట లేదా!

సోమనాథము

సంబూదరులు బ్రాహ్మణులేనా? వానపామూపామే! వారిస్మృతులే వేరు. వారిది శంకరస్మృతి; మనవి ఋషిప్రక్షములు. శిలాశాసనములవలె ఎన్నటికి మారనివి.

శర్మ

గురుమూర్తి చెప్పినమాట సత్యమే కాని సంబూదరిస్త్రీలకు ఇంగ్లీషువిద్య చెప్పించుటలేదు. వారు పురుషులతో సమానముగ ఉద్యోగములు సంపాదించి ఆర్థికస్వాతంత్ర్యమునకయి పెనగులాడుట లేదు. పాశ్చాత్యులలోను అమె

రికాదేశములోను స్త్రీలు ఆర్థికస్వాతంత్ర్యమును సంపాదించి వివాహమున్న యేవగింపు చూపుచున్నారు. ఇష్టమువచ్చినన్ని రోజులు పురుషులతో భార్యాభర్తలవలెనుండి తరువాత విడిపోవుచున్నారు. స్త్రీలకు ఆర్థికస్వాతంత్ర్యమున్నయెడల కొలదికాలములో మన సంఘమున కీయవస్థ పట్టక తప్పదు.

సోమనాథము

సంస్కారప్రియులకు కావలసినదే యది. అమ్మగా రుద్యోగముచేసి సంపాదిస్తుంటే అయ్యగారు ఇంట్లో వంటచేసి భరణం తినుంచూడు.

గురుమూర్తి

స్త్రీవిద్యావిధానము పూర్తిగా మారవలెననువారితో నేనుచేరుతాను. గృహిణీధర్మములను చక్కగ నెరవేర్చుకొను నేర్పుకలుగవలెను. వివాహమాడుట కిచ్చలేనివారికిని గత్యంతరములేని యనాథస్త్రీలకును ఇప్పుడు పాఠశాలలలో నేర్పేడి విద్య యుపకరించినను జనసామాన్యమున కీవిద్య పనికిరాదు. విద్యావిధానము మారినయెడల రజస్వలనంతరవివాహములు చేసినను మన సంఘమునకు శర్మచెప్పిన యవస్థ పట్టదు.

రామారావు

మనస్త్రీలకు కావలసినవిద్య చెప్పే పద్ధతిని ౧౨ సంవత్సరములకు లోపుగా పెండ్లిచేయమని సనాతన ధర్మవాదులు వాదనము చేస్తారు. ఆప్రకారముగా శారదాచట్టమును మార్చవలెను.

గురుమూర్తి

గాని సంవత్సరములకు లోపుగా నిషేకము చేయము అని సనాతనధర్మవాదులు ప్రమాణముచేస్తే మీరు చెప్పిన కీర్తిని వివాహ చట్టమును మార్పుటకు మా కభ్యంతరము లేద.

శర్మ

ప్రమాణమెందుకు? నిషేకవయోనిర్ణయచట్టమును చేయండి.

గురుమూర్తి

నిషేకవయోనిర్ణయచట్టమును అమలులో పెట్టుటకు బ్రహ్మశ్రమకాదు. భార్యాభర్తలు వియ్యంకులు ఏకమవుతారు. చట్టపుదారి చట్టమవుతుంది.

సోమనాథము

నీ వెవరయ్యా శాసించడానికి? నా కూతురి పెండ్లికి నాయిష్టమా? నీ యిష్టమా? చంటి పిల్లకుచేస్తాను. నీవెవరు అడ్డుపెట్టడానికి?

శంకర రావు, సూరయ్య

ఈలాటి పెంకెతనానికి దిగితే మీకు మాకు ఈజన్మలో రాజీ కుదరదు.

తటస్థులు

ముమ్మాటికి కుదరదు.

సోమనాథము

కుదరక మీరు మమ్ముచేసే దేమిటి? మీరు లక్షశాసనాలు చేసుకోండి. మేము యథాప్రకారంగా యిప్పటివలెనే పెండ్లిండ్లు చేసి తీరుతాము.

గురుమూర్తి

చేస్తే చట్టములో విధించిన శిక్షలు అనుభవించి తీరుతారు. మీరు నిర్భయముగ చట్టమును ధిక్కరించి పెండ్లిండ్లు చేయలేరు. అథవా యే శాద్విషంధో చేస్తే మేము రిపోర్టుచేయక మానము.

సోమనాథము

ఆసాంపూ చూస్తాంగా. ఏమొగాడు ఫిర్యాదు చేస్తాడో. చేసి పల్లెటూళ్లలో ఎన్నిరోజులుంటాడో! తినబోతూ కూరల రుచెందుకు? మాయేర్పాటులో మేమూ వున్నాము. పిల్ల పెండ్లి చేయుటకు తల్లిదండ్రులు భయపడేయెడల కన్యాదాతలు సిద్ధంగా వున్నారు. గుడ్డిగవ్వ కర్చుగాకుండా పౌరోహిత్యము చేయుటకు నేను సిద్ధం. లేవంషయ్యా కార్యం ముందర వీరితో వాదా లేందుకు? ఇదిచాలు లేవండింక.

రామా రావు

శారదాచట్ట మను పిశాచంబు మడసి

సోమనాథము

వేదచోదితధర్మంబె వేరుదన్ని

రామా రావు

చిన్న పిల్లల పెండ్లిండ్లు చేసి మమ్ము

సోమనాథము

బొజ్జ నిడంగ విందుల బ్రోచుచుంక.

(అందరు నిష్క్రమింతురు.)

అడె వలతేడు నా ప్రియురాలితోడ

జూద మొకనాడు : జూదాన నాదియందె

యోడె మున్ను సంపాదించియుంచుకొన్న

యట్టి తనకన కాదుల¹ సలకఁబోడి

యొడలిమార్దవంబునకు మాతొడ్డి యతఁడు;

ఈగతిని దనయాయమ్మ²ల్లెఁ జెల్లె,

నెంతయును బంతమునఁ గంతుఁడంత నింతి

తీయమోవికి మాటుపందెంబుగాఁగ

నొడ్డి, తనచేతి చెఱకువి ల్లోడిపోయె;

వింటినారి నతం డభివేణి కురుల

కెదురుపణముగాఁ బెట్టి యయ్యదియు నోడె;

ధ్వజమునందున్నయట్టి మత్స్యముల మగువ

కనుఁగవకు నోడి, యోడె జంఘలకుఁ శేత

నేతరాంకంబుల మకరకేతనుండు;

చెలిపలుకులకుఁ జిలుక తేజీల నోడె :

ఇటు లతఁడు తనవిధవ మోడుటయెకాక,

కాక మది హెచ్చి యాకొమ్మ కాకలీన్వ

రమ్మునకుఁ దనసఖుని వైకమ్మ³ నోడె;

లంతతోఁ బోక, తన యన్న హంసనాహ

నము లొయారియొయారంపు నడలకొడె;

జనకు కరములఁగల శంఖచక్రములను

జంక కతఁ డోడె సతి గళజఘనములకుఁ;

దల్లి పుట్టింటిసంపదం దరుణిపాణి

పాదములకొడెఁ బిదప నాజూదగాఁడు;

మేనమామకుఁ గలిగిన మిసిమి⁴ నెల్ల

నాతఁ డోడెఁ జేడియమోము నందమునకు:

ఓడుటకు మతేమియును లేకున్న తన్నుఁ

జూచి యాచెలి నవ్వఁగా పైఁచలేక,

దర్పకుఁడు దర్పమునఁ దన తనువు వెనుక

నోడినపదార్థములకు మాతొడ్డి, యూచి

పాచికలువైచి, యోడె నెప్పటివిధాన :

ఆకతంబున నాతఁ డనంగుఁ డయ్యె !

హరునికంటిమంటనుబడి మరునియొడలు

భస్మమయ్యెనటన్న యాపలుకు వట్టి

పుక్కిటిపురాణమని నాకు బోధపడియె.

ఇంచువింటను విరితూపు లెక్కువెట్టి

నన్నుఁ గొట్టఁదొడంగింప యన్ను మిన్న

కాళ్లపైఁ బడితిని గావు కాపుమంచు.

* * *

గావుకాపుమం చంతటఁ గాకులఱవఁ,

దెలివిగంటిని ; గలయని తెలిసికొంటి !

1. కనకాదులు = సం పెంకలు మొదలైనవి; బంగారు మొదలైనవి. 2. అయమ్మలు = తల్లి + అమ్మలు; అయ
ముఖ. 3. వైకమ్మ = పికనమూహము ; ధనము. 4. మిసిమి = కొంత; సంపద.

౧

ఔరదావట్టం ఆరంభించబోయేముందు జరిగిన పెండ్లిండ్ల ప్రశయంలో పరమన్నెక్కిలైన శేరి శాస్త్రిగారు రానున్న కుల హానికి భయపడి కట్టుకప్పిన కులకులనే కంగారుపడి యేడాదిపిల్లయిన కామేశ్వరిని యేడాడ్లవాడగు శేషగిరి కిచ్చి మడివేశారు. పెండ్లియూగిన జమలసందడికి పురోహితుల సంప్రదించకూడా చచ్చుదుకూ పిల్ల అదిరిపోయి పొగపెట్టి యేడుస్తున్నా పాపం తిల్లిఅయిన అన్నమ్మగారు చాలావోపుతో బిడ్డకు పాలిస్తూ మాడుముట్లా వేయించింది. ఆపెండ్లయినా ఒకరోజు పెండ్లి కాదు. అయిదురోజులూ సలక్షణంగా జరిగినది. అన్నమ్మగారికి చిన్ననాటి పెండ్లి ముచ్చటలన్నీ కూతురుమాతంగా మట్టి అమరిచాయి. ఈ వివాహంలో శేషగిరి కట్నం ఒక పట్టులాగూ పట్టుకోటూ; కామేశ్వరికి సామ్య గ్రుక్కెడు తల్లిపాలు. అది శాస్త్రీయమైన రగ్గు కావినాహం కాబట్టి, పెండ్లి కూతురు తల్లికేగాని, పెండ్లికూతురుకి చీర, రెవికల, చదివించులు అవసరం లేకపోయింది. శేరిశాస్త్రిగారు, సాలంకృతకన్యాదానం చేసి పితృదేవతల తలంపజేయనెంచిన నిష్ఠాగరివుడు కాబట్టి పిల్లకు పెట్టవలసిన సగలసాగుర్ని కాని, తిడితరసడ శ్లీసుగూర్చి కాని ప్రస్తావనైనా చేయలేదు. మెడలోగట్టిన పుస్తాబాంధుకూ మొగానకట్టిన బాసికపుత్రాదుకూ చీకాకుపడి కామేశ్వరి యేడ్చేది. వీటికి తోడు పుంటపూటో ఆగ్నేహోత్రాబగ్గిర బొగాబొడికి భయపడి కామేశ్వరి కాకుండా శేషగిరికూడా కలిమి ఆరుగుదగ్గరికి రానని యేడ్చేవాడు. బజ్జినంపా, మందలింపా; ఎట్లాగోట్లా సహధానపెట్టి కళ్లనీళ్లు నుడిచి తండ్రి బోవోసనం చేయిస్తూ ఉండేవాడు. ఏమయితేనేమి పెండ్లి సలక్షణంగా అంతే మేజుతాణి, తారెగింపున్నా ఆప్పగింటలు దండాగింపులమైరూత

లోటూ లేకుండా యధావిధిగా జరిగింది. ఆగ్రామంలోని బ్రాహ్మణులయిండ్లలో ఆలయదురోజులు పొయ్యి రాజెయ్యలేదు ఈ విధంగా అన్నదానం చేసి శేరిశాస్త్రిగారు భయమైనారు. చేసుకొనేవాళ్ల ముచ్చటెట్లాఉన్నా చేసేవాళ్లముచ్చటా చూచేవాళ్లముచ్చటా బాగాతీరింది. దివ్యమైన యీపుతికా వివాహం జరిగి రానున్న ఉపద్రవం నుండి రక్షింపబడితిరిగదా అని శేరిశాస్త్రిగారు ముదితులైనారు.

౨

శేషగిరితండ్రి సుబ్బయ్య దీక్షితులు గుంటూరు స్కూలులో తెలుగుపంకితుడు. వైదికవాసన పూర్తిగా పోక పిల్లవాడికి పెండ్లిచేశాడు గాని లౌకికవృత్తింటే ఆయనకు మహామోజు. ఏనాటికైనా తనకొమార్తెనై బి. ఏ., బి. యల్. చదివించి వాకిట్లో బల్లకట్టించాలని ఆయనకోరిక. కాబట్టి మడిమాన్యాలు తెగనమ్మేనా శేషగిరికి యింగీళ్లుచదువు చెప్పించడానికి పూనుకొన్నాడు. సహజంగా తెలివిగలవాడైన శేషగిరి ఒక్క క్లామాతప్పకుండా యెక్కినవచ్చి ఇరవై యేండ్లు వచ్చేటప్పటికి బియ్యేప్యానె తండ్రిని సంతోషసాగరంలో ఓలూడించాడు. వెంటనే సుబ్బయ్య దీక్షితులుగారు మహా తానపం జెంది తన యీస్సితార్థమైన బాచువు సాధించడానికి శేషగిరిని చెన్నపురి పంపించారు.

శేషగిరికి చిన్నప్పటిండి నననాగరికతయందు మోహమెక్కువ. దానికి తగినట్టుగా సాహితీసమితిసభ్యులతో ఆతనికి సావాసం. వారి నిరంతరబోధనల్ల ప్రణయగీతా లల్లడం ప్రకృతికోభ వాస్వానంజుడో శేష్యుకొన్నాడు. కాని అతిపిన్నప్పటిండి ముంలు గుంటూరులోనే ఉండి తల్లిండ్రుల న్రావన విరుచుకొన్నాడు కాబట్టి అతని నవీభావా లింకా విప్రులంగా విస్తరించడానికి వీలుకాలేదు.

చెన్నపురి దర్శనం. అతనికి క్రొత్త. కాన, అచ్చటి విధులూ, చిన్నదానూ మున్నడై తనివోని నిత్యం

చూచినది మాడకుండా చూస్తున్నాడు. చూడంజూడ లతనికి ప్రపంచమంతా మాటిపోయినట్లు తోచింది. కారదాచట్టంతో బాల్యవివాహాలు నిషేధింపబడటంచేత బాలికలు తండ్రి పతంజలులుగా పాశ్చాలలోజేరి బాలకులతో సమంగా చదువుతున్నారు. వాండ్ల ముఖోల్లాసమూ, చాకచక్యమూ, తెలివితేటలూ వినయవిధేయతలూ చూస్తే ఆద్యుతంగా జూపట్టినవి. తనసహపాతులైన వారిలో అనేకు లట్టి వయోవిద్యారూపగణగణ్యులైన కన్యలను వివాహమాడడం గూడా శేషగిరి కొన్ని చోట్ల చూచాడు. తన బాల్యవివాహంతో అలనాటి వివాహాలు పోల్చి చూచుకొని లోలోపల సిగ్గుపడ్డాడు. తనకు పెండ్లయినసంగతి యెవరికి చెప్పగూడదనుకున్నాడు. అప్పటికి జంతుతీరక తనజంబెంటీసి మొలలో దోపుకోటం మొదలుపెట్టాడు. ఈరీధంగా మొదటియేడు గడచిపోయింది. శేషగిరి ఎఫ్. యల్. క్లాసులో స్టెబి. యల్. క్లాసులో ప్రవేశించాడు. ఈ ప్రవేశించిన కొన్నాళ్లకే కామేశ్వరి రజస్వలై రెండేండ్లయింది. ఇంకా ఆపడం భావ్యంగాలేదు. కాన ఈశ్రావణశుద్ధదశమి, నిషేకమునకు సుముహూర్తము నిర్ణయించినాము. నీవు అప్పటికి సెలవు తీసుకొని రావలసినదని తండ్రిద్రవనండి శేషగిరికి ఉత్తరం వచ్చింది.

3

కామేశ్వరి రూపసి కాను. దానికి తగినట్లుగా పెండ్లయిన ఆఱునెల్లకే వచ్చిన చిన్న బిడ్డగుణంవల్లా ఆమె టుసలేడు వచ్చిన సోఫిలికంవల్లా, ఆమెముఖాన కొన్ని మచ్చలు పడ్డాయి. ఇట్టి నైమిత్తికాలవల్ల కొన్ని వికారాలు యెగ్గుడ్డా దైవానుగ్రహంవల్ల బాలారిప్తాలన్నీ గడిచి పెద్దదైంది. కాని సృష్టియొక్క నైజంజేత ఒక యేడుకంటె మఱొకయేటికి కామేశ్వరి ఆకృతియందు పెద్దదగుచున్నప్పటికి ఆవయవస్థాస్థి చెందుచున్నప్పటికి నిరూఢియైనట్లు నిజంగా మడిపి పొందవలసిన విద్యావివేకమలూ లోకజ్ఞానమూ వగైరా లేమీ కామేశ్వరికి కలుగలేదు. నాగరికపు స్త్రీప్రపంచంలో జరుగుచున్న వేషభాషల మార్పులూ, విద్యావికాసాలూ ఆమె

అజ్ఞానపు హృదయంలో కిందిస్తువోటునై నా ఆక్రమించలేదు. తండ్రిచూడసమూ తల్లి మాధ్యమూ ఆమెను యుగధర్మాని కడంగా జేసివైచినవి. శేషగిరిలో జరిగిచున్న విద్యాభివృద్ధి చూచినా కొమార్తెను కొంచెం అక్షరజ్ఞానం కలిగితామనే శులంపు తల్లిదండ్రులకు తోచలేదు. ఎట్లాగో ఒకడి కిచ్చి ముడివేశామనగా ఇక పరవా లేదనుకొన్నారు. అంతేగాకుండా ఆడదానికి చదువు చెప్పించడంవల్ల నే యీవివరీతిపు వికృతపు వింత శాసనాలు పుట్టడానికి కారణమనీ అడిచి హడ్డుమీఠి కుండా ఉండడానికి సాధ్యమైనంతవఱకు ఆడవాన్ని అడగద్రోక్కి ఉండడమే మంచిదనీ పేరిశాస్త్రీగారి అభిప్రాయం కాబట్టి యీరెండు కారణాలవల్లా కామేశ్వరి ఒకమాధ్యలోకంలో పెరిగింది. ఏమయితేనేమి యుక్తవయస్కురాలైంది గనుక యిక యింట్లో ఉంచుకోడం ఉచితంగాదని పేరిశాస్త్రీగారు నిశ్చయించుకొని వియ్యంకుడికి ఒకఉత్తరం వ్రాశారు. దానికి జబాబు రాకపోతే మళ్లీ వ్రాశారు. ఇక ఉపేక్షమాడదని సుబ్బయ్య దీక్షితులుగారు కొమారుడికి ఉత్తరం వ్రాశారు.

౪

ఆ ఉత్తరం చూచిందిమొదలు శేషగిరి “నాన్నకు ఏమి సమాధానం వ్రాస్తా”మని పెద్ద యోచనలో పడ్డాడు. ఏడాదిక్రిందటనే ఒకమాటు కామేశ్వరిని చూచాడు శేషగిరి. అతను వెళ్లేప్పటికి కామేశ్వరి తల్లి తోబాటు అంటు తోముతూ పెనిమిటి వచ్చాడనికంగారుతో అవతలికి వెళ్లింది. ఆ వెళ్లుతూనే ఒకమాటు తరలితీ పెనిమిటివంక కామేశ్వరికూడా చూచింది. ఆసమయంలో ఎగిడిదిగిడిగా కట్టుకున్న చీరా, మోచేకులంటా తోడు కున్న చారల రెవికా, ఆరవికనున్న పెద్దమెడపట్టీ, అప్పటికి న్యత్యప్రంగా పెట్టుకున్న పిన్నూ, మెడలో జిగినీ లేని పురుచ్చేరినానూ, చేతులకు పొన్నులంటి మురుగులూ, ఆముగగుడుకు ముందు గుత్తంగా తొడిగించుకున్న నాలుగు పట్టుగాజులూ, చెవులకు పెద్దపెద్దకమ్మలూ, చెంపపరాలూ, నడిమిపాపటతీసి గట్టిగా జడలుకొని చుట్టుకొన్న బిళ్లచుట్టూ, దానికి యెగువగా ఒకనాగరం

లేగిన జట్టు చక్క చేసుకోకపోవడంచేత దుబ్బునలె లేచిన జట్టు, ఈవిధముగా ఉన్న భార్యను శేషగిరి జాగామాచాడు. ఆమెనైఖిరి ఆతని శేషాం ఆకర్షకంగా లేదు. ఆప్రయత్నంగా ఆతని మనస్సులో భార్య యెడబకవిధమైన అసంశయి గలిగింది. తన బాల్యవివాహం తలచి మనస్సులో కొంచెము నేపు జేసిన పడ్డాడు. కాని ఆవేదన యెరికి తెలియబడకుండానే తిన్నగా యింటికి వచ్చేశాడు. కాని ఆవైముఖ్యమాత్రం నానాటికి ననలు కొమ్ములు వేసుకొని వృద్ధిపొందు తూనే ఉన్నది. చెన్నపురి వచ్చినకొద్దీ వానవాకారముతో నవీనశృంగారములతో చెక్కిళ్లపై అరుదీప్తి, పెదవులపై చిరునగనూదొంతులూ, లోలలోచనములలో నీడనగ్రుణ్ణలూ తొలకరింప కదల్చినప్పుడెల్లా కాంతులు చిమ్మేచేతిబంగారుగాజులతల్లెత్తలతో మెదలి నప్పుడెల్లా మిలమిలలాడే చెవి లోలాకులచెంగలింపులతో పృథ్వభాగానికంతమా శోభచెచ్చే నిడుమైన వాలుజడతో కంటికద్దములూ, కార్లకు స్లిప్పర్లూ, జిలునైన చీరూ, చిన్న చేతుల రెవికా ముదలైన నవనాగరికాలంకారములతో తెలుగూ యింగ్లీషు భావలతో అన్యథంగా ముట్టాడుకుంటూ సాందర్యదేవతలనలె సరస్వతీ అవతారములవలె కానునించే ఆంధ్ర బాలికార్జునులను చాల మందిని చూచాడు. చూచినకొద్దీ అతనిమనస్సులో క్రమాభిన్న యెందుకున్న స్వభార్యయందలి వైముఖ్యాంశం బాగా స్పందించి వేళ్లుతన్ని పెళ్లగింపరాని మహాన్యతంగా తెయ్యారైంది. కాబట్టి ఆతడు ఉత్తరానికి జబాబునాయగూడడనుకున్నాడు. ఇట్లా అనుకుంటూ ఉండగా రెండుమామూరిజాలు గడిచిపోయినాయి తండ్రి ఇద్దరుండి జబాబునానినావుకావేమి? ఆ రోజుకు నీకు రావడానికి వీలవుతుందా కానా, అసతల నాళ్లు యశ్శం చేసుకోవలసి ఉంటుందని మరల ఉత్తరం వచ్చింది.

౫

ఈమాటు సమాధాన మివ్వకతప్పదు, కాని ఏమిస్తానుమనుకుంటూ బలచుకుంటే శేషగిరి గుండె గుళ్లు అన్నది. ఏదో యేట తనకు పెండ్లికావడ మనేది అతని

కొక అవమానంగా ఉండడంచేత మిత్రులతో యీవిషయం యోచించడానికి ఆతనిచిత్త మంగీకరించలేదు. కాబట్టి ఒంటరిగానే యోచిస్తున్నాడు. ఆందునిమిత్తం ఆటపాటలూ సాయంకాలపుషికారులూ మానుకున్నాడు. తనగదిలో ఒంటరిగా కూర్చున్నాడు. ఏడాదిపిల్లమా ఏడేండ్లపిల్లవాడికి చేసిన వివాహం శాస్త్రీయమెట్లా అవుతుంది? తలివండ్రులు చేసిన యీ అత్యవారపు వివాహంలో నాబాధ్య లేమున్నది? నే నెందుకు దీనిని అతిక్రమించగూడదు. పసితనంలో అనాలోచితంగా చేయబడ్డ యీవివాహానికి బద్ధుడనై ప్రపంచమెటుగని ఆమాటుమానిసితో నాజీవిత మేల దుఃఖభాజనం చేసుకోవాలి? దీన్ని ఆతిక్రమిస్తే నాకెందుకు పాపంవస్తుంది? ఏమీ యెటుగని పసిపిల్లలమైన మమ్ము కూర్చోబెట్టి వీరి నీతిక్రమపు పెండ్లి తంతు జరుపమన్న దెను? ఎవరి బాధ్యతతో నా రిట్లా చేశారు? మైనరుఆస్తిని అమ్ముడానికి, అన్యాయక్రాంతం చేయడానికి లా వోవ్వకోదు. వారి మీద ఒకబుంబం మోపడానికై నా గార్ల యోగకు హక్కులేను. అట్టివో మైనరుయొక్క వివాహపుహక్కు మాత్రం అట్టిది గాదా? దానిని జాగ్రత్తగా సంరక్షించి ఒప్పుంచడం సంరక్షకుల బాధ్యతగాని ఎట్టి దుర్వినియోగం న్యాయమా? సరే పోనీ యేవో హడావిడితో చేశారే అనుకో కామేశ్వరికి, చదువెందుకు చెప్పగూడదు? నాగరిక మెందుకు నేర్పగూడదు? ఏదోవిధంగా ముచివేశాము గదా. ఇక నెక్కడికి పోతాడని ధిలాసా కాబోలు. ఈధిలాసా వదిలించడ మెంత నేపుకాని, పాపం ఆ కామేశ్వరిని తలచుకుంటేమాత్రం కొంత బాలివేస్తున్నది. శేనంటే మగవాణ్ణి గనుక ఎట్లాగో తెగించి పెండ్లి చేసుకుంటాను కాని, అధం శుభం యెటుగని ఆ అమాయకురాలి గతి యేమికావాలి? డైవోర్సు ఇట్లం అవుల్లో ఉన్నా ఆచాందసలు పిల్లల పునర్వివాహం చేస్తారా? ముహూటికి చేయరు. చేయకపోతే ఆ బాలిక ఉమరు నాకు కొట్టుకుందేమోదా. ఎట్టే నాకెందుకు కొట్టుకుంది? నే నేమెటుకును? ఆతాళి బొట్టు బొందైనా నేను కట్టానో నాకు చేతకాకపోతే ఆపురోహితుడే కట్టాడో నాకు జ్ఞాపకం లేదు. ఈ

ముశివేసిన దోషమైనా యెటుగని నాకు ఆకిల్ల ఉనురు
యెందుకు కొట్టుకుంది? ఇహజీవితంలో అనుమలదాం
పత్యంకంపై స్వగ్గ మేమున్నది? అట్టి విహికపరమార్థం
పాడుచేసుకొని నాజీవితం దుఃఖభాజనం చేసుకోనా?
టప్పు-వల్ల పడదు. కాని మాతండ్రి కేసుని సమాధానం? నే
నిప్పు డాకిల్ల నిద్దని గ్రాస్తే మానాన్న యెంత నొచ్చుకుం
టాడు? నామాటతోనేశాడు, నాపరువు పోగొట్టాడని
యెంత కటకట పడ్డాడోగదా, అయ్యో! స్వాస్థ్యంకోసం
పూజ్యులైన మాతల్లిదండ్రుల ధిక్కరించనా? అయ్యో!
నాబ్రతుకు యెటువంటి సంగటనితిలో పడ్డనీ? నాన్నా,
నాకిటువంటి పెండ్లిచేసిన వాడవు నా కీచదు వెందుకు
చెప్పించావు? ఈవిధమైన యోచనలు మనస్సులో
తగిలి:కొద్దీ శేషగిరికి కండ్లనిండా నీళ్లుచ్చినాయి.
అనుమలవతియగు భార్యలేక అల్లాడుతూ బ్రతికి ఉండ
డంకంటే యీజీవితపుటోడను యీలోకనాగరంనుండి
తొలగిస్తే బాగుంటుందేమో అనుకున్నాడు. కాని
తాను సుబ్బయ్యదీక్షితులు బుచ్చమ్మగార్ల యేక
పుత్రుడు. వాళ్లు తనమీదనే ప్రాణాలు పెట్టుకొనితమ
సర్వస్వం విక్రయించి తనకు చదువుచెప్పిస్తూ తానేదో
గొప్ప ఉద్యోగంచేస్తే చూడాలని కొండంత ఆశతో
యెదురుచూస్తున్నారు. ఇంతకోరికతో ఉన్న తల్లిదం
డ్రులను యీవార్ధక్యంలో నిండుదుఃఖలలోమంచిపోవడం
న్యాయమా? అన్యాయం అన్యాయం, అని ఆతని
అంతర్వాణి ఘోషించింది. శేషగిరి తనహృదయవీణ
లోని ప్రతితంతువునూ మ్రోగించి చూచాడు కాని యే
రెండింటికీ సాంకిన కుదరలేదు. తానిప్పుడు తల్లిదండ్రుల
మనస్సు నొప్పకుండా ఉండడానికి కామేశ్వరిని తెచ్చు
కొనెనా తన ఆదర్శం ప్రకారం కుటుంబసౌఖ్యానికి
తిలోపకం. లేదని ఆమెను వదలిపెట్టేనా ఉభయుల
తల్లిదండ్రులకూ మనఃక్షేపం, ఆకిల్లకు శాశ్వతంగా దుఃఖం.
ఈరెండూ నాకేలని తాను గతించెనా కనిపెంచిన
తల్లిదండ్రులకు దరిలేని శోకం. సరే అదిగాదని కామే
శ్వరినీ తెచ్చుకొని తాను కొరిన భార్య నింకదాన్ని
గూడా చేసుకుంటే ఒకకవరలో చెడుకత్తు లిముడవు.
ఇంతకంటే అగచాల్లమారిబ్రతుకు యింకోటి లేదు. అదీ

గాదని ఆవిడ నక్కడ అనాశ్రుతకుసుమంగానే ఉ
తానిక్కడ అట్లాగే ఉంటేనో; జన్మమెందుకొచ్చింది
యానం యెందుకు ప్రసాదించబడ్డో, స్త్రీపురు
లెందుకు సృష్టింపబడ్డారో, జగత్తులో శృంగారమె
కో, సౌందర్య మెందుకో, చదు వెందుకో సంపా
యెందుకో, అన్నీ వ్యర్థమేగదా భార్యలేకపోతే.
విధంగా అంతు లేని యోచనలతో తుకతుక ఉడికి
తున్నది శేషగిరి హృదయం. కాని ఒకటి తేల్చుకొని
వ్యర్థపడుతున్నాడు. ఆరాత్రి భోజనం మానుకున్నా
సరిగదా కూరుకన్నమాట అసలే యెటుగడు.

౬

తెల్లనాటింది మనసు మనస్సులో లేకనే హాల్లల
చెల్లి నాలుగు మెతుకులు సంజివచ్చి పాతాలెక్కువ
ఉన్నాయనో పరీక్షల సమయమనో సెలవులు
వనో వ్రాసి పోతుద్దామా, ఈమాటు ఉపద్రవం త
తుం దళకుంటూ కాలేజికి వెళ్లాడు.

అక్కడ ఉండగానే శేషగిరికి తండ్రినద్దను
టెలిగ్రామ్ వచ్చింది. "నీవు రెండు ఉత్తరములు వ్రా
నా జబాబీయలేదు. ఏమిటి నీఉద్దేశం? నీదగ్గరను
తేపు ఉత్తరం రాకపోతే బయలుదేరి వస్తున్నా.
మామగారు తొందరపెట్టుతున్నార" అని ఆడు
వుంది. ఆతంలివార్త చూచుకొనిబిప్పటికి తల తిరిగి
క్రంగిపోయినాడు. ఈ అగ్నిపరీక్షలో యెట్లా
తానురా బాబూ అనుకున్నాడు. ఏమైనా సరే
ఉపేక్ష మాడదు. ఎదుటికి వస్తే మఱి మొగమో
మఱి యిబ్బంది కాబట్టి యేదోవకటి తేల్చి యీపు
టపాలో పోతుయడం కర్తవ్యం అనుకున్నాడు, కా
ఆఉత్తరం వ్రాయడానికి కొంచెపు అవకాశంచాల
కాబట్టి ఆపుటకు ప్రిన్సిపాల్ దగ్గిరి సెలవు తీసుక
తనరూమకు వచ్చాడు. కిలం కాకితం చే బట్టుకుని కూ
న్నాడు. కలం విడిచిస్తే అందులో సిరా లేదు, సరే
సిరాబుడ్డి తెచ్చి సిరావాసుకోబోలే చెయ్యి ఎణికి ని
చేతిమీదా. ఏమిదా పడ్డన. ఆ చొక్కావి
అవతల పోతే చెయ్యి గట్టిగా రుద్ది కడుక్కొని

ఉత్తరం వ్రాయడానికి కూర్చున్నాడు. కాని వ్రాయ
గోతే గుండె కుటతటా కొట్టుకుంది. చేయి ఎణికి కాగితం
కిందకు జారింది. ఆకాగితం మళ్ళీ చేతికి దీసుకొని
వ్రాయబోతే అదేమో చేయి చచ్చుకొని పోయినట్లయి
కుటతటా వ్రాసి అక్షరాలు అలుక్కుపోయినాయి,
కాగితం చెడిపోయింది. ఛీ అని దాన్ని క్రింద పాతేసి
కుటతో తెలుగు పేపరు అందుకున్నాడు. ఒకదానివెనుక
ఒకటిగా యీ అకాగితం జరిగిన కొద్దీ “నేనేలయింత
నీటిపందనై పోతున్నాను? ఇందులో నా అక్రమం
మేమున్నది? ఒకపనినాని భవిష్యం పాడుచేసినవారిని
పూజ్యులై లేమాత్రం యెదిరించడానికి యేల భయపడాల్సి
అనుమలవతియను కన్యను చూచుకొని పెండ్లాడడం
ప్రతివానికి న్యాయమైన హక్కు. అట్టి నాహక్కును
తాము సంక్రమింపజేసుకొని దుర్వినియోగం జేసిన తల్లి
సంక్రమలనూ సంఘాన్నీ ధిక్కరించడం న్యాయమే గాని
యిందులో అక్రమం యేమున్నది? అని ఈవిధంగా తల్లి
సంక్రమల అన్యాయం తలంచగానే శేషగిరిపదయంలో
పోయడం ఉద్దీపించింది. రక్తం ఉడుకెక్కింది. కోపం
గొండంత బలంగదా! ఎప్పుడైతే కోపం రేకెత్తిందో
అప్పుడే శేషగిరికి మనస్సులో గలిగిన జంకూ చేతుల్లో
గలిగిన దౌర్బల్యం ఒక్కమాటు హుళేన యెగిరిపోయి
నాయి. కేవలం మషీరసమును స్రవించే ఆవుబకలం
పంజాలో తీక్షణతజెంది యోధుడిచేతి ఆయుధంలాగా
యిటుపోయింది. ఆవుద్వేగంతో పరపరా ఒకపెద్ద ఉత్త
రంవ్రాసి చప్పునవెళ్ళి పొట్టులో పాతేసి గదికి చేరాడు.

౭

శేషగిరి వ్రాసిన ఉత్తరం ఫకాలంలో సుబ్బయ్య
దీక్షితులుగారికి చేరింది. నేను బయలుదేరి వస్తున్నానని
ఒక్కయొక్కనో రానలసిన కొమారుడి ఉత్తరం భాగ
మైన కంఠంతో రానలంచేత దీక్షితులుగారికి మనస్సులో
మెందుకో భారం అనిపించింది ఆశ్రంతో తిప్పుకొని
మీ పేవ్! నీకుమారుడి దగ్గరినుంచీ ఉత్తరం వచ్చింది.
పుని కేకేసి భార్యను పిలిచి ఆమెవద్ద యిట్లా చదివడం
భారంభించాడు.

“బ్రహ్మశ్రీ వేదమూర్తులైన చావలి సుబ్బయ్య
దీక్షితులు నాన్నగారికి, తమకుమారుడు శేషగిరి నను
స్మరించి వ్రాయుచునవి. మీరువ్రాసిన రెండుఉత్తర
ములును తెలిగ్రామును చేరినవి. కాని మీరునాకు
అక్రమముగా చేసిన వివాహమునకు బద్ధుడను కావల
యునా? ఎలదా? యను నాలోచనలో నుండుటచే
మీకు వెంటనే ఉత్తరము వ్రాయుట కాలస్యమైనది.
క్షమింప గోరెనను. నాన్నా! కామేశ్వరీ నాకు వివా
హము చేయబడినదని మీరుచెప్పటేగాని నాకు గుర్తు
లేదు. జ్ఞప్తియందుంచుకొన జాలని యతిబాల్యమున
నవ్యుత్తులును, క్రిడాసక్తులునుగు నిరుపురు బాలబాలిక
లకు చేయబడిన వివాహము శాస్త్రీయ మెట్లగును? అశా
స్త్రీయమగు నీవివాహమునకు యుక్తవయస్సు వచ్చిన
తిరువాత వధూవరులెల బద్ధులు కావలెను? వివాహము
ప్రతిస్త్రీపురుషునకును జన్మహక్కు. అట్టి వైవాహికపు
హక్కు తల్లిసంక్రమలు దుర్వినియోగముచేసినదో దానికి
వధూవరులు బాధ్యుల? సుఖమును చెటుపుకొను
మనియు జీవితసౌఖ్యమును భగ్నుమచేకొను మనియు
తలిదండ్రులు కట్టిపెట్టినయననుమలయగు భార్యతో కల
కాల మల్లాడుమరియు నుత్తమోత్తమమైన మనహిందూ
మతమైనను శాసించుచున్నదా? విద్యాపరిపూర్తియగు
వఱకు బ్రాహ్మణునకు వివాహస్వతంత్ర లేదుగదా. విద్యా
భ్యసనకాలమంతయు పరమపవిత్రమైన బ్రహ్మచర్యమును
ప్రతియధ్యేతయు ననుష్ఠించి తీరవలెనని హిందూమతము
స్పష్టముగా విశదీకరింపుచున్నది గదా. విద్యాపరి
పూర్తియైన వెనుకనే సమావర్తనము అనగా నేమి?
గురునికడ వివాహమున కనుజ్ఞ గొనుటగదా. ఈవిధ
ముగా బ్రహ్మచారియొక్క విధిని హిందూమతము శాసిం
పుచుండ అక్షరాభ్యాసమే చేయబడని పిల్లలకు హిందూ
మతముపేర వివాహము జరుపుట హిందూమతము నుల్లం
ఘించుటయని వేరే వక్కాణింపబనిలేదు. మన వివా
హముల వివాహపుత్రాంతములు వివాహముయొక్క కాల
మును చక్కగా ప్రతిపాదించుచున్నవి. విచారించి
చూడుము. వారిలో నొక్కరును అధ్యయనము పూర్తి
గాక పెండ్లియాడలేదు. కాన మీరు మతప్రియత్వము

చేతనే మతమును ధిక్కరించితిరి. బిడ్డలయందలి వాత్సల్యముచేతనే వారి భవిష్యమును పాడుచేసితిరి. విచారించి చూచినచో దీని తాత్పర్య మేమనగా మతప్రియత్వము దురభిమానముగాను, బిడ్డలయందలి వాత్సల్యము సర్వాధికారముగాను పరిణమించినది. ఈఅతివ్యాప్తి దోషముచే ఉద్దేశము మంచిది ఆచరణ చెడ్డదియు నైనది. పరంపరాగతాచారముచేత దీనిని మీరు గమనించి యుండరు. అయితే సదుద్దేశములో మీరుచేసిన యపకారమును సహించుట మీకు గొడవైన నావిధియే కావచ్చును కాని ఆకామేశ్వరీవిషయ మిందుక విచారించి చూడుడు. ఆబాలికకు విద్యాసంస్కారము లేదు. నాగరికతయు లేదు. అతిపాదసమునకును మాధ్యమునకును నాలవాలమైన కుటుంబములో పానాతేడ్లు పెరిగి వచ్చిన యామె నాయభిప్రాయముల నామోదించి నాకోసిన విశ్వాస్థ్యము నామోదించునని నాకు విశ్వాసము లేదు. న్యాయముగా ఆలముగ లేక శరీరులు కాన నాశరీరములో సగభాగము కేవలము మొద్దుకారి నిరుపయోగముగా నుండుటకు నామన స్సంగీకరించుటలేదు. సర్వాంగములు సమానమైన వికాసములో నున్నప్పుడే శరీరికి నిజమైన ఆరోగ్యము, ఉల్లాసము, శోభ కాని యిట్టి కేవలము నాకు కామేశ్వరివల్ల సమకూరుటలు గన్పించుటలేదు. కాన నే నామెను భార్యగా గైకొనజాలను. ఇక ఒక్క సంతత్రసమునకు నావిద్య పూర్తియగును. హిందూమతవిధిప్రకార మప్పు డనురూపపణాధ్యయన కన్యకు పరిణయ మాడుదును. ఇది నా దృఢ నిశ్చయము.

అయితే యీనాప్రవర్తనమువలన కామేశ్వరికిని, ఆమెతల్లిదండ్రులకును శాశ్వతదుఃఖమును, మీకు మనః క్లేశమును గలిగించివాడ నగుదునని నాకు దెలియును. కేవలము పాలుత్రాగెడి పసిబిడ్డయగు కామేశ్వరిపై మోపబడిన యీవివాహబాధ్యత అక్రమమైనది. నిజమన కామె అవివాహితిగా నున్నదగినది. కాన ఆమె కప్పుడు తగిననానిని జూచి పుర్వినాహము చేయుట ధర్మముకాదా? నా ఆజ్ఞలో కొంతభాగ మామెకు యావజ్జీవపర్యంతం మిచ్చుటకు సంసిద్ధుడను.

ప్రపంచములో యేదేశీయులును నిట్టి శిశుకల్పములు జరుపరు. తమబిడ్డల జీవితమునుపాడుచేయురు. ఆచారదాసులు హైందవులగుతల్లిదండ్రులకే యిది చెల్లిన ఇది పాశ్చాత్యనాగరికతాసంస్కరదోషమని మీరూహించవచ్చును. కాని యిది హిందూమతమునకే విరుద్ధమందుచే విన్నవించితినిగదా. కాన యుత్తముమైన హిందూమతాభిమానినగు నేను కేవల మాచారోన్మాదము చేయబడిన యీవివాహము నుల్లంఘించుట ధర్మతరమగాదని పూర్ణముగా విశ్వసించుచున్నాను. కాన నీ నొప్పించుటకై యనవసరముగా తంటాలు పడనద్దు. తైత్తిరికర్షులు దండుగ చేసికొని యిక్కడకు రావూడు. లాభము లేదు నే నిప్పు డీవివాహధర్మము నుల్లంఘించుట యన్యాయముగా నాదైన దుర్వినియోగము చేయబడి హక్కును రాబట్టుకొనుటే గాని మతేమియుగాదు. తండ్రి!

చ. "కులజయు నిర్మలాంగి యను

మాలయు నయ్యయి విద్యులందు గౌ

శలవతియుకొ నుశీల గుణ

సన్నతురాలును నైనయట్టి కొ

మలి లభియించినంగన స

మంజసమాను గృహస్థధర్మ మ

ట్లవడకుండెనే నీక గృ

హస్తునిపాటులు చెప్పకకృమే."

ప్రియకుమారుడు,

శేషగిరి.

అని యీరీతిగా ఉన్న కొడుకు ఉత్తరం చూతల్లిదండ్రులు నివ్వెఱిపోయినారు. వినయవిధేయతగలవాడన్నా, విద్యాధికుడున్నా అయిన కుమారుడతాము చేసిపనిని యిట్లా ధిక్కరిస్తాడనీ తమచేతిరపులతోనే తమకండ్లు పొడుస్తాడనీ, నాకప్పుడూ అకోలేదు శేషగిరి నాహాసంచూస్తే సుబ్బగృహిక్షీలుకు చాలా కోపం వచ్చింది. వేధామలగురువు చెప్పించిన దోషం యిది అమెకున్నాడు. కాని పాశ్చాత్యనాగరికతాద్వంద్వం లేకుండా హిందూధర్మానుసార

౮

గానే శేషగిరి వాదించినవిధం కోపంలోనే కొంత సరస
తను తోపింపజేసింది దీక్షితులుకు. అంత పసివానికి వివా
హం చేయడానికి తనకు హక్కు లేదనుకున్నాడు. కాని
తండ్రినిగదా, అష్టకష్టాలు పడి విద్యాబుద్ధులు చెప్పిం
చినవాడినిగదా తప్పే అనుకో నామాట కాస్త యెందుకు
పాటించగూడదూ అనే శేషగిరిమీద ఆయనకొచ్చిన
కోపం కాని ఏమి కోప మొచ్చినా యేమిచేస్తారు?
శేషగిరిని యిక బిప్పించడం ఎట్టిదీ అని వారిద్దరికీ
బాగా దృఢపడిపోయింది. అయితే ఆస్తిగతేమిటి?
తానైతే యింకోదాన్ని పెండ్లాడుతాడనుకో ఆస్తి
యేం జేస్తుంది? మతం మంటాల్నిపోతుందని యేడా
పిల్లకు పెండ్లిచేసిన ఆచారమడు పెరయ్యశాస్త్రి
పిల్లకు మళ్ళీ పెండ్లి జేస్తాడా? చేయడు. అయితే ఆస్తి
ఉన్నారనుచుపోదూ? ఏమి చేద్దామంటే యేమి చేద్దామని
యిద్దరూ తలపట్టు పట్టుకున్నారు. వాడినగ్గరికి పోయి
కడుపూ గడ్డం పట్టుకొని బతినులాడదామా అనుకు
న్నారు. లాభం లేదనితమరే అక్షతలు వేసుకు
న్నారు. దేశకాలపాతములు గుర్తించకుండా పెండ్లి
చేయడం పొరబాటనుకున్నారు అయితే యిప్పుడు
చేయవలసినపనేమిటి? వాళ్లక్కడ పనిపాటలన్నీ చేసు
కొని గోడలకు సున్నమా ద్వారములకు తోరణాలూ
కట్టుకొని మనకోసం యెదురుమాస్తుంటారే! అయ్యో ఈ
వర్తమానం వారికెట్లా తెలియజేస్తాము? తెలుపక చేసే
దేమిటి. వాళ్లు మనలను నమ్మి ఉంటారు గదా. ఈ
విధంగా ఆరోజుల్లా యోచించి యోచించి శేషగిరి
ఉత్తరం వారికి పంపివేద్దామని నిశ్చయించి ఒకమనిషి
చేత పంపించారు.

విద్యులవారు వస్తారనుకునే వేళకు ఉత్తరం
చేరింది. పెరయ్యశాస్త్రి ఆఉత్తరం చూచుకొని
కొయ్యో పోయినాడు. కలకల్లాడుతూ శుభం కోరుతూ
ఉండే కొంప తుణుంబో ఆలగోడు బాలగో డైపోయిం
ది. తల్లీదండ్రీ, పెచ్చినచుట్టలూ, అందలూ కామేశ్వ
రిని ముందుపెట్టుకొని యేడవడం నాగించారు. విన్న
వారూ కన్నవారూ శేషగిరిని చెడదిట్టారు. దేశకా
లాలు గుర్తించకుండా యేడాపిల్లకు పెండ్లిచేసిన పాపా
తుడను తాననీ తన పాపానికి ప్రాయశ్చిత్తం లేదనీ
పేరిశాస్త్రి పెద్దగా యేడ్చాడు. తానుచేసిన పాపానికి
కామేశ్వరిని గజిచేయడం హత్యాశుభ్రమని ఆయనకు
తోచింది. కాబట్టి ఆనుభవంలో మొఖాన విధూతి
రేఖలూ ధోవతికి పింజెయూ తీర్చుండలో కుళిలుడైన
వాడూ, బ్రాహ్మణార్థాలకు వెనుదీయనివాడూ, శుభా
శుభకర్మలు నిరాఘాటంగా జరుపగలవాడూ అయిన
ఒకశ్రోత్రియ బ్రహ్మచారిని తీసుకవచ్చి వాడిమొఖాన
గొట్టిపట్టు కామేశ్వరి కిచ్చి పెండ్లిచేద్దామా అనుకొ
న్నాడు. కాని వేవేదాంగపారంగతులూ, అగ్నిస్తో
మాది నానావిధాధ్వరకర్తలూ, పరమశ్రోత్రియులూనై
ఒకేవిధంగా కీర్తిగన్న తనవంశానికి నేటి కీకళంకం కలి
గించడానికి పేరిశాస్త్రియన స్సొప్పలేదు. పాపం, బాధ్య
వివాహ పాపఫలమునకు గజియై కామేశ్వరి జీవిత
మట్లా నిరర్థకమై పోయింది.

ఏప్టి రెండుధోవతులచాపులుంటే తీసికొని వెళ్తున్నారు. పదడుగులు పోనిచ్చి బ్రాహ్మణుడు “ఓదొంగల్లారా! ఓదొంగల్లారా! నా మాట వినండి. ఈచాపులు మీరు ఉంఛుకుంఛారా? విక్రయించుకుంఛారా? విక్రయించుకొనే పక్షానికి నావీభూతినందిలో రెండు వరాలున్నవి. నేనే కొనుక్కుంచాన”న్నాడు. “నక్కని తొక్కొచ్చామురా. వరాలు కూడా ఉన్నవి. ఈయనదగ్గర” అనుకుంటూ దొంగలు వచ్చి విభూతినందిలో ఉన్న రెండువరాలు తీసికొని వీభూతి “ఉఫ్ ఉఫ్” అని దులుపుకుంటూ పోతున్నారు. ఆదులుపుకోటం చూచి బ్రాహ్మణుడు “ఏమర్రోయీ! నావరాలు తప్ప వనుకొంఛున్నారా తాలువనుకొంఛున్నారా దులుపుకుంఛున్నారు. మీకు నాణెం తెలియకపోతే పదిబారల దూరంలో చెట్టుక్రింద లక్షరూపాయలుగల కోమటి కూర్చున్నాడు. చూపించుకోండి” అన్నాడు. దొంగలు చెట్టుక్రిందకు వెళ్లి కోమటిని నాలుగుదెబ్బలేసి డబ్బుతీసికొని “ఈవాళ లేచిన వేళ మంచి”దనుకొంటువెళ్లేరు. “ఈచాదస్తపుబ్రాహ్మణిగో రాబట్టి నాకర్థంకాలింద”నుకొంటూ ఆ ఘోరిస్తూ కోమటి ఇంటికి వెళ్లేడు.

కథ కంచికి వెళ్లింది. నేనింటికి వచ్చేను.

పులగం, నేం కథ

అనగా అనగా ఓపల్లెట

దూ,

కాస్త భూమిపుట్రానూ, ఓ యెనుమూ ఎద్దూ నూ వుండేవి. అదేమోగానీ! కాపువాడికి వాని పెల్లానికి పులగం, నేయి అంటే పంచప్రాణలూ లేచొస్తూండేవి. అనలు వాటిపే రెత్తేటప్పటికే వాల్లిద్దరికీ నోట్లో నీ ప్లూరుతుండేవి. అందు

“ముద్దుకు పెల్లానికి పులగంనీ
పెల్లాం మొగునికి నెయ్యినీ పేళ్లు పెట్టుకొని”

వల్లా కాపాడు ముద్దుకి పెల్లాన్ని ‘పులగ’ మనీ, పెల్లాం ప్రేమకు మొగుణ్ణి ‘నేయ’నీ పిలుచుకునే వాళ్లు. మరీ వాల్లింట్లోవున్న ఎద్దను ‘చుట్టమ’నీ, గేదెను ‘కట్ట’అనీ పిలుస్తూండేవాళ్లు.

ఓనాడు తెల్లారి కాపాడు ఎప్పటిమోస్తరే దున్నడానికని పొలాని కట్లేడు. ఇంట్లో పెల్లాం

చుట్టం కాపువాణ్ణి చూసేటందుకు వచ్చేడు. పొలం దున్నుతూన్న కాపాడు చూడక చూడక చాలాదినాలకు చూచిన చుట్టాన్ని చూచే వేళకు సంతోషం పట్టలేక పోయాడు. వాడి ఊమనమాచార మంతా విచారించి ఆనక

“అన్నా, ఇంటికాడ పులగముంది పోదూ నే నానకవస్తా”

“అన్నా ఇంటికాడ పులగముంది పోదూ? నే నానక వస్తా” నన్నాడు. పాపం! చుట్టం రెండు దినాలుగా తిండి తీర్థంలేక నడిచేటప్పటికి బలే ఆకలిగ ఉన్నాడు. కాపాడు ఇంట్లో పులగముంది పో మృగగానే, చుట్టానికి పంచప్రాణాలూ లే చొచ్చినాయి. ‘పోయి, బాజునిండుగా పులగం తినేద్దా’మని ప్రసూరున ఇంటికి పరుగెత్తే

డు. కాపాడిపెళ్లాం ఈ అపరూపపు చుట్టాన్ని చూచి నివ్వెరపడి వాడి బాగోగులంతా విచారించి, మళ్ళీ “అన్నా! నేయి వచ్చేవరకు పుటావా, లేక భోంచేస్తావా?” అంది. చుట్టా నేయి, పులగమంటే ఈదంపతుల మారుపేళ్లన్నీ తెలుసుకోలేక, ‘కాపాడు ఇంట్లో పులగ ముందని చెప్పేడు, ఈవిడ పులగానికి వేసుకోను నేయి తెప్పించ యెవరినో పంపింది కానోను, పులగానికి నేయివుంటే నేగాని బాగుండ’దని తలచి “అక్కయ్యా! నేయి వచ్చేవరకు నా కేమి తొందరలేదు. ఆనక నే భోంచేస్తా”నన్నాడు. కాపాడి పెళ్లాం ‘తన మొగుడు వచ్చేడాక వేచి వుంటా నన్నాడుగదా? ఈచుట్టం ఎంతమంచి మనిషని సంతోషపడింది. కాస్త ప్రొద్దుకల్లా, కాపాడు మడక చేతపట్టుకొని, దున్నడానికి పట్టుకుపోయిన చుట్టాన్ని (వాళ్లు వాల్లింటిఎద్దుకు పెట్టుకున్న మారుపేరు) తోలుకొని చక్కా ఇంటికి వచ్చేడు. భార్య అలిసివచ్చిన భర్తను ఎదుర్కోడానికి బయటి కొచ్చింది. కాపాడు పెళ్లాన్ని చూచి “ఒసే! చుట్టాన్ని తీసుకుపోయి దొడ్లో బాగాకట్టిపెట్టు” అన్నాడు. అందుకు భార్య “కాదండీ, చుట్టాన్నే మోకట్టేస్తాను గానీ, దొడ్లోవున్న కట్టె (వాళ్లు వాల్లింటి గేదెకు పెట్టిన మారుపేరు) ఏదోలేదు. ఎక్కడ పోయిందో ఏమో” అంది. ఈఆలుమగలసంభాషణంతా వింటున్నటికి పాపం! వారింటి కొచ్చి పున్న చుట్టానికి పంచప్రాణాలూ ఒక్కేతూరి ఎగిరి పోయినట్లయింది. వీల్లింటికివచ్చి వుండే చుట్టం తానేగదా, అందువల్ల వీల్లిద్దరూ కలిసి తన్ను

“ఓసీ చుట్టాన్ని వాణ్ణో కట్టిపెట్టు”

వాణ్ణో కట్టేసి కట్టతో మోదూతారని తలచి, అక్కడ ఓడుణమైనా నిలవకుండా ఒకే వురూ కున పరుగెత్తేడు. కాపాడు నివ్వెరా పడి

“చుట్టం ఒకేపుక కున పరుగెత్తాడు”

“అయ్యో! అన్నా! ఎందుకట్లా పరుగెత్తుతావు! రా భోంచేసి పోదుగాని” అని వెనుక పరుగెత్తేడు.

—క్ర. వెం. జా.

భారతదేశమునకు గలదె దాస్యమోచనంబు

పంచాంగం, నివర్తి, కుమారశర్మ గారు

ప్రియంగానివారు, వినరానివారంట
రానివారు, జూడరానివారు
దలచరానివార లలరు భారతదేశ
మునకు గలదె? దాస్యమోచనంబు.

జైనమత ప్రాచీన చరిత్ర

గుడిసేవ నాగమణిదేవి గారు

శ్రీ స్తుకు పూర్వము ఆరవశతాబ్దాంతమందు ఎన్నో క్రొత్త క్రొత్త ధర్మములు, సంప్రదాయములు భారతదేశమందు జన్మించెను. బుద్ధునికాలములో బ్రాహ్మణాధర్మమునకు విరుద్ధములగు ౬౩ సంప్రదాయములు ప్రచారములో నున్నటుల బౌద్ధగ్రంథములవలన తెలియుచున్నది. జైనగ్రంథములబట్టి ఇంకను నెక్కువ సంప్రదాయము లున్నటుల దెలియుచున్నది. వీనియందు కొన్ని సంప్రదాయములు బుద్ధునికి పూర్వమునుండిహడ నుండవచ్చును. ఈ సంప్రదాయములలో మహావీరుని జైనధర్మముకూడ నున్నది. బుద్ధునివలె మహావీరుడును వేదములను, యజ్ఞములను, బ్రాహ్మణాలయొక్క పవిత్రతన, శ్రేష్ఠతను ఖండించి తనధర్మమును ప్రచారము చేసెను. కాని బుద్ధునివలె మహావీరుడును భిక్షుకుల నియమములను, వారి జీవనక్రమమును బ్రాహ్మణాధర్మము నుండియే గ్రహించెను. స్మృతులయందును, ధర్మశాస్త్రములయందును హిందువుల జీవితము బ్రహ్మచర్య, గృహస్థ, వానప్రస్థ, సన్యాసములను ఈనాలుగు ఆశ్రమములుగ విభజింపబడియున్నది. కాటిల్యూని అర్థశాస్త్రము న పరి వ్రా జ కు ని క ర్త వ్య ము లు చెప్పబడి యున్నవి. ఇంద్రియములను అణచుట, సంసారవ్యవహారములను త్యజించుట, ధనము తనదగ్గర నుంచకుండుట, జనుల సాంగత్యము చేయకుండుట, భిక్షుఆడిగిభుజించుట, వనవాసము చేయుట, ఒకస్థానమందే ఎక్కువకాలముండకుండుట, బ్రాహ్మణాంతరంగిక పరిసరస్థలగలిగియుండుట, జీవహింస చేయకుండుట, సత్యమును పలుకుట, ఎవరియడ ఈర్ష్య విహింపకుండుట, అందరిపై దయగా నుండుట, క్షమించుట ఇవిన్నియు సన్యాసియొక్క కర్తవ్యములై యున్నవి. జైనగ్రంథములందు కూడ భిక్షువులయొక్క ఈ కర్తవ్యములే వేరుపడములలో చెప్పబడియున్నవి. భిక్షువుల నియమములు, వారి జీవనక్రమము మహావీరుడు.

బ్రాహ్మణాధర్మమునుండియే గ్రహించెనని ఇందువలన తెలియుచున్నది.

జైనమతముయొక్క ప్రాచీనత

చాలకాలమువరకు జనులు జైనధర్మము కేవలము బౌద్ధధర్మముయొక్క ఒకశాఖయని నమ్ముచుండెడివారు. జైనలుకూడ బౌద్ధులేయనియు, వారు బౌద్ధధర్మమును వదిలి ఆధర్మముయొక్క మరియొకశాఖను నిర్మించుకొని రనియు లేసన్, బేసర్, విలసన్ మొదలగు పాశ్చాత్య పండితు లభిప్రాయపడిరి. బౌద్ధజైనగ్రంథములందును వారిసిద్ధాంతములందును కొంత సమానత యుండుటచే జైనధర్మము బౌద్ధధర్మముయొక్క ఒక శాఖయే యని ఈవిద్వాంసులు తలచియుండవచ్చును. కాని జన్మనదేశీయవిద్వాంసులగు డాక్టరు బూల్వార్, డాక్టరు జేకోబీ అనువారలు జైనగ్రంథములను సంపూర్ణముగ పరిశీలించి బౌద్ధబ్రాహ్మణాధార్మికగ్రంథములతో వానిని విమర్శింపుచు వైవారిమతమును పూర్తిగా ఖండించిరి. జైన బౌద్ధమతములు రెండును ఏకకాలముననే పుట్టి కొన్నిశతాబ్దములవరకు సమానప్రచారమును గాంచెననియు, అందు బౌద్ధమతము భారతదేశమందు పూర్తిగా లోపించినదనియు, జైనమతముమాత్రము ఇప్పటికిని భారతవర్షమున కొన్నిభాగములందు వ్యాపకమయి యున్నదనియు విమర్శకులు నిరూపించియున్నారు. కొందరు విద్వాంసులు జైనమతము బౌద్ధమతముకంటెను పురాతనమైనదనియు చెప్పుచున్నారు.

౨౪ గురు జైనతీర్థంకరులు

సర్వసాధారణముగ మహావీరుడే జైనమతము యొక్క నిజమైన సంస్థాపకుడని లోకాభిప్రాయము. కాని జైనము, త్రస్రుమతము అత్యంత ప్రాచీనమైనదని

చెప్పుచున్నారు. మహావీరునకు పూర్వము ౨౩ గురు తీర్థంకరులు ఉండిరినియు, వారు అప్పుడప్పుడు పృథ్వివై నవతరించి జనులకు నిర్వాహప్రాప్తికై సత్యసర్వమును ప్రచారము చేసిరినియు వారు చెప్పుదురు. వీరిలో ప్రథమ తీర్థంకరుని పేరు ఋషభదేవుడు. ఋషభదేవుడేవుడు జన్మించెనో చెప్పుట కవకాశము లేదు. ఆయన కోట్లగా జన్మించి సంవత్సరములు జీవించియుండెనని జైనగ్రంథములు వాచీనుచున్నవి. కనుకనే ప్రాచీనతీర్థంకరుల విషయమై జైనగ్రంథములలో వ్రాసినమాటలు పూర్తిగ ననుష్ఠాటకు వీలులేకున్నది. జైనగ్రంథములబట్టి తరువాతి తీర్థంకరుల జీవితకాలము క్రమముగ తగ్గినటుల తెలియుచున్నది. ౨౩ వ తీర్థంకరుడైన పార్శ్వనాథుని జీవితకాలము ౧౧౦ సంవత్సరములు మాత్రమే అయియుండెను. పార్శ్వనాథుడు మహావీరునికి ౨౫౦ సంవత్సరములు పూర్వము నిర్వాహము పొందినటుల చెప్పుదురు. మహావీరుడు ౨౪ వ అంతిమతీర్థంకరు డని తెలియుచున్నది.

౨౩ వ తీర్థంకరుడు పార్శ్వనాథుడు

పార్శ్వనాథుడు చరిత్రపురుషుని డాక్టరు జేకోబ్ మున్నకు విద్వాంసుల యభిప్రాయము. పార్శ్వనాథుడే జైనమతమునకు నాస్తవికసంస్థాపకుడని వీరు తలచుచున్నారు. ఆయన మహావీరుని నిర్వాహమునకు ౨౫౦ సంవత్సరములు పూర్వముండినటుల చెప్పుదురు. గాన ఆయనకాలము క్రీ. పూ. ౮ వ శతాబ్దముని నిశ్చయింపబడినది. పార్శ్వనాథుని జీవిత వృత్తాంతముల గూర్చియు, ఆయన ఉపదేశములగూర్చియు మానవ ఉక్తులన తెలియకు. భద్రబాహురచిత ముఖ జైనకల్పసూత్రమున ఒక ఆధ్యాయములో తీర్థంకరు లందరి జీవితములు వ్రాయబడియున్నవి. పార్శ్వనాథుని జీవితము గూడ అందు సంగీ ప్రముగ గలదు కాని చరిత్రపండిట్లలో ఈ గ్రంథమున వ్రాయబడిన సంగతులన్నియు విశ్వసనీయములు కావు. ఏమన తీర్థంకరు లందరి జీవితములు ఇందు గలచు ఒక పద్ధతినే వ్రాయబడియున్నది. ఇతర తీర్థంకరులవలె పార్శ్వనాథుడుగూడ తాత్రయుండని ఈ

గ్రంథమువలన తెలియుచున్నది. ఆయన కాశీరాజైన అశ్వనేనుని పుత్రుడు. ఆయన తల్లి పేరు వామ. ౩౦ సంవత్సరములవరకు సంసార సుఖభోగము లనుభవించి తుదకు తన రాజ్యమును వదిలి సన్యాసమును స్వీకరించెను. ౮౪ దినములు ధ్యానమొనరించి పిదప ఆయన పూర్ణజ్ఞానమును పొందెను. అప్పటినుండి ఆయన దాదాపు ౭౦ సంవత్సరములు మహాన్నతిమైన అర్హత (తీర్థంకర) పదవిలో నుండెను. తుదకు సమేత పవ్యత శిఖరమున నిర్వాహమును పొందెను. ఆపార్శ్వనాథుని ధార్మికసిద్ధాంతములు తెరుచు తదనంతరతీర్థంకరుల డగు మహావీరుని సిద్ధాంతములే అయియున్నవి పార్శ్వనాథుడు తన శిష్యులకి క్రింద వ్రాయబడిన నాలుగు నియమములు బోధించెనని చెప్పుదురు. (౧) జీవహింసచేయుకుండుట. (౨) సత్యము పలుకుట, (౩) దొంగతనము చేయుకుండుట, (౪) ధనము కూడ బెట్టకపోవుట. మహావీరుడు బ్రహ్మచర్యపాలన మను అయిదవ నియమముగూడ యేర్పరచెను. మతీయు పార్శ్వనాథుడు తన శిష్యులకు ఒక కట్టువస్త్రము, ఒక ఉత్తరీయము ధరించుటకు ఆమతి ఇచ్చియుండెను. కాని మహావీరుడు తన శిష్యులకు కేవలము దిగంబరులుగ నుండుటకు అనుజ్ఞ ఇచ్చియుండెను. బహుశః (జైనుల లోని) శ్వేతాంబరులును “దగంబరులును” జైనమత ప్రారంభమున క్రమముగ పార్శ్వనాథునికిని మహావీరునికిని అనువరులైయుండురని తోచుచున్నది.

మహావీరుని జీవితము

మహావీరుని జీవిత వృత్తాంతము సంగ్రహముగ వ్రాయుట సులభముకాదు. జైనకల్పసూత్రమున మహావీరుని జీవితము అతిశయోక్తులతోడను, కల్పాలతోడను నిండియున్నది ఈ గ్రంథము నిజముగ భద్రబాహునే రచించియున్నచో భద్రబాహువు క్రీ. పూ. ౩ వ శతాబ్దమునకు పూర్వపువాడగుచో సీగ్రంథమందలి మహావీరుని వృత్తాంతములు తప్పక చారిత్రకముగని నమ్మవచ్చును. ఇదిగాక అనేక జైనగ్రంథములందు గూడ మహావీరుని భిన్నభిన్న వృత్తాంతములు పెక్కు తెలియుచున్నవి. బౌద్ధగ్రంథములవలనపూడ మహావీరుని వృత్తాంతములు కొన్ని తెలియుచున్నవి. ఈ అన్నిగ్రంథముల

ఆధారముపై మహావీరుని జీవితము సంగ్రహముగ దిగున వ్రాయబడుచున్నది.

క్రీస్తుకు ౫౦౦ సంవత్సరములకు పూర్వము ప్రాచీన విదేశారాజవంశమునకు రాజధానియగు వైశాలీ నగరము భారతవర్షమున మహాశ్వేతముతో తులదూగుచుండెను. ఈ నగరమున ఒకవిధముగ ప్రజాప్రాతినిధ్యముగల రాజ్యముండెను. ఈ ప్రజాంజ్యమును నడుపునది లిచ్చపులు. వీరినే రాజులవలెనుండెడివారు. వైశాలికి సమీపముననే కుండగ్రామమును పట్టాముండెను. అక్కడ గౌతమీపుత్రుడు, కలీనక్షత్రముడువలె సిద్ధార్థుడను పేరుగల ఒకరాజుండెను. ఆయన జ్ఞానశాస్త్రముకన్నా త్రిశులలో ముఖ్యుడై యుండెను. వానిభార్య పేరు త్రిశల. ఆమె వైశాలిరాజైన చేలకుని సోదరి. మగధరాజైన బింబిసారుని కీచేలకుని కుమార్తెనిచ్చి వివాహముచేసిరి. ఈ విధముగ సిద్ధార్థునికి మగధరాజ్యకుటుంబమున బంధుత్వముగలిగెను. సిద్ధార్థునికి ఒకకుమార్తెయు, ఇరువురు కుమారులును ఉండిరి. వీరిలో చిన్నవానిపేరు వర్ధమానుడు. ఆయనయే తరువాత మహావీరుడను పేరుచే ప్రసిద్ధిచెందెను. మహావీరుడు పుష్పత్రువును స్వగ్రమునండి అవతొంచునపుడు ప్రశమమున ఋషభదత్తుడను బ్రాహ్మణుని పత్నియగు దేవానందగర్భమున ప్రవేశించెనని జైనకల్పనూత్రిమున వ్రాయబడినది. ఈ బ్రాహ్మణ సతీపతి రిరువురును కుండగ్రామమున ఉండెడివారు. కాని ఇంతకుమున్ను ఏమహాపురుషుడును బ్రాహ్మణకులమున జన్మించక పోవుటచే ఇంద్రుడు దేవానంద గర్భము నుండి తొలగించి ఆమహాపురుషుని త్రిశలగర్భమున ఉంచెనని. ఈ కథను కేలము శ్వేతాంబరులే నమ్ముచున్నారు. కాని దిగంబరులు నమ్ముటలేదు దిగంబర శ్వేతాంబరజైనమతభేదములలో ఇదియు నొకటి.

వర్ధమానుడు జన్మించినపుడు సిద్ధార్థుడు గొప్ప ఉత్సవముచేసెను. పెద్దనాడైపిమ్మట అన్నిశాస్త్రములు, కళలు బాగుగ నేర్పించిరి. యుక్తవయస్సురాగానే యశోద యను రాజకుమారి నాయన వివాహమాడెను. వర్ధమానున కేమయందొక కుమార్తె జన్మించెను. తరువాత ఆమెను జమాలి యనువానికిచ్చి వివాహము

చేసిరి. వర్ధమానుడు అర్హతపదవి నధిష్ఠించి తనమతము ప్రచారము చేయునపుడు జమాలి తన మామకు శిష్యుడాయెను. అతనిమూలముననే జైనమతమున తొలుదొల అభిప్రాయభేదము వాటిల్లెను. వర్ధమానుడు తన తల్లిదండ్రులు గతించిపిమ్మట తన పెద్ద అన్నగారైన నందివలె నని అనుజ్ఞాతీసుకొని ముప్పుదనయేలు ఇల్లు విడిచి భిక్షునైతము గ్రహించెను. భిక్షుకసంప్రదాయము గ్రహించి పిమ్మట వర్ధమానుడు కళోరమైన తపస్సు ప్రారంభించి ౧౩ నెలలనాకు కట్టునస్త్రమునుగూడ మార్చుకొనయ్యుండెను. అందుచే పెక్కుపురుగులుపట్టి వా శరీరముపై ప్రాకసాగెను. ఆటపిమ్మట ఆయన అన్ని నస్త్రములను పారవేసి దిగంబరిగా దిరుగుచుండెను. నిరతరభ్యాసముచేతను, పవిత్రజీవనముచేతను, అన్నవాసము కఠిననియమముల చేతను, ఆయన తన ఇంద్రియములను పూర్తిగ నిగ్రహింపఁ గలిగెను. ఆయన నీవలేని అడవిలలో నివసించుచు తఱుచు ఒకచోటనండి మఱియొకచోటకు తిరుగుచుండెను. అప్పుడప్పుడు ఆయనకు గొప్ప సకటములు తలపించుచుండెను. కాని ఆయనదైర్యమును శాంతియును ఎప్పుడును విడువలేదు. తనకు అవకరము చేయవారిపైగూడ ఆయన యోగ్యుడును ద్వేషమనహింసకుండెను.

ఒకసారి ఈయన రాజగృహమునగ్గర నాలం. యనుపట్టనమున గోసాల్ మంఖలిపుత్రయను భిక్షువుగలసికొనెను. వానితో మహావీరు నకు ఎక్కుగాడమైన మైత్రి గలిగి ౬ సంవత్సరములవరకు ఇరువురు ఒకచోటనే చాలకఠిన తపస్సు చేయుచుండిరి. కాని తలాతాత ఏదోఒక సాధారణ విషయమున విరోధము వచ్చుటచే గోసాల్ మహావీరుని విడిచి తాను మఱియొక సంప్రదాయమును స్థాపించి తాను మహావీరుని కంటె రెండు సంవత్సరములు పూర్వమే తీర్థంకరునైతనిని ప్రకటించెను. గోసాల్ స్థాపించిన సంప్రదాయము 'ఆశీవిక'మనుపేరున ప్రసిద్ధమాయెను. గోసాల్ సిద్ధాంతములు, అభిప్రాయములు జైన, బౌద్ధగ్రంథము నుండియే తెలియుచున్నవి. గోసాల్ గాని, ఆయన శిష్యులుగాని తమసిద్ధాంతముల గ్రంథరూపమున రచి

యుండలేదు. జైన గ్రంథములలో గోసాలుని గూర్చి పూర్వ, వంచక, దాంభిక మొదలగు కఠినశబ్దములు ప్రయోగింపబడినవి. దీనినిబట్టి జైనులకును, ఆశీవికులకును చాల మతభేద మున్నట్లు తెలియుచున్నది. ఈమతభేదముచే ప్రథమమున మహావీరుని ప్రభావమునకు కొంత బాధగలిగెను. గోసాలుని ప్రధానస్థానము శ్రావస్తీనగరమున ఒక కుమ్మరి దుకాణము. దీనికి యజమానురాలు ఒక స్త్రీ గోసాలుడు శ్రావస్తీలో చాల ప్రఖ్యాతి బడసెనని తెలియుచున్నది.

మహావీరుడు ౧౨ సంవత్సరములు ఘోరతపస్సు చేసి ౧౩ వ సంవత్సరమున సుఖదుఃఖ బంధనమునుండి పూర్ణమోక్షము నొసంగు సజ్జన్మ తజ్ఞానపదవిని పొందెను. అప్పటినుండి మహావీరుడు తీర్థంకరుడన ప్రసిద్ధుడయ్యెను. అప్పటికి ఆయనవయస్సు ౧౨ సంవత్సరములు. అప్పటినుండి ఆయన తనమతమును ప్రచారము చేయుచు “నిర్గింఘ” సంప్రదాయమును స్థాపించెను. ఈనిర్గింఘ (బంధనరహిత) శబ్దమునకు మారుగా ఇళుడు జైనశబ్దమును యోహరించుచున్నారు. మహావీరుడు నిర్గింఘ శబ్దమును జ్ఞాపించెనాడు. దీనిచే ఆయన విరోధులగు బౌద్ధులు ఆయనను ఆశబ్దశ్లేషచేసామింటిచేసి వారు, మహావీరుడు ౩౦ సంవత్సరములవరకు తనమతమును ప్రచారము చేయుచు, ఇతరమతములవారిని తనమతములోనికి తిప్పికొనుచు నలుగడల సంచారముచేసెను. ఆయన విశేషముగ మగధ అంగరాజ్యములలో తిరిగెను. విశేషించి చంపా, మిథిల, శ్రావస్తీ, వైశాలీ, రాజగృహము అను పట్టణములందు నివసించుచుండెను. ఆయన మగధరాజులగు బింబిసార అజాతశత్రువును కలసికొనెను. ఆయన మగధలో గొప్ప కుటుంబములకు తన మతములోనికి తిప్పెనని జైనగ్రంథములవలన తెలియుచున్నది. జైన గ్రంథములబట్టి బింబిసారుడు అజాతశత్రువు మహావీరుని హ్యులు; కాని బౌద్ధగ్రంథములలో ఇరువురును బుద్ధుని హ్యులని చెప్పుబడినది. ఈఇరువురు రాజులను మహావీరుని బుద్ధుని సమరూపమున ఆహించినవారని తోచుచున్నది. అదియే నిజమగుచో మహావీరుడు అజాతశత్రువునకు మకాలికుడు కాబాలడు. మహావీరుని నిర్వాణకాలము

దాదాపు క్రీ. పూ. ౪౬౭ సంవత్సరముని హేమచంద్రుని గ్రంథాధారమున డాక్టరు జేకోబీ వహాశయుడు చేసిన సిద్ధాంతమే సమంజసముగ గనుపట్టుచున్నది.

జైనమత సిద్ధాంతము

బౌద్ధమతమువలెనే జైనమతముకూడ ఒకభిక్షు సంప్రదాయమై యున్నది. బౌద్ధులవలెనే జైనులుకూడ జీవినొంపచేయరు. కొన్ని విషయములలో వారిని మించిరి. పశు, వృక్షములందేగాక అగ్ని, జలము, వాయువు లందును, పృథ్వియందలి చిన్నచిన్న పరమాణువులందును జీవియున్నదని జైనులు నమ్ముచున్నారు. బౌద్ధులవలెనే జైనులుకూడ వేదములకు ప్రమాణముగ ఒప్పుకొనరు. వారు కర్మను, నిర్వాణమును అంగీకరించుచున్నారు. ఆత్మకు పునర్జన్మము గలదినియు విశ్వేంచుచున్నారు. వారు శరీరపు తీర్థంకరులను ఒప్పుకొనుచున్నారు.

మహావీరుడు ౭౨ సంవత్సరముల వయస్సులో ఈనాశకంతమైన శరీరమును వదలి నిర్వాణమును పొందెను పాట్నాలిలోని పావాయను ప్రాచీననగరమున రాజా హస్తీపాలుని లేఖకుని ఇంటిలో ఈయనమరణించెను. ఇప్పటికిని కేలకొలది జైనయాత్రకు లీస్థానమున నేవించుచున్నారు. మహావీరుని నిర్వాణము క్రీ. పూ. ౪౭౭ సం॥ మని జైనగ్రంథములు తెలుపుచున్నవి. ఇది యొప్పుకొనినచో మహావీరుడును బుద్ధుడును సమకాలికులు కాబాలరు. గనుక బుద్ధుడును మహావీరుడును సమకాలికులని బౌద్ధగ్రంథములలో నాయుట అనృతమై యుండవచ్చును. బుద్ధుని నిర్వాణము క్రీ. పూ ౪౮౦-౪౮౭ లకు మధ్యయని విద్వాంసు లెల్లఱును అంగీకరించుచున్నారు. మహావీరుని నిర్వాణసమయము క్రీ.పూ. ౪౭౭ సం॥మని తలచుచో వీరియిరువురి నిర్వాణకాలము నకు ౪౦ సంవత్సరములు వ్యత్యాసముగలదు. కాని మహావీరుడును బుద్ధుడును అజాతశత్రువునకు సమకాలికులని బౌద్ధ జైన గ్రంథములవలన తెలియుచున్నది గాన మహావీరుని నిర్వాణకాలము క్రీ. పూ. ౪౭౭ సం॥ మని యెంచుటకు వీలులేదు.

జైనుల పవిత్రగ్రంథములు అనగా అగమములు 2 భాగములు. అందు ఆంగమమునది ప్రధానభాగము. అంగమ ము మరల ౧౨ భాగములు. వానిలో ఆచారాంగ నూత్రమున జైనభిక్షువుల ఆచరణ సంబంధనియమములు, ఉపాసకదశానూత్రమున జైనఉపాసకుల ఆచరణ నియమములు నున్నవి.

శ్వేతాంబర దిగంబర సంప్రదాయములు

మహావీరుని సిర్వామ నకు ౨ శతాబ్దముల తరువాత మగధదేశములో గొప్పయ్యెము కలిగెనని జైనగ్రంథములవలన తెలియుచున్నది. ఆకాలమున మగధదేశమునకు పూర్వవంశజుడగు చంద్రగుప్తుడు రాజైఉండెను. జైనసమాజమున సుప్రసిద్ధుడగు, జైనకల్పనూత్రరచయితయగు భద్రబాహువు యొమవీడితమగు మగధను విడిచి తిరిగిపూర్వదేశము, మిశ్రులతోడను కర్ణాటకమునకు వెళ్లెను. కాని చాలమంది జైనులు మగధలోనే యుండిరి. మగధయందున్న జైనులకు స్థూలభగ్రుడు నాయకుడుగ నుండెను. కర్ణాటకమునకు వెళ్లిన జైనులు యొమముతిగ్గనే మరల మగధకు నిచ్చిరి. ఈమధ్యకాలములో కర్ణాటకమునకు వెళ్లిన వారికి, మగధలోనున్న వారికిని ఆచారవ్యవహారములలో చాల భేదము గలిగెను.

మగధలోనున్న జైనులు శ్వేతస్వస్త్రిములు ధరింపుచుండిరి. కర్ణాటకములోనున్న జైనులు పూర్వపురీతిననుసరించి ఇప్పటివరకు నగ్నప్రాయముగ నుండు ఆచారముకే అవలంబించియుండిరి. ఈ విధముగ వారు ఇరువుర శ్వేతాంబరలు, దిగంబరలని పిలువబడుచుండిరి. చిరకు ఈ రెండు సంప్రదాయములు క్రీ. శ. 2౯—౩౨ సం॥ లందు విడిపోయెనని చెప్పుదురు. దిగంబరలు కర్ణాటకములో నున్న సమయమున శ్వేతాంబరలు తమ ధర్మగ్రంథములను సంగ్రహించి వానిని నిర్ణయించిరి. కాని శ్వేతాంబరలు నిర్ణయించిన ధర్మగ్రంథములను దిగంబరలు అంగీకరించలేదు. ఒకసమయమున శ్వేతాంబరల మతగ్రంథములు లుప్తప్రాయములగునను భయముతోచెను. గాన వల్లభీయాలసభలో క్రీ. శ. ౪౫౪. ౪౬౩ సం॥ లందు వానిని వ్రాతరూపమున నుంచిరి. ఇప్పుడు మనము చూచు జైనమతగ్రంథములు అప్పటి సంగ్రహస్వరూపమే. ఈ సమాచారమును, కథలు కాక నుధురలో చాల జైనశిలాశాసనములు మాడ దొరకినవి. వానిలో పెక్కుశాసనములు కుమారరాజుగ కనిష్ఠుని కాలము నాటివియు, వాని తరువాతవియునై యున్నవి. శ్వేతాంబర సంప్రదాయము క్రీస్తు ప్రథమశతాబ్దములో ఉన్నటుల ఈశాసనములవలన తెలియుచున్నది.

గర్భస్థశిశునిర్వేదము

(గర్భోదయవత్తునుండి)

అల్లంశెట్టి అప్పయ్యగారు

ఏను వీక్షించియుంటి ననేక మైన
గర్భగోళంబులం జాలకాల మయ్యె
బహువిధాహారములు గొంటి బహువిధముల
దనరు స్తనముల నే బాలు ద్రావినాడ.
సర్వభూమియు నాదగు జన్మభూమి
నాకు నిదియెల్ల తొలి శ్మశానము నిజము

నే జతురశీతి లక్షయోనిప్రభేద
ములను జన్మించియుంటిని పుడమియందు.
జన్మమందితిఁ బలుమారు జచ్చియుంటి
నల్లె పలుమాటు సుసారి నై మెలఁగితి
పుట్టుటయు జచ్చుటయు మఱి బుట్టుటయును
గలిగి నాకాలమెల్లను గడిచిపోయె.

గర్భవాసంబునందు దుఃఖంబు నిట్లు
జన్మమెత్తుటయుంగూడ చాలదుఃఖ
మకట! బాల్యంబు సల్లె దుఃఖకరహాట
శోకపరవశతాజ్ఞతల్ నాకుఁ గలిగె.

మంచిపనుల నొనర్చక మసలుటయును
సోమరిగనుండి చెడుగులఁ జొచ్చుటయును
ప్రబలి, యావనమును తాపత్రయములఁ
దవలి బహుషీడ లందుట తప్పదయ్యె.

కలుగు వార్థక్యమందు రోగములు, మరణ
మన్నభయ, మాశయును నభిమానములును
నధికతరముగఁ దవలి దుఃఖార్జితమయి
జీవితాంతంబు బాధలఁ జిక్కఁగలుగు.

దుఃఖబీజంబు జన్మంబు దుఃఖరూప
మట్లుగావున సహియింప నలవికాదు
వేఱుధర్మంబు దీని నివృత్తికొఱకుఁ
జేయ, యోగాదిసాధనల్ చేయలేదు.

అకట! దుఃఖాబ్ధి మునిగి యిట్లయితినేను
దీని మాన్పు తెఱుంగను జ్ఞాని నగుచు
కామసంజాతబహుళసంకటము లెల్ల
భస్మమొనరింపవలయు నట్రబుగాఁగ.

జగతి జన్మించుతోడనే జననమరణ
రూప సంసారశృంఖలఁ బాపుకొందు
సాంఖ్యయోగసమాశ్రయానక్తిహింతు
తత్క్షణంబ గుహత్తముదరికిఁ జనుదు.

అశుభములనెల్లఁ బోఁగొట్టి యధికకృపను
మోక్షమొనఁగు మహేశు నామోదినగుచు

సరగునం జని మున్ముందు శరణుజొత్తు
తల్లియును నేను వేతైన తక్షణంబ.

అఖిలశుభముల నొడగూర్చునట్టివాఁడు
ప్రథితపురుషార్థదాయయై పరగువాఁడు
నైన పరమేశ్వరుని హృదయమునఁ దలఁతుఁ
దల్లియును నేను వేతైనతక్షణంబ.

సర్వశక్తులుగలవాని జ్ఞానమయిని
సర్వకారణకారణు జగదధీశు
భర్గుఁ బశుపతి రుద్రునిఁ బ్రస్తుతింతు
తల్లియును నేను వేతైన తత్క్షణంబ.

మాతృమిడువాఁడు నానందమూర్తియును, ని
రామయుండును నాదినారాయణుండు
నైన భగవంతుఁగూర్చి మహాతపం బొ
నర్చి భజియింతు నాదు మానసమునందు
తల్లియును నేనువేతైన తక్షణంబ.

కట్టువడియుంటి నాతల్లిగర్భమందుఁ
గాని నే దీని వీడుట కలిగెనేని

వాసుదేవుని భక్తిమై ప్రార్థనం బా
నర్తు సంతోషచుండఁగ నామనంబు.

ఏ నొనర్చితిఁ బరులకై యెన్నియేని
సుకృతదుష్కృతములు తొల్లి; చూడఁ దత్ఫి
లంబు లందినవారెల్ల రరిగి రెటకొ
నే నొకండనె యిపుడు దహింపఁబడితి.

ఆదియం దేను నాస్తికుండగు చనేక
పాపకర్మలొనర్చితి భయము దక్కి
యకట! తత్పాపఫల మిప్పు డనుభవించు
చుంటి నిక యాస్తికుండనై యుంట లెస్స.

వసుచరిత్ర రచనాకాలము-స్థలము

కుందూరీ ఈశ్వరదత్తుగారు, బి. ఏ.

వసుచరిత్రను రామరాజభూషణుఁ డెప్పుడు విరచించె ననువిషయము ఆంధ్రసారస్వత పరిశోధకుల కంతఁగా విశదమైనట్లు గన్పట్టదు. ఆంధ్రకవులచరిత్రను వ్రాసిన క్రితీశేషులగు శ్రీ వీరేశలింగము పంతులవారు, వసుచరిత్రకు వ్యాఖ్యానము వ్రాసి పీఠికను వ్రాసిన శ్రీ శేషాద్రిమణి కవులు, 'వసుచరిత్ర విమర్శన మ'ను గ్రంథమువ్రాసిన సుప్రసిద్ధాంధ్రపండితులును, విమర్శకులు నగు శ్రీ సీతారామ శాస్త్రిలవారు వేర్వేరువిధముల వసుచరిత్ర రచనాకాలమునుగూర్చి ప్రశంసించియున్నారు.

వసుచరిత్ర రచనాకాలము, స్థలము, ఆంధ్రసారస్వతమునకు, ఆంధ్రచరిత్రకు ముఖ్యమైనవిషయములు. ఎట్లు? క్రీ.శ. ౧౩౩౭ సంవత్సరము మొదలుకొని, క్రీ. శ. ౧౫౭౫ సంవత్సరము వఱకు హరిహరరాయ, ప్రాథమికరాయ, శ్రీకృష్ణరాయ, రామరాయాది నృపాంగీసరుల భజాస్కంధముల నాశ్రయించి సకలవిజయోపేతమై, సకలైశ్వర్యసమన్వితమై వెలసిన విజయనగరరాజ్యాన్ని రిమణిలము దురదృష్టవశమున ముష్కరులగు తురుష్కవైరివీరుల హస్తగతమై, పెంపుదక్కిన తరువాత తజ్జర్జకర్ణాటలక్ష్యపునరుద్ధరణమునకుఁ గడంగిన యొక రాజన్యసకుఁ గృత్తిగా నొనరించిన

గఁబడిన కావ్యము వసుచరిత్ర. ఇక కర్ణాటాంధ్రసామ్రాజ్యలక్ష్య భాగ్యహీనయైనను, ఆంధ్రకవితాకన్యకు భాగ్యోదయమై, సాహిత్యరసపోషణుడగు రామరాజభూషణుని యాదరణమున సర్వకళాపూర్ణమై, మనోజ్ఞశబ్దాలంకార సమన్వితమై, జాతిరత్నమై ప్రకాశింపఁగాఁ దత్కవితాకన్యకు నూతనాలంకారమైనది వసుచరిత్ర.

సుప్రసిద్ధపండితులు వ్రాసినవాతలు విమర్శించుటకు అల్పజ్ఞులగు నాబోంట్లకు తగని కార్యము. అట్టి పండితభూధరములఁ దాఁకినచో శృంగభంగమానేమో యను సంశయమును, భయమును గలదు. అయినను ప్రయత్నింతును గాక. క్రితీశేషులైన శ్రీవీరేశలింగము పంతులవారు తమకవులచరిత్రమున వసుచరిత్ర రచనాకాలమునుగూర్చి యట్లు ప్రశంసించి యున్నారు.*

‘ఈవసుచరిత్రము క్రీ. శ. 1570 వ సంవత్సరమునకుఁదరువాతనే రచింపఁబడినది. వసుచరిత్ర కృతికాలమైన తిరుమల దేవరాయఁడు ౧౫౬౭ వ సంవత్సరమునందు తన రాజధానిని పెనుగొండకు మార్చెను. ఈతఁడు పెనుగొండను రాజధానిగాఁ జేసికొన్నతరువాత మహమ్మదీయులతో జరిగిన యుద్ధవార్త

* ఆంధ్రకవులచరిత్రము, ద్వితీయభాగము, పుటలు 286-287.

నుచరిత్రములోని యీపద్యమునందు జెప్పఁ
డినది.

చ. తిరుమలరాయ శేఖరుని

ధీరచమూభటరాజి, యాజిభీ

కర యవనేశ్వర ప్రహిత

ఖానబలంబులఁ జక్కునేయ ని

ధరఁ బెనుగొండకొండలు మ

దద్విపచర్య కపాలమాలికా

పరికర భూషితంబులయి

బల్విడిఁగాంచె గిరీశభావముకా.”

“తిరుమల దేవరాయఁ డవసానదశలో తన
రాజ్యభారమునంతను కొడుకులమీఁద వదలి
వేసినతర్వాత మూఁడవ కొడుకయిన వేంకట
వతిరాజు అలీ అదిల్ షాహతో యుద్ధముచేసి
రాజ్యముఁడయి ౧౫౭౭ వ సంవత్సరమునందు
రాజధానిని పెనుగొండనుండి చంద్రగిరికి మరల
సూర్యును.

“వేంకటవతిరా జోడిపోయిన సంగతిని
జెప్పకపోయినను, కవి వసుచరిత్రములోని యీ
క్రిందిపద్యములో వేంకటవతి రాజధానిని చంద్ర
గిరికి మార్చిన సంగతి సూచించియున్నాఁడు.

మ. హరుఁ డాతారకశైల దుర్గమున న

ధ్యాసీనుడై రాజశే

ఖర విఖ్యాతి వహించుఁ జంద్రగిరి దు

ర్గంబందు శ్రీవేంకటే

శ్వరుఁ డొప్పెక బహురాజశేఖరసదా

సంసేవ్యుడై యారయి

ధర బంతులికవాసి తద్గిరులకు

దద్వల్లభ శ్రీలకుకా.”

“ఈపద్యముల నన్నిటినిబట్టి చూడఁగా
వసుచరిత్రము ౧౫౭౭ వ సంవత్సరమునకుఁ
దరువాతనే ముగింపఁ బడినట్లు స్పష్టమగు
చున్నది.” శ్రీ వీరేశలింగము పంతులవారి
యభిప్రాయమున వసుచరిత్రము ౧౫౭౭ వ
సంవత్సరమునకుఁ తరువాతనే ముగింపఁబడి
నది. వీరి యభిప్రాయముప్రకారము వసుచరిత్ర
తిరుమలాదేవరాయనికి పెనుగొండలోగాని, చం
ద్రగిరిలోగాని రామరాజభూషణుఁడు కృతి
నొసంగి యుండునని శ్రీ శేషాద్రిరమణ కవులు
తమ వసుచరిత్ర పీఠికలో (వావిళ్ల వారి ప్రతి) వసు
చరిత్రకావ్యరచనా కాలమునుగూర్చి యిట్లు
నిర్ణయించినారు, వీరును శ్రీ వీరేశలింగము పం
తులవారి వాదనయే యంగీకరించినట్లు తోచె
డిని. “తిరుమల దేవరాయలు పెనుగొండలోఁ
గొంతకాలము జీర్ణ కర్ణాటరాజ్యము నుద్ధ
రించి పాలించుచున్న క్రిత. ౧౫౭౭ సంవ
త్సర ప్రాంతమునను, దరువాత చంద్రగిరికి
రాజకుటుంబము పోయిన కాలమునను కవి
యీరాజకుటుంబము నాశ్రయించి యుండె
ననియు క్రి. శ. ౧౫౭౭ పైనను ౧౫౮౦కి గొం
చెము పూర్వమునను వసుచరిత్రము తిరుమల
దేవరాయల కంకితము గావించెననియు విశ్వ
సింపవచ్చును.”

*1. వసుచరిత్ర, పీఠిక పుట ౫ వావిళ్ల వారి ప్రతి.

తిరుమల దేవరాయలు వసుచరిత్రను గృహి
సందేసనగా, రామరాజ భూషణుడు, తిరు
మలదేవరాయలు బ్రతికియుండగనేగదా యది
సంభవించును? తిరుమలదేవరాయలు క్రీ. శ.
౧౫౭౧ సంవత్సరమునఁ గాని, ౧౫౭౨
సంవత్సరారంభమునఁగాని స్వర్ణస్థండు కాఁగా,
శ్రీరంగరాయలు క్రీ. శ. ౧౫౭౨ సంవత్స
రారంభమున శ్రీ రాజాధిరాజ రాజవరమే
శ్వరాది బిరుదావళిలో సామ్రాజ్యమును
బాలించుచుండెనని శాసనములవల్లఁ దెలియు
చున్నది.² కావున వసుచరిత్ర క్రీ. శ. ౧౫౭౧
సంవత్సర పూర్వమునను, తల్లికోట యుద్ధా
నంతరము అనఁగా ౧౫౭౫ వ సంవత్సరము
తర్వాతను రచింపఁబడియుండుననుటకు సందే
హము లేదు కదా. సూర్యుల్ పండితుండు
తిరుమల దేవరాయల పరిపాలన కాలమును
క్రీ. శ. ౧౫౭౭ మొదలు, క్రీ. శ. ౧౫౭౫
వఱకు నని వ్రాసియున్నాఁడు.³ తిరుమలదేవ
రాయలు రాజ్యమున కెప్పుడు వచ్చెను? తిరు
మలదేవరాయలకు పూర్వము విజయనగర
సామ్రాజ్యమును బేరు నకు మాత్రము

పాలించిన సదాశివరాయలు ఎప్పుడు మృతిన
దెను? సదాశివరాయల శాసనములు క్రీ. శ.
౧౫౭౦ వఱకును గాన్పించుచున్నవి.⁴ తిరు
మలదేవరాయలు క్రీ. శ. ౧౫౭౯ సంవత్సర
మున విజయనగరమును బరిపాలించుచుండె
నని నెల్లూరుజిల్లా శాసన సుపుటములంద
న్నది.⁵ కావున వసుచరిత్రము క్రీ. శ. ౧౫౭౯
సంవత్సరము తర్వాతను, క్రీ. శ. ౧౫౭౨
పూర్వమునను విరచింపఁ బడెనని చెప్ప
వచ్చును. ఇంకను మనము నిశ్చయింపఁగలిగి
మేని, వసుచరిత్రమునందే యీక్రింది య
ధారములు కలవు. ప్రథమాశ్వాసములో
యవతారికలోని యీగద్యమును జూడుండు
‘అంభోధివనన సంభాసమాన కుంభిసీ వలయ
సంభరణ దీక్షాసమారంభ సుభగం భావు
గంభీరభేరి భాంకరణ దంభశుభ దంభోధి
గర్జాసముజ్జ్వంభణ సంభావితాత్మీయ పట్టా
మేకసమయ సముత్తంభిత శాతకుంభ కు
భనిగుంభితాంభోవర్ష విద్రావిత శుద్రవ్యవో
ద్రవతాప భద్రద్రవద్రసానిత్యరసార్ద్రతాన
సంధాయక దైనందిన దానధారాప్రవాహు

2. Inscriptions of the Madras Presidency Vol. II, Page 1093, No. 374.

3. Sewell's Forgotten Empire, Page 214-215.

4. Nellore Inscriptions, Vol. II, Page 868-870. ఈశాసనము లేదీ ప్రమాదాత (శా.శ. ౧౮౯౨) సంవత్సర చైత్ర బహుళ ౭ సోమవారము. సదాశివరాయలు వజ్రసింహాసనముపై బ్రతికియున్నట్లు తోచెడిది కాని యప్పటికే మృతినిందినట్లు ఇతరాధారములు కలవు.

5. Nellore Inscriptions Vol. III, 1328-1329, పుటలు. “శిమద్రాజాధిరాజ పరమేశ్వర శ్రీ వీ ప్రతాప శ్రీవీరభుజబల తిరుమలదేవరాయలయ్యవారు వజ్రసింహాసనాసీనులై విద్యానగర మేలుచుండి.....శా. ౧౮౮౪”. ఈ శా. శ. తప్పనియు, శా. శ. ౧౮౯౦ (శ్రీ) గానోపుననియు శాసనపరిశోధకులు వ్రాసియున్నా. ‘విభవసంవత్సర శ్రావణ శు. ౧౩౭౫ శాసనము లేదీ.

ను' అనియు, ప్రథమాశ్వాసము పదమూఁ
వ పద్యములో

‘జీర్ణకర్ణాటలక్ష్మీపునస్సప్తి నె
వ్యానిలోకేశ్వరత్వము పొసంగు’

నియుఁ దర్వాత ‘అఖిలకర్ణాటరాజ్య పునరు
వనండును’ అనియు, ౨౨ వ పద్యములో

‘.....

. గడిగిశొనియె వసుంధరా కమలనయన
యార వీరప్రతాపరాజాధిరాజ
రాజదేవేంద్ర తిరుమలరాయచంద్ర
సాంద్ర పట్టాభిషేకాంబు సముదయమున’

నియు, పుస్తకములలో

ధీరవిధారిగిరి పవి
ధారికిఁ గర్ణాటకాంద్ర ధరణీపునరు
ధారికిఁ దిరుమలదేవము
హారాయాగ్రణికి వితరణామరమణికిఁ.

నియు, గవి కృతిభర్తను ప్రశంసించెను. వైది
కరింపఁబడిన పద్యగద్యములలో రెండు విష
యములు గమనింపఁ దగినవి. తల్లికోటయధ్ధా
తరము తిరుమలదేవరాయలు జీర్ణకర్ణా
కాంద్రసామ్రాజ్యమును బునరుద్ధరించె ననుట
యకవిషయము. కవి తిరుమలదేవరాయలు
పట్టాభిషేకకాలమునాటి వైభవము రెండు
పులు ప్రశంసించుట రెండవ విషయము. నా

యభిప్రాయము వసుచరిత్ర తిరుమలదేవరా
యల పట్టాభిషేకానంతరము కొలదిమాసము
లలో విరచింపఁబడెనని.

తిరుమలదేవరాయల పట్టాభిషేక మెచ్చ
ట జరిగెను? శ్రీ వేంకటరమణయ్య గారు
‘విజయనగర సామ్రాజ్యపు’ అను గ్రంథము
నుండి భారతిలోఁ గొన్ని భాగములు ప్రచు
రించియున్నారు¹. దానిలో ‘తిరుమల దేవ
రాయలు పెనుగొండలో పట్టము గట్టుకొని
యేలినయేడు ౧’ అని యున్నది. ఈసంవత్స
రము ౧౫౬౯-౧౫౭౦ అయి యుండవచ్చును.
శాసనములుగూడ యితఁడు పెనుగొండనుండి
సామ్రాజ్యము నేలుచుండెనని తెలుపుచున్నవి².

మఱియొక విమర్శక శేఖరుని వ్రాత నీ
సందర్భమున పరిశీలింపవలసి యున్నది.

శ్రీ చినసీతారామశాస్త్రిలవారు తమ
‘వసుచరిత్రవిమర్శన’ మనుగ్రంథమున వసు
చరిత్ర రచనాకాలమును గూర్చి యీ క్రింది
విధమున వ్రాసియున్నారు³. ‘వసుచరిత్రము
దిరుమలదేవరాయల కేసంవత్సరము కృతి
యాయఁబడెనో, తిరుమలరా జెంతవఱకు
జీవించెనో? యను విషయములు నిర్ణయించు
టకుఁ దగిన యాధారము లగుపడవు గాని,
అదిల్ షాహా పెనుగొండమీఁదికి దండెత్తి
వచ్చినప్పటి యుద్ధవిషయములు వసుచరిత్ర

1. భారతి, ఆక్టోబరు, ౧౯౨౯. పుట ౬౯౨.

2. Aravidu Dynasty of Vizayanagara, Page 251, Epigraphia Carnatica, Vol. VIII, p. 55.

3. వసుచరిత్ర విమర్శనము, పుట ౧౩౬-౧౩౭.

మున వర్ణింపఁబడుటచే శ్రీ. శ. ౧౫౭౭-వ సంవత్సరమునకుఁ బరమందే వసుచరిత్ర కృతి ప్రదానము జరిగెననియు, నాకాలమునకుఁ జైగాఁ దిరుమలదేవరాయలు జీవించెననియు గ్రహించుట కవకాశ మున్నది. మఱియు శ్రీ. శ. ౧౫౮౦-వ సంవత్సరమున రాజ్యమునకు వచ్చిన మహమ్మదుకూలీ కుతుబ్ షాహను వీరు జయించిన విషయములు వసుచరిత్రమునందు వర్ణింపఁబడకుండుటచే సంతకుఁ బూర్వమే కృతిప్రదానకాల మనియుఁ దోచుచున్నది.'

వీరి యభిప్రాయము ప్రకారము వసుచరిత్ర శ్రీ.శ. ౧౫౭౭-వ సంవత్సరము తర్వాతను, శ్రీ. శ. ౧౫౮౦ సంవత్సరము పూర్వమునను విరచింపఁబడెనని—కాని యీ సుప్రసిద్ధ విమర్శకుని నిర్వచనమునం దొకకాలవిపర్యాస దోస మున్నది.

వసుచరిత్ర కృతిభర్త శ్రీ. శ. ౧౫౭౦ సంవత్సర ప్రాంతమున కీర్తిశేషుడై, స్వర్గము లంకరించెయుండఁగా, శ్రీ. శ. ౧౫౭౭ సంవత్సరము తర్వాత, సతఁడు భూతలమున రామరాజభూషణునిచే నొక కావ్యమును గృతినొందుట పొసఁగదుగదా. అదియుఁగాక వసుచరిత్రములోని యీక్రిందిపద్యము ననుసరించి యుండలి యుద్ధము శ్రీ. శ. ౧౫౭౭ వ సంవ

త్సరమున జరిగినదని వ్రాసియున్నారు. అప్పుడే తిరుమలదేవరాయలు దివంగతుఁ కాఁగా, అతఁడెట్లు ౧౫౭౭ వ సంవత్సరము మహమ్మదీయులతోఁ బోరాడెనో తెలియకున్నది.

చ. తిరుమలరాయ శేఖరుని

ధీరచమూభటరాజి యాజభీ

కర యవనేశ్వర ప్రహిత

ఖానబలంబులఁ జిక్కునేయ ని

ద్ధరఁ బెనుగొండ కొండలు

మదద్విపచర్మకపాలమాలికా

పరికరభూషితంబులు

బల్విడిఁ గాంచె గిరిశభావముకా.

కాని యీపద్యము తిరుమలదేవరాయలు బ్రతికియుండఁగనే శ్రీ. శ. ౧౫౭౭ సంవత్సరమునకుఁ బూర్వమే జరిగిన కడవృత్తాంతమును సూచించుచున్నట్లు మన చరిత్రాధారము లున్నవి. ఈ శాసనః ప్రకారము కవి వర్ణించిన కడనవృత్తాంతః శ్రీ. శ. ౧౫౭౭ వ సంవత్సరాంతమున కాన ౧౫౭౭-వ సంవత్సరమున కాదు.

వసుచరిత్రకృతిపతి తిరుమల దేవరాయ పట్టాభిషేకవర్ణనము గావించె ననఁగా గానిబంధనమును దత్కార్యమునకుఁ దర్వాత నడిచియుండవలెను.

1. No. 341 of 1901; Epigraphical Collections తిరుమలరాయని మంత్రియైన చెన్నప్పనాయక మహమ్మదీయ సేనానియైన రంజిత్ సరుఖానుని పెనుగొండ సమీపమున ౧౫౭౭ డిసెంబరునెలలో జయించెనని యుచున్నది. ఈ చెన్నప్పనాయకడై పెనుగొండకోటను వృద్ధిపరచెనని శాసనమునందున్నది. శాసనము సంవత్సర ౧౫౭౭. అందలియుద్ధము జరిగినది ౧౫౭౭ సంవత్సరాంతము.

తిరుమలదేవరాయలు తన రాజధానిని పెనుగొండకు ౧౫౬౭ సంవత్సరాంతమున మార్చినని చరిత్ర వక్కాణించుచున్నది. స్థూరిశాసనము ప్రకారము తిరుమలదేవరాయలు క్రీ. శ. ౧౫౬౯ సంవత్సరమున విజయనగర సామ్రాజ్యమును బాలించుచుండె నని తెలియుచున్నది. ఈపరిపాలనము పెనుగొండ పరిసరమున యని తెలిసికొన నగును. ఏలన

పోర్చుగీసుల వ్రాతలఁబట్టి ౧౫౬౭ సంవత్సర మధ్యమునఁగాని, అంత్యమునఁగాని తిరుమల రాయలు పెనుగొండకు రాజధానిని మార్చెను. కావున వసుచరిత్రను రాయలు పట్టాభిషేకానంతరము పెనుగొండలో ౧౫౬౯ వ సంవత్సరమున కృతినందెననుటకు సందేహము లేదు.

అంధ భిక్షువు

అతడు నేరైలులోఁ బోయినప్పుడెల్ల నెక్కడో ఒక్కచోటఁ దా నెక్కు—వాని తనికూతురు నడిపించు చనుసరించు తడు దాశరథీశత కాంతరస్థులైన యాపద్యమె పఠించు ననవరతము. తని యాగొంతు కట్లనే—అతడు పూర్వకముందు నేనూతిలోననో చచ్చిపోవు తనపిలచిన వినువారలేని లేక పిలుపు ప్రాణకంఠమధ్యములయందు న్నవడి నన్నవడి నేటిజన్మ కతని ముచు వెదకుచు వచ్చిచేరినదిగాక.

విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు, యం. ప.,

అతనికన్నులూ పూతలే—ఆసమయము నందుఁ దన్నురప్పింప నేరైన వత్తు లేమొ యని చూచిచూచి యట్లే నిలబడి అతనిప్రాణాలు కనుగూల్గ యందు నిలచి మరలఁ గనెగాక నేటిజన్మమున నతని.

అతనిపాడినయంత నేపల్లె, నట్టి యతనికన్నులు చూచినయప్పుడల్ల నూతిలో ముగ్గు నాతని తీతునంచు వేగిరముపుట్టు నాదు హృద్వీధియందు. అంతలో పాట నాపి తా నచట నచట కానులడిగి కూతురు ముందుగా, వినిర్గమించు నాతడు—నే నందు మిగిలిపోదు.

భావశబలత

జి. శే. కందుకూరు వీరేశలింగము గారు

మున్నంగి లక్ష్మీనృసింహశర్మగారు

ప్రవేశిక :

శిల్పము ఇంద్రియరంజకము. లేఖనశిల్పము రూపశబలతయని, భావశబలతయని ద్వివిధము. రూపకల్పనము బహిష్కృతపంచమును బ్రకటించును. భావకల్పనము అంతరప్రవృత్తిని వ్యక్తీకరించును. శిల్పము కళః అది కల్పనము- వ్యాజము- యుక్తి- కృత్రిమము- సహజము. రూపకల్పనము వర్ణచిత్రము- దర్శనీయము. భావశబలత శబ్దరచన- స్పృహణీయము. రెంటికిని భావసాక్షాత్కారము, ప్రసాదగుణము పొందగవలయును. రెండును జన్మవాసనా లబ్ధములు. రెంటికిని మనోహరత్వమే ప్రయోజనము. రూపకల్పనమునకు అంతర సంస్కారము బహిరుపకరణములు ఘటించవలయును. రూపకల్పనమునకుఁ గాంతి చ్ఛాయలు (Light & Shade) ఎట్లో భావకల్పనమునకు గుణదోషయుగళ మట్లు. ఉచిత మెఱిగి రచించినఁగాని మూర్తి సాక్షాత్కరింపదు. భావమే రసస్థాయి; జీవకళ. అదియ ప్రాణప్రతిభ! చైతన్యము. అది యదృష్టము; అనిర్వాచ్యము. చైతన్య మావేశించినప్పుడే కళ సార్థకమగును. ఇది విజ్ఞు లెఱుంగనిది కాదు.

కళానియమములు

ముదురు రంగులతో బింబమును వికారము చేయఁగూడదు. లేతరంగులు వేసి కళా

విహీనము చేయఁగూడదు. ఉచితము, స్థానము, చరిత్ర, ప్రయోజనము నేరక వ్యత్యయము చేయుటచే శిల్పము హింసాభాజన మగును. ఉన్నదున్నట్లు ఉట్టిపడ రచించుట సల్లక్షణము. అలక్షణము గలవాఁడు శిల్పి.

భావశబలతకు స్వభావజన్యజ్ఞాన మున్నఁ జాలదు. పరేంగితజ్ఞత అతిమాత్రముగ నుండవలయును. అంతమాత్రమే కాదు. అంతశ్శుద్ధియు, దదనుగుణముగ శబ్దసిద్ధియు ఆవశ్యకములు. ఏతాదృశ భావకల్పనా శిక్షణమునకై శాంతినికేతన నికుంజములలో విహరింపనక్కఱలేదు. అడయారు వాతావరణము విశ్వసింపఁబనిలేదు. కజిన్సుదొర సాహచర్యము గోరవలసినది లేదు. ఆనందకుమారస్వామి శత్రుశూష జూరులేదు. ప్రమదకుమారబాబు అంతేవాసిత్వ మావశ్యకము కాదు. అభినవ కవికుమారుల నేస్త మవసరము కాదు. పరభాషా శబ్దద్వారమున "Sparks and Fumes" గ్రంథమున నిజభావశబలతావైదగ్యముం బ్రయోగించిన కుందూరు ఈశ్వరదత్తు ఏకశాపరిషత్తునఁ బరిశ్రమ చేసెనో ఎఱుంగను.

మాతృభాషాశబ్దసాహాయ్యమున నేను ఉక్తభావశబలత కెన్నఁడో ఉద్యోగించితిని. సందర్భశుద్ధిగా మచ్చునకు వీరేశలింగముగారి చిత్తమును చిత్రించితిని; సదస్యమునకు నమ

ర్పించితిని. గుణజ్ఞులు దోషభోగ్యులు అర్హతనుబట్టి సంభాషింతురు గాక.

శ్రీ వీరేశలింగము గారు

ఈయన మృతజీవి; గణ్యుఁడు. పరమ తాకికుఁడు; పక్కానియోగి. బహిరంతర ప్రవృత్తులయందు నీతికళాచణుఁడు. నైతిక తంత్రమును మనోధర్మము ననుసరించి నడపిన నిపుణుఁడు. ధర్మమునకు నీతి వికటించినపుడు నీతి నాశ్రయించి యుక్తిని బ్రయోగించువాఁడు.

పాండిత్యమునకన్న ప్రతిభ మిగిలినది. ప్రతిభను తలదన్నిన పట్టుదల. హతమున బ్రాహ్మణుఁడు. సాహసమున క్షత్రియుఁడు. వర్తకసరళిలో వైశ్యుఁడు. కృషియందు కావువాఁడు. పరహితకైంకర్యమున పాకివాఁడు. సహనమునకన్న సమయస్ఫూర్తి మేరలు దాటినది. అనుగుణానువర్తనమునకన్న అనుమానప్రమాణము మెండు. అంతకన్న అభిమానరతి నిండు. క్రోధమునకన్న క్రోధావేశముత్కటము. కర్మశీలతకన్న కార్యశూరత హెచ్చు. విధినిర్వహణమున సమయాసమయముల, సాధుతాసాధుతలు పాటింపలేదు. ప్రజ్ఞ గోల్పడలేదు. విమర్శించునెడ దాక్షిణ్యమునకుఁ దా వీయలేదు. నొన్ని వేశమున కనుకూలమయిన పతకము వేసినాఁడు; చాతుర్యము బఱపినాఁడు. మిత్త్రగోష్ఠియందును మెలఁకువ గలిగి మెలఁగినాఁడు. చనవు మించనీయలేదు. అనుగ్రహము నాహ్వానింప

లేదు. నిగ్రహమును లెక్కింపలేదు. పరిభవము లేని ప్రశస్తి గడించినాఁడు. పరేంగితయందు పండితుఁడు. పరహితానురక్తుఁడు. వ్యవహార దక్షుఁడు. సాధ్యసాధనముల గుర్రెఱిగిన సమర్థుఁడు. తుష్టి గానని చిత్తము; తృప్త తీఱని వీక్షణము. స్వకార్యధురంధరత్వమున చాణక్యుఁడు; చెకుముకి—

పాదరసమువంటిబుద్ధి. ఆంగ్లము జదివినాఁడు. సంస్కృతమర్యాద ఎఱిగినాఁడు. ఆంధ్రము నభ్యసించినాఁడు. చదివి గడించిన విద్యకన్న జన్మవాసనాలబ్ధమైనదే ఈయనలో మిక్కిలి. కవనము జెప్పినాఁడు. కథ లల్లినాఁడు. నవలపాకము రుచిగొల్పినాఁడు. నాటక ఫక్కికఁ ద్రొక్కినాఁడు. ప్రాచీనకావ్యధోరణి ననుకరించినాఁడు. ప్రహసనశీతుల బట్టినాఁడు. గద్యరచనయందు సారశ్యముం దేర్చి. వైలక్షణ్యము సాధించినాఁడు. కాళిదాసాదులకుఁ దెలుఁగుపోకడలం గూర్చినాఁడు.

ఉపాధ్యాయవృత్తిని వరించినాఁడు. పండితపదము నందినాఁడు. వాఙ్మయప్రపంచమున గణతి కెక్కినాఁడు. పరీక్షాపరిషత్తు భ్యత సంపాదించినాఁడు. తన ఉపాధ్యాయోద్యోగమును తనపూనిన సంఘసంస్కరణాద్యుద్యమములకై వినియోగించినాఁడు. సంఘమునందలి యనర్థాచారములను బరిహసించి పరామర్శించినాఁడు. ఎదిరి అనగుణములను దూషించి స్వీయవాదములను భూషించి పోషించికొనినాఁడు. వ్యక్తుల వర్తనములందలి

కాటిల్యమును రచ్చకెక్కించి రాపాడినాడు. స్థానీయప్రజాసంస్థలందలి వక్రతలను గర్హించి పక వదలలేదు. ఉద్యోగుల మఱుగు బేరములను బజారునఁబెట్టి బద్దీచేయక విడువలేదు.

సనాతనాచారపరాయణులతో సవాల్ గొట్టి కు స్తీపట్టిన జెట్టి: కృత్రిమకులాచారదుగ్ధముల భేదించినబంటు. సంఘబహిష్కృతులకు జంకనిదిట్ట. విరుద్ధవాదప్రవాహవేగమున కెదురీదిన గజయీతకాడు. కాసరోగము ఆతని కాయమును కార్యమొందించెనే కాని కార్యకరణవీక్ష నాకట్టలేకపోయినది. ధైర్యము చెడని దక్షత; ఆలస్యములేని వ్యవసాయము. నిరాశచెందని నిశ్చయము; నిరోధమునకు వెఱవని నిర్ధారణము. వినోదము గోరని తీవ్రత; మితిమీరిన తితిక్ష. కాలజ్ఞాడు. గడియ ఒకయుగముగ గణించినాడు; యుగము నొక గడియగ గడపినాడు. తన వెంట కాలమును నడపినాడు.

నిష్కారణమగు నేస్తములేదు; నిష్ప్రయోజనమగు పరిచయములేదు. ఉబసుపోక కాలక్షేపములేదు. నిరవధిక స్వతంత్రుడు; నిర్దాక్షిణ్యచిత్తుడు; నిరంకుశుడు — ప్రాజ్ఞులలోఁ బామరుడు; పామరులలోఁ బ్రాజ్ఞుడు.

చిఱునగవును చిరాకు ముంచివేసెడిది. కనికరపు టూటలు కటూక్తిధారలలోఁ బడిచేడు గ్రమ్ముచుండెడివి. పెంకె బుట్టు; పెద్దబుద్ధి; పెడసరపునోరు. అనుకొనిన పని ఐనా వైసా సాగవలయునే కాని అడ్డుమాటలు మగ్దుర్ పనికిరావు. చలపాదితనమున జలగ.

కలతలతో, కటకటలతో, కష్టపరంపరలతోఁ గాలగతిఁ జెందినాడు. సుఖజాతకుఁడు గాఁడు.

* * * *

అనాథలను సనాథలనుగఁజేసినపుణ్యము, ఆపన్నలకు శరణమిచ్చిన ఉపకృతి, నిమ్నజాతుల నుద్ధరించిన అనుకంపాయత వృత్తి, అవలంబించిన బ్రాహ్మధర్మము, హైస్కూలు నెలకొల్పిన విద్యాదాన ఫలము, గ్రంథాలయము బ్రసాదించిన వదాన్యత, తనఖ్యాతి—తన అర్థము—ప్రాణము—ఇల్లు వాఁకిలి—సర్వస్వము ఆంధ్రదేశమునకు, అందు ఈ రాజమహేంద్రవరమునకు నర్పించినాడు; ధన్యుడైనాడు. రాజమహేంద్రవరజీవనమున ఆయనజీవనము పాలలోని పంచదారయైనది.

పురుషకారమున ఘనుఁడు. విధ్యుక్తము నెడఁ గృతకృత్యుఁడు. ఆంధ్రదేశమున నేడంకురించి వికసించుచున్న సాంఘికాది సమస్యల కామహానీయుని చల్లినబీజములే కారణములు. దేశీయైతిహాసికదర్పణమున ఆతఁడు ప్రతిఫలించుచున్నాడు. ఆతని ఖ్యాతి దేశమున కమూల్యాధరణము. కీర్తిని వలచివలపించినాడు

* * * *

“బలము నీవ నాకు; భక్తుండ నీయెడ

ఆలు పిల్ల లేని యట్టివాడ

కావు నన్ను నధిక కారుణ్యమున; ఇమ్మ నుజ్జ కమలదళమనోజ్ఞనయన” —

అని భీష్మ నిర్యాణముం దలపించి ప్రకృతి స్థాయుజ్య మందినాడు.

మొట్టమొదట దేవుడు నిన్నే సృజించెను. ఆతని విజ్ఞానము నిన్ను సృజించుటకే వినియోగించెను. వాని కవిత్యములోని మొదటిపద్యము నీవే! వాని గానములోని మొదటి పాట నీవే! వాని చిత్రలేఖనమునకు వన్నె దెచ్చిన మొదటిప్రతిమ నీవు! సృష్టిలోని ప్రథమ సౌందర్యము చూచి, చూచి ఆతడు తనకుతానే మురిసి ముగ్ధుడైనాడు.

* * *

నీవిలాసమునకు వలచి రత్నాకరములోని ముత్యాలు కంఠాలింగనము చేయుచున్నవి. గుడులలోని సువర్ణము పాదాక్రాంత మగుచున్నది.

* * *

నీవైశ్వర్యవంతురాలవు! అయిన నేమి! నిగర్వశిరోమణివి! నీహృదయము కోమలము కనుకనే ఎక్కడో అరణ్యములలో రాలినపూవులు నీకు మకుటాలంకారములు; అచటి ప్రశాంతలతాంత పల్లవచ్ఛాయలు నీవు వలచిన శయ్యాగారములు.

* * *

కవుల ఊహా సువర్ణకర్పూరమాలలలో లీనమైన నీ హృదయశరిమళమున, విజ్ఞాన ప్రపంచము పులకిత మగుచున్నది. గాయకుల గీతాలాపముల మేళవించు నీయనురాగ విసంచి జగత్తును సమ్మోహితము చేయుచున్నది.

* * *

నీరోషకషాయవీక్షణములను కుంకుమపూవు మొగ్గలని కళాభిజ్ఞు లానందించుచున్నారు. నీ దుఃఖాశ్రువులను, ముత్యాలదండలని రసజ్ఞ శేఖరు లనువదించుచున్నారు.

* * *

కళావేదుల హృదయములలో నీరూపము ప్రతిష్ఠితమైనది. వారిభావములు నీకు ప్రదక్షిణ ప్రణామము లొసర్చుచున్నవి. దేవుడు మఱుగుపడినాడు. విలాసిని, నీవైననూ శృతజ్ఞురాలవై, నీ కీ అద్వితీయసౌందర్యసౌభాగ్యము నిచ్చిన దేవుని స్మరించి తరించుము.

ఆంధ్రప్రదేశ్ సముదాయమునందు వెలనాడు, ఆటువేలు ఇత్యాదితెగ లెన్నియో యున్నవి. అందు ములకనాడు ముఖ్యమయినది. ప్రాయః ములకనాటి వారు స్మాతకసంప్రదాయస్థులు. అయినను కడప, కర్నూలుజిల్లాలందు మాధ్వములకనాటివారు గున్నారని తెలియవచ్చుచున్నది. బహుశః పదిమూడవ శతాబ్దముందు ఓరు మాధ్వసతావలంబు లైరని యూహింపవచ్చును.

“ములక” యనుపదమున కాధునికపండితులు స్వక పోలకల్పితములయిన వ్యుత్పత్తి కల్పనచేసినారు. ఆషే యుగుటచే “మునికులనాడు” అనుపదమే మూలమని యొక్కరు. ఇంకొక్కరు నిజానుల్-ముల్క్-రాజ్యము నం దుండినవారు గావున ముల్కునాడని యుండి ములక నాడని మాత్రమే చెప్పుచున్నారు. ఇతరులు ముఱ్ఱి, మర్రి ఇత్యాది విరూపములను గ్రహించి యపార్థములను గల్పించినారు. చారిత్రకదృష్టిచే జూచిన ని వన్నియు నాదరణీయములు కావు. త్యాగరాజువంటి సుప్రసిద్ధభక్తా గ్రేసరులు, అభినవకాలిదాసువంటి కవితాచక్రవర్తులు, శృంగారి మతాధీశులవలె వైరాగ్యసంపన్నులు ననేక విద్యద్య ర్థులు, హైందవ సంస్కృతికి మహా పకారము జేసినవారందరు ములకనాటివారు గావున భారతీయ సాంఘికచరిత్రయందు ములకనాడు ముఖ్య పాత్రమును వహించియుండును. ఈ వ్యాసమునందు క్రీ. పూ. ౮ శతాబ్దము మొదలుగా ములకనాడు, తత్సంబంధముగ దేశముల విషయములను జచింపచెదను.

బౌద్ధజాతకములు, మత్స్య, వాయుది పురాణములు, తదితరప్రాచీనశాసనములందు ములక యనుపదము “మూలక, మూషక, మూతిబ, మూసిక, పుసిక, మూచిప, మూరిప, ముఱ్ఱికా, మూలిక” ఇత్యాది విధములుగ గోచర మగుచున్నది. శాతవాహనరాజులు అమరావతీ ధాన్య కలక పూర్వశిలామొదలగు కేంద్రస్థానములనుండి గోదా వరీహలముననుసరించి తన్నదీమూలప్రాంతమున నాసిక

పట్టణమును రాజధానిగా చేసికొనిరి. ఒక శతాబ్దము కడచినమీద పురస్థ పాశ్చాత్య ఆంధ్ర శాతవాహనులకు పరస్పర సంబంధము తప్పిపోయెననియు, గౌతమీపుత్ర శాతకర్ణి పునః పూర్వదేశములను జయించెననియు నూహించుట కాధారము లున్నవి.

గోదావరీతీరముండే ములక, ఆశ్మకదేశము లుండె ననుటకు నిదశానము లనేకముగా నున్నవి. ఈ రెండు దేశములు మొదలొక్కటిగా నుండి కాలక్రమముగ వే తాయెను. క్రీ. పూ. ౭-వ శతమానమునం దుండిన పాణి న్యాచార్యుడొక శత్రుకదేశమును బేర్కొనెను.

“సాల్యవయవప్రత్యగ్రగకభగూటాశ్మకాదిభిః”
(IV. ౧. ౧౭౩)

“తేతద్రాజాః” (IV. ౧. ౧౭౪)

ఇంచుమించుగా సమకాలీనముగు పాలీగ్రంథము లుత్తరభాగమును ఆశ్మకమనియు, దక్షిణభాగమును ములక మనియు వ్యక్తపఱచి అవి దంతిపురము రాజధానిగనుండిన కలింగదేశమునకు భిన్నమైనవని స్పష్టముగ చెప్పుచున్నవి. అశ్మకమునకు పోతన అధవా పోతలి రాజధానిగా నుండె ననియు తెలియును (జాతక III. ౩. ౩౪). సుమారు క్రీ. పూ. ౪ శతాబ్దపు జాతకములందు అనంతిదేశము అశ్మక రాజ్యాంతభాగమై యుండినని చెప్పబడినది (సోననందజాతకము). సుత్రనిపాతము (౯౭౭) ఆశ్మక దేశము గోదావరీతీరమున “మహాజనపద”మునం దుండె నని తెలియజేయును. అంగుత్తరనికాయముమాత్రము అనంతి అశ్మకవిషయములో చేరియుండలేదని తెల్పును.

ములకదేశమునకు ముఖ్యమయిన పత్తిట్టాన (ప్రతి స్థాన-ఇప్పటి పైతాన్) దక్షిణాపథమునకు బృహద్వాస ముగ నుండెను. అదివాణిజ్యమునకు, విద్యాప్రచారమునకు కేంద్రస్థానము. బావరీ యను బ్రాహ్మణ విద్వాంసుఁ డొకడు బుద్ధసందర్శనార్థియై శిష్యబృందసహితముగ

దక్షిణాపథమున గోదానదీ తీరమం దుండు అశ్వకదేశము నుండి వచ్చెనని చెప్పబడినది. ఆతడు ములకవిషయమునం దుండు పత్తిట్టానమునుంచి వెడలి మాహిస్వతి, ఉజ్జేని, గోనగ, వెదిస, వనసహస్య, కోసంబి, సావత్తి, సాకేత, నేతవ్య, కపిలవత్తు, కుశీనర, పావ, వెసాలి కడచి తుదకు బుద్ధుడు నివసించుచుండిన పసాణకచేతియనునకు వచ్చెను. ప్రతిష్ఠానము శాలివాహనునికి జన్మస్థలముగ నుండెననియు వరకుచి, శేవ-వము, గుణాధ్యాయ విద్యవ్యయాల కావా సముగ నుండెననియు, గాధలనేకములుగ నున్నవి. వితరేయ బ్రాహ్మణమున “నాంధ్ర పుండ్ర శబర పులింద మూతిబు” లు విశ్వామిత్రసంభవు లని యున్నది. సాంఖ్యాయన శ్రౌతకూత్రములందు మూతిబ, మూచిప, మూవిప, మూషకులు చెప్పబడియున్నారు.

వాయుపురాణము (౧౭౭-౮) అశ్వక, ములక రాజులు ఇత్యైవకులసంభవులని చెప్పుచున్నది. జాతకము లందుగూడ అశ్వకవిషయరాజులు కొందరు చెప్పబడి యున్నారు. పోతలి యొకమాటు కాశీరాజు కధినమై యుండెను (అశ్వకజాతకము, ౨౦౭). చుల్లకలింగజాత కము అశ్వకమునకు పోతలి రాజధానిగ నుండెననియు, అశ్వకరాజున అరుణుడు, నాతనిమంత్రి నందిసేనుడు కలింగదేశమును జయించిననియు చెప్పుచున్నది. మహాగో విందకుత్తము అశ్వకరాజున బ్రహ్మసత్తుడు కలింగసత్త బాహు, అవంతి పెన్నబాహు, సోమీరభరత, విదేశారేణు, అంగధకరత్త, కాశీధకరత్త- వీరిసమకాలీనుడగ నుండెనని తెలియ జేయును (Dialogues of the Buddha Vol. II). మహాభారతమునందు అశ్వకరాజుకు సంబంధించిన యొక్కకథ గలదు.

“అశ్వకోనామ రాజశిః పాడన్యాల యో ని వేశయేత్” (మ. భా. I. ౧౭౭. ౪౭)

పురాణకాలమందు ములకనాటివారు కాక ఇతరులు స్థేచ్ఛయవనాదుల గోష్ఠిలో చేరవలసివలెనని నిదేశము లున్నవి.

అంధ్రాః శిశాః పులిందాశ్చ మూలికా యవనాస్తథా కైవ తాభీర శబరా యే చాస్మే స్థేచ్ఛసంభవాః

తేషాం పరే జనపదా దక్షిణాపథవాసినః
కారూషాశ్చ సహైవీకా ఆటభ్యాః శబరాస్తథా
పులిందా వింధ్యపుషికా వైదభాః దండకై స్సహ.
(మత్స్యపురాణము)

ఆభీరా సహ చైవీకాః ఆటభ్యాః శబరాశ్చ యే
పులిందా వింధ్య ముళీకా వైదభాః దండకైః సహ.
(వాయుపురాణము)

దక్షిణాపథజన్మానః సర్వే నరనరాండ్రకాః
గుహాః పులిందాః శబరా శ్చుచా మండ్రకై స్సహ.
(మ. భా. XII. ౨౦౭-౪౦)

ములకదేశము నందుండిన నాగరికజను లాశుమతముల నవలంబించి ములకనాటివా రయిరో లేక, ఆయుక లే యనాగరికస్థితిలో నుండిన ములకదేశమునకు వచ్చి, యాదేశమునందు నివసించి ములకనాటివారను నామ మును గ్రహించిరో తెలియదు. ప్రాయః రెండును సంభవించి యుండవచ్చును.

క్రీ. పూ. ౪ శతాబ్దముందు అలెక్సాండరు “అస్సె కికో” యను వారిని జయించెనని గ్రీకు చరిత్రకారులు చెప్పుచున్నారు. భగవాన్ లాల్ ఇండ్రాజీ యనుపండితుడు అశ్వకులు “అర్సకిడే” (Arsacidae) కావచ్చునని యూహించెను. సెనార్ట్ యను పాశ్చాత్య పండితుడు అశ్వకులు, అశ్వక అమకరిషిక ఇత్యాది నామాంతరములను గల్గి యుండిరని చెప్పుచున్నాడు.

“కాంభోజ రిషికా యేవ పశ్చి మానూపకాశ్చయే”
(మ. భా. V. ౮. ౧)

ములకలు విష్ణుపురాణమందు శక తుబర జాతుల జతలోజేరిన “ముండకు” లను వారని ఇండ్రాజీ యభిప్రాయము.

“ములక” యను పదమునకు “మూషక” యను నామాంతర ముండునని నూచింపఁబడినది. సుమారు క్రీ. పూ. ౧౬౦ యు దుండిన ఖారవేలు డను కలింగ దేశాధీశుని కాసనమునందు “మూషకపుర”ము బేర్కొనబడినది. రెండవ సేవత్సరమందు ఖారవేలుడు పశ్చిమ

మం దుండిన సాతకర్ణిని జయించి మూషిక నగరము నాక్రమించెను.

“దిరియే చువనే అచింతయితే సాతకర్ణిం పంపుమిదిసం హయ గజనర రథవహులం దండ పరాపయతి, కళాపాణం బతియంచ సహాయే వితోపతి మూషిక నగరం.....”(Journal of the Behar and Orissa Research Society ౧౯౧౭).

ఈ మూషికనగరము బహుశః పైతౌణ్యద్వార సుంధేనని యూహింపవచ్చును. కాలము కడచినకొలది ఈ మూషిక-మూలకు లు త్తర దేశమునుంచి వెడలి బృహచ్చరణాది ఇతర బ్రాహ్మణ సంఘములవలె దక్షిణాపథము నంతయు నాక్రమించిరి.

శ్రీ. శ. ద్వితీయ శతాబ్దమందు ప్రసిద్ధుడయిన గౌతమీపుత్రశాతకర్ణి ములక-అస్సక దేశములను జయించెను.

“అసిక, అసక, ముళక, మురక, కుకు, రాపరాంత, అనూప, విదభ, అక, రావంతి రాజస.”

(Epi. Ind. Vol VIII)

శ్రీ. శ. ౧౫౦ యందు రాజ్యమేలిన రుద్రదామరుడు “పూర్వాపరాకరావంతి అనూప నీవృధానతః సురప్తిశ్రద్ధధరుకన్య సింఘభ సౌవీర కుకురాపరాంత నిషాదా”దుల జయించెను. నాలవ శతమానమందు సముద్రగుప్తునిచే జయింపబడిన దైవరాష్ట్రమున ములక విషయ మొకటియై యుండవచ్చును.

శ్రీ. శ. ౫౬౬-౫౯౭ వఱకు రాజ్యము చేసిన వాతాపిచాళుక్యుడగు ప్రథమ కీర్తివరమణ “నిం, గాంగ, కళింగ, వట్టూర, మగధ, కేరళ, గంగ, మూషక, పాండ్య, ద్రవిళ, చోళీయ, ఆళి, వైజయం”తులు జయించెనని మహాకూటశాసనము చెప్పుచున్నది (Ind. Ant. ౧౯౦౯) ఈ మూషికదేశము ఇప్పటి తిరువాంకూరుండుస్థలమున, గంగ దేశమునకు చేరికగనుండునని తెలియుచున్నది.

చోళరాజులు, రెడ్డినాయకులు విజయనగరము వారికింద రాజమండ్రు మొదలుకొని ఉదయగిరి, గండికోటవఱకు నుండిన ప్రాంతమును ములకనాడని వ్యవహారమందుండునని శాసనములు చెప్పుచున్నవి. కాకతీయద్వితీయ ప్రతాపరుద్రుడు శ్రీ. శ. ౧౩౧౬ సంవత్సరమందు గండికోటను జయించి గొంక రెడ్డిని ముల్కనాటి కధికారిగాఁ జేసెను. చెర్నూరిసీమ, పోట్లదుర్తికొనీసులు ముల్కి నాటిలో చేరియుండుననియు, ముల్కి నా డుదయగిరి రాజ్యమందుండిన గండికోట సీమాంతభాగమయియుండుననియు ప్రాద్దుటూరితాలూకు రామేశ్వరమందుండు శాసనమందు చెప్పబడియున్నది.

“క్రీడాభిరామము” గ్రంథకర్తయైన శ్రీనాథుని కాలము దాతయైన నయిన వినుకొండ వల్లభామాత్యుడు విజయనగరచక్రవర్తి ఇమ్మడి దేవరాయుని కధనముగ ముల్కినాటి మోపూరునుండి వినుకొండ రాజ్యమును పాలించుచుండెను (Ind. Ant. vol. LVii. ౧౯౨౮ p ౮౧). ఇట్లెందరో చిన్న రాజులు ముల్కినాటి కధ పతులయి యుండిరి.

ఈవిధముగ సుమారు మూడువేల సంవత్సరములకు పూర్వము ములకనాటి బ్రాహ్మణు లు త్రరాపమునుంచి బయలుదేరి, కన్యాకుమారిపయఁతము దక్షిణాపథము నంతయు కాలక్రమమున నాక్రమించిరి. అత్యంతవారని వ్యవహరింపబడువారు గోదావరీ ప్రాంతమునందుండు అత్యంతయను గ్రామనామమును గ్రహించిరేకాని, కొందరనుకొనునట్లు - నల్లతల్లలు, ఎఱ్ఱతల్లలునుంచి కాదు. వెల్లాలకులమువారు తమిళుశాసనములందు కృషికమణిచే జీవనము చేయుచుండిరని చెప్పబడినది. సుప్రసిద్ధగాయ కాగ్రణియు, భక్తాగ్రసరుడు నయిన త్యాగరాజువంశీయులు కాకర్ల వారనియు, చెఱుకూరువారనియు వ్యవహరింపబడుచున్నారు.

ఇట్లు సంక్షిప్తముగ సూచింపబడిన ములకనాటి చరిత్ర హైందవసంస్కృతి చరిత్రయందును, సాంఘికచరిత్రయందును ప్రాముఖ్యము వహించినది.

ప్రే. మ. సం. 2030 లో - కుటుంబము.

လောကလောက (၁) ခု

జ్ఞాన కథావళిని ప్రథమమున బ్రకటించిన హక్ అనువాది టిల్ల వానియుండిరి.

“భారతదేశమునందలి విదేశీయగణములకును శకాజాదుల జైత్రయాత్రలకును పరస్పర సంబంధము లడనుట, నిర్వివాదాంశము. గుప్తసామ్రాజ్య వినాశకులగు శ్వేతహూణులతో సంబంధముగల ఘూర్జరగణము హిందూమతము ననలంబించుటజేసి ముఖ్యములగు రసపుత్రవంశము లాగణమునుండియే బయల్పడలినవి. మహాభూరులను నీ విదేశీయులు వైదికధర్మము ననలంబించు పందర్శమున వారలకును, భారతరామాయణాదులలోని దీర్ఘగణులకును సంబంధము లేర్పరచబడియెను.”

అగ్ని కులీయ వాదము

ఈ వాదమునుగూడ పెక్కుచరిత్రకారు లంగీకరించుచున్నారు. ప్రపంచము స్థైర్యావృత్తమై యుపతపిడ ననుభవించుచుండగా తన్ని వారణాధిపై వసిష్ఠమహాముని తన హోమకుండమునుండి పరమార, చాళుక్య, పరిహార, చాహమానాఖ్యులగు నల్లవరు యోధాగ్రేసరులను సృష్టించెనట. ఈ గాథ ప్రథమమున “పుణ్యరాజ్ రాసా” యను గ్రంథమున పేర్కొనబడి ప్రజాదరమునకు పాత్రమై రసపుత్రులచేగూడ విశ్వసించ బడజొచ్చెను. కాని యీ వాదమునందు దోషములు పెక్కులు గలవు. సాధారణముగ రాజవంశములు సూర్యచంద్రవంశములగునన్నవి. ఈ వాద మంగీకరింపబడినయెడల ముఖ్యములగు రాజపుత్రవంశములు సూర్యచంద్రానుగతములుగాక, అగ్ని వంశములు గావలసి యుండును. మఱియును అగ్నిజశ్వము, వారి యన్యదేశీయోద్భవమున, బ్రాహ్మణులచే నగ్నిసంపూతత్వ వ్యాజమున వారలకు శ్రీయత్వ సూపాదింప బడెనను వంశమును సృష్టపరచుచున్నది. ఈ రసపుత్రులు సూర్యచంద్రవంశీయు లనుటకు ప్రబలములగు శాసనప్రమాణము లున్నవి. ౧౦ వ శతాబ్దమునాటి గ్యాలియర్ భోజశాసనమున కాన్యమజ్జాధీశ్వరుగు ప్రతీహార రాజపుత్రులు శ్రీరాముని తమ్ముడగు త్తూణుని సంతతివారలని పేర్కొనబడియున్నది. అటునే హద్దుని శిలాశాసనములను, హమిర్మర మహాకాన్యముపై దండెత్తివచ్చే రనియు నూహించుటయు నిశ

ఠును చాహమానవంశము సూర్యవంశముని చెప్పుచున్నవి. ౧౧ వ శతాబ్దమునాటి శాసనములు చాళుక్యవంశము వారలు భారద్వాజగోత్రులనియు చంద్రవంశీయులనియు చెబుతున్నవి. ఇట్టి ప్రబల ప్రమాణములను ద్రోసిపుచ్చి యాధునికుడు ‘చంద్ యొక్క గ్రంథముపై సాధారపడి రసపుత్రుల నగ్నికులు లనుట సమంజసముగ గన్పడదు. ఈ గ్రంథము మహమ్మదీయుల జైత్రయాత్రలు జరుగుచుండిన కాలమున శాసనములు విస్తృతములై యుండిన కాలమున కల్పింపబడి యుండవలెను. లేనియెడల నా గ్రంథమునందలి విషయము లనుచితరీతిని సమన్వయింపబడి యుండవలెను. కవి కావ్యోపయోగాధి మొకగాథను కల్పింప నయ్యది వాస్తవముగ బరిగణింపబడెనని చెప్పవలసి యుండును. కవి తానుపాదించిన యీ గాథ కించుకేని చారిత్రక ప్రాముఖ్యము గలదని విశ్వసించినచో సూర్యచంద్రవంశములతో నీ యగ్నికుల మనుగూడ చేర్చియేయుండును. ఆత డటుల చెప్పియుండకపోవుబయే యీ గాథ కేవల కల్పితము నవిశ్వసనీయమునని సృష్టికరించుచున్నది.

భాండార్యుగారి వాదము

వీరివాదము నూతనము గాకున్నను అగ్నికులవాదమున కొక నూతనవ్యక్తిత్వము నొసగూర్చుచున్నది. పైన పేర్కొనబడిన యగ్నికులలగు రసపుత్రులు హూణులతో సంబంధముగల గుజారులని యభిప్రాయపడుచు వీరి క్రిందికారణముల నిప్పుచున్నారు :

౧. “హైహయాదిశత్రుయుల పురాణములలో నన్యదేశీయులతో చేర్చి చెప్పబడియుండుటచే వారలు గూడ విదేశీయులై యుండవలెను.

కాని యీ వాద మంతనమంజసముగ గన్పడదు. బాణుడు తన హర్షచరిత్రమున ప్రతాపవర్ధనుడు విదేశీయు లగు హూణులను గుజారులను జయించెనని వ్రాసియున్నాడు. అంతమాత్రమున గుజారులుగూడ నన్యదేశీయులనియు, హూణులతో గూడ నీదేశముపై దండెత్తివచ్చే రనియు నూహించుటయు నిశ

మంజసములు. అదియును నాక హరివంశము మున్నగు పురాణములెల్ల హైహయ లు త్తమరాజవంశమునకు జేందినవార లనియు, హాణులు విదేశీయులనియు నేకగ్రీవముగ చెప్పుచున్నది.

౨ “అన్యదేశీయు లత్యశ్శుత్రముగ హిందూసంఘములోని కాకర్నింపబడి నూర్జ్వరంద్రవంశీయు లగు త్కత్రియులగ బరిగణింపబడి” రనుట.

ఈ యంశముగూడ వివాద్యముగ నే గన్పడుచున్నది. ఎనిమిదవ శతాబ్దమునాడుగూడ హిందూసంఘమున మతసాంకర్య మనవ్యాముగ నుండెనని స్పష్టపడుచున్నది.

౩. గుజారలనువారు విదేశీయులు. ప్రతీహార వంశీయులు కొందరు ఘూర్జరప్రతీహారు లని పిలువబడి యుండుటచే వారుగూడ గుజారులు. ఇదియైనను సరియైన కారణముగ గన్పడదు. మూలవంశమునకు ప్రతీహార నామ మాత్రమే యుండుటచే, యీ ప్రతీహారవంశీయులు తమకు వ్యక్తిత్వ మేర్పడజేసికొను నుద్దేశ్యముతో, తమనివాసస్థానమునుండి ఘూర్జరప్రతీహారు లను నామమును స్వీకరించిరి.

౪. “రాష్ట్రసూత్రాశాసనములందును అరేబియన్ యాత్రికుల వ్రాతలయందును ప్రతీహారవంశము గుజారు వంశముగ చెప్పబడియున్నది.”

ఈ హేతువైనను సరియైనదికాదు. హైందవులు మహమ్మదీయులను యవనులని పిలుచుచుండిరి. యవన శబ్దము గ్రీకుదేశీయులకు వర్తించును. అంతమాత్రమున మహమ్మదీయులు గ్రీకుదేశీయునుండి హిందూదేశముపై దండెత్తివచ్చి రనజనదు. ౧౩-వ శతాబ్దమున రాజపుత్రులు మహమ్మదీయు లందరిని తుర్కాడులని పిలిచి యుండిరి. అందువలననే, అఫగన్, పర్షి యక్వాచ్యులగు మహమ్మదీయు లందరు టర్కిదేశీయులని చెప్పదగదు.

౫. “గుజరాత్ దేశమున కా నామము చాళుక్య పరిపాలనానంతరముగూడ నొప్పుచున్నది. చాళుక్యులు ఘూర్జరవంశీయులు గానియెడల నానామ ముండి యుండదు.”

అహేతుకత్వ మిందు స్పష్టముగ గన్పడుచున్నది. గుజరాత్ అనుదేశనామము గుజరాతీభాషనుండి వచ్చినదిగాని, తన్ని వాసులగు జనులనుండి గాదు. అది యునుగాక చాళుక్యపాలనాకాలమున నానామ ముండి నంతమాత్రమున చాళుక్యులు గుజారలనుట హాస్యాస్పదముగ నుండును. అంగ దేశము అంగిల్, కాక్త, జుల్, అనువారిచే నాక్రమింపబడియుండినను దేశనామ మాంగిల్ అనువారినుండియే వచ్చినది. అంతమాత్రముచే నాదేశమంతయు నాంగిల్ అనువారిచేతనే నివసించబడి యుండె ననవగునా? నార్మతులు, జేనులు, ట్యూడరులు, హోనోవరినులు మున్నగు ననేకు లాదేశమున సిరినివాసము లేర్పరచుకొనిన పిమ్మటగూడ నాదేశమునకు నాంగ దేశ మనునామమే యుండియున్నది. అట్లనే భాషనుబట్టి వచ్చిన నామము చాళుక్యులను గుజారులగ జేయ జాలదు.

దేశీయవాదము

ఈ వాదము సంగీకరించువారలు రాజపుత్రులార్య సంతతివారలని చెప్పుచున్నారు. ఈ వాదము నందలి ప్రథమాంశము రాజపుత్రులకు వేదోక్తములగు గోత్రప్రవగ లుండిన వనుట. అవియే శాసనములలో నుదహరింపబడుచుండినవి. కాని కొందరు “పురోహిత ప్రవరోరాజ్ఞామ్” అను వాక్యము ననుసరించి యీ విషయమును ఖండించుచు, రసపుత్రులకు స్వగోత్ర ప్రవగలు లేవనియు, పురోహిత ప్రవరలే స్వీకరింపబడినవనియు వాదించుచున్నారు. కాని యీ విమర్శనము ప్రమాద జనితము. శాసనములలోని గోత్ర ప్రచరణము దీనిని ఖండించుచున్నది. ఆకాలమున గోత్రములను బట్టియే వ్యక్తివిభేదము చేయబడుచుండెను. పురోహిత గోత్రములనే రాజులు గ్రహించుచుండినయెడల పురోహితులు మారినపుడు రాజగోత్రములుగూడ మారుచుండవలెను. ఇయ్యది ప్రత్యక్షశాసన ప్రమాణమునకు విరుద్ధముగ నున్నది. సి. వి. వైద్య, డాక్టరు కృష్ణస్వామి అయ్యంగారు మున్నగు పండితులు దీనిని బలపరచుచున్నారు.

రసపుత్రస్థానమున కార్యులు చాలకాలమునకు ముందే వచ్చియుండి రనుట యీ దేశీయవాదమునందలి రెండవయంశము. రసపుత్రు లన్యదేశీయులు గానియెడల మహమ్మదీయ దండయాత్రలకు పూర్వ మేమయియుండిరి? మధ్యదేశ మసంఖ్యాకములగు విదేశీయ దండయాత్రలకు లోనయి కష్టపరంపరల ననుభవించుచుండుటచే, నీ యార్యక్షత్రియులు యథాసాధ్యమగు రీతి నీ యన్యవాహినుల నెదిర్చియు, విజయము దుర్లభమగుటచే, సుదూరము, దుస్సాధ్యము నగు మరుదేశమునకు శాంతికాంక్ష చే వలసపోయియుండిరి. ఆ ప్రదేశ మప్పుడు జంగలదేశ మని పిలువబడుచుండెను. ఈ సూతన నివాసమున స్థిరపడి, తమ ప్రాచీనస్థలను ఆచారములను సంవర్ధింప జేసికొనుచునుండి యవనానలము ప్రజ్వరిల్లి హిందూమత విధ్వంసనా దీక్షితమై బయల్వెడలివచ్చుచు, చిరకాల సంరక్షితములగు స్వయంతాచారముల నకాలవిధ్వంసము బారిపడకుండ జేసికొని యాత్మగౌరవమును కాపాడుకొనుటకై యీ సనాతనక్షత్రియ కుటుంబము లాధ్యాత్మికావేశముతో విజృంభించి, యొక్కపెట్టున రంగస్థలమునకు దుమికిరి. ఈమరుదేశమున కార్యసంపర్క ముండెననుటకు పెక్కు నిదర్శనములు గలవు.

౧. జరాసంధునిచే పీడింపబడి శ్రీ కృష్ణుడు మొదట ద్వారకకును, పిమ్మట ఘర్జరమునకు ప్రతినామమగు ననార్త దేశమునకును వలసపోయెను.

౨. ఉత్తంకుడను బ్రాహ్మణుడు నిర్జలమగు మరుదేశమున నొక యాశ్రమము నిర్మించుకొని శ్రీకృష్ణు నాశ్రయించి దానిని పజలము గావించెను. పిమ్మట నాతడు కునలాసుడను నయోధ్యాధిపునిచే దుంధుమరుతను గాక్షునిని నిహతుని గావించజేసెను.

౩. శ్రీమద్రామాయణమున శ్రీరాము డీనిర్జన ప్రదేశమును జూచి దయార్ద్రాశిత్తుడై దీనిని జలసంతమునను, సస్యశ్యామలముగ నొనరించెనని చెప్పబడియున్నది.

౪. అజ్మీర్ దేశమునందలి పుష్కరమును సహాజేత్రము మహాభారతమున బేర్కొనబడియున్నది.

౫. వసిష్ఠు డర్చుదత్తీరపరిసరమున దనయాశ్రమమును నిర్మించుకొనెనని గూడ నా గ్రంథమున నే గలదు.

౬. కన్నోజపాలకులగు రాఫోడ్ రాజపుత్రులు జయచంద్రుడు యవనులచే రణనిహతుడయిన పిమ్మట మరుదేశమునకు వలసపోయిరి.

౭. అల్లెగొండరుతో పోరాడియుండిన ఖల్జాయ్ అను జాతివార లీమరుదేశమునకు వచ్చినటుల నాణెముల నుండి తెలియుచున్నది.

౮. గౌర్ రాజపుత్రులు స్థానేశ్వరప్రాంతముల నుండి వచ్చిరి.

ఈవై విషయములనుండి విదేశీయవాదము కేవల చారిత్రక ప్రమాదముపై నాధారపడి యున్నదనియు, దేశీయవాదము ప్రబలప్రమాణ సహితమైనదనియు స్పష్టమగుచున్నది. విదేశీయులు హిందూమత మపలంబించి దేశీయులతో గలరియుండిన నుండవచ్చును. గాని యంత మాత్రమున వారికి జాతిగౌరవమును నిరుపమోత్కృష్టతయు నవిమర్శితములగు నీయబడెననుట సహేతుకముగ గన్పడదు. ఎన్నియుత్పాతము లే తెంచినను క్షత్రియజాతియంతయు సంతరించెననుట యవిశ్వసనీయము. అటుల నాజాతు లుండియుండినప్పుడు తదీయములగు గౌరవాదులు కేవల స్త్రీద్యులును విదేశీయులు నగువారికి నచిరాగతులయినవారికి మతగ్రహణవ్యాజమున నాపాదింప బడినవనుట హేతుదూరముగ నుండును. విధి ప్రతికూలము మహాపురుషులకు గూడ దుర్లంఘ్యము. కాలవైపరీత్యమునబట్టి యుత్తములును, ప్రబలులునుగూడ ప్రచ్ఛన్నతను వహింపవలసివచ్చును. విధి యనుకూలించినపుడును, అత్యగౌరవమును, అత్యసంతియుగూడ సందేహాస్పదములగు నవస్థకువచ్చినప్పుడు నిర్వర్ణ్యులగు నుత్తేజము గల్గి శతాధికవిజృంభణము నొనగూర్చుట ప్రపంచానుభవమునకు విరుద్ధముగాను. పాండవులు కాలవైమూఖ్యమనంతే ప్రచ్ఛన్నత నంది యాత్మగౌరవమును నిల్పుకొనుటకై సత్యశౌర్యమునుజూపి శత్రునిర్యూలన మొనర్చియుండిరి గదా. అటులనే జైత్రయాత్రల యుబజడి కాగలేక సనాతన క్షత్రియు లచిరకాలవిధిప్రసాదా

కాంక్షులై యాత్మగతకారము మధ్యదేశమునుండి మరు భూమికి వలసపోయి హైందవగౌరవమును హిందూమత స్థైర్యమును నిర్మూలించి బద్ధకంఠులై తురుష్కులీ దేశముపై దాడివెడలినప్పుడు ప్రాణాధికముగ నాత్మ గౌరవమును స్వయంతాచారములను రక్షించుకొనుటకై తమ ప్రస్థానివాసమునుండి సూతనోత్సాహముతో బయల్పడలి, యార్యశౌర్యము రక్తనాశములలో సంతో భము నొనగూర్చు నిరుపమ ధైర్యసాహసములను జూపి మైదానులను ప్రతిఘటించియుండిరని చెప్పుటలో నిశ్చే తకన్యమును యవిశ్వసనీయతయు నెంతమాత్రము నుండ జాలవు. రసపుత్రు లార్యక్షత్రియుల సంతతివారలే. వారలు స్వరక్తప్రాణములను భారవోసి సంగ్రహించినది వైదికమును, సనాతనమునగు హిందూధర్మమునే యనుట నిర్వివాదాంశము.

౨

రాజపుత్రయుగమునందలి పరిస్థితులు

క్రీ. త. ౭౫౦—౧౦౦౦

భాషలు

మత రాజకీయపరివర్తనములవలన దేశభాష లెక్కుడు ప్రాముఖ్యము నందినవి. ఇప్పటివరకు నుపయో గమునందుండిన ప్రాకృతభాష లీకాలమున సంస్కృత సమ్మిశ్రితములై దేశభాషలుగ మారుచుండినవి.

సంఘము

ఈకాలమున జాతివిభేదము లిప్పటియంత సుని ర్గితములై వివిధములగు సుపజాతులు కల్పింపబడియుండ లేదు. బ్రాహ్మణులు దను నివాసస్థానములచే గాక గోత్ర ప్రవరలనేతనే గుర్తింపబడుచుండిరి. క్షత్రియులలో రాజపుత్ర, క్షత్రి, బిరువాన్, మరాఠా మున్నగు విభేద ములు లేకుండుటచే వారలలో నన్యోన్యసంబంధములు నైకమత్యమును ప్రబలియుండినవి. వైశ్యులలో పెక్కు మంది బౌద్ధమతమును విడనాడి హిందూమతమును తిరిగి స్వీకరించి విశేషముగ వైష్ణవసిద్ధాంతము ననుసరింప జొచ్చిరి. బ్రాహ్మణ క్షత్రియు లొకరినొకరు నింకొక

రవలించిచుటకు స్వాతంత్ర్యముగలది. ప్రజాసామాన్యము కర్మకులగు నుండి యారవంతు రాజానకును, ఇరుపదవవంతు బ్రాహ్మణులకును, ముప్పదవభాగము దేవతలకు నిచ్చుచుండిరి. బ్రాహ్మణ క్షత్రియులు వైశ్య పౌత్రియుల కప్పే నవలించిచుటచే వైశ్యులు శస్త్రాభ్యాసము చేయు నధికారము గల్గియుండిరి. ఎంతయుపద్రవము గల్గినను బ్రాహ్మణునికి లవణ, తైల, మధు, సురా, మాంస, క్షీరవిక్రయము నిషేధింపబడెను. అహింస సామాన్యధర్మముగ నుండెను. వివిధజాతులలో సహపంక్షిభాజనము నిషేధింపబడియుండకుండుటయే గాక శూద్రులలో గొంపిరికిగూడ బ్రాహ్మణులతో భోజనము చేయు నధికార మొసంగబడియుండెను. చక్కని సన్నబట్టలును కుండలాద్యాభరణములను ధరింపబడుచుండినవి. స్త్రీలు ఘోషాపదధరి నవలించిచుచుండినను ఉత్సాహవోషద్రవాది యసాధారణ సమయములలో దానిని త్రోసివెచ్చుచుండిరి. ఈకాలముననే బాల్యవివాహము లాచరణలోనికి వచ్చియుండినవి.

మతము

జైనబౌద్ధ మతము లంతరించుటచే హిందూమతము ప్రబలుచుండెను. పురాణములు బహుసంకలనములకు లోనై ప్రధానదేవతాపరములుగ క్రోడీకరింపబడినవి. రాజాజును ధనాధికులును పెక్కుదేవాలయములను నిర్మించుచుండిరి. విగ్రహారాధనమును, తత్సాధకము లగు నాగమాదిగ్రంథములను, యతి, సన్న్యాసి, తపస్విగణములు నభివృద్ధి నందుచుండినవి. వైదికధర్మము లింతవలకు నంతరించియుండలేదు. ఆత్మయందలి విశ్వాసమును పాపభీతియును, వైతికాధ్యాత్మికజిజ్ఞాసయు నాకాలక హిందువులకు ప్రత్యేకముగ నలవడి యుండినవి. వైశ్య మతము మిక్కిలి ప్రబలముగ నుండెను. శంకరకుమారాచులు దానికి పునాది వైచిరి.

రాజకీయము

ఎల్లడల నారాజులే స్వతంత్రముగ పరిపాలన మొనర్చుచుండినను, ప్రజలకుగూడ పాలనకార్యము

మక స్వాతంత్ర్యము, రాజనియమము ప్రజాభి
 రాము ననుసరించి యుండెను. క్రొత్తదేశములు
 యింపబడినప్పుడు నిర్జితరాజవంశమునందలి యొకని
 దేశమునకు సామంతునిగ నియమించుట యాచార
 యయ్యుండెను. సమ్రాట్లు మారుచుండినను స్థానిక
 పభుత్వము యథాపూర్వముగనే సాగుచుండెను.
 రాజులు సుశిక్షితములగు స్థానికబలముల నుంచుకొను
 నుండిరి. రాజశాసనములు ధర్మశాస్త్రసంబద్ధములుగ
 ప్రజాభిప్రాయానుకూలములుగ నుండిరి. సస్యముల
 పై నారవసంతును, వాణిజ్యమున ముప్పుదనవంతును
 నుండుముగ గ్రహింపబడుచుండెను. దేశమునం దనేక
 రాజ్యము లుండినవి. వానిలో గొన్ని యితరులనుండి
 ప్పము గొనుచు సామ్రాజ్యములుగ నుండినవి. ఒక్కొక్క
 రాజ్యమును భుక్తి, విషయ, మండల విభాగములకు
 నై యుండెను. కొన్ని శాసనములనుండి యీ క్రింది
 రాజకీయోన్మేషములు దెలియబడుచున్నారు:

- రాజర జానకులు=సామంతులు
- రాజపుత్రులు=రాజకుటుంబములోనివారు
- రాజామాన్య=మంత్రిులు
- మహాసంధిగ్రహిక=అత్యంతములతో గల న్యవ
 హారములను బరీక్షించువాడు.
- మహాక్షపటలిక=రాష్ట్రదాయమునుజూచునాతడు.
- మహాసేనాధిపతి
- మహాప్రతిహరి
- మహాదండనాయక

ఈక్రిందివారలు స్థానికోద్యోగులుగ గన్పడు
 చున్నారు.

- దశాపరాధిక=పదివిధములగు నవరాధులను దండించు
 వారు
- చాగోదాగణిక=దొంగలను పట్టువారు
- శాస్త్రికులు=శుశ్రీమము పనులు చేయువారు
- గౌరీకులు=పాలీసురాజు అధికారులు
- క్షేత్రపులు=న్యవసాయమును పెంపొందించువారు

ప్రాంతపాలురు=పాలీమేర కాచువారు
 కోష్ఠపాలురు=దుర్గములు గాచువారు

గ్రామములలో కరగ్రామాకులు వంశానుక్రమ
 నిర్ణీతులైనను, భుక్తివిషయాధికారులు రాజుచేతనే
 నియమింపబడుచుండిరి. పట్టణములు పురపాలకాధికారు
 లచే పాలింపబడుచుండిరి. వ్యక్తిత్వమును పలుకుబడి
 యు గలవార లందరును మహాజనములను సామముగ
 నేర్పడిరి. వారి నాయకునికి వాచియ్యకు డనికేరు. బజా
 రులను సరిచూచుట, దేవాలయములకై సుంకములను
 విధించుట, మురావిక్రయశాలలనుండి $\frac{1}{2}$ భాంశమున
 కరద్రవ్యము వంతున గైకొనుటయు నాతనికి కర్తవ్య
 ములు. నిర్జన మనుమానముచే నైనను, బీజపరిమితి
 ననుసరించియైనను భూములు కొల్వబడుచుండినవి. రాజ
 భాగము ధాన్యరూపముననే పరిగ్రహింపబడి, గ్రామ
 ములందే నిలువ చేయబడుచుండెను. క్రయవిక్రయా
 దులు ఎక్కువైన దనములముగనే జరుగుచుండిరి.
 ఆదినరాహ, విగ్రహపాలీయ ద్రవ్యములను ప్రధాన
 నాణెములును, వింశపక, కాకిని, కరాటక, కపర్దక
 యను నితర నాణెములు నా కాలమున వాడుకలో
 నుండినవి.

పైన్యములు

సామంతులు కొన్ని బలములను దయయేలికకు
 పంపుచుండిరి. వానిలో గజకురగపదాతులు ప్రధాన
 విభాగములుగ నుండినవి. వంశాధిపులగు పాలరాజులకు
 నొకాబలములు గూడ నుండినవి. పైన్యమునం దుద్యోగ
 విభాగములను చారులునుగూడ నుండిరి.

హైందవ చరిత్రమునందు తొమ్మిది పది శతాబ్ద
 ములు శోభావంతములుగ నుండినవి. మతివైషమ్యము
 లేక దేశమంతయు నొకేమతిము నవలంబించి యుండెను.
 జైనబౌద్ధమతము లంతరించినవి. ఇస్లామింకును పొడ
 నూపలేదు. వైష్ణవ, వైష్ణవ, ద్వైతాద్వైత విశిష్టా
 ద్వైతాది విభాగము లింకును వచ్చియుండలేదు. పర
 పాలనము లేకుండుటచే దేశమునం దశాంతియు కీడనము
 నిండుకంతయు లేకుండినవి.

శ్రీ. త. ౧౦౦౦—౧౨౦౦

జాతి

ఈకాలమున వివిధములగు జాతిభేదము లుద్భవించినవి. బ్రాహ్మణులలో నివాసములనుబట్టియు నింటిపేరులనుబట్టియు నుపజాతు లేర్పడసాగినవి. వంగ, కాయస్థ, ఓద్ర, అంద్ర, ద్రావిడాది విభజన మిట్టిదే. క్షత్రియులు యోధ, కర్షక, జౌత్తరాపథ, దక్కానీయను భేదములను పాటించుకొಂಡంగిరి. ఆకాలమున పంచములలోగూడ నెనిమిదివాగు లేర్పడినవిని ఆలోచిరూపియను ప్రయాణికుడు వ్రాసియుంచెను. ద్వీపాలలో నంకర్ణాతీయ వివాహములు పోయి సజాతీయులతోడనే వివాహములు జరపు నాచారము వాడుకలోనికి వచ్చెను. జాత్యవివాహములు ప్రబలి విధనావివాహములు నిషేధింపబడినవి.

మతము

పశ్చిమోత్తరమున నిస్థామమతము వ్యాప్తిలోనికి రాసాగెను. పంజాబునందు జైనమతము కొంచెము తలయెత్తసాగెను. దాన దిగంబర శ్వేతాంబర విభాగము లేర్పడినవి. దక్షిణమున దిగంబరజైనులు తత్వను సంస్కృతమును వాడుకచేసి దేశభావలను పెంపొందించిరి. వంగదేశమున వైష్ణవమతము ప్రబలజొచ్చెను. బుద్ధుడు విష్ణువు సవతారముగ సంగీకరింపబడెను. కృష్ణభక్తియూ, తదారాధనమును విస్తరింప, పెక్కు-మంది బౌద్ధులు

లు వైష్ణవులు అనునూడిరి. ఉత్తరానందమున తత్త్వమును దక్షిణమున వేదాంతమును వైష్ణవమున నకు నూతనచ్ఛాయ నొసంగినవి. ద్రావిడులు కాలములలో వైష్ణవమతమును, కర్ణాటకమున వీరభక్తమును ప్రాముఖ్యము నందినవి. వేదాధ్యయనమునం దానకీ విప్రులు ముగుటచే ననుకరుడను కాశ్మీరబ్రాహ్మణుడు వానికి వ్రాసిపెట్టెను. నిత్యాగ్నిహోత్రము పరిత్యజించుట విగ్రహారాధనము గృహస్థుల యిండ్లలో తత్త్వమున నాక్రమించెను. దేవాలయములు, మఠములు, అగస్త్యములు తంత్రగ్రంథములు, మితాక్షరి బ్రహ్మకర్మములు యము మొదలగు గ్రంథములు నభివృద్ధిలోనికి వచ్చునూడినవి. స్థలత్రురాణములు నుపత్రురాణములు నీ కాలముననే రచియింపబడినవి.

భాషలు

ఈ కాలమునకు దేశభాషలు మిక్కిలి వృద్ధిచెందినవి, వాఙ్మయములు నిర్మలపబడుచుండినవి. పర్షియ, మాతృక, నాగరి, అర్ధనాగరి, వైంధవ, కర్ణాట, కన్నడ, దిర్ఘి, గారి మున్నగులితలు వాడుకలో నుండినవి. సంస్కృత గ్రంథములకూడ పెక్కులు రచియింపబడినవి. కాశ్మీరము, కాశీ, నడియా (నాడియ) తంజావూరు, కల్యాణి మున్నగునవి ప్రధాన విద్యాక్షేత్రములగు నుండినవి. అలంకార, వేదాంత, ధర్మశాస్త్రము, వ్యాయ, వ్యాకరణ, జ్యోతిష, వైద్యాది భాషాంగములన్నియు చక్కగ నభివృద్ధి పడియుండినవి.

చైన తత్వశిలా విశ్వవిద్యాలయము తత్వశిలానగరము విశేష
కీర్తిని వహించి యుండెను. భారతదేశము
తత్వశిలానగరముననున్న గాంధారదేశమునకు తత్వ
శిలానగరము రాజధానిగ నుండెడిది. ఇది వ్యాపారము
గొప్పతనద్రష్టానమైయుండెను. రాజకీయముగనూ,
విద్యాముగనూ తత్వశిలానగరము విశేషమహత్త్వము గలిగి
ండెడిది. ఇది భారతదేశమునండి పశ్చిమమున మధ్య
కేసు బాటపై నుండెను. ఈ మార్గమునుండియే
తత్వశిలానగరమునకు, శ్రీశ్రీపులును వచ్చుచుండెరి. ఏ
కానినూ పశ్చిమాన తరదిక్కునుండి భారతదేశము
ముందుకు సంగల్పించిన, ఆతని నడ్డంకులుటకు
నుండి కిందియొక మున్న తత్వశిలానగరమే యుత్తర
దిక్కు ఇట్లుంటే తత్వశిలానగరము భారతదేశమునకు
తెచ్చుటకు నంటిదని చెప్పగలుగుచున్నాము. తత్వ
శిలానగరము ప్రాచీనకాలమున సుప్రసిద్ధవిద్యాల
యముగనూడ నుండెను.

ప్రాచీనభారతదేశమును గూర్చి కొంతవఱకు
యుండుటచే తత్వశిలావిశ్వవిద్యాలయము ప్రాచీన
భారతదేశముందు శ్రహాసమును ప్రథమమును
విశ్వవిద్యాలయమని చెప్పగలుగుచున్నాము.
అది 6, 7, వందల సంవత్సరములకు బూర్వ
విద్యాలయము కేవలము స్థాపింపబడుటయేగాక,
అది యానన్తరి నొందియుండెను. ఈవిద్యాల
యొక్క స్థాపననుగాని, అభివృద్ధిని గాని, పతన
గాని తెలియజేయు శిలాశాసన మొక్కటియు
పొందబడినది మిగుల విచారవిషయము. భారతదేశ
ప్రాచీనవిశ్వవిద్యాలయము లనేకములు బౌద్ధము
సామవేదవిద్య సెలకొల్పబడినవి. కాశీ,
అలహాబాద్, విశ్వశిలా, వల్లభియందులను విశ్వవిద్యాలయ
లు లభించినవిగాని కానరానమున్నవి. కాని తత్వ

శిలా విశ్వవిద్యాలయస్థాపనమునీటికంటే బూర్వమై
యుండెను. బౌద్ధబౌద్ధకథలందు తత్వశిలానగరము
యొక్క గాజకీయ, సాంఖ్యిక, ఆర్థికాపధులను దెలుపు
సంగతులు దొరకగలవు. ఈ కథలవలన మనము విశ్వవి
ద్యాలయమును గూర్చి కొంత తెలిసికొనగలము.
ప్రాచీనకాలమధ్యది యాత్రికులను ఇతిహాసకారు
లును, తత్వశిలానగరమును గూర్చి పలుమారులు
ఇభిచించియున్నారు. దాన విద్యాలయమును గూర్చిన
వర్ణనలు గూడ అచ్చటచ్చట గానబడుచున్నవి.
నాలందా విశ్వవిద్యాలయముయొక్క స్థితి ఈస్పాంగ్ స్థితి
హ్యూక్చాంగ్ లవలనన, విక్రమశిలా విశ్వవిద్యాలయము
తారానాథునివలనను దెలియించినట్లు తత్వశిలావిశ్వ
విద్యాలయమును గూర్చిన సంగతి యేభారతీయునివలన
గాని, విదేశీయునివలనగాని లభించియుండలేదు.

ఇతిహాసకారుడగు వియక్ తత్వశిలానగరమును
గూర్చి కొద్దికవ్రాసెను. గాని విశ్వవిద్యాలయమును
గూర్చి మిక్కిలి తక్కువ. తత్వశిలానగర ఆర్థిక, సాంఖ్యిక
పరిస్థితులు ఇతరలేఖకులుగూడ విశ్వవిద్యాలయమున
కుచిత్రస్థానమీయ ముచునట్లు జేసినవి. కాని విశ్వవిద్య
లయనుందలి విద్యార్థులకీర్తి యెన్నటికిని దాగియుం
జాలదు, వానివలన విద్యాలయముయొక్క అస్తిత్వమును
మహత్త్వమును వెల్లడియైనది.

ప్రభుత్వముయొక్క ప్రాచీన శత్రుత్వోధకులు
గూడ మాకు తెలిసినదాని నభివృద్ధి పొందించుటకు యత్నిం
చుచున్నారు. పంజాబునందు సైనికస్థానమైన రావల్ పిం
డియను నొకపట్టణము గలదు. అచ్చటకు ౨౦ మైళ్ల దూ
రమున తత్వశిలానగరముండెను. సుప్రసిద్ధపండితుడగు
సర్ జాన్ మార్షల్ ఘనశత్రు దాసల మలిపవిత్రముని
నుడిచెను. నేడు ప్రాచీనపట్టణమయొక్క పాడుబడిన

సాధకులు, ముగ్ధులు కట్టడములం బంతులనుచున్నవి. ప్రాచీన తత్వశాస్త్రములను పరిశ్రమగా తత్వశాస్త్రముగ గ్రహించి పునః సాక్షాన మింకను పోపుగుదాక!

పాదకాలమునకు ముందే తత్వశాస్త్ర విశ్వవిద్యాలయము స్థాపించబడినదని చెప్పియుంటిమి. భారతదేశమందలి పెక్కు విశ్వవిద్యాలయములు వీరియే నొక భక్తిప్రచారము వాచర్యముల దురుశానియే స్థాపించబడియుంటినని. మనను విద్యాలయమందలి విద్యార్థుల శిక్షణమున కేమాత్రమును లోటుగలిగిడితాదు. కాశీ హిందూ భర్తములకు కేంద్రస్థానమైయుండెను. హిందూభర్తయు ఆభివృద్ధిని నన్ను త్రిమి కాశీవల్లభమునకు భ్యాతి మెఱచాడెను. వాటండా, విక్రమశిలా విశ్వవిద్యాలయములు బౌద్ధభర్తములకు కేంద్రస్థానములై యుండెనుగాని, తత్వశిలావిషయమై యెట్టినిర్ధారణచేయుటకును వీలుకాదు. ఇచ్చట మొదటినుండియు జీవనమున కనువగు మాఖ్యవిషయముల నాదర్శముం దుంచుకొని శిక్షింపుచువచ్చిరి.

ప్రాచీనకాలమున పలుసార్లు విదేశీయులు భారతదేశమునాక్రమింపుచువచ్చిరి. వీనికి ఫలితముగ భారతదేశమున భిన్న భిన్న మతములును, అదర్శములు, భాషావికములు మిలితమైయున్నవి. మన ఆద్యులు సరిగ్గానము చే వాటిని జయించి అర్థభర్తముల కాపాడిరి. తత్వశిలానగర మిట్టిసాంఘికమునకు కేంద్రము.

కనిఘ్ననికాలమున భారతదేశమునకు, చీనా, జోమి దేశములకు రాకపోకలుండెడివి. వీనికి ఫలితముగ చీనానుండి ధర్మములు, నోమకాదేశముండి భారతదేశంబంధములకు విషయములును, చిత్రకళలును విద్యావిషయమున స్థాపించబడినవి. ఇతియోగాక, భారతదేశవిద్యులకు గూడ గొప్పకేంద్రస్థానమై యుండెనని కాతకధలవలన తెలియుచున్నది. కాశీ, మగధ, మిశ్రి, ఉజ్జయి, సింధు మొదలగు ప్రాంతములనుండియు, ఈరాక, మధ్య ఆసియాదేశములనుండియు గూడ విద్యార్థు లిల శిక్షణముబడయుటకు వస్తుచుండేవారు. విద్యాలయమందు బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్యవిద్యార్థులకే నొక యిదియలకును స్థాన ముండెనుగానెను. మొదల

అతిమహాత్మ నుండి తాత్రుం దేశమునకు విద్యులకు ముందు సహజులకు పరిచితులగు విద్యులకు విద్యులకు వారు. వేత్తవవిషయముల సాధించుటకు విద్యుల భవనము లుండెడివి. ఒకొక్క యావిద్యులకు విద్యులకు ముందు అయిదు వందల మంది విద్యులకు విద్యులకు వారు. వీరికి దోడుగ నొక చిన్న యావిద్యులకు గూడ ముండెడివాడుక గలదు. వేదము, శాస్త్రము, శిల్పము, ఆయుశ్యదము, చిత్రకళ, రాజనీతి, భూమిద్వయ మొదలగు నవి విద్యులకుమున వేర్వేరువనియ్యి. ముఖ్యములగు నుండెడివి. వ్యాకరణశాస్త్రమున భారతదేశమున “పాణిని”దో సమానుడు ప్రత్యేయమండెను. ఆయన పానస్థానము తత్వశిలాప్రాంతమై యుండెను. పాణిన్యూచార్యు లీవిద్యులకుమున ఆధ్యాపకులుగ నుండెను సంభవించి యుండవచ్చును.

ఇతియోగాక తత్వశిలానగరము వైద్యశాస్త్రమునకు గూడ ప్రాముఖ్యము వహించియుంటిమి. విద్యులకు మున్నంతకాలము ఆయుశ్యదమున నద్వితీయకే రి నుండి యుండెను. ఆత్రేయమహర్షి యిచ్చట ఆధ్యాపకులగు నుండి యుండిరిని చెప్పుచున్నాడు. మిథివేత్తము ముందు లీడును, మగధావేత్తయునగు వింవిధాయుని చాలవైద్యుడగు జీవన దివ్యులనే వైద్యశాస్త్ర ముగ్ధసింధియుంటిమి. ఆయుశ్యమున గుప్తసిద్ధిగ్రంథమును రచించిన వైద్యుల భిషగ్యుల లిచ్చటనే యుండిరి. వీడు దివ్యుల వైద్యులకు ముల వైద్యశాస్త్ర ముగ్ధసింధి యుంటిమి. మిథివేత్తాధ్యాయు లాతిని విడిచి “తత్వశిలానగరమున వైద్యులకు కక్కురకురాని చిన్న మొక్కనుగాని” వీడుగాని. వైద్యులకు తమకీ యాజ్ఞాపకు, పురుగు లవ్వనములను వైద్యులకు కట్టి నిరుపయోగవస్తువు గావారామరకుటచే వైద్యుల తిరిగివైద్యుల దీనిచే తత్వశిలానగరమున కట్టి వైద్యుల యోగములగు వస్తువులుండెడివో, యవటి విద్యులకు వైద్యులము గలిగియుండెడివారో తెలుసుకొన గలదు చున్నాము.

మరియు రాజనీతిని యున్నది నయి, శిక్షణమున మునుగున్నది.

భారతదేశమునందు విద్యాభ్యాసము చాలమంది రాజకీయములు నడుపుచుండిరి. వారికి కఠినమగు గలదు. వీరినింట్ల కేంద్రమునందుండినట్లు. దీనివలన వచ్చు రాజకీయములకు ప్రయోజనము మిక్కిలికాదు గాదు. గలదని తెలుసుకున్నట్లు.

భారత ప్రాంతములందు చాలమంది ఉన్నట్లు. నిత్యమును దేవుని పూజించుచుండినట్లు. భారతదేశమును యవనుల దేశముగా రక్షించుచుండినట్లు. చంద్రగుప్తు డీక్షితుని కిప్పుడు. దీని విషయము సామెత ఇట్లు వచ్చుచున్నాడు. "సికిందర్ భారతదేశమునందు సంతకమున కేసుననగా, అతడు దీనిని చూచుచున్నట్లు. చంద్రగుప్తు ప్రారంభమయ్యెను. విద్యార్థులు పాస మగు తక్షశిలానగరమే దీనికి ముఖ్యమగు. ఇచట ఉన్న తరాజుకీయవేత్తలలో భారతదేశము కుశానీక బ్రాహ్మణులు దుండెడివాడు. అతడు భారతదేశమును యుద్ధవిద్యయందును, భారంగమును చదివించుచుండినట్లు. సికిందర్ తో గలసి ఉన్నట్లు. దీనిని దేశద్రోహ మునచ్చెను. ఇట్లు దేశద్రోహ మునచ్చెనను ఆందోళనమే భారతీయులను దీనిని రక్షించెను. మఱియు దేశమందు మువ్వనట్లు. సామ్రాజ్యముగాను స్థాపింపజేసెను. దానికి భారతీయులు చంద్రగుప్తును మంత్రిని నామములు. భారతీయులు భారతదేశమున తీర్చుచుండి తాత్కాలికముగా నుండి, చంద్రగుప్తుని దేశోద్ధరణకు ప్రయత్నించి, దీక్షితుడును జేసెను. అతడు చంద్రగుప్తుని యజమానుల జయించుచుందును, విశాల భారతదేశమును పాలనమును అత్యంత సాహసము మొనర్చుచు. సామంత మేనునగా, తక్షశిలారాజువనమే దేశద్రోహమునకు భారతదేశమును, తద్విద్యవిద్యార్థులమును దీనిని దేశోద్ధారకవిజయమంత్రము ఘోషింపజేయుచున్నాడు.

భారత విద్యార్థులము అర్థగర్భముల వాడగుచుండినట్లు. విద్యార్థులమును బూర్వమే స్థాపించుచుండినట్లు. విద్యార్థులకు బ్రహ్మచర్యవ్రతమును నిర్వహించుచుండినట్లు. విద్యార్థులమునందు విద్యా

భారతము జీవితమును గడపించుచుండినట్లు, ఎట్టికాదు. నొందియుండినట్లు. సమగ్రము ల్పొందుట సాధ్యముగావున్నను, తెలిసినంతవఱకు తక్షశిలాను మాత్రము మిగుల చిత్రాక్షరకమై ఆధునిక శిక్షణపద్ధతులను పోలియున్నట్లు తెలియనగును. విద్యార్థులమునందు విద్యార్థులు మూడువిధములుగ నుండిరి.

౧. ధనికులగు విద్యార్థులు తమకగు వ్యయమును, గరుడక్షిణము ఇచ్చుచుండిరి. వీరి రెల్లభుమును గురువుకడనే వర్తించుచుండిరి. వీరికి ప్రత్యేకముగాను శిక్షణ పొందు సవకాశముండిది. విద్యార్థులమునందు శిష్యునికియు, భోజనాదిసౌకర్యములను ఏర్పరచబడియుండినవి. ఉపాధ్యాయులు వారిని పుత్రసములుగ భావించుచుండిరి. విశేషముగ నీశేషియును రాజకుమారులుండిరి.

౨. దరిద్రులుగనడి విద్యార్థులకిగలవారికి గూడ నచట అవకాశముండిది. వారు పగలంతయు శ్రమయొనర్చి, దినవెచ్చును సంపాదించెను. రాత్రి లందుమాత్రమే విద్యాభ్యాసమున కేతెంచెడివారు. చాలమంది విద్యార్థులకు పాపాధ్యాయులు గృహములందును, విద్యార్థులమునందును పని దొరగనుండిది. వీరు మాత్రమే నగరము దుండెడివారు.

౩. విద్యార్థులకి గలిగి జీవితకాలమునందు విద్యాభ్యాసంగమునందే గడుపనిశ్చయించుకొనిన వారికి గూడ నచట స్థానముండిది. విద్యాభ్యాస మొనర్చిన భర్త లేనియు నీయగలవాడనని, గరునియెదుట సమ్మతించినచో, వారి కగుభర్త లాచార్యు లాసంగుచుండువారు. వీరు ప్రథమశ్రేణియందలి, విద్యార్థులవలె విద్యార్థులమునందుండియుండిరి.

దీనివలన విద్యార్థులమునందు విద్యార్థులకు స్వయం సాహాయ్యము ముఖ్యముగ నేర్పబడుచుండినది తెలియవచ్చుచున్నది. అచట దృఢపక్షులు, పరిశ్రమయొనర్చుచుండువారికి స్థానమును, సహాయము జేయుటయునుండిది. విద్యార్థులమున అచారాధికములనునంది శిక్షగరపజుచుండిది. నియమానుసారముగ ప్రవర్తించు

విద్యార్థులు చదివే పుస్తకముగదిరి. రాజకమారుడగు ప్రభుత్వము దేశవర్తి నిమిషములు విద్యార్థులయనునకు చెప్పుటచే చదివే పుస్తకములు. విద్యార్థుల శిక్షణకు వారి విషయగ్రహణక్రియబట్టి యొక్కవ తక్కువ లగుచుండెడిది. విద్యార్థులను ముగింపబడిన వెంటనే, యనుభవముకొరకు దేశయాత్రచేయుట యత్యవసరముగ బరిగింపబడుచుండెడిది.

తక్షశిలానగరమున మహారాజున అశోకునికాలము నుండియు బౌద్ధధర్మప్రచారము ప్రారంభమాయెను. కనిష్ఠనికాలమునాటికది వృద్ధియై సిరయాపమునదాల్చెను. ఆమల కొంతకాలమునకు, బాహ్యప్రభావములచేతను, ఆంతరపరివర్తనములచేతను బౌద్ధధర్మమునకు కొంతమార్పుగ తీగెను. కనిష్ఠనికాలముననే యీ నూతనత్వమున కభివృద్ధియు. భౌతియుగ లోను, ఉత్తరవశ్చిమోత్తరభారత దేశము దీనుతన సాంప్రదాయ ప్రచారమున కప్పుటద్వట కేంద్రస్థానములు స్థాపించబడియుండెను. తక్షశిలానగర ముగూడ ముఖ్యముగ కేంద్రస్థాన మాయెను. తక్షశిలానగరము, విశ్వవిద్యాలయమును బౌద్ధధర్మమునకు ముఖ్య కేంద్రస్థానములాయెనని హేచెల్ నిర్ధారణ మొనర్చెను. ఇచట నాగార్జున, అశ్వమీ, నసుతిత్రాది బౌద్ధసంఘము లీసమయమున నేయుండిరి. తక్షశిలావిశ్వవిద్యాలయము హిందూధర్మముల నాదర్శముగ గైకొని స్థాపించబడియుండెనని క్రీస్తుపూర్వము 2వ శతాబ్ది నుండి యది బౌద్ధధర్మమునకు కేంద్రస్థానమాయెనని దానిమీదనున్నది.

బౌద్ధమత మభివృద్ధిగ నున్న కాలముండే తక్షశిలావిద్యాలయము శిల్పకళకు ప్రధానస్థానమని పేరు పొందెను. ఇచటనుండియే నూతనముగ “గాంధారశిల్ప” మను శిల్పకళాసంప్రదాయముకట్టి బయల్పడెను. కనిష్ఠపూర్వతాత్పర్యకాలముందును, అంతకు వేయిసంవత్సరములకు మార్పుమునుండియు భారతదేశమునకును, గ్రీసు, రోమదేశమునకును సంబంధ ముండియుండెనని యిదివరకే చెప్పబడినది. భారతదేశమునలెనే యీ దేశములుగూడ శిల్పకళ ప్రవృద్ధిగ నుండి యుండెను. రానురాను శిల్పకళకు

భారతదేశమున గౌరవము మొదలై, అది విద్యార్థులను వ్యాపింపజేసెను. పూర్వము తక్షశిలానగరమున ప్రదేశమున నేనుకూడ గాంధారశిల్పముల నధ్యయనము లగు చూడగలగుచున్నాము. శిల్పము లభింపదగినవి మనోవిశ్వాసము గల్గించుచున్నవి. ప్రపంచమునది శిల్పకళాశోభిమలతో నత్యుత్తముడు గూడ చాటిని ప్రకటించుకుంటున్నది. నేడు, కలకత్తా, లండన్, పారిస్, బెర్లిన్ మొదలగు పట్టణములందలి విద్యార్థులకు లం దీశిల్పము లుంచబడియున్నవి. ధర్మసంస్థలయందు చుట కీశిల్పము లెంతయు తగియున్నవి. వీని వలన తక్షశిలానగరమున కమరత్వము నేకూరినది.

కుమకా సామ్రాజ్యక్షేత్రము ప్రారంభమైనది మొదలు తక్షశిలానగర ప్రాముఖ్యమును క్షీణింపజేసెను. క్రీ. పూ. 200 వ సంవత్సరము కుమకా సామ్రాజ్యక్షేత్రమునకు మొదలు. అటుపిమ్మట ఉత్తరభాగమునందుండెంతయు అరాజకత ప్రారంభమాయెను. దేశమున కంతిభద్రతలతో కాపాడుకొని సమర్థులు గలవారెవరును లేరని పోయిరి. ఇట్టిస్థితిలో బుద్ధునివచ్చి భారతదేశము నాక్రమించిరి. అస్థివంశకలహములుండుటచే భారతీయులార్థరక్షణకు గడంగ లేదు. కుమకా సామ్రాజ్యక్షేత్రమునకు గుప్తసామ్రాజ్యస్థాపనమువరకును గల మధ్యకాలము (200-300) భారతదేశచారిత్రమున అంధకారము మని చెప్పవచ్చును. ఈకాలముందలి వృత్తాంతములేవియు మనకు తెలియుటలేదు. ఈ సమయమున దేశమంతయు అకాంతియు, అస్థిరతయు నెలకొనియుండెను. ఇదియు తక్షశిలావిశ్వవిద్యాలయవశనమునకు కారణములయి యూహించబడుచున్నది. దేశమందు కాంతియున్నదియనును, నెలకొల్పబడిన పదవ మరల తక్షశిలానగరమునకు యున్న తిస్థితి నొందలేదు? దీనికి కొన్ని కారణములు గలవు.

నాలవతోట్టయందు గుప్తసామ్రాజ్యమున కర్మముగలిగినందు, సామ్రాజ్య కేంద్రము నుండి దూర్జనము తాదాకాలము తక్షశిలానగరములకు నుడుగు పడినది.

సేద్రమునకుంజులయందును నుత్తరసామ్రాజ్యసాధికానంత
 ర్ము హిందూ ధర్మములకు ప్రాముఖ్యము జూచ్చెను.
 జాడ్యధర్మములకు యీత ప్రాచీనమైనది. ఇదియే తమ
 కల్యాణమునకు కడపొనకడకాదును. హిందూజా
 త్రులకును కనకబ్రహ్మకు భారతదేశము నన్నింటియు
 తమకల్యాణమునకునుగాని. ఇతడు దానిని ప్రకరింపింప
 వలెనని పోన న్నిది కలెచ్చెను. విష్ణులు గల
 కల్యాణమున భూమియు దీని నాక్రమించి. వీరికి పాద
 పద్మములను అనితర మెందగుటచే ఉత్తరభాగం

దేశమందలి కొన్ని విహ్వలములను కొన్ని భట్టాదు
 లను భర్తృహాసన మెనర్పి తమి సర్వములను చాచి
 పరిచియుండిరి. ఈకారణముచే తమకల్యాణమునకు
 లభమున కవకాశము లేకపోయెను. నేడత నామృతా
 జలమున నన్నది. విశ్వవిఖ్యాతములను నగరముతో
 గూటు సాగిన మొందియందెచ్చునుగాని. యేకమిది
 మన నది పూర్తిగ నశించినో తెలియదు.

(విశాఖాంతము)

లిలాకమల

ప్రథమ రామబ్రహ్మానందం గారు (యువకవిమండలి)

కనినిద్ర ప్రవృత్తులను యిహ సేయ
 శ్రమపడు సాధ్యతాసాధ్యతలును
 గాఢతమనఃపరత కాశరాత్రి
 మధ్యమున నొక్కమిలుగురు మంతనమున
 ప్రవృత్తులను విధియె? విదాహమెత్తి
 మిక్క భరణిభండము? యేమె శోణితము
 కనిన భాగ సంకయమున గడ్డకట్టు
 తిలకమున నెల్ల వారునేము?

దాటి దట్టపుకానలు దాటుకొనుచు
 అమహాన్నాతైల శృంగారమందు
 కపలు నీకు నేనందింపగావలెనట!
 మార్గమధ్యమునందున మామనీన
 భాండము వినిగ్రతాంబువై పడెడుననుభ
 నాశరీరము రక్తంపునదులు కట్టి
 నాశరీరము బహుధా వీధిన్నమ మిగ్గునట
 ఎంత నిర్దయబుద్ధివా? యినికార్థ
 భాగమున మెలుకొలిపితి భాండ మెత్తి!

2
 మునుము నెత్తి నెత్తుక యేళులెన్న

౧

ప్రపంచమునందలి జాతులలో హైందవులకు అత్యున్నత నియమబద్ధులని యెల్ల రంగీకరించు విషయము. నియమబద్ధులు కానివారు విశృంఖలవిహసము వలంబించుట సహజము. ప్రతిసంఘమును, వ్యక్తియును ఆత్మసంరక్షణార్థము కొన్ని కట్టుబాట్లకు లోబడి సంచరించుచుండుట గల్గదు. నియమములకు లోబడుటకు నభ్యాసము బుద్ధివికాసము స్వార్థత్యాగము నవసరమై యున్నవి. అట్టివి మతనియమములు కావచ్చును. సాంఘికనియమములు కావచ్చును. చిరకాలాభ్యాసము నాచార మనెదము. అందు కొన్ని దురాచారములుగ పరిణమించుట జూని, భావింపబడుటగాని తటస్థించుచుండును. దేశకాల పరిస్థితులనుబట్టి నియమములందు వ్యత్యాసము గలుగుచుండును. మతసాంఘికనియమముల సమ్మేళనము హిందూ ధర్మమువందులై నెప్పటను లేదు. మతవియోగములకు సాంఘికనియమములకు పరస్పరసంబంధము లేని పాశ్చాత్య దేశ పద్ధతులు నన ఆంగ్లేయవిద్యాధితులలో గొంధలు భ్రమ, వ్యామోహము గలిగించుచున్న సంగతి మన మనుదినము కాచుచున్నాము. వై ముఖ్యనియమములలో జేరి మనదేశముయొక్క ఉత్కృష్టతకు నాధారమగు ఆహారనియమమునుగూర్చి పాశ్చాత్యకాస్త్రజ్ఞులు వ్రాసిన యంతములను గొన్నిటిని జనునకులకు చిశదపఱుచుటకై మిత్రుల కొరక ననుసరించి యీ వ్యాసమునకు గడంతున్నాను. పృథ్వీయొక్కగాని, సంఘములయొక్కగాని లోపములు నుండి చర్చింపవలసలేదు. హైందవుల కాస్త్రములలోని సంగతులను చాలవరకు పాశ్చాత్యప్రకృతికాస్త్రజ్ఞులు పరిశోధించి సిరపరచుచున్నను కాస్త్రములగడవ నెత్తుదలలేదు. కాస్త్రములన్న గొందరికి కంటకముగ నుండువచ్చును. ప్రకృతికాస్త్రశోధనల ఫలితముల నిరూపించి నెవరికరము కాదు. కాబట్టి నవనాగరికులకు సహజముగాను లేని విధంబున చర్చింపదలచిన విషయమును

ముఖ్యముగ నాంగ్లేయవిద్య నధ్యసించినవారు నియమబద్ధులై బ్రార్థించుచున్నాను.

ఆహారము ముఖ్యముగ కాకాహారముననుసరించి హారముని రెండువిధములుగ నున్నది. వీటిలో నీటిహారము ప్రత్యేకమైనది. నిర్ధారణ కావలసియున్నది. నీటి జీవజంతువునకు నాహారవర్త్యకత గలదు. నీటి జీవజంతువులకు ప్రాణరక్షణకు ముఖ్యమైనది. నీటి జీవజంతువుల కొన్ని నిమిషములకంటెను నీరులేనియెడల మృత్యువు కలుగుటకంటెను, ఆహారము లేనియెడల కొన్ని కంటిముత్యములకంటెను ఎవరును జీవింపజాలరు. అన్నిటికన్న ప్రాణి వాయువుయొక్క ప్రత్యేకమెక్కువయైనది. కావున సంబంధించిన యొగముహిమలనుగూర్చి, దీర్ఘజీవమును గూర్చి ప్రత్యేకముగ వ్రాసినదియుండును. ప్రాణి వలెనే నీటియొక్క మాహాత్మ్యమును జేరినదియుండునని యున్నది. ప్రస్తుత మాహారమును గూర్చి వ్రాసినది బులో గొంతెరకు మనము పీర్చుచే గాని, ప్రాణిని నీరు కూడ రెక్కకు రాగలవు. ఎందుకనగా ఆహారపదార్థములు తివిధములగు ఘనపదార్థములు, ద్రవపదార్థములు, వాయుపదార్థములునై యున్నవి. ఈ మూర్తముల సత్తువనిచ్చు ప్రోటీనులని, కండను గలిగించు కొల్జెన్లని, హారములని, చక్కెరపదార్థములని, లవణపదార్థములని, ప్రకృతి పదార్థములని విభజింపబడుచున్నవి. వీటినివస్తువులలో లైవిఫరములుగల పదార్థము లెంతవరకు గలవో నామో ప్రాణరక్షణ కేవి యంతవరకు నవసరమో తక్కినవి వలసి యున్నది. కాకాహారములలోను, మాంసాహారములలోను కొన్నిపదార్థములు హెచ్చుగను కొన్ని తక్కువగను చిక్కగలవు. మాంసముగా మనుషునికి కావలసిన ఆహారపదార్థములు పరిమితములే యున్నవి. మాంసముంచి భుజించిన అత్యధికముగను రక్తమునుగూర్చి నే మనకు నావలసిన ముక్త్యుపదార్థములుగూర్చి పనిగో చుకొన మేర్పడి నావలసిన

భోజనవిధానమున రెండుపద్ధతులు గలవు. ఏ పదార్థ మెంతకాలమునో తెలిసికొని భుజించుట యొకటి. చిరకాలాభ్యాసముననుసరించి పదార్థవిజ్ఞానము లేనప్పటికి భుజించుట మరియొకటి. పాశ్చాత్యశాస్త్రజ్ఞుల పరిశోధన లేర్పడిన తర్వాత వస్తుతత్త్వములనుగురించి తెలిసికొనుట కెక్కువ అవకాశము గలిగినది. శాస్త్రజ్ఞుల కృషివల్ల ననేకవింతసంగతులు మనకు దెలియుచున్నవి. సాంద్రసంఘములో కొన్నివర్ణములవారు చిరకాలముగ వంశపారంపర్యముగ శాకాహారులై యున్నారు. మిగిలినవారు మాంసాహారులు. కాలక్రమమున సహవాస దోషము వల్ల నేమి, ఆహారనియమములను బాటించుటలో కొన్ని సంఘములందు లోపము లేర్పడుటచేత నేమి, ముఖ్యముగ నాంశ్లేషవిద్య నభ్యసించినవారిలో బెక్కిండ్లకు పూర్వార్వాచారములందు వైషమ్య మేర్పడి యట్టి యాచారముల మంచి చెడుగులను గురించి పరిశీలింపక నూతన పద్ధతీల నవలంబించుచున్నారు. అందువలన శాకాహారులు కొందరు ప్రత్యక్షముగనో పరోక్షముగనో రిఫ్రెషుమెంటు గడులయందో, లాడ్జిలందో మాంసాహారులనుచున్నారు. అంతటితో బాలక పుడ్యన మాంసంవి నా అనిగాని మాంసేన మద్యం వినా అని ఆరెంటికి నవినా భావసంబంధము గలదని తెలియజేయుచున్నారు. మద్య

ము కాఫీ పాగాకు మొదలగు తాగుద్రావ్యముల యనర్థములను గురించి ప్రత్యేకముగ చర్చింపదగి యున్నది. ప్రస్తుతము శాకాహారనియమము గలవారికి తదితరులకు గల వ్యత్యాసములను చూచి పాశ్చాత్యశాస్త్రజ్ఞులు వ్రాసినసంగతులనిం దుదాహరించుచున్నాను. ఇంతవరకు నాహారశ్రేష్ఠత అందలి ముఖ్యపదార్థముల ననుసరించి యుండునని దెలిపియున్నాను.

శారీరశాస్త్రమును జదివినవారికి ఏ నమభుజించు ఆహార మెవ్వధముగా రక్తముగా మారి దేహమునకు సత్తువకండరములు గలిగించుచున్నదో దేహమునందలి మూలీన్య మెటుల గలిగి వెలువరింపబడుచున్నదో తెలియుచున్నది. ఒకయంత్రమును పనిచేయుంపవలె నన్న అందు బాగ్లో చమూ పొగయో విద్యుచ్ఛక్తియో ఎటుల అవసరమో మానవయంత్రమునకు గాలి నీరు నాహారము నటులే యవసరములు. దేహమునం దనుకూలము మార్పు జేంది అట్టిమార్పువల్ల గలగు లోటును నూతనాహారము వల్ల భర్తీపరచుటవల్ల మానవయంత్రము పనిచేయుచున్నది. ౧౮౪౮ పానుల బరువుగల మనుజుని శరీరము లో నుండు ముఖ్యవయస్కముల బరువును వానికి శావల సిన ఆహారపదార్థముల పరిమితి పరిశోధించి సిద్ధపరచిన వివరముల నిట బొందుపరచుచున్నాను:

	పానులు
శారీరవిసరములు—కండరములు	68
అస్థిపంజరము	24
చర్మము	10 $\frac{1}{2}$
కొవ్వు	28
మెదడు	8
హృదయభాగము	2 $\frac{1}{2}$
కడుపుభాగము	11
రక్తము	4

మొత్తము 154 పానులు

	పానులు
ఘనపదార్థములు	66
నీరు	88
మొత్తము	154

ఇప్పుడు ప్రతిదినము మనుజునకు నేలవయములవలన నెంతలోటు కలుగుచున్నదో తెలిసిన ఆలోటు మొత్త మెంత తిరిగి భర్తీ కావలసినది తెలిసికొనవచ్చును. అంగ్లేయభాషలోనున్న శాస్త్రసంబంధమైన పదములకు సరియగు తెలుగుమాటలు లేనందున సాధ్యమైనంతవరకు నాంగ్ల పదప్రయోగమునే తప్పవములుగ నుపయోగించుచున్నాను. మనకు ప్రతిదినము లోటు ముఖ్యముగ నూపిరితిత్తులనుండి, చర్మమునను, యాత్రసంబంధమైన కిడ్నీలనుండి, ఇతరముగ నేర్పద మలయాత్రములు మొదలగునవి వెలుగుడుటవలన గలుగుచుండును. అట్టి లోటు 40 వేల గ్రెయినుల నీరు, 14500 గ్రెయినుల ఇతరపదార్థములు.

లోటు వివరములు	నీరు	ఇతరపదార్థములు	అంతర్భాగములు నైత్రజను కార్బను (బొగ్గుసంబంధమైనది)	
ఉపిరితిత్తులవలన	5,000	12,000 గ్రెయినులు	...	3,800
కిడ్నీలవలన (యాత్రసంబంధమైనవి)	28,000	1000 ,,	250	140
చర్మమువలన	10,000	700 ,,	10	100
ఆసనమువలన	2,000	800 ,,	40	460
మొత్తము	40,000	14,500	300	4,000
రమారమి	(2 పౌనులు)	(6 పౌనులు)		($\frac{1}{2}$ పౌను)

మనకు నిత్యమును భుజించు పదార్థములవలన పీల్చుగాలి మొదలగువానివలన పైలోటును భర్తీచేయుచున్నాము.

భర్తీ వివరములు—	ఘనపదార్థములు	గ్రెయినులు	లోటు వివరము	
ప్రాణవాయువు	10,000	,,	నీరు	40,000 గ్రెయినులు
నీరు	36,100	,,	ఇతరపదార్థములు	14,500 ,,
మొత్తము	54,500		మొత్తము	54,500 ,,

గ్రెయిను = వడ్లగింజ ఎత్తు

పైవిధముగ భర్తీచేయుటకు ఘనపదార్థములలో నిదినరకు తెలియజేసిన ప్రకారము సత్తువ నిచ్చు ప్రోటీనులు చక్కెరపదార్థములు కొవ్వు లవణపదార్థములు గలవు.

ఘనపదార్థముల వివరములు—

ప్రోటీనులు	2000
చక్కెరపదార్థములు	4,500
కొవ్వు	1,500
లవణపదార్థములు	400
నీరు	86,100

మొత్తము 44,500 గ్రెయినులు

అంతర్భాగములు	
నైత్రజను కార్బను	
(300 + 1000)	
(— + 1800)	
(— + 1200)	
(— + —)	
మొత్తము	(300 + 4,000)

మాదిరికి నేయేవిధమున ఆహారమువల్ల పై ఘనపదార్థము లెంతవరకు శేర్వడగలవో దిగువ కనపరచబడుచు వ్చువి. మన పప్పుదినుసులలో ప్రాటీను కొన్నిటియందు మాంసములోనున్న ప్రాటీనుకంటె హెచ్చుగను, కొన్నిటి లో దక్కువగను గలదు.

ప్రాటీనులు మొదలగునవివరములు—

	గ్రెయినులు	ప్రాటీనులు	చక్కెరపదార్థములు	కొవ్వు
4,400	మాంసము గాని పప్పుదినుసులుగాని	1,100	గ్రెయినులు	—
4,000	గోధుమలు	600	,,	3,600
3,000	బంగాళాదుంపలు	60	,,	600
6000	పాలు	240	,,	800
1,260	కొవ్వు-వెన్న మొదలగునవి—	,,	—	1260
36,100	నీరు	—	—	—
400	లవణపదార్థములు	—	—	—
	మొత్తము	2,000	4,500	1,500

ఘనపదార్థముల మొత్తము	8,400	గ్రెయినులు
నీరు	36,100	,,
మొత్తము	44,500	,,

ఇక ముందు శాక మాంసాహారములలో శేష్కృష్ణములైన నెంత ప్రాటీను మొదలగు పదార్థములు పనుహాడు నో తెలిసికొనినపక్షమున జీవితమున కవసరముగ పదార్థములకై వేనిని భుజింపవలెనో తెలియగలదు.

ఆహారపదార్థములు - ప్రాటీనులు మొదలగు వివరములు - నూరుగ్రెయినుల మొత్తములలో ఏపదార్థమెంతో శతవరచబడుచున్నది.

వస్తువు	ప్రాటీను	చక్కెర	కొవ్వు	లవణపదార్థములు	నీరు
బియ్యము నూటికి	7	సగటున 80	2	—	—
	(70 మొదలు 90 వరకును)				
గోధుమలు	11 1/2	...	—	—	—
మొక్కజొన్నలు	9 1/2	69	4 1/2	3 3/4	—
జొన్నలు	8 3/4	...	—	—	—
పప్పుభాగ్యములు 19 మొ	23	వరకు 53-55	2-4	—	—
ఆకుపూరలు	3	8	—	—	93
పెండలిం మొదలగు	2	15	—	—	88
దుంప దినుసులు					79
బెల్ గకాయ		6	15	—	—
పచ్చికొబ్బరి	5	22	60	—	—
అరటికాయ	1	28	—	—	—

వేరుసెనగ	30	16	49		
బొదంకాయ	21	17	49		
బఠానీ	24	64	1		
ఎండుమిరపకాయ	9	70	7		
పచ్చిమిరపకాయ	21	60	7	3	
ఉల్లిగడ్డ	1½	9	½	½	87½
గొర్రెమాంసము	24	—	—	—	—
చేపలు	17	—	5	—	—
కోడి	21	—	2	1	—
మజ్జిగ	6	10	1	—	80
పాలు	3¼	5	4	¾	87
మీగడ	2	5	18	1	74

ఇంతవరకు సేవారపదార్థములలో మనకు కావలసిన స్రావీను మొదలగున వంతవరకు గలవో తెలిసికొని యున్నాము. వీనిలో కొన్ని జీర్ణముగుట కష్టమకాలము పట్టును. కొన్ని చాల గంటలకాలమునకుగాని జీర్ణము కావు. 'అన్నం బర్హములలో జీర్ణంబగును' అని భాగవతవచనము గలదు. సాధ్యమైనంతవరకు శీఘ్రకాలములో జీర్ణముగపదార్థముల సామాన్యజను లాశించుట సహజము. దేహబలము తగినంత లేనిచో దీర్ఘ కాలమునకుగాని జీర్ణముకాని పదార్థములను భుజించుట ఆరోగ్యకరముకాదు. అందువలన సులభముగా భుక్తిముక్తి దొరకినయెడల ప్రజల కనుకూలముగానుండును. ఆహారాని నియమములన్నియు ప్రజారోగ్యమునకై యేర్పడినవైనను వవీనకాలమున నియమించేర్పదమునకే ప్రజాభిలాష హేచ్చుగా నున్నది. హైందవశాస్త్ర నియమములగాకున్నను ప్రకృతిశాస్త్ర నియమములైన ఆంగ్లవిద్యాధికులు మన్నించెదరను విశ్వాసముతో నున్నవాడను. అందుచేత పెక్కుమంది శాస్త్రజ్ఞులు వ్రాసినవిషయముల నొక్కచో క్రోడీకరింప సమకట్టినాను. ఇప్పుడు మందు జీర్ణకాలపరిమితి తెలియగల పట్టివి గనబరచుచున్నాను. జర్మనీదేశమునందలి బర్లిను వాస్తవ్యులగు అర్నెస్టు రూమల్ శాస్త్రజ్ఞునియొక్క, బోయంటునివాసియగు స్రాఫెసరు బంజియొక్క పరిశోధన లిందు గలవు.

ఆహారపదార్థము	జీర్ణ కాలపరిమితి గంటలు, నిమిషములు	ఆహారపదార్థము	జీర్ణ కాలపరిమితి గంటలు, నిమిషములు
చియ్యం అన్నము	1	ఉల్లిగడ్డ	3-30
సగ్గచియ్యం	1-35	జున్ను	3-30
శేనపండ్లు	1-30	రొట్టె	3-80
పాలు	2	వెన్న	3-30
తోటకూర	2-30	కోడి	4
బంగాళాదుంపలు	2-30	పందిమాంసము	5-15
బటానీలు	2-30	సారాయము	6
నీకాఫలము	2-45	గొడ్డుమాంసము	6
చిక్కుడుకాయలు	2-30	వీనిలో నీటితో ఉడక జెట్టినవి	జీర్ణముగుటకు
యాల (బాల్)	2	రెండుగంటలైన నవి	వేయించబడినయెడల 4 గంటలు
మంపలు	3-30	బట్టును.	

అట్టి మనుజునికేరీరములో ౬౬ పానుల ఘన పదార్థములు, ౮౮ పానుల నీరును గలవు.

శరీరాగోగ్యమున కేర్పడిన ఆహారనియమములను బాటించువారు దీర్ఘజీవులగుటకు సుఖము ననుభవించు ఎకు నెక్కువ అనకాశము గలను. ఇటీవలి శాస్త్రప్రతినిధులవలన కాయగూరలు మొదలగువాని పొట్టు గొప్పొప్పులలో నాగోగ్యమునకు ముఖ్యధారము లగు విటమిన్ పదార్థములు గలవనియు నవి లేని మరచియ్యము మొదలగునవి హానికరములని నారించబండ్లు, మొదలగు వానిలో విటమిన్లు విస్తరించియుండుటచే మిగుల ఆరోగ్యవంతములనియు స్పష్టమగుచున్నది. ఇదివరలో ప్రత్యాధికి నూత్న, విషజీవులు కారణములని పరిశోధించి యున్నారు. తర్వాత తగినంత ప్రాటీను మొదలగునవి భుజింపవలసిన సరియైన ఆరోగ్యము లేదను మండి. ఇప్పుడు విటమిన్లు సిద్ధాంతము రోగనివారణకు సాధనముగా నున్నది. సహజమైన పాలను వడలి డబ్బా పాలు మొదలగునవి ఉపయోగించుటవల్ల శిశువులకు అంతము జెందుచున్నారు. డబ్బాపాలనల్ల పెరుగు శిశువులలో మారకము నూటికి 95 వంతున గలవని శాస్త్రజ్ఞులు దెలుపుచున్నారు. సారాయము గ్రోలువారి మామ్రైలకు సాధారణముగ సంతానమే గలుగునెడల అట్టివారలకు మాతృద్రవ్యము కరువగును. మితిమీరి జీవించుటవలన గలుగు వ్యాధుల కుపవాసమే పరమాధిగమం. లవణములు మొదలైనవి మితముగా వాడుట వలన రక్తమున ఘనీభవింపకుండ జేయును. శిశోష్ణశిథి మొదలగునవి వ్యత్యాసములను గమనించి సరియైన ఆహార యమును గలిగియుండుట కల్గురును ప్రయత్నించుట వారికి విధియైయున్నది. ఇంతవఱకు గనబరచిన వివరములవలన శాకాహారము ముఖ్యమని జనువరు లూహింపవలయు.

సృష్టిలో కొన్ని జంతువులు మాంసాహారమువలన, కొన్ని శాకాహారమువలనను జీవించుట మనకు లిసియున్నది. అట్టి జంతువులకు స్వభావసిద్ధములగు భేదములు గలవు. పులియు మేకయు నట్టిభేదములకు నిదర్శనము. పులికి శాకాహారముగాని మేకకు మాంసాహారము

గాని యుండుటలేదు. మనుజులలోమాత్రము రెండు తెగలవారును గలరు. వారిలో కొందరిప్పుడు తారుమా రగుచున్నారు. శాకాహారము సాత్విక స్వభావమును, మాంసాహారము రాజసస్వభావమును వృద్ధిచేయును. మాంసముజీర్ణమగుటలో గొంత కష్టముగలదు. గర్భ కోశమున జీర్ణము కాబడని పదార్థములవల్ల కొన్ని విష ద్రవము లేర్పడి మనుజున కానేకాందోళనలను గలిగించును. వారికి తీవ్రము హెచ్చు. మాంసాహారములకు జీర్ణమగుటకే నరములశక్తి హెచ్చుగా వినియోగింపబడుటచేత మెదడునకు తగినంతశక్తి గలుగుట లేదు. శాకాహారుల దేహ నూలీన్యమున 5 కోట్ల అణుజీవులుండగా మాంసాహారుల దేహనూలీన్యమునందు 25 లక్షల కోట్ల అణుజీవు లున్నటుల ప్రకృతి శాస్త్రవేత్తల పరిశోధనలవలన దెలియుచున్నది. అణుజీవుల సంఖ్యకు మజ్జిక క్రిందిగలదు. డాక్టరు పాల్ అనువారు దినమున కొకసారి గాని రెండు సార్లుగాని భుజించువారు మిక్కిలి ఆరోగ్యవంతులని వ్రాయుచున్నారు. పిండివంటల దినువారికన్న సామాన్య జను లెక్కువ ఆరోగ్యవంతులు. ప్రాణేషరు చిట్టెండనుగారు 6 గురు ధీశాలరజు, ౨౦ మంది సైనికులను, ౬ గురు వస్త్రాదులను, ౬ మాసములు సగముభోజనముతో వందగా వారందరికి ఆరోగ్యము, బలము హెచ్చినటుల రుజువుపరచియున్నారు. బోనుహార్డును శ్రావించి శాస్త్రజ్ఞుడు మాంసాహారము రోగాంకురములను హెచ్చు జేయునని నిరూపించియుండెను. వాన్ సో మిరాను హోరేను స్థాపించు ఆను శాస్త్రజ్ఞులు శారీరశాస్త్రజ్ఞుల సభలో శాకాహార మెటుల రోగాంకురములను తగ్గించునో నిరూపించియుండిరి. మనుజునకు కావలసిన శక్తికి ప్రాటీనులకు శాకాహారులకంటె మాంసాహారులకు ఖర్చు హెచ్చు. మాంసాహారమున కగు ఖర్చులో నూటికి ౫౦ వంతులకు నూటికి ముప్పదివంతుల ప్రాటీను 33 వంతుల శక్తి లభించుచుండ శాకాహారమునకగు ఖర్చులో నూటికి 3౫ వంతులకు నూటికి అరవదివంతుల ప్రాటీను నూటికి ౬౬ వంతుల శక్తి లభించునని తెలియుచున్నది. గొప్ప శాస్త్రజ్ఞుడగు ఎడిసను మాంసాహారమును మాని అట్టి మార్పునల్ల తనకు గలిగిన ఉత్సాహమును వర్ణించి యుండు

దేను. మనదేశములో శాకాహారులలో బాల్యవివాహ నియమముండుటను మాంసాహారులకు రజస్వలానంతర వివాహముండుటను గాంచుచున్నాము - వివాదాంశములను జగ్గించుటకుగాని, ఆహారనియమములకు సంబంధించిన ఈ వ్యాసములో వివాహవిషయమును గురించి విన్నవించుటకుగాని నేను సంకల్పించలేదు. శాస్త్రాత్మకదేశములలో నానాటికి మాంసాహారము తగ్గి శాకాహారము హెచ్చుచున్నది. అమెరికాలో ౧౮౪౦ సంవత్సరమునాటికి మనుజునకు సగటున దినమునకు ఒకపాసు మాంసము ఖర్చుపడెడిది. ఇప్పుడది అరపాసుకు తగ్గినది. అటులనే పాతిక సంవత్సరములకు పూర్వము గోధుమలు మనుజునకు సాలుకు 4 $\frac{1}{2}$ బుష్సెల్లు (వారికొలపరిమాణము) ఖర్చుపడుచుండ ఇప్పుడు 5 $\frac{1}{2}$ బుష్సెల్లు ఖర్చు అగుచున్నవట. నూరుపాసుల ధాన్యములుండి రాగల కండరశక్తి ౨౪౦ పాసుల మాంసములైన రాగలదు. లూయిస్ గిల్బర్టులనువారు ౨౦ పాసుల శాకాహారమున ౧ పాసు మాంసము సిద్ధమగు ననుచున్నారు. ౨౨౪౦ పాసుల గోధుమలనుండి ౧౫౦౦ పాసుల నీకరాహారము గలుగుచుండ ఆధాన్యము దానిగడ్డి పశువులకు వేసిన ౨౦౦ పాసుల గొడ్డుమాంసము లభించును. అనగా ఒక యకరము సాలమునలన ౧౦ మంది శాకాహారులు జీవింపగలిగినదానిలోని పైరుపశువులకు పంపిణీయించిన ౧ మాంసాహారికి సరిపోవు గొడ్డుమాంసము లభించగలదు. జేమ్సు అను శాస్త్రజ్ఞుడు చేసిన పరిశోధనలలో ప్రణాళికి మాంసాహారులకు శాకాహారులకు ౧౨:౧ వంతున వ్యాపించునని కనుగొనినారు. బ్రెన్టను అను శాస్త్రజ్ఞుడు ప్రపంచములో మిక్కిలి బలశాలురును పట్టుదలగలవారును శాకాహారులేయని చాటియున్నారు. గాటియర్ అను శాస్త్రజ్ఞుడు కొన్ని పండుల నొకచోటనుంచి వానికి శాకాహారమును, మరికొన్ని పండులను వేరుగనుంచి వానికి మాంసాహారమును కొన్ని నెలలిచ్చి తుదకు రెండురకముల పండులను వదలగా శాకాహారము తిన్న పండులు నెమ్మదిగా నుండ, మాంసాహారము తిన్న పండులు వెంటబడి కరవవచ్చినవని, మిక్కిలి తీవ్రస్వభావముగలవిగ నుండినవని ప్రాసియుండెను. మాంసాహారులు తినని యస్మిమో

జాతివారిలో నూటికి ఒకరికిని మన హిందువులలో నూటికి ౬ గురికిని చీనాలో నూటికి ౪౦ మందికిని యూరపుఖండములో నూటికి ౯౦ మందికి దంతముల బాధ గలదని తెలియుచున్నది వివేకచిహ్నుమగు దంత మొకటి ప్రతిమనుజునికి నుండును. దంతభంగమువలన వివేకశూన్యత ఏర్పడును.

ద్రెస్డెను పట్టణములో ౨౫౦ మంది దూరపు నడక పండ్లములో నడవగా నందు మొదటి నలుగురు శాకాహారులుగ నుండిరి. హిగ్గిన్సు అను శాస్త్రజ్ఞుడు కండరములకు గావలసిన ప్రాణవాయువుకంటె నరములకు ౪ రెట్లు హెచ్చుకావలెనని కనుగొనినాడు. మనము తీసికొను ప్రాణవాయువులో సగము మెదడునకే కావలెను. అట్టి ప్రాణవాయువు జీర్ణశక్తికి, కండరములకై యెక్కువగా వినియోగపడునెడల మెదడునకు దగినంత ప్రాణవాయువు ఉండజాలదు కాబట్టి బుద్ధిబలము హెచ్చిన దేహపాటవము తక్కువగ నుండును. అందుచేత వ్యాయామములందు డిరుగు విద్యార్థుల శేతరగతిలో నైనను మొదటి అయిదుగురు మేధావంతులలో సాధారణముగ గాంచియు. అట్టివారిస్థానము తరచు చివర అయిదుగురిలో నుండుట గలదు-సంయంతిభికు అమెరికను అను పత్రికలో శాకాహారులే ఎక్కువ చురుకుగలవారని యొక్క శాస్త్రజ్ఞుని వ్యాసము కలదు. అంతమాత్రమున మాంసాహారులలో మేధావులు లేరనిగాని శాకాహారులందరు తెలివిగలవారని గాని తలచరాదు. మాంసాహారులలో గల మేధావులు శాకాహారమునే గలిగియుండిన నీక నెక్కువ తెలివిగలవారుగ నుండురనిమాత్రము జెప్పవచ్చును. కొన్ని పదార్థములు అభివ్యక్తిములని కొన్ని పానీయములు షర్ణింపదగినవని విద్యార్థికులకు దెలిసియు జిహ్వాచాపల్యము గలిగి సంపదించుటచేత వారి శరీరము లుండవలసిన స్థితిలో లేవు. నియమములందు విశ్వాసముండి బాల్యమునండి పెద్దలు నడచినమార్గమునే యవలంబించియున్నచో మనదేశ మిట్టి యధోగతిలో నుండి యుండదు. కాబట్టి దేశాభిమానముచేతనేమి దేహభిమానముచేతనేమి ఆహారనియమముల ననుష్ఠించి హేందవదేశముయొక్క పేరు ప్రతిష్ఠలను నిలుపుటకై ముఖ్య

మగ ఆంక్షేయవిద్యాధికులను విద్యాగులను గోరుచు నింతటితో విరమించుచున్నాను. వ్యాసము దీర్ఘవైసందులకు మన్నింప గోరుచున్నాను.

౨

ఇవివర కాహారనియమమును గురించి వ్రాయుటలో కాహార ప్రాశస్త్యమునుగురించి చాలవరకు తెలియజేసి యుంటిని. ఆహారావశ్యకత ప్రతిదినము గలుగులోటును భర్తీచేయుట కేర్పడినదని మాత్రము వ్రాసియుంటిని ఇప్పుడు శాస్త్రదృష్టితో సత్కారణమును గనుగొనగోరుచున్నాను. నవ్వుపడు జీవపదార్థమును తిరిగి యేర్పాటుచేయుపద్ధతిని తెలిసికొనవలెను. జీవపదార్థమునకు ప్రాణవాయువు అనబడు ఆక్సిజను, జలవాయువును హైడ్రజను, కేవలవాయువునకు సంబంధించిన నైత్రజను, ఘనపదార్థముగు కార్బను అను నాలుగు ప్రాథమిక పదార్థములు కొన్నిపాళ్లుగ సమ్మేళన మగుట చేత నుత్పత్తి గలుగుచున్నదని శాస్త్రజ్ఞులు నిరారణజేసియున్నారు. వై ప్రాథమికపదార్థముల సమ్మేళనమువలన గాక మృతపదార్థముయొక్క సహాయముతో సహితము జీవపదార్థము నుత్పత్తిచేయ వీలుగలదు. మారగాయలు చెల్లుచుండుండగను, మాంసము జంతువుల కీరమందుండగను జీవపదార్థముగ నుండును. అవి వెలుపలకు దీక్షబడినప్పుడు మృతపదార్థము లగుచున్నవి. ఒకప్పుడవి జీవపదార్థములుగ నుండిన కారణమున కాయగూరలు మాంసము మొదలగు మృతపదార్థములను మనుజులు భుజించుటవలన వాని సహాయమున వారు జీవపదార్థమును కీరమున భర్తీచేసికొన గలుగుచున్నారు. చెల్లు మొదలగు నవి ప్రకృతిలోగల నీటివలన గాలివలన మనువలన తమకు గావలసిన వై నాలుగు ప్రాథమికపదార్థములను తగిన పాళ్లలో దీసికొని తమకు గావలసిన జీవపదార్థము నుత్పత్తి చేసికొన గలుగుచున్నవి. ప్రకృతిలో దొరకు ప్రాథమికపదార్థముల సహాయముతో జీవపదార్థమును నిర్మాణముచేసికొన కత్తి మనయందు నశించినటల గన్పట్టుచున్నది. బార్లీలో అను శాస్త్రజ్ఞుడు కొన్ని పరిశోధనలనుజేసి మనుజునకు దగిన జీవపదార్థము ప్రాథమిక పదార్థముల

సమ్మేళనమువల్ల సేర్పాటుచేయుటకు వీలుగలదని నిరపరచియుండెను. యోగాభ్యాసముచేయువాడు చాలకాలము నిరాహారై యుండుటలో వారికి గావలసిన జీవపదార్థము వారు ధారణచేయు ప్రాణవాయువు మొదలగు పదార్థములవలన గొంతవర కేర్పడుటచేతనే సాధ్యమగుచున్నదని చెలిసికొన వలసియున్నది. జీవపదార్థమును స్రావోష్ణాన నందురు-అదియే ప్రాణాధారము. కాబట్టి ప్రాణరక్షణకై ప్రతిమనుషుడు జీవపదార్థమును నిర్మాణము చేసికొనకతప్పదు. అందుకై మృతజీవపదార్థములగు కాహార మాంసాహారముల యావశ్యకత యేర్పడుచున్నది.

కీరమునందలి జీవపదార్థము నవ్వుపడుటవలన దానిని తిరిగి జీవపదార్థముతో భర్తీచేయవలసిన ప్రసక్తి గలుగుచున్నది. కాబట్టి జీవపదార్థ మెటుల నవ్వుపడుచున్నదో పరిశీలింపవచ్చును. పనిచేయు యంత్రమునకు బాగు మొదలగున వెలులనో మనదేహమున కాహార మెటు వంటిదని యిదవరకు వ్రాసియుంటిని. ఇతర యంత్రములకును మానవయంత్రమువంటి జీవయంత్రములకు ముఖ్య భేదముగలదు. ఇతరయంత్రములు పనిచేయక ఉండవచ్చును. జీవయంత్రములందు ప్రాణమున్నంతవరకు నాయంత్రములు రాత్రింబవళ్లు విధివిరామము లేక పనిచేయుచునే యుండును. అందుకై గాలి నీరు ఆహారము ఉపయోగపడుచుండును. ఆహారసంబంధ మగుసంతకరకే ప్రస్తుతము చెలియవలసియున్నది. మనము భుజించు ఆహారమును నోటిలో నమలుటకు బూర్వము దంపుట వల్ల వండుటవల్ల గొంతవరకు సులభముగ జీర్ణమగు పద్ధతుల నవలంబించుచున్నాము. ఉమ్మిలో గొన్ని రసాయన ద్రవములుండి వానిసహాయమున గొంతవరకు గొన్ని ఆహారపదార్థములు నోటిలోనే జీర్ణమగుటకు ప్రారంభమగును. అన్నము మింగిన పిమ్మట కడుపున చేరి యచ్చట కొన్ని ద్రవపదార్థములతో మిళితమై చాలవరకు జీర్ణమగును. కేషించిన పదార్థములు పేగులవలన ఇంటెస్టైనులకు జేరి యచ్చట జీర్ణమగును. ఇందు కొంతభాగము లిహకు అను వైశ్యశోకమునకు జేరి అచ్చటనుండి ఊపిరి తిత్తుల సహాయమున ప్రాణవాయువుతో గలిసి నల్లని

రక్తముగ నేర్పడి యది గుండెనుండి పరిశుభ్రరక్తముగ దేహనాళములగుండా ప్రవహించి అన్ని అవయవములకు పుష్టిని గలిగించును. పేగులలో నిలిచియుండు వ్యర్థపదార్థము మలముగ వెలుపలపోవును. నేర్వదమూత్రాదులు కార్బను మిశ్రమగుగుగాలి పై మార్పులలో దేహము నుండి వెలువడును. కాళ్లు చేతులు మొదలు మొదలగు నవయవములు చేయుపనులవల్ల మాంసకండరములందలి నరములందలి శీలవపదార్థము కొంత నష్టపడి వెలుపలకు బోవుచేత వనము దీసికొను ఆహారము రక్తముగా మారి ఆహారమునములకు శీలపదార్థమును తిరిగి ఇచ్చుచుండును. నష్టపడిన శీలపదార్థము దేహములోనే నిలిచియుండిన కుల్లి క్రిమిల కాకరముగుట నాణములు గలిగించుట యితరవిధముగు జాడ్యములను బుట్టించుట సంభవముగును. హితభుక్ మితభుక్ ఆనునటుల రెగినంత సరియైన ఆహారమును నియమము ననుసరించి భుజించు వారికి ప్రమాదములు తక్కువగ నుండగలవు.

నియమ మెప్పుడు స్వేచ్ఛ నరికట్టును. హృద్దమిారి సంసరింపకుండుటకై న్యపులును, సంఘములును ప్రజా తేనుము నపేక్షించియే నియమము లేర్పరచుచుండునని స్పష్టమగుచున్నది. ఆహారముపల్ల కానియమును పదార్థ నియమము మొదలగునవి ఆశ్చర్యములైయున్నవి. అటు గానిచో ఎప్పుడుపడిన నప్పుడు, ఎక్కడపడిన నక్కడ విధవడిన నది ఎవరితోపడిన వారితో కాలాదినియములు తప్పించి భుజించుటను జరులు ప్రారంభించుచో దేహోరోగ్యము చెడుటకు నందియును లేకు. వెంటవెంట నే భుజించుటగాని, మితిమీరి భుజించుటగాని కూడని పనులు, నానినప్రస్తుములు ధరించినవారితోగాని మాంసాహారులతోగాని శాకాహారులలో కొందరు భుజించుట కిష్టపడరు ఒకత్రైస్రవును గొడ్డుమాంసము తినువానితో తాను భుజింపజాలరానను. ఒకరి కడహ్యముగ దోచునది మరియొకరికి సహ్యముగ నుండును. అట్టి భేదభావము అభ్యాసమునబట్టి కొంతవర కేర్పడిచున్నది. నవీనకాల విద్యాధికులలో కొందరు విందులకు ముందంజవేయుదురు. వారికి వేళపాళలతో పనిలేదు. నియమభంగమునకు పరిపర. పర్యవసానమున నట్టివారి దేహోరోగ్య మెట్లు

లుండునో వ్రాయవలసిన యవసరము లేదు. భోజనసమయమున మనస్సున కుల్లాసము లేనియెడల నజీర్ణమేర్పడునని శాస్త్రజ్ఞులు వ్రాయుచున్నారు. పిల్లలకు ముఖ్యముగ కోపముగాని యేడుపుగాని రషింపక ఆహార మిచ్చుట అవసరమని శాస్త్రజ్ఞులు కొన్ని పరిశోధనలు చేసి వ్రాసియున్నారు. కోపము వచ్చునప్పుడు రక్తములో నొకవిధముగు విషపదార్థ మేర్పడునని కనుగొనిరి. అందుచేత కోపాహారములు మోచ్చు గనున్న విషజంతువుల కాటునకు తిరుగులే దనుచున్నారు. ఆకర్షణశక్తి అనగా మగ్నబడిజమునుగరించి పరిశోధించిన శాస్త్రజ్ఞులు కొందరిదృష్టికి గురియగు పిల్లలు ఆవులు మొదలగునవి అనూయాణపుల ప్రసరణముపల్ల మార్పు చెందునని కనుగొనియున్నారు. ఇట్టి ప్రకృతిశాస్త్ర చిత్రము తెన్నియో గలవు. ఇందువల్ల దృష్టిదోషము, తెరలువేయుట మొదలగు విధానములలో శాస్త్రసంబంధమైన కారణములు గలవని స్పష్టమగుచున్నది. దృఢమనస్కులగువా రట్టివి పాటించువంశవచ్చును. అట్టిని నుయముల శేషరుమకొనువారిని గేలిచేయుట సమంజసముకాదలదు. కొందరు తత్త్వజ్ఞులకబట్టి యెట్టిదుర్గంధమునైనను లక్ష్మముచేయుకొందురు. కొందరికి స్వప్నంకతులనగా నొకరు చీచిన నసహ్యపడు స్వభావము గలరు. లేచునానిని మిక్కిలిగా వైగోషియను లేవగించెడు. కాబట్టి ఆహారపద్ధతులలో కొన్ని నియమములు లుండుట ప్రయోజనకారి యని స్పష్టమగుచున్నది. స్వేచ్ఛా తిండ్లు లగు ననాగరికులలో గొందరికి నియమమున్న కర్ణకశోరములుగా నుండవచ్చును. లోకానుభవము ప్రకృతిశాస్త్రపరిశోధనలు నియమములను స్థిరపరచుచున్నవి.

ఆంగ్రదేశమునందలి ఆహార పద్ధతులకును ఇతర రాష్ట్రములందలి ఆహార పద్ధతులకును గొంతభేదము గలదు. ఆంగ్రులు కార మెక్కువగా నుపయోగించెదరు. ద్రావిడులు పుల్లనిపదార్థముల నెక్కువగ వాడెదరు. కొన్ని ప్రదేశములలో గోధుమర్పై మోచ్చుగా తినెదరు. మత్తమువూడ ఆహారక్రమములో ముందుగా ప్రాటినులు చివర పుల్లనిపదార్థముల నుపయోగించుట

సామాన్యసర్వముగ నున్నది. సాత్త్వికత్యాత్మజ్ఞులు పుల్లని పదార్థములను ముందుగా నుపయోగించిన దేహములో సహజముగా నేర్పడు పుల్లని ప్రసవదార్థములు తగ్గి ప్రోటినులకు సరియైన జీర్ణాంశము గలుగజేయుచున్నారు. ఎవరను ముందుగా మజ్జికతో భుజించి చివరకు శాకములు, పశుపదార్థములు తినుటలేదు - ఇది చిరకాలముగా వచ్చుచున్న ధృతి - ఆంగ్రులు బియ్యము నుపయోగించెరు. ఇట్టి ప్రదేశములో గోధుమలు వాడెదరు. మొత్తముమీద ప్రపంచములో నరిసంట రెండువంతులు, గోధుమలు ఒకవంతును ఉపయోగపడుచున్నవి. కాఫీ తేయాకు ముదల పదార్థములలో విషపదార్థము గలదిని అందుల్ల నరి ఆరోగ్యమునకు హానికరములని తాత్ప్రజ్ఞులు చెలిమిజేయుచున్నారు - ఆహారములో ప్రసవదార్థముకంటె ఘనపదార్థమును కఠినమునకు బలము నిచ్చునవై యున్నది. నాగపదార్థము జీర్ణమునకు సహాయకారిగా నుండును. పండ్లలో పుల్లనిపదార్థము నారపదార్థము చక్కెరమిక్రమమై యున్నవి - చిన్నవిను సులభమున నన్నవారికి బలమునిచ్చునని ఘనపదార్థములే యని తాత్ప్రజ్ఞులు కనుగొనినారు. అందునకే కాబోలు పిల్లలకు మిత్రముగా సంబంధము హెచ్చుగా నుండును. యంత్రములకు కొవ్వుయొక్క ఆశ్శక్తికంటె ఎక్కువనో అటు లనే మనకు సముగపదార్థములు అవసరము నెలపలకు వాడఁలసిన ఆశ్శక్తికంటె హెచ్చుగా గలదు. పెద్దనాని బరువు పిల్లనానికంటె ౬ రెట్లు హెచ్చుగనున్నను కష్టపరిమితి మాత్రము ద్వీగుణముగ నుండును. అందుచేత తగినంత నేటి పిల్లల శక్తికములోపల నుండుటకు తగినంత నేటిని కలిగించు చక్కెరపదార్థమును పిల్లల కవసరము. త్రాగిండ్లము లందుకే పెద్దనారికింటె చిన్నవాండ్ర కెక్కువ అవసరము.

కాఫీ - ఆహారపదార్థము లుద్రేకవంతములు. అట్టివి త్యజింపబడవలెను. కాఫీ తేయాకు మొదలగునవి అట్టి తిగిలో భేరును ఉద్రేక మెప్పుడును నిస్సారమునకు

కారణము. సారాయము మొదలగునవి సులభముగ జీర్ణము గాక పైత్యకోశమున జేరి యుపద్రవమును గలిగించును. శీతప్రదేశము మనుజునకు చురుకు గలిగించును. ఉష్ణప్రదేశము నిస్సారమును హెచ్చించును. దీనికి ప్రతిక్రియ శీతోదకస్నానము. అధికాహారము మత్తును గలిగించును. అందుల్ల నిద్రకు భంగము కలుగును. జబ్బుగా నన్నవారికి లఘుభోజన మివలెను. అంగ్రులు సాధ్యమైతివరకు ప్రసవదార్థములను వాడుట యుక్తము. మాంసాహారము లుద్రేకమును గలిగించును. మాత్రము నంబలి విషపదార్థము శాకాహారిలకంటె మాంసాహారులకు మాదురెట్లు హెచ్చుగా నుండును. సారాయము కాఫీ సాగాకు మొదలగు త్రాగుడుపదార్థములను గురించి ప్రసవదార్థములను నీటిని గాలిని గురించి వ్రాయఁలసిన సంవర్ణములలో విపులముగా జచ్చింపదలచి యట్టివి సంఘనానకు, వ్యక్తికి హానికరములనిమాత్ర మిచ్చుట చెలియ జేయుచున్నాను.

గాటియోర అను తాత్ప్రజ్ఞుడు మాంసాహారమును గురించి విపులముగ చర్చించియున్నాడు. ఆ యాహారము ఏ అనియమమున కెటుల వాహాకరమో వీరిధమకు బాడ్డ్యముల కది యాకరమో వర్ణించియున్నాడు. డాక్టరు హేగు అను శారీరకతాత్ప్రజ్ఞుడు ౧౮ వంటి మాంసాహారులకు ౧౨ గురు శాకాహారులకు ౭౦ మైళ్ల నడక పంజములో జేర్చగా శాకాహారు లందఱును నియమిత సానమును చేసినట్లును, అందులో మొదటివాడు ౧౮ క్షిగంటల కాలములో చేసినట్లును, చివరను చేరిన శాకాహారునికి తర్వాత నొక మాంసాహారి మాత్రము అంసి సాలసి ఒకగంట పిచ్చుట చేంగలిపినట్లును, మిగిలిన మాంసాహారు లో నెవరును ౩౫ వ మైలు చేర లేదనియు వ్రాయుచున్నాడు. శాకాహారము నిదానమునకు, స్థైర్యమునకు హేగువు. ఇంతటితో సాహారనియమములను గుఱించినచక్క చాలించి త్రాగుడుపదార్థములనుగుఱించి వేరొకసారి వర్ణింపదలచినాను.

౫
బ్రాత్యసమరము

'సముగరు' యుద్ధశస్త్రీధ్యానము లాగ్రాంగరము నకు వినవచ్చెను. యుద్ధ మారంభమాయినది పుష్టమాయెను. పురజనులు భవవిహ్వలైరి. దారా జయించునేని రాజధానికి బ్రమాదిములేదు. మురాదౌరంగ జేబులు పట్టుచుకపోయినను, భగ్నప్రయత్నమై వెనుకకు నాటుచును. పట్టన చుంతటితో నంతరించును. ఒక నేర నాకే జయింతురేని, వారి నెవరు వారింపగలరు? పాదుషా యధికారము ధిక్కరించి యువరాజు నోడించు రాజసూరులు రాజధాని నెంత కలంతులో? తా నెట్టి దురదృష్టకు బాంధవలయునోనుని పాదుషా పరిపరిగ్రహించుచున్నాడు. విశి, లి నెట్టిభిచ్చి. యుద్ధమూ మినుండి యరుదెంచు పాటుబోతు లనేగలరు. బలమగు, వానిని నెట్టి త కారపఱిరి.

యుమున నోటువకి యధికారిశ్రాంతమైన యువరాజ్యోపరివారముతోడ రేయి తొమ్మిది గంటలకు నాగ్రాంగము కేరుకొని, భూజులు భూసంధి మహళై హాహాకారము లాగింపఁ దన నాంధ్రము జొచ్చి, తలపులు బధించి బారున విలపించెను. నాటి మహాపజయముచే నాతని హృదయము చూర్ణి కృతమయెను.

ఆ దుర్వార్త సాజహానునకును దెలియవచ్చెను. ఆస్థుని విషాద మపారము; అనిర్యసనీయము. దారా హితకారిణియగు జహానారాయను అత్యంత చింతా శ్రాంత యాయెను. విషను అట్టి మహాకష్టసమయమునఁ గాలరాగము ప్రాణనఁకలము. పాదుషా విషాదము దిగమింగి, ప్రకృతికార్యనిర్ణయార్థము దారా తనచెంతకు రావలయునని కబారించెను. కాని, మహాపజయ సంస్మరణ ముండైన భాగ్యవీనునకుఁ బితృదర్శన మొనరించుటకు మోముచెలకపోయెను. మఱియు రెండవోరాత్రులు

తొప్పవార్చక, రణభూమియం దొక్కటాణము విశ్రాంతి గానక, స్రవశక్రమును నగూడ గిద్దడి డీలువడిన దారా యొకగంటయైన యూటబ గొనవలయును. అధికకాల మట విడియుటయు నసాధ్యము. యమభటులబోలు వైరులరుడేటక మున్నె, యాతడు గుర్రపీఠస్థానమునకుఁ బాఱవలయును. కావున యువరాజు తొండి సన్నిధికఁ బోలక పోయెను.

దారా సీఘ్రముగ రాజధాని వీడవలయును. కావున సాజహాను తత్త్వము తిరుచితప్రయత్నము లొనరించెను. తన ధనాగారమునుండి ధనరాశి దీయించి యాతని కంఠుటయేగాక, దారాకు సర్వ సదుపాయము లొనరించి యాతని యజ్ఞానునైయై మెలఁగవలయునని ఢిల్లీ గర్గపాలకునకు విత్తమాన మంపెను. దారా యొకజాము విశ్రమించి యుండును. అనూల్కాభరణాదిస్తుతముమాత్రము గొని, పదిమంన భటులు వెంట నుండి, తన భార్య పుత్ర పౌత్రులతోడ సాజహాను క్రాంతి తేష్టకువూరుడు మ్రుచ్చువలె రేయి మూడవజామున ఢిల్లీ నగరమునకుఁ బ్రయాణమయెను.

బౌరంగజేబు రెండుదినములలో నాగ్రాంగరము సమీపించి, పదిదినము లొకశ్రోపునందు విడిసియుండెను. ఆతనిసేన యనుదినము స్థిగ్గుచుండెను. సాధారణ సైనికులను సాధారణోద్యోగులేగాక, మయస్తఖానాది ప్రముఖులుగూడ నాతని యండ జేరిరి. బౌరంగ జేబునకుఁ జెన్నిధినలె దొరకిన మీర్జన్ముయొక్క కుమారుడు అమీనుఖా నాతని బహిరంగముగా నాశ్రయించెను. నూతనాగతులను ఆధాక్రమంబున సంభావించుచు, దన సేనవలన రాజధానికిఁ గట్టములు ఘటిల్లకుండ చూచుచు నౌరంగజే బప్రయత్నంజ్ఞై యుండెను.

ఆతఁ డింతవఱకు సాజహానును బహిరంగముగా ధిక్కరింపలేదు. పూజా, మురాదులవలె నాతఁడు నిజరాజత్వప్రకటనాది యవిశేకార్యము లొనరింపకేను. పాదుషాయాజ్ఞకు విరుద్ధముగ మీర్జన్మును దనచెంద

నుంచుకొనినపుడును, తాను మహానేనాసమేతుడై
 మూరడుతోడ బయలుదేటి నపుడును, ధర్మశుయుద్ధము
 నందు యశవంతసింహమహారాజును గొట్టి విజయము
 గాంచి నపుడును, తుదకు 'సమగరు' యుద్ధమునందు
 దారాను భంజించి మహావిజయము జూరగొనినపుడును
 గూడ దశ విస్ఫుప్తకర్మల నెట్టులో యాతఁడు సమ
 రింనుకొనుచుండెను. పిమ్మట పందగ్గ నార్జము తానగు
 డెంచుచుండ, నాఁడు యశవంతునివలె, నేఁడు దారా
 యును మార్గానగోధ మొరింపజూనుటచేతకే, నాఁటి
 వలె నేఁడును దాను రణగూచరింపవలసి వచ్చెనని
 యారంగజేబు సమగరు యుద్ధానంతరము పాజహానునకు
 వ్రాసెను. అందుకుఁ బ్రత్యుత్తరముగాఁ దనఁ కుమా
 రుని జూడఁగోరి పాజహాను వాస్యల్యులారితఱుగు స దే
 శంపెను. ఆనంతర గుట్టి సందేశ మేగాక, 'అలగీరు'
 (విశ్వవిజయ) అను ప్రసిద్ధాద్ధమును మఱి యనేక
 బహుమానముల గూడ నాతఁ డంపె. పిమ్మట మొన
 రించుటకు మొదట సమ్మతించియు నారంగజేబు మఱు
 నాఁడు నిరాకరించెను. తండ్రి కుమారులు కలసి సరస్వర
 సంభాషణము లొనరించి వ్యవహారము పరిష్కరించు
 కొనట నాంధనీయమే యైనన, దారాపక్షపాతియగు
 జనకఁడు తన్ను బధింపఁచునని యారంగజే బుమానిం
 చుట యనుచితము గాదు.

ఆగ్రాదుగ్గ మాక్రమించుటకు నారంగజేబు సంసిద్ధు
 డాయెను. అరక్షితమగు నగరము సుభువుగా నాతని
 యధీనమాయెను. ఇకదుగ్గ మాక్రమింపవలయును. ఔరంగ
 జేబు తదుచితసన్నాహము లొనరించెను. పాజహాను
 ప్రధుడై, తనదుగ్గకూడా మొనరించుకొనఁ గృతనిశ్చయఁ
 డై, సముచితప్రకాశ్చములు కీర్తనముగ నొనరించెను. ఈ
 సందర్భ న నోక విషయము గలదిం చెలఱును.
 ఔరంగజేబు పుంసలు పాఠించుచు నేచి, అఁడు దారా
 వైక్రము నైరము వగొందియుండెను. తండ్రిగూడ
 నట్టి వైగలొనము శీకుండుటయేగాక, పితృనాత్మల్యము
 నకుఁ గోఱతలేకయ్యాలే యాతఁడు వెలంగుచున్నెను,
 కాని దారా యిపు డాగ్రానగరమున లేడుగదా!
 దారా యందు లేకున్నను, దుర్గాక్రమణ మొనరింపనున్న

యారంగజేబు యథాతత్త్వ మిపుడు పూర్తిగ వ్యక్తమా
 యెను భ్రాశ్యసమర నాటకమునందీ యది తృతీయాంకము.

పదునైదునందల బాసినవైక్యమునాశ్రము దుగ్గము
 నందుండెను. వారందఱు నవ్యదేశస్థులైనను విశ్వసనీయులు.
 నేన యల్పమైనను గుర్త బద్ధప్రకార పరిరక్షితమై,
 విశాలపరిభాపరివృత్తమై, బహుళశక్తిమైననుద్ధమై గుర్తే
 డ్యమై యుండెను. ఔరంగజేబు గిరంగులు సప్రభేదనము
 జరింపజాలక పోయెను. సారంగములు తీసి, మందుంపి,
 గోడలు నిర్మింపు మునంచుటయు నసాధ్యము. కష్ట
 సాధ్యమగు పరిభాతరణమొనరించి గోడలకెగ్రాతఁ
 గడిగిన సాహసులు కాశ్రవాన్ని గోళములచే ధగ్గమెరి.
 కావున బలవదాక్రమణ మసాధ్యమాయెను. ముట్టడియే
 శక్యము కాని యది దీర్ఘకాలమగును. అంతఃజనున
 దా ను వీక్షి యాతని నే సంగమమొనరింప నిచ్చుట
 యవినేకము. అట్టికిష్టప్రసముచునుండు ధీమంతుడగు
 నారంగజేబు తన మంత్రులతోడ మంతన మొనరించి,
 యొకనూత్నోపాయమున నానుచోదుగ్గకు సుభువుగా
 నాధింపను. అనేకరాజ కుటుంబుటికపాగుండగు పాజ
 హానుకు హూర్తనాశ్రమనఁ దనపుష్కనకరిగాపాయెను.
 యమునాదీనీరము గొంపోవుటకు దుగ్గమునం దొక
 ద్వార కీర్పడియుండెను. ఔరంగజేబు నైఁదలు సమ
 యముగనిపట్టి యాకస్మికముగా నాద్వారనూక్రమించిరి.
 ఆభటులు సురక్షితముగా దాగియుండి, యావంక కరు
 డెంచువారిని బంకగొట్టుటకు వీలుగానండెను. ఆకారణ
 మున నిర్మలనదీనీరము దుగ్గమునకుఁ గట్టువడెను. ప్రక్కను
 యమునానది యుండుటవలన దుగ్గస్థహాపము లుపయోగిం
 పమి నయ్యుచి పాదపడెను. నిర్మలకొమాంబువులు, ద్రావు
 శ్రీమంజులకు, కన్నతోవోవోలను ఆ దుష్టలంబులు
 దుస్సహములాయెను. వారలేక, కహనైభనాక్రాం
 తుడై, పాజహాను సహిము నికృష్టతొజువాన మొన
 రింపలసింపవాఁ డాయెను. అట్టి యపూర్వబాధాకరావ
 సమున నాతఁ డౌరంగజేబునకు వ్రాసి పంపిన పద్య
 భావము స్మరియము. —

“కుమారా! కూరుడా! సర్వము బైవాజ్ఞాబద్ధము:
 నా క్రూరావస్థకు నేను విధి నేల నిందింపవలయు?”

నన్నిటికంటెను సహస్ర సహస్రనేనాధినాథుడై రాజ్యమేన రాజునకు నేడు గిన్నెడు జలము కరవాయెను!

పొంగువులు ధన్యాశ్వులు. వారు తమ పితృదేవ తలకు నిరంతర జలతస్కము లర్పింతురు: కుమారా! నీవో! నేను జీవించియుండగనే, జలమియక బాధించుచున్నావు: నీవు వింతపాముదీయుండవు!

కుమారా! నీ నర్తనానభాగ్యము కలచి గర్వ పడకుము. ఈ ప్రపంచము విశ్వాసశూన్యము గర్వాధుండవై ప్రమత్తుడైవు గావలదు. అనిత్యము నీటగముతమోలకమునకుఁ గొంతావు మాన్గముత్రమే యని యెఱుంగుము. దైవచింతా నినున్నుండవై మానవ దయాపరతంత్రుడవై మానదేని, నీకు నిత్యైశ్వర్యము ప్రాపించును."

కాని, కార్యశూరుడగు నారంగ జేబ తమాశ్రమున మెత్తడలేదు. షాజహానుకుగల స్థైర్య మంతఃకల తీసింపుచుండెను. తన కుమారుని కాత్రిన్య మెట్టులైన దొలగించి ప్రస్థు నొకరిం గొన నలయునని యా నృధరాజు నిగుడ నొకదీనసంశయ మెను. బౌరంగ జేబు తన ప్రసవనము సమర్థించుకొనము, నిట్లు ప్రతి సందేశము బంపెను. "కొన్ని కారణముచేత భరణియ దిగ్విజృంభన మొంది పంజాలక పోతిని. దుర్గద్వాక ప్రవేశ మును మాకనజ్ఞ దయచేయుదువేని నా యశమానము పాయును: అప్పుడు నీ సన్నిధి కరుడెంచి, నీజేబుపంచిన నట్లు చేయుదును. నీకపాయము వొరయకేరదు."

షాజహాను దుర్గద్వాకము తీయించెను. బౌరంగ జేబు పైనిటలు వెంటనే యందుఁ జొచ్చి, యాద్వాక మునేగాక, దుర్గమంతియుఁగూడ స్వాదీనపఱచికొనిరి. సంఖ్యాశీతనపన్నాధ్యమగు నహదుర్గ మారంగజేబు నకు సుకుసుమర జక్రమ. ఆతని విశ్వసించిన షాజహాను—మహాసాగ్రాజ్యము శాసించిన మహానేతి తనరాజధానియందే, తనగర్భమునందే బంధితుడైపోయెను.

బౌరంగజేబు తనమాట పాటించునేమోయని జహానారా యాతనిచేత కేగెను. ఆ సోఁది దారాపక్ష పాతియైనను బౌరంగజేబు కృజ్ఞతాభిమానములకు బాత్రియై మాననీయయై యుండెను.

అలనాఁ డాకోనులహేమగాత్రి యనలగగయై మృతప్రాయయై పొగులునపు డితరసోఁదులవలె నారంగ జేబుగూడ సోదశీతృణార్థ మత్యాశురమున వెడలియుండె నుగదా ఆతఁడానయమునను ద్యోగగహితుండగుటయు, కరుణాశూన్యగు జహానారాయొక్కసాహాయ్యమున నాతఁడుద్యోగమునఁ బునఃప్రతిష్ఠింపఁగలయు మొదటి వ్యాసమునఁ గాంచియుంటిమి బౌరంగజేబు తనరెండవ దక్కను ప్రతినిధి వ్యయించు జనకుఁ డకారణముగఁ దనపై గింసి యశమానించి మిక్కిలి యశమానించుచుండెనని వినించుచు జహానారాకే తన హృదయాంశము దెలిపి యుండెను. అట్టి జహానారా యిపు బౌరంగజేబును గాంచి సోదగ్రహేమపురస్కారయై యాతనికి హిత ముపదేశించెను. కేవలహితోపదేశమేకాక, యాతనికిఁ గడులాభ కరమగుపగది సాగ్రాజ్యవిభాగముగూడ నూచించెను. పంజాబు, బంగాళా, గుజరాతుగ ప్రాములు నరుసగా దారా షాజా మరాదులకున, దక్కనురాష్ట్రము బౌరంగజేబు కుమారునకును బంపియిచ్చి, బౌరంగజేబు యువరాజుబిగడధుర్యుడై కుక్కుంగలంశము బాటించ నలయునని బలికి, వృద్ధజహాను ద్యోపనలయనని జహానారా బ్రహ్మ లెను. దారా హైందవముతాభిమానయై నీతిగావ్యూఢాయోగావున నాసింబట్టి పశ్చిమపంజాబు దాను పితృత్వము మొనరింపనని యారంగజేబు బదులాడెను. వినును, సుగుణరాశియగు జహానారామాట ద్రోసి నేయఁజాలక యాతఁడు జహాను గాంచుట కియ్యకొనెను.

కాని బౌరంగజేబు దారాను పశ్చింపలయును; షాజహాను నధికారరహితునిగ, స్వాతంత్ర్యరహితునిగ నే యుంచవలయును; రాజ్యము నిశ్చాతము, నిష్కంఠక ముగకుండ రాజత్వము నిరాఘాటముగా సాగనేరదు. కావున, తాను బంధించిన జనకుని గాంచుట నిరర్థము, ఆయుక్తము, రాజనీతి విరుద్ధము. వినును, అతఁడు లోకానభయముల నహతృక్కుండగుటచేసి, పిశ్చునన్నిధికిఁ జొలువనివలె గణరూఢుడై వైభవముతోడ దుర్గము నకుఁ బ్రయాణమాయెను. ఆసమయమున వయస్సశ్రావ హయారూఢుడై పరుగునవచ్చి, అంకింపురము ప్రవేశించునంతనే షాజహానుయొక్క తార్తరబాతిప్రసక్తు

లాతని నధింతురని వెటిసింది యాతని వారించెను. ఆసమయముననే, షాజహానుబానిస యరుదెంచి, యొకజాబారంగజేబున కందిచ్చెను. అయ్యది పాదుషా దారాఖు వ్రాసినదట. అంఠి సమాచారము గమనింతుము—“దారా! నీవు ఢిల్లీయందే యుండుము. నీకు గావలయు ధనము నేనయినందుఁ గలవు. ఇనటిస్వహారము నేనే పరిష్కరింతును. నీవు సిరిచిక్కుడనై యుదటనే భద్రముగ నుండుము.” జనకుని ఘాతుకస్వభావము స్పష్టమయెఁగదా! ఇక నాతనిని జూడఁజూపుట యసంభవము! ఔరంగజేబు గిట్టునఁ గరిగి దారానందెరమున విడిసెను. షాజహానుగర్భంధము కఠింతరిమయెను!

ఔరంగజేబు యుక్తి యపూర్వము, ఆమోఘము. అతఁడు పిష్టపందర్బనార్థము పురప్రవేశ మొనరించట, అతఁడు దుర్గము సమీపించునపుడు పయిస్త్రాణము ప్రత్యక్షమై యట్లు వారించుట, అదేసమయమునకు విశ్వాసపూతకుండగు షాజహాను బానిస దారా కీతులసిన ప్రజామారంగజేబున కందిచ్చుట—తాత్పర్యము సమంస్య టనము కాక తాత్పర్యముకంటె విశేషవ్యాయముగఁ గాన్పించును ఔరంగజేబు ట్టిరుపాయము లనేకములు ప్రయోగించెను అయ్యది ముమ్మదూఁదెలియఁ గలవు.

రాజధాని స్వాధీనమయెను. పాదుషా బందీకృతుఁ డాయెను. ఔరంగజేబు ప్రతిష్ఠ దశాధికమయెను. అతఁడే యింక భావిసన్మాటని స్పష్టమయెను. ఐనను వెంటనే కిరీటధారణ మొనరింపక యాతఁడు ప్రభుత్వము మాత్రము వహించి, గొప్పదర్బారు గావించి, తన నాశ్రయింపఁగోరిన వజీరుమొదలగు సామ్రాజ్యోన్నతోద్యోగులను సమచితముగ సంభావించెను. రెండుదినములలో నలయు శిర్కాటులన్నియు నొనరించి, దారాను వెన్నాడుటకై యాతఁడు 18 తారీఖన బయలుదేరిెను.

దారా ఘాట లడఁగినఁ గాని యౌరంగజేబు రాజ్యత్వము సిరపడకీరను. ఆకారణమున నానుహానూరుడు విశ్రాంతి కాశింపక కీసుముగఁ దదుగ్రంథని ముమ్మడై క్రమముగాఁ గృతకృత్యుఁడాయెను.

కాని, దారా ఘాటలు గాక మరాఠే భ్రాతృక్రోధాగ్నికై బ్రహ్మేంధన మయెను. మరాఠు వివేక

వంతుడై వేచియుండినచో శిమాయెదనో చెప్పఁజాలము కాని యాకనిష్ఠసోదరుఁ డనలసన్నహితముగు శిలభముమాడ్కి తనకుచేటు దెచ్చుకొనినవాఁడాయెను.

మరాఠుస్వభావము పూర్వ ముగిసియుంటిమి. పాదుషా వ్యాధిపీడితుఁ డాయెనని తెలిసినంతనే యాతఁ డమితోత్సాహమునఁ గిరీటధారణ మొనరించిన విషయము గాంచియేయుంటిమి. కాని యాతఁ డౌరంగజేబుతోడఁ గలసినంతనే యాతని నాయకత్వమున కొడఁబడి తదనుగుణముగఁ బ్రవర్తించెను. ఔరంగజేబుకప్పుకు కేవలనిస్సంగునివలెను, నీతిబాహుళ్యుడగు దారాను దండించు నిష్కామార్థ మొసరి పట్టాన నానిలెను నర్పించెను. మరాఠున కర్ధరామ్రాజ్యమిస్తునని యొకసారి చెప్పెను. సముగరు యుద్ధానంతరము తనసోదరుని యద్వితీయపాత్రమును సమచితముగఁ బ్రవేశించి, యాతని రాజస్వము నాటికంపియుఁ గ్రాగఁభవమయెనని యాతఁడు కడు శ్రీతికరముగఁ బలికెను. మరాఠు హర్షాబ్ధి నోలూడెను.

కాని సముగరుయగ్రముతోడ నౌరంగజేబు ప్రతిష్ఠాగిష్ఠుఁ డాయెను. రాజనాయము శీఘ్ర కాని తుఱచి కార మాతని యధీనమయెను మరాఠు క్రోధపకంపితుఁ డాయెను. తనతోడి సోదరుడగు, తనపరమమన విజయములు గాంచిన సోదరుడు, తన కర్ధరామ్రాజ్యమిచ్చెనని యుడఁబడిన సోదరుడు తనకసామ్రాజ్యముంతయుఁ బట్టుగట్టునట్లు భ్రమగొల్పిన యౌరంగజేబును పిష్టపందర్బనార్థమై, తనకర్ధరామ్రాజ్యనాశ్రాతుడై, సర్వజనవంతుఁడాయెను. తన బ్రతంపించువా రెవ్వరు లేరు. మరాఠుచిత్త హిర్వానలతప్తమయెను. అనూయయేగాక యనుమానముగూడ నాతని గలంచెను. తానికి నుజేక్షించినచో దనకర్ధరాజ్యమైనఁ జిక్కదని భీతిన్లు ముతిపరాయణులవలన గన్పించి యామూర్ఖుడు రాజ్యపంపాదన ప్రయత్నించు లొసరి చెను.

మరాఠు తనవైద్యము చెప్పుజేసెను. ఔరంగజేబు నాశ్రయించిన వైద్యులకు నధికవేతన మిస్తునని కొందఱి నాతఁ డాకర్షించెను. ఔరంగజేబు కఠింపాలమున

నుండబాలక మఱికొందఱు మురారును జేరిరి. అతనిసేన క్రమముగా నిరుపదివేలయెను. బౌరంగజేబువలె నాతఁ డుగూడ దర్బారు గావించి, తనవారలకు బిరుదము లొసంగెను. తుద కాతఁడౌరంగజేబును దర్శించుటగూడ మానినెనెను.

కాని యౌరంగజేబుతోఁ బాటు మురారు గూడ బయలుదేరినెను. ఆకనివిజయము ప్రశ్నకేరక దివ్యన నుండెను. అతనిసేన యంతయు నాతనితోడనే యుండెను. మురారు సేనాపాలన మెఱుంగని కారణ మన నాతని సైనికులు నిర్భయముగా నత్యాచారము లొనర్చుచును బ్రజాపీడన మాచరింపఁ దొడగిరి. బౌరంగజేబు వారిని వారింపఁబాలక పోయెను. దారాను పెన్నాడు సేనాని యట్టి యగడమ కెట్లు సహించును? మురారు సేనానియనలి యభిక్ష యంటుగోగయనలెఁ దన సేనగూడ సోఁకవచ్చును. నాటియుఁ దనయున్నతి సహింపక తనవెంటనే మహాస్వయంతోడ నెంటియుండు సోదరుఁడు సనుయముజూచి యాతని నెదిరింపవచ్చును. అట్టివాని యనికి యపాఁతుకరము. కావున ననంత మేధాసంపన్నుఁడగు నౌరంగజేబు భయంకరమాత్మీ పాయమున నాబ్రాత్యకంబకమును సులువుగాఁ దొలఁ గించెను.

ధనముచాలదరి మురారు చీకాకు పడుచుండెను. తోడనే యౌరంగజేబు ౧౭౩౩ యశ్వమేను, ౨౧ క్షుల రూప్యములను బంపెను. యధాంతర మలనడు కాశ్రమధనంబులలోని మూడవసా లిప్తుననిగూడ నాతఁడు పనుయ మొనరించినంతనే మురారు సరికచితమానన మొక్కసారి యప్పొంగెను. ఆతని శ్రోధానమానములు సమసెను. హృదయము యథాభ్రాశ్రిప్తమప్రపూర్ణ మాయెను. బౌరంగజేబాతని నొకనాఁడు విఁదునకుఁ బిలిచెను. అననూనయనలనో యనదరుల హితములనో యాతఁడు పేక్షింప, నౌరంగజేబు నాటలకటల నాహ్వ నించెను. ఒకనాఁడు మురారు వేంటకుఁబోయి, తననంత రము విప్రవేరియన నప్రయత్నిముగా భ్రాతృశిఖరము బ్రవేశించెను. బౌరంగజే బానందపరనకుండై యాతనిఁ దనభ్రాతృంతరముదరమునకుఁ గొంపొయి, సుఖాసీను

నొనరించి, కుశల ముని యాతని నెంతయేని గౌరవించెను. అనుందభాగ్యుఁడనంతరము భోజన మారగించి, తనయల సట పాయునట్లు మధురపము ద్రావిత్రావి శయ్యాగతు, డాయెను. ఒకకోనులి యూరుసంవాపన మొనరింపఁ నాతఁడు గాధ నిద్రాపరుఁడాయెను. మురారు కనువిచ్చి మానుపనికి ఆకాంత లేగు; ఆతని యాయుధములు లేవు. సాయుధులగు నౌరంగజేబు భటులనుఁ గాంచి యాతఁడు భక్తశ్రాంతుండై, ప్రబోధితుండై, నిరాశాజిత్తశ్రోధానేశమునఁ గనమున్ను మాషింపఁ దొడంగెను. అతఁ డాచాటుననే యుండి యిట్లు బహులాడెను—“తమ్ముడా! నీవు అవిశేషై గర్వాతిశయము నొడలెఱుంగక ప్రజా పీడన మొనరించుచుంటివి. నీకతమున దేశశాంతి భంగ పడును. ప్రజలు ప్రభుత్వంబులు లగదురు. కావున నీవు కొన్ని దినములు నిశ్చింతగ, నిర్భావకముగ, హాయిగ నొకయూర నొదిగి యుండువేని, నేఁ జేయనలసిన కార్యము తీటిం యనంతరము నీవు రాజ్యాధిపతియై కాంగ లవు. అన్యథా తలంపకుము. పరమాత్మునితోడి! నీ కహ యము దలపెట్టుచుండఁ గాను. దెనమును విశ్వసించుము. వివేకవంతుఁడవు గమ్ము. భయనిచారములు దక్కి యుండుము.

మురారునకు నువ్వరనిశశము దగిలించి, యేనుఁగు మీఁద మూసిన పల్లకియందుఁ గూర్చుండఁబెట్టి, విశాల సేనతోడ నౌరంగజే బాతని సలిమగరు దుర్గమున కంపె యందు బంపించెను. మురారుపరివార మింకను నౌరంగ జేబుశిబిరమున నాతనితోఁబడి నిర్జీయించుచుండెను. మురారు దాలోహించిన గజముతోఁ బాటుమఱిమూఁడింటిని గూడ నాసనుయమునకే ఆయత్తపఱిచి, వానిని మిగిలిన మూఁడు దిక్కులకు బంపెను. ఆయుపాయము చేతి మురారు డెటువోయెనో యెవ్వరికేఁ దెలియకుండెను.

మఱునాఁడు మురారుసేన యంతయు నౌరంగ జేబు నాశ్రయించెను. తమన్వామితనమునకుఁ దోడ్పడిన విశ్వాసపూతకులు బహుమానములు నడసిరి. బౌరంగ జేబు నిశ్చలచిత్తుండై దారాను వెంటాడెను.

17౩౪ జూను ౨ తారీఖున దారా ఢిల్లీనగరము జేరెను. మార్గమధ్యమునఁ గూర్చున్న డచ్చినసేన ౨౦౦౦

అయినను, ఆ రాజధానియందుండి నేనలు సమకూర్చుకొని షాజానై దాడివెడలిన తన కుమారుడును నులే మాను అరుదుచువలకు జేచియుండి, యపు డౌరంగజేబును దాకవలయునని యాతఁ డేర్పఱచుకొనెను. దారా తదుచితప్రయత్నము లొనరించెను.

కాని డౌరంగజేబుతోడి వ్యవహార మసాధారణమైనది. అంత శీఘ్రముగ నాగ్రానగర నాతని యధీనమగునని దారా యనుకొనలేదు. ఆనార్తతెలిసికొనినే భీష్మబ్రాంతుడై యాతఁడు తిరుపతికార్యాలయవ మొనరించెను. అతని నేన యల్పగుఱుచేర నపుడే యాగ్రంగజేబును నిరోధింపఁగడంగుట యసంభవము, అసంభవము. కాని, దారాకుమారుడగు సులేమాను షాజాను జయించి ౨౨౦౦౦ నేనతోడఁ దూర్పున నుండెను. కాని నలుఁ బాటె దుర్భేద్యులగు స్వామిదూర్గమున విడిసి, షాజానాహాత్య ముపేక్షించి యౌరంగజేబును దాకవలయునా? కాని, షాజా దారా శత్రువు; ఆరని ఘర్షణచే నోటునడిన షాజా ద్వీగుణీకృతశ్రోధముతోడ ఘూర్ణిలయించును. అట్టివాఁడు డౌరంగజేబునకుఁ దోడ్పడుట సహజము. కావున దాను పంజాబునేకమునకుఁ బోవుట వాంఛనీయునియై, యౌరంగజేబును దస్పించుకొని లేమ లాహార నగరిమునఁ గలియవలయునని తనకుమారునకు దారా వ్రాసెను. పంజాబాతని రాష్ట్రము; తత్పాలకుఁడు విశ్వసనీయుఁడు; లాహార దుర్గమునందుఁ గోటిరూప్యము లున్న, రణోపకరణము లధికముగనుగూడఁ గలవు ఆ ఘోషి యోధజనావాసముగలవలన నేనాపంచము గూడ సులభము. కాని యర్జును లాంభుగునేని ప్రయాణ మసాధ్యమునను కావున, నొకవారమున ములుమాత్రము ఢిల్లీయందుండి, పాదుషా జ్యేష్ఠకుమా

రుఁడు పదివేలనైవ్యముతోడఁ బంజాబునకుఁ బలాయన మొనరించెను.

డౌరంగజేబు ౧౩-వ తారీఖున నాగ్రానగరము నుండి బయలుదేఱెఁగదా. దారా ఢిల్లీ నగరము వీడిన వార్తఁ రెండుకూఁడు దినములలోఁ దెలియచ్చెను. తదనంతర మే మురాదు బందీకృతుఁడాయెను. దాను దారానే వెన్నాడవలసిన శుభసకములేదని యెఱచి. బహదూరు ఖాను అనువాని నందులకు నియోగించెను. ప్రసిద్ధులగు స్వామిదూర్గకముమునకు వేటొకని సంపెను. మిగిలిన నేనయంతయుఁ గొంతకాలము విశ్రాంతి గాంచెను.

అట్టివిశ్రాంతి యౌరంగజేబునకుఁ గడునవసరమై యుండెను. ప్రభుత్వనిర్వహణము సులభసాధ్యముకాదు. షాజహానుతోఁ బాటు నాతని ప్రభుత్వమును శిథిలమాయెను. డౌరంగజేబు నూతనప్రభుత్వనిర్మాణ మొనరింపవలయును. లేదని దేశంతుల నరాజకము ప్రబలును. ఆతఁడు ప్రజావిశ్వాసమూర్తుఁడగును. కాన నాతఁడు రాజ్యాధికారము బ్రత్యక్షముగ నహించి యథారాజ్యపాలన మొనరింపవలయును. తాను షాజహానును బంధించి, యింకను వ్యాజ్యహితముగ మెలంగఁ జూచుట యసంబద్ధము. డౌరంగజేబు శీఘ్రముగఁ గిరీటుధారణ మొనరించి సామ్రాజ్యపాలన మొనరించుటయే యింక నవశ్యోర్త్యము *.

కార్యగూఢుడగు డౌరంగజేబు ఆడంబర ముపేక్షింపఁడు. అపు డుంకాశేముగూడెను లేదు. కావున బోయోషు-తేర్పఱచిన సుముహూర్తమున ఢిల్లీ నగరంవిహయన నామహాకూరుఁడు నిరాడంబరముగా సింహాసన మారోహించి అలంగీరు పాదుషా, గాజీయను దిరుదములు దాల్చెను.

*Cf. "At last the time had come for Aurangazib to throw away the mask and openly realise his long-cherished ambition. The gaoler of Shah Jahan could not pretend that he was only conducting the administration as that Emperor's faithful servant and obedient agent....."

ఏదరు దగ్గరికి ఎందుకైనా సలహాకి వెడితే ఏదో ఒక కేసు కల్పించి కొన్ని కాలాలపాటు ఆకేసు నడిపించి డబ్బులాగుతాడు.

డాక్టరు దగ్గరికి ఎందుకైనా సలహాకి వెడితే ఏదో ఒక జబ్బు కనిపెట్టి ఆజబ్బు ఆధారంగా అతడు కొంత కాలం జీవితయాత్ర నడుపుతాడు. నాడబ్బుతో ఏన్ను త్తిలో ఉన్న నాడైనా సరే సలహాకి నాడే వెళ్లి నట్లు చేసి డబ్బులాగక మానడు. ఈ సంగతి నాకు అనుభవైకవే ద్యమైనా సంగతి తెలుసుకొని వాళ్లతో పోల్చి చూచు కొని గట్టిగా ఆలోచించడం మొదలు పెట్టాను. నేను మాత్రం ఎందుకు డబ్బు గడించుమాడ దనుకొన్నాను. అయితే మంచి చెడ్డా అక్కర్లేదా, ధర్మం అధర్మం లేదా అనుకొన్నాను. పాశ్చాత్య గారికైతే భగవంతు ముందుగా ఉన్న ఈ కాలంగా ఆటంపం కుతిరాలి పెట్టుకోవడం మూర్ఖం అనిపించింది.

ఇక నేను డబ్బు సంపాదించే మార్గా లేమిటా అని ఆలోచించాను. కవులు చాలామంది నాన్నా హి గులు. నాళ్లు రెప్పకుండా నాళ్లు న్రాసిన పద్యాలు నా దగ్గరికి తీసుకుచ్చి “మాడండి ఇది కొంచెం చదివి మీ అభిప్రాయం తెలియజేయాలి. కొంచెం తొందరగా న్రాయడం నల్ల అక్కడక్కడ దోపాలుమాడా పడితం టాయి, కొంచెం జాగ్రత్తగా చదివి అక్కడక్కడ తప్పులున్నచోట మార్పులు పెట్టండి” అని అంటాడు.

ఎవరోకవి ఏవో పద్యం రాస్తే నే నందుకు చద వాలి? నే నెందుకు అభిప్రాయం ఇవ్వాలి? నే నెందుకు తప్పులు చూపించాలి? ఈ శ్రమ అంతా నేను పడడమెం దుకు? డాక్టరు గారి దగ్గరికి వెళ్లి “మాడండి డాక్టరు గారూ నే నో జబ్బు సంపాదించాను. కొంచెం జాగ్ర త్తగా పరీక్ష చేసి ఏదై నామందు ఇప్పించండి” అంటే డాక్టర్ ఇస్తారా మందు? నేను మాత్రం డాక్టర్ ఎందుకు

చెయ్యాలి? అందుచేత ఈ పనికి నేను మాడా కొంత ఫీజు చార్జీ చెయ్యాలి అని ఒక రూపాయి ఫీజు ఏర్పాటు చేస్తానుకోండి. అప్పుడు ప్లీ డ్లర్ క్ డాక్టర్ క్ అడిగిన డబ్బు అడిగినంతలో తెచ్చి ఇచ్చినట్లు నాకు ఈ రూ పాయి మహద్భాగ్యం ఇస్తాడా! ఇయ్యను. ఇయ్యనో అంటాకగదా “న్యాయమే నా మహాశక్తిగా, ఎటువంటి పనులు చెయ్యడం? మిమ్మల్ని అభిప్రాయం అడిగితే ఆదో గౌరవం కింద భావించుకోక శ్రీ కింద భావించి డబ్బు అడుగుతా రండి? నా పద్యం మీద అభిప్రాయం ఇచ్చినట్లుంటే ఆ అభిప్రాయం నేను పుస్తకం చదివే అచ్చు చేస్తానే! దానినల్ల మీ కెంత ఘనత! మీ అభిప్రాయం అన్ను నేనెందుకు నే నొక డబ్బుదీ అయినా మిమ్మల్ని అడగక! ఆ మాత్రం కృతజ్ఞు ల్ అక్కర్లేదా? నేను మీ దగ్గర అభిప్రాయం పున్ను కొని ప్రకటించే నంటే రేపటి నుంచి ఎక్కడమి మీ అభిప్రాయం కోసం ఉత్తరాలు వ్రాస్తారు? అచిర కాలంలో మీ కిచ్చి దిగంత విక్రాలం కొదా! ఇప్పుడు అభిప్రాయం అడిగితే నే డబ్బు కావా లంటున్నాను. ముందు వచ్చే లా భాలు మీ రాలో చించడం చేతు. మీరు అభిప్రాయం రాయడం క్రమక్రమంగా జరుపాటు పడ్డట్లుంటే గ్రంథ కర్తలు ముందుముందు మీ చేత ఉపాధాతాలు, సేతకాలు ముందుమాటలు, మున్నడులు మొలై నవి ఎన్నై నా న్రాయించుకొంటారు. ఉపాధాతాదులు న్రాయడ పరిపాటిగా జరిగిందంటే కొంత కాలం పాటు మీరు పంతులై నట్లే గదా! ఈలావుగా మీరు వ్యావహారిక భావన తిట్ట చులాగ్గా పరిమత్సిభ్యులు కావచ్చునమాడాను ఈ వాలసంగతి ఆలోచించండి. మీరు బ్రయిలింగు పరీక్షలు మొదలు వి.ఎ. పరీక్షల వరకు పరీక్ష పత్రాలు ఇవ్వచ్చు యూనివర్సిటీలో నే నేటు సభ్యులు కావచ్చు. దొంగ్లొ డబ్బు సంపాదించవచ్చు. నెధన రూపాయి కోసం ఇప్పుడ కక్కుర్తి పడతారుంటే రానుండే ఈ వైభవమంతా అలా

నించుకొనుండా? "అని చిన్న ఉపన్యాసం ఇస్తాడు. ఈ మాటలు సంకల్పించుకొన్నాక ఆసంకల్పం మార్చుకోవడం బుద్ధిమంతుడెట్లుగా కాననుకొని నేను అడిగిన రూపాయి ఇస్తేనేకాని పద్ధతం చదవడం ఆభిప్రాయం ఇవ్వడం జరగదంటాను. అప్పుడు లెగిగాడు, "ఏదో పెద్ద మనిషిగదా అని ఆభిప్రాయం అవ్వగనస్తే తీరి మాచుని రూపాయి ఇవ్వమంటున్నాను ఇర డెంతచేసు ఇకాడి ఆభిప్రాయం ఇంచేసు. కావాలిస్తే ఏపు ప్రకంబిద్దనా, నిలువంటి ఆభిప్రాయమైనా లక్షలాది అగిన రత్నం ఇచ్చేవారై లక్షలాది ఉంటుండగా తప్పు అడిగిందే కానినండి భావించుకోక ఫీజు కావాలంటున్నాడు. ఆంధ్రదేశంగోడ్డు బోయింనుకొన్నాడు కాబోలు. నాపంథియూ ఆభిప్రాయాలు ఆంధ్రదేశం నాలుగు దిక్కులనుంచి తెప్పించి "అభిప్రాయ మణిమంజరి" అని పేరుపెట్టి ఒక గ్రంథం అచ్చువేశ్యాలని ఎరగడు కాబోలు. కాస్త ఆశ్రయించాలని నాల్గని ఆశ్రయించి నా "అభిప్రాయ మణిమంజరి" ఏ స్కూలుపైసలతో పెట్టిన ముక్కుగా పెట్టెనుకొ లేనను కొంటున్నాడు కాబోలు. కానీ అని ఆభిప్రాయం అగినలే ఇంత తెగనీయగా అని ట్టుతూ వెళ్లిపోతాడు. ఇటువంటి సందర్భాల్లో ఉబ్బుంపాదించడం ఎట్లా? ఉపా ఎంకీ తెగించికాదు. మొట్టమొదట కొలెగా ఉండడం బల్ల ఉబ్బు ఇవ్వడానికి సంకీహించినా క్రమక్రమంగా ఉబ్బు ఇవ్వడం గ్రంథరలు నేర్చుకోనిచ్చ ననుకొన్నాను. కాగితాలక, అచ్చుకనీ, బైండింగుకనీ ఉబ్బు కగలబెట్టే పుస్తకాలు యిందుకొని ఒక్కల్లో దాచుకొనుండలేదు గ్రంథరలు. లాభం వస్తుందనే చేస్తున్నారా ఇంతా? క్షులో ఖర్చు ఆభిప్రాయాలతోనం పది రూపాయల ముఖ్య ఖర్చు పెట్టలేకా? అనుకొని అలగాటు అయితే శ్లో ఖర్చుపెంతారనుకొని సమాధానపెట్టకొన్నాను. ప్రకాశి ఆభిప్రాయా లివ్వడమే కాకుండా కొన్ని ప్రకాశాలు చదివినందుకూ, కొండరితో మాట్లాడినం రూపూడా ఫీజు పుచ్చుకోవచ్చును. ఈమధ్య నాన్నే తడోకడు ఒక పుస్తకం చదవాడు. అందులో రెండు ప్రకథ లున్నాయి ఆ పుస్తకంఖిదు అర్థ రూపాయి.

మొదటికథ చదివి అది చేప చేస్తుందన్నాడు. రెండో కథ చదివి పాపలా తనకి వస్తుందన్నాడు. బాలెస్సచేడ గ్రంథకర్త నాన్నే హితుడికి బాకీపడ్డాడు. గ్రంథం ఖరీదుసంగతి అలావుండగా లోకంలో న్యాయమే ఉన్నట్లయితే, ప్రజలకష్టసుఖాలు ప్రభుత్వమవారు కనిపెట్టి మాస్తూ ఉన్నట్లయితే నాన్నే హితుడికి చేప రావలసి వడే. కాని నస్తాందా? కలికాలంలో న్యాయం ఆశించడం తప్పు చనడే ఇటువంటి గ్రంథాలు చదవవలసిన దురవస్థ మన కెం రికి పట్టడంలేదు? చదివినందుకు తగిన ఫీజు మనకు ఎప్పుకొప్పుడు మట్టుతూ ఉన్నట్లయితే మన కంత కష్టముగా ఉండకపోవచ్చును. కాని ప్రతిఫలం ఇచ్చేవా డేకీ? ఒక మాట్లాడినందుకు ఫీజు పుచ్చుకో దగ్గ ముమ్యుల్ని గురించి మనచేస్తాను. కొందరు పెద్దరూ ముఖ్యులు మహం ఎరికవా శ్లోందరితోనూ నేను హంకల పు కొని వేళాపాళాలేకుండా వాళ్లని చూడడా. కనీ వాళ్లతో మాట్లాడడానికనీ— బాతాఖానీ అనే వారిభాషిక పదం వాడతారు. ఈ సందర్భంలో—ఇల్లకి వస్తూఉంటారు. ఎచ్చి వాళ్లు చేసేదేమిటి? ఒకటి: నీవు చేసుకొనే కని చెడకొట్టడం. రెండు: నీకు ఏమాత్రమూ ఇష్టములేని విషయాలనిగురించి ప్రసంగిస్తూ అది విని సమాధానంచెప్పడానికి నిన్ను మొహమాటపెట్టడం. మూడు: నిద్రపోతూన్న నీపిల్లల్ని లేపి లేనిలేవు ఉన్నట్లు నటించి వాళ్లని ముడుకెట్టకొని, నవ్వించి, పరిగెత్తించి ఏడ్పించి, చివరకు వాళ్ల ఏడు గ్రంథముందే లేచిపోవడం. నాలుగు: దాహములేనిదే మంచినీళ్లు తెప్పించుకొని పరిశీలించిమాచి సగం త్రాగి మిగిలినవి పోబోయడం. అయిదు: సీతాలూకు వక్కసాడో, సాడుమో, సిగ రెట్లో పూర్తిగా కిర్చుపెట్టడం. ఆరు: నీవు ఏభాండాగారం నుంచో వదువుకోడానికి తెచ్చుకొన్న పుస్తకం తీసుకుపోయి పాచెవ్యాడం. ఆ పుస్తకం ఖరీదు నీవు ఇచ్చుకొనిడం ఇత్యాది.

ఇటువంటి మనుష్యులు నీతో మాట్లాడడానికివచ్చి నప్పుడు వాళ్ల దగ్గరనుంచి అయిటం ఒక్కంటిక రూపాయి చొప్పున ఫీజు పుచ్చుకోవాలని నీకు ఉండదా? ఎందుకు?

పున్నకోహవమా? నాగరికం నాగరికం అంటారే.
 ఈమాట్రం ఫీజు ఏర్పాటుచేసి నాగరికం ఏమి నాగరికం?
 ఈకాలంలో దేవుల డబ్బు వస్తుందో అదే పనినొచ్చేసని.
 డబ్బుని పని నర్థం. అందుచేత మనము చేసే పను
 లన్నింటినూనే డబ్బురాబట్టడానికి మనం ప్రయత్నం
 చేస్తూఉండాలి.

అట్లాగంటే,

“శాస్త్రులుగానూ! ఏకాదశి ఎప్పుడండి” అంటే
 ఫీజు “అజ్ఞా”

“నేను కట్టింది పంతులుగారు! మందు ఉండాలి”
 అంటే ఫీజు “పావలా”

“నంకాయలు వీకె వీలా పుచ్చుకొన్నాను బజా
 రలో” అంటే ఫీజు “కానీ”

“టై మెంథయిందండి” అంటే “అర్ధజ్ఞా”

“రైలుట్రేవనుకు దారి ఇదేనా” అంటే ఫీజు
 “అజ్ఞా”

“ఈవేళ విశేష తేమిటండి” అంటే ఫీజు “అర్ధ
 రూపాయి”

“ఈవేళ మీటింగు ఎప్పుడండి” అంటే “అజ్ఞా”
 ఫీజు.

“అంతా బాగున్నారా” అంటే ఫీజు “జేడ్”

ఈవిధంగా ఫీజు ఏర్పాటుచేసుకొని పుచ్చుకో
 వడం మంచిది. “విరోధనానికి ఒకమాత్ర ఇన్వంటి
 డాక్టరుగారూ” అంటే ఆయన తాహతుననుసరించి
 అజ్ఞో, జేడో, పాహో మాత్రకు పుచ్చుకొంటున్నట్లే
 మనమూ పుచ్చుకోవచ్చును. ఇందులో ఇంకో రహస్యం
 ఉంది. కొందరు బుద్ధిమంతులు సర్వసాధారణముగా
 అందరికీ తెలిసిన, తెలియనినైన విషయాలనుగురించి
 ప్రశ్నలు వేస్తూఉంటారు. అటుంటి ప్రశ్నలకు సమా
 థానం చెప్పనిలసిందే ఫీజు ఎక్కువగా పుచ్చుకోవడం
 సమంజసమే అని చెప్పవచ్చులేదు.

“అమృతాంజనం తలనొప్పికి మంచిమందేనా”
 అంటే ఫీజు “పదిరూపాయలు”

“కవిత్వం చేసేవల్లకి ఉద్యోగాలు ఎందుకు
 దొరకవండి” అంటే ఫీజు “అయిదురూపాయలు”

“ఇంగ్లీషు వదువుకొన్నవల్లకి ఇంగ్లీషునం
 ఉండదా” అంటే ఫీజు “ఇగ్నైరూపాయలు.” “మారు
 సిగరెట్లు కాలుస్తారా” అంటే ఫీజు పాతికరూపా
 యలు.

అయితే కొందరికి తమకు తెలిసిన విషయాలు
 ఇతరులకు అన్యుతం అధర్మంగా తోచవచ్చును. ఈకా
 లంలో ప్లేడర్లు డాక్టర్లు ఉపాధ్యాయులు, సంగీతపాట
 కు, నాటకాలవాళ్లు, చిత్రలేఖకులు ఇత్యాది అంద
 రూ ఈవ్యాపారమే చేస్తున్నారు కాబట్టి ఇందులో
 తప్పేమిలేదు.

ఇదిగత మనపాలగులయిన ఇంగ్లీషువాళ్లు మనకు
 అనుకరణప్రాయాలు కాబట్టి వాళ్లు ఇటువంటి పనులు
 బాహ్యంగా చేస్తున్నారు కాబట్టి మనమూ వాళ్లను
 చూచి నేర్చుకోవచ్చునుగదా! యథా రాజా తథా ప్రజా
 అనే ఆర్యోక్తి ఉండనే ఉంది!

ఇక ఓట్లు ఇచ్చినందుకు తాహతుననుసరించి
 ఉపాధి, ఇడ్డెను మొదలుకొని వందలకొద్ది రూపాయలు
 ఫీజు పుచ్చుకొనడము దేశాభ్యుదయ నూచకమని వేరే
 చెప్ప వచ్చులేదు.

ఆదాయము నృద్ధిచేసుకోవడమే పరమాపథిగా
 పెట్టుకొన్న గర్వ మెంటువారికి రివిన్యూ నృద్ధిచెందే
 మార్గాలు నూచిస్తున్నాను. ఇటువంటి పరమోపకారం
 గర్వ మెంటువారికి నేను చేస్తూఉన్నందుకు నాకు
 ఒక రావుబహదూర్ దివాన్బహదూర్ బిరుదు వారు
 దయచేస్తారని ఆశించుకొని ఉండిన అత్యాశ కాదని
 బుద్ధిమంతు లూహించుకొందురు గాక! ఒకకళ అటు
 వంటి బిరుదులు ఇటుంటి సందర్భాల్లో వ్యవసాయం
 జనం కానివారికి తోచినట్లయితే అధునపక్షం ఒక
 కమిషనరీకమేనా దయచేస్తారని ఆశించుకొన్నాను.
 తగ్గవంత వారి చిత్తం నాభాగ్యం. ఇక నేను నూచించే
 మార్గా లేమిటంటే:

౧. దేశములో ఈ కాలములో కవులూ, నవలకారులూ, కథకారులూ మొదలైన గ్రంథకర్తలున్నూ, పెద్దపైబుక్కులు మాత్రమే వ్రాసే గ్రంథకర్తలున్నూ అపరిమితంగా వృద్ధి జేచుకున్నాడు. వారి పుస్తకాలు ప్రకటింపడానికి ప్రత్యేకంగా కొన్ని కంపెనీలు ఏర్పడ్డాయి. ఆకంపెనీల ద్వారమంచిన్నీ, గ్రంథకర్తల దగ్గరనుంచీ సుభిక్షంగా పన్ను నమూనాచేయవచ్చు. తద్వారా రీత్యా వృద్ధిచేసుకోవచ్చు.

౨. నల్లగుండు, కల్లు, సారాయి, గంజాయి మొదలైన వస్తువుల తయారు, అమ్మకము విషయమై గవర్నమెంటువారు పన్నులు విధిస్తున్నారు. సంఘమునకు వీటిపట్ల అపకారం కలుగననీ, పన్నులు విధించి కట్టుదిట్టముగా పనిచేసినట్లయితే ఉపద్రవము శాంతియగుననీ ప్రజలు బాగుపడుదురనీ వారు అనుకోవడము సుంజసముగానే ఉన్నది.

ఈ విధముగానే సాధుమునకు ఉపద్రవము కలిగించే ఇంకో సుస్థ్య వారు సరిమొరించి రివిన్యూ వృద్ధిచేసుకోవచ్చు. మనదేశములో ఇప్పుడు ఏదేశములోనూ లేకుంతుంది బిచ్చగాళ్లు ఉన్నారు. ఇంటింటికీ తిరుగే తీర్చిదిద్దుట బిచ్చగాళ్లుగాక రైళ్లను ఆశ్రయించుకు బదికేవాళ్లు, తీర్థాలను ఆశ్రయించుకు బదికేవాళ్లు, మోటారు బస్సుల నాశ్రయించుకు బదికేవాళ్లు అనేకమంది ఉంటున్నారు. ఇదిగాక తమ అంధత్వమునో తమ కుంటికో, తమ కురూపమునో జీవనాధారముగా పెట్టుకొని బదికేవాళ్లున్నూ, అనాదిగా సంశపరంపరగా బిచ్చమెత్తడమే వృత్తిగా గలవాళ్లున్నూ, శతనాలు చెప్పడము సోదచెప్పడము మొదలైన తమ బిచ్చము జీవనాధారముగా పెట్టుకొని బిచ్చ మెత్తేవాళ్లున్నూ క్షలాప గురు. కిరుకాక కొందరు బిచ్చగాళ్లు రమకు వే చేయుటకుగాను కొందరు నౌకరులను ఏర్పాటు చేసుకొని, తమ వ బండ్లలోనో కూర్చుని తమ నౌకరులచే ఆ బండ్ల లాగించుకొంటూ ఊరూరూ తిరిగి బిచ్చ మెత్తుకొంటూ తమ నౌకరులకు ఒప్పుమైన జీతా లిస్తూ కాలక్షేపం చెయ్యడం కూడా కద్దు.

ఇంతమంది బిచ్చగాళ్లు మనదేశంలో ఉండేదాన తత్ఫలము వ్యయము సంపాదించిపెట్టుతూ స్వగృహ్యరక వాటాలు నడలిస్తూ ఉండగా వీరినిగరించి ఇంకావూ సేవరూ పరిశోధనలు జాపకుండవము చాలా శోచనీయమైన విషయము. తత్ఫలంకొన్ని బాపుకొనడముకు గాను మున్నూను ఈ బిచ్చగాళ్ల యొక్క ఆదాయవ్యయ దులనుగురించి లెక్కలు తయారుచేయవలసిఉన్నది. ఈ కార్యమును జెబ్బలేని పరిశోధకులు పూనుకొని పని చేయడము కష్టపాత్యము కాట్టి దొరతనమువారు ఒక కమిషన్ ఏర్పాటుచేస్తే బాగుంటుంది. ఆ కమిషన్ కు ఇంక్లాండు దొరలు పదిమంతున్నీ, ఇంకియాలో ఒక బ్రాహ్మణుడూ, అయిదుగురు బ్రాహ్మణేతరులూ, ఒక మరాఠ్మహాత్మయుడూ, ఒక క్రైస్తవుడూ, ఒక సోదరీమణి ఉంటే బాగుంటుందని తోస్తుంది. ఈ కమిషన్ కు చేరు మునుగా ఒక ఇంక్లాండు దొరను ఏర్పాటుచేయవచ్చును. ఇందుకుగాను నాలుగులక్షలరూపాయలు గవర్నమెంటు వారు బడ్జటులో నంచి శాంక్షనుచేస్తానని నమ్మకము. ఈ కమిషన్ కు గవర్నమెంటువారు అన్ని సూచనలూ చెయ్యాలి. పౌరులు వీరికి సహాయము చేయ్యాలి. రైల్వేకంపెనీవారు ప్రత్యేకముగా వీరికోసం కొన్ని బస్సులు పనిపెయ్యాలి. వీరు హిందూకోశం ఆశీర్వాహినులమూ సంపదించి అందరు బిచ్చగాళ్ల సాకార్యుగా పచ్చుకొని, తరువాత వారందరూ సంప్రతించుకొని ఒక ప్రేటు మెంటు ప్రకటించవలసి ఉన్నది. దానిలో ముఖ్యముగా బిచ్చగాళ్ల ఆదాయవ్యయపట్టికలూ, వారివారిగృహులు, వారివారివిద్యలూ, జబ్బులూ, వారినివాసములు మొదలైనవిషయము లుండవలెను.

తరువాత గవర్నమెంటువారు ఈవిషయమున్నీ పరీక్షించి బిచ్చగాళ్ల మొద పన్ను విధించవలసి ఉన్నది. పన్ను విధించేటప్పుడు మాత్రం గవర్నమెంటువారు బ్రాహ్మణాబ్రాహ్మణసమన్య, హిందూమహమ్మదీయ సమన్యా నిన్నుజాతుస్థరణ సమన్యా మొదలైన సమన్యలు మనస్సుగా పెట్టుకొని బ్రాహ్మణులను ఎక్కువగానూ, బ్రాహ్మణేతరులకు తక్కువగాను, నిన్నుజాతులకు మరి తక్కువగానూ పన్ను విధించ

వలసి ఉంటుంది. హింమాసన్యాసులకీ, మహమ్మదీయ పక్షికి పేచీరాకుండా ఒకకమిటీ ఏర్పాటుచేసి ఆకమిటీ నిర్ణయప్రకారం వారికి పన్ను విధిస్తే బాగుంటుంది. ఇట్లా బిచ్చగాళ్ల మీద పన్ను విధింపడంవల్ల తప్పకుండా చాలా డబ్బు వస్తుంది. ఆ డబ్బుతో గండ్లు మెంట్లు వారు నైవేళలు తిర్చు మెచ్చు చెయ్యవలెనా చెయ్యవచ్చును. లేదా బిచ్చగాళ్ల మీద అధికారం నలాయించడానికి ఒక తెల్లదొరను కమిషనరుగా ఏర్పాటుచెయ్యవలెనా చెయ్యవచ్చును. ఆ దొంగిలెంద ఇద్దరు ముగ్గురు నల్లగాళ్లని గుమాస్తాలుగా కూడా ఏర్పాటుచేయవచ్చును.

పైని కూచించిన విధముగా వీతాధిపతులు మొదలుకొని సాగారణభిక్షుకులవరకూ ఉన్న బిచ్చగాండ్రు మీద పన్ను విధించినట్లయితే అపరిమితంగా గిరిన్యాస్పది అయి భారతదేశము ఎక్కువ వైభవముతో వెలగగలదు. తత్కాలమున లోకకల్యాణముకూడా చేపూరగలదు.

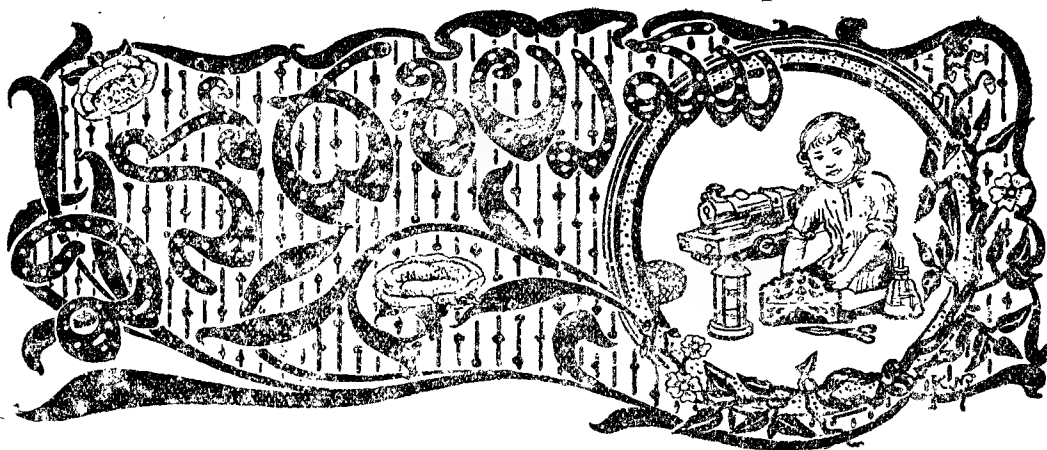
3. ఇంకొక నూచుచేసి ఇంతటితో విరమిస్తున్నాను.

పత్రికలు నడపడం ముఖ్యము చందాదారుల సంఖ్య పెద్దిచే కొని విద్వారా డబ్బు సంపాదించుకొని దానికి గదా! కన్ను మెంట్లు వారుకూడా కొన్ని పత్రికలు నడపుతున్నా గాని వారు చందాదారుల సంఖ్య పెద్ది కాదనించడానికి లగిన ప్రయత్నాలు జరపడములేదు. జిల్లా గెజట్టు, ఫోర్టు మెంట్లు జిల్లా గెజట్టు ఇవి దొరతనము వారి పత్రికలు. ఇవి కొందరు ఉద్యోగస్తులే చదువు తారుగాని అందరూ చదవరు. నిజానికి ఇవి అందరూ

చదవకలసిన పత్రికలే. వీటిని అందరిచేతా చదివించడానికి మాగ్గం ఇతర పత్రికలవలె ఇవికూడా ప్రజలను ఆకర్షించేట్లు చేయడం. అందుకోసమై ప్రతిసంచికలోనూ, బొమ్మలూ, చిన్న కథలూ, వాటకాలూ, హాస్యాలు ప్రచురించడం చాలా లాభకరమైన విషయము. ఇందుకోసం వారు ప్రత్యేకంగా వ్యాసకర్తలను తిడుముకోవలసిన అవసరములేదు. చేతినిండా పనిలేని గండ్లు మెంట్లు ఉద్యోగస్థులు అన్ని శాఖలలోనూ అనేకమంది ఉన్నారు. వారినిందరినీ వ్యాసాదులు నాయముంటే తప్పకుండా నాస్తారు. అందుల్ల పత్రికలు బాగుంటాయి. ప్రజలను ఆకర్షిస్తాయి. చందాదారుల సంఖ్య పెద్ది అవుతుంది. డబ్బుకూడా చాలా వస్తుంది. ముఖ్యముగా ప్రజలను సంతోష బెట్టి డబ్బు సంపాదించగలిగిన ఈ మాగ్గమును తప్పకుండా పాలకులు అనుసరిస్తారని మనవి.

ప్రజలు డబ్బు సంపాదించడానికి ఫీజులు వసూలు చేసే సందర్భాలు అనేకం ఇవి-రగా చెప్పి ఉన్నాను. అవిగాక ఇంకా ఎవరబాదికి తోచినట్లు వారు ఫీజులు వసూలు చేసుకోవచ్చు. ప్రజలను ఈలాక్కి దయచేస్తూ ఒక శాసనముకూడా శాసనసభవారు అసులులో పెట్టి నట్లయితే చాలా బాగుంటుంది.

ఇటువంటి అయ్యలమైన వ్యాసం వ్రాసి లోకోపకారం చేసినందుకు ప్రజలు నాకు ఇంత ఫీజు ఇవ్వవలసి ఉంటుందో!

నవల యల్లిక

కొ. నంసింహచారిగారు

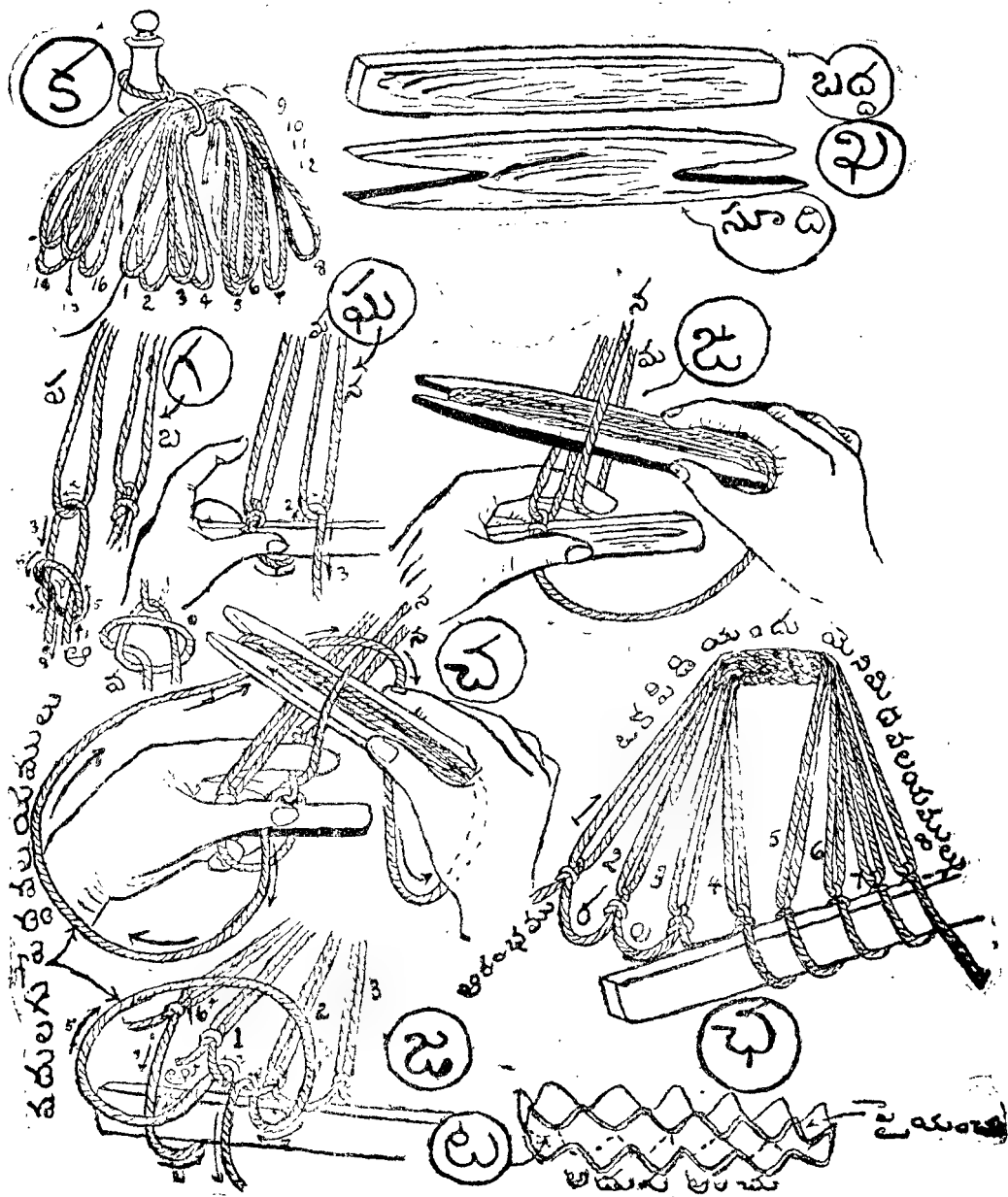
౨

(ఇక్కడ సం. మాఘమాస భారతీయందలి వ్యాసముయొక్క తరువాయి)

ముందటి వ్యాసమున సంగుల కపయోగించుటకు మాడువిధము లగు పిడులను అల్లుటను గుతించి విన రించి యుంటిని. ఇకను సంచల నల్లుటనుగుతించి యిచ్చుట వినకంచెను.

సంచల నల్లు కు రెండు కొయ్యముక్కలు చిత్రము ఖి యందు జూపబడినట్టివి కావలెను ఇందు కైనుండు సాధారణపు ముక్కను బద్ధ మందుము దీని పొడవు 5, 6 అంగుళములను వెడల్పు $\frac{1}{2}$ అంగుళమును, లావు $\frac{1}{4}$ అంగుళమును ఉండిన జాలను. బద్ధ లావునందు గాని, వెడల్పునందుగాని ఎక్కువగా నున్నయెడల సంచియందలి కండ్లు పెద్దవిగా నేర్పడును. వెడల్పునందుగాని, లావునందుగాని తక్కువయైనయెడల చిన్న కండ్లు వచ్చును. చిత్రమున నుండు ముక్కలలో క్రింద కుండు రెండవముక్కకు నూదియంచుము. నూదియొక్క రెండుకొనలయందును రెండవవలమున చెక్కబడియున్నది. ఆ పల్లములో సంచి నల్లుటకు గావలసిన నూలును మట్టుకొనవలెను. నూదియొక్క వెడల్పును, లావును బద్ధ పట్టి యుంపవలెను. పొడవునందు నూ దెంత మెక్కువగా నున్నయెడల, నంత యెక్కువ నూలును దాని పైన చుట్టుకొనవచ్చును.

మండు జెప్పబడిన మాడువిధము లగు పిడు లలో కేవల నొకరిగల్గు పిడును రెండిని అల్లు కొనవలెను. ఆ రెండు పిడులనుచేర్చి యొకనూలున గట్టిగాకట్టి, యొక స్తంభమునకుగాని, మేజాబల్ల కాశీకి గాని చిత్రము క మందు మాపవసీతిని కట్టవలెను. నూదియందు నూలున బారల నూలును చుట్టు నొని, నూలుకొనను పిడులలో నొకదానియందు యెడము ప్రక్కనండు నాలుగు విలయములలో నొకదానికి నుడి వేయవలెను. ఒక్కొక్క పిడియందును కొనకు నాలుగు నంతున నెనిమిది విలయములగును. రెండుపిడులకును పగునాలు విలయములు కలవు. విలయము లన్నియు చిత్రము క యందు ౧ మొదలు ౧౬ సంఖ్యవఱకు గుర్తించబడి యున్నవి. నూదియందలి నూలును పిడి యందలి విలయమునకు గట్టవలసిన మార్గము చిత్రము గ యందలి ప, బ, వ, యందు జూపబడి యున్నది. నూలుపోవలసిన మార్గ కమును ౧ మొదలు ౮ వఱకు గల ఈ తెరువులతో జూపబడి యున్నది ముడిని బిగించి నప్పుడు బ్రహ్మాండవీరితిని ముడి యేర్పడును. నూది యందలి నూలుతో తీక్కిన విలయము లన్నిటిని చేర్చికట్టు

విషయ చిత్రములు జి, ఘ, చ, ఛ, ల యందు
జూపబడి యున్నది. చిత్రములకు చక్కగా గమనించి
జ్ఞప్తి కను నేర్చుకొనవలెను. వాక్యరూపములకు వర్ణనల
కన్న చిత్రములు ఎక్కువ సహాయకారకులు.

పలకము ౧ కి, నూదించుందలి నూలును కట్టిన
తర్వాత, నూలున కడుగున బద్దను ముడి కానించి పట్టు
కొని, నూలును ౨ పలకమునందు దూచి మరల బొక్కు
చేసిన నూలునదన్నట్లు పెట్టుకొనవలెను. చిత్రము జి,

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 84

పులకు మోడుటే, పలకులు ౧ నుండి ౧ నకు మూల
 పోతున్నట్లు బహుళ పుట్టింపలేదు. పలకులు ౧ నందు
 మూలకు దూర్చి బిడకు పోట్టుగా విగించి పోతున్న
 శోనరయెడల, పలకులు ౨ యొక్క ౧ న అనుభవ
 మాత్రమే పుట్టుకను కలుగజేస్తున్నది.

ఆంధ్రవిజ్ఞానసర్వస్వమునకు అప్రాధ్యాయని గుఱించి వ్యాసమువ్రాయుచుండ “పాణిని” లోని ఒకసూత్రము నాదృష్టి నాకర్షించెను. రెండవ అష్టకమున “కుమారశ్రమణాదిభిః” అను సూత్రము [II.1-70] కలదు. కుమార పదము శ్రమణాదిగణముతో చేరి తత్పురుష సమాసమున సమస్తమగును అని యాసూత్రమున కర్థమని చెప్పటలో భాష్యకారు లందఱు ఏకీభవించుచున్నారు. శ్రమణా, ప్రవ్రజితా, కులటా, గభికాణీ, తాపసీ, దాసీ, బంధకీ, అధ్యాపక, అభిరూపక, పండిత, పటు, మృద, కుశల, చపల, నిపుణపదములు శ్రమణాదిగణములోనివి¹. ఈపదము లన్నియు పండ్రెండవశతాబ్దినాటి వర్ధమానుని “గుణరత్న మహోదధి”లోను, ఏడవశతాబ్దినాటి “కాశికావృత్తి”లోను పేర్కొనబడినవి. ప్రాయిక

ముగ తొమ్మిదవశతాబ్దినాటిది కాదగు “శాకటాయనవ్యాకరణము”నను, కీ. శ. అయిదవ శతాబ్దికి తరువాతిది కావీలులేని “జైనేంద్ర వ్యాకరణము”నను ఈపాణినిసూత్రమువంటిదే యొకసూత్రము కలదు. వృత్తిలోను, మహాభాష్యమునను ఈసూత్రమునకు వ్యాఖ్యానము లేదు; అందువలన కాత్యాయన, పతంజలులప్రకారము ఈసూత్రార్థ మేదో తెలిసికొన వీలుకాకయున్నది.

సాధారణముగా ఈసూత్రముక్రింద నీయ బడు ఉదాహరణము లివి: కుమారీశ్రమణా కుమారశ్రమణా (కాశికా); కుమారీ చాసా శ్రమణాచ కుమారశ్రమణా, కుమారప్రవ్రజితా (గుణరత్న మహోదధి).

ఇప్పుడు శ్రమణాదిగణములో గనబడు పదములు దాదాపుగ అన్నియు గుణరత్న

1. శ్రమణాదిగణమున ఇప్పుడు గనబడు పదునైదుపదములలో మొదటి ఏడును స్త్రీలింగపదములు; మిగిలినవి పులింగపదములు. కుమారపదము స్త్రీలింగపదములతోజేరి స్త్రీలింగపదముగను, పులింగపదములతోజేరి ఉభయముగను (అనగా స్త్రీపులింగపదముగను) సమస్తమగును. “యేనైత్ర స్త్రీలింగాః పత్యంతే శ్రమణా ప్రవ్రజితా కులటే శ్యేవ మాదయంతైః సహ స్త్రీలింగ ఏవ కుమారశబ్దః సమస్యతే, యేతు పులింగాః అధ్యాపకోఽభిరూపకః పండిత ఇతి తై రుభయథా ప్రాతిపదికగ్రహణే లింగవిశిష్ట స్వాపి గ్రహణ మితి” అని “కాశికా వృత్తి” అనగా కుమారపండితః, కుమారపండితాః, కుమారాధ్యాపకః, కుమారాధ్యాపికా అను సమాసము లంగీకృతములైనను కుమార శ్రమణః, కుమారప్రవ్రజితః, కుమారతాపసః అను సమాసములు అంగీకరింపబడవని యర్థము. అభయనింది “జైనేంద్ర వ్యాకరణము” (Pandit Edition) లోని ఇటువంటిదే యొకసూత్రము [III. 65] ను గుఱించి వ్యాఖ్యాపక చేయుచు అదేవిధముగా వివరించుచున్నాడు: “స్త్రీలింగై రుత్తరపదైః స్త్రీలింగాః, అధ్యాపకాదిభి రుభయథా సమస్యతే”. కుమారపదము ఇటువంటిసందర్భములలో మొదటిపదముగవచ్చునని స్పష్టముగ జూపుటయే ఆసూత్రము యొక్క ఉద్దేశము. “కుమారశబ్దస్య పూర్వనిపాత నియమార్థం వచనం” అని పదమరజరి.

మహోదధి, కాశికావృత్తులలో చెప్పబడినప్పటికిని పాణిన్యాచార్యులవారు ఈసూత్రము వ్రాసినప్పుడు ఆపదునైదుపదములుకూడ ఆ గణములోని కెక్కినట్లు నిశ్చయముగ జెప్పలేదు. మని కొంద అనవచ్చును: ఎట్లయినను మొదటి మూడునాలుగుపదములును అప్పుడా గణములోని కెక్కియుండుననుకు సంశయింప బనిలేదు; కావున పాణిన్యాచార్యులవారు ఆసూత్రమును వ్రాయునప్పటికే శ్రమణ, ప్రవ్రజితా పదములు ఆగణమున కెక్కియుండు ననకతీరదు.

వివాహము కానిపిల్లనుగాని లేక బాలికనుగాని సంస్కృతమున కుమారి యందురు. అందువలన కుమారశ్రమణ, కుమారప్రవ్రజిత యనగా అవివాహితయై బ్రహ్మచారిణిగ నుండు సన్న్యాసిని యనికాని, చాల చిన్నతనముననే సన్న్యాసాశ్రమమును స్వీకరించిన బాలిక యనికాని యర్థము. హిందూ బాలిక లవివాహితలై యుండుట లరుదు. వారి కెచ్చటను సన్న్యాసము విధింపబడలేదు. అందువలన హిందూశాస్త్రములప్రకారము హిందూబాలిక సన్న్యాసాశ్రమము స్వీకరించుట కవకాశము లేదు. చాలకాల మవివాహితలుగ నుండిన బ్రహ్మచారిణులు కొందఱు ఉపనిషత్తులవలన దెలియనత్తురు కాని ప్రవ్రజనదీక్ష పొందిన స్త్రీలనుగూటించి యనము. వినము.

చాల చిన్నవారుగ నుండగనే ప్రవ్రజితా (పాలి-పబ్బజితా) సంఘమున జేరిన యీకన్యా యోగినులు, 'బాలభిక్షుణులు', బాల సన్న్యాసినులు — ఈకుమారశ్రమణులు, కుమారప్రవ్రజితలు ఎవరు? వీరు బౌద్ధభిక్షుణులు' కాక మఱియెవ రగుదురు? స్త్రీలకు, శూద్రులకు హిందూమతము సన్న్యాసము సంగీకరింపదు. మొట్టమొదటిమాఱు స్త్రీలకు సన్న్యాసాశ్రమపద్ధతిని స్థాపించినవాడు బుద్ధుడే. కావున బౌద్ధవాఙ్మయమున "త్రిపిటకముల" నుండి నేటికాలపు గ్రంథములవఱకు భిక్షుణులు, సమణులు, పబ్బజితలు, భిక్షుణీ మతములు—వీటికి సంబంధించిన సూచనలు గానవచ్చును. నాసిక, కార్లి, అమరావతి శాసనములలో బౌద్ధసన్న్యాసిను లీపదములతోనే పేర్కొనబడియున్నారు. తలిదండ్రుల యనుమతితో ఏడుసంవత్సరముల యీడుగల బాలికా, బాలకులు 'శ్రమణేరులు'గ (శ్రమణులుగ తయారుకావలసినవారు) స్వీకరింపబడుచుండినట్లు బౌద్ధగ్రంథములలో గలదు.² ఈ బాలయోగినులు కుమారశ్రమణ లనబరగిరి. ఇందువలననే పాణినిలో ఒకప్రత్యేక సూత్ర మవసరమయ్యెననుటలో ఆశ్చర్యము లేదు.

హిందూమతము స్త్రీశ్రమణులను, ప్రవ్రజితలను అంగీకరింప దనునావాదమున కుండగల కొన్ని యాత్యేపములనుగూటించి విచా

రించెదను. శ్రమణపదము (పుంలింగరూపమున
పైతము, బౌద్ధభిక్షువునకు రూఢిమైనది. అందు
వలన నష్ట డాపదమునకు బౌద్ధసన్న్యాసి
యనియే యర్థము. కాని చాల అరుదుగ
వైసప్పటికి ప్రాయశముగ బుద్ధునికి పూర్వము
కూడ హిందూమతవాఙ్మయమున సన్న్యాసి
యనుసాధారణార్థమున ఆపదమునకు ప్రయో
గము కలదునాకు చెలియును. “శతపథబ్రా
హ్మణమున” చండాలాః అచండాలాః, శ్రమ
ణాః అశ్రమణాః తాపనః అతాపనః” అని
కలదు.³ “బృహదారణ్యకము”నకూడ ఇట్టి జే
యొకవాక్యము కలదు.⁴ “వాతరశనా హవా
ఋషయః శ్రమణా ఊర్హ్వమంథినో” అని
తైత్తిరీయారణ్యకమున గలదు.⁵ ఈవైవాక్య
ములలో (పుంలింగరూపమున) శ్రమణశబ్ద
ర్థమునుబట్టికూడ ఆశబ్దమునకు హిందువుల
దృష్టిలో నీచార్థము రాకపూర్వము అది
బౌద్ధశ్రమణునే సూచించునని చెప్పవారు
కొందఱుండువచ్చును. ఈసందర్భమున పాణి
నికి ఆరణ్యకములు తెలియవనియు, అవి పాణి
ని, కాత్యాయనులకు నడుమనుండుకాలమున
నే పుట్టిన వనియు కీ. శే. ప్రాఫెసరు గోల్డ్
స్టకరు అభిప్రాయమని పాఠకులకు జ్ఞాపకము
చేయుచున్నాను. కాని (స్త్రీలింగరూపము)
శ్రమణ లేక శ్రమణి పదము బుద్ధునికి పూర్వ
ముగల హిందూవాఙ్మయమునకు చెలియ
రానిది.

రామాయణమున శ్రమణిని పేర్కొన్న
సందర్భము కలదని మనకుచెలియును. అచ్చట
ఆశ్రమః శంసితవ్రత, తపోధన, తాపసి, సిద్ధ,
సిద్ధసమ్మతయని పేర్కొనబడినది. ఆమె శబర
జాతిస్త్రీగఁడెలుపబడినది. సన్న్యాసిన్యాశ్రమము
ను స్వీకరించిన అగ్రజాతి స్త్రీ యను సాంకేతి
కార్థమున శ్రమణిశబ్దమును ప్రయోగింపలేదని
ఆమెజాతియే స్పష్టముగ చెలుపుచున్నది.
స్త్రీలు సన్న్యాసినులు, ప్రవ్రజితలు అగుటకు
చ్రాచీనకాలమున హిందూమత మంగీకరించెడి
దని వాదించువారైనను శూద్రులలోని పురు
షులకే సన్న్యాసులగుటకధికారము లేనప్పుడు
హిందూమత బాహ్యులైనస్త్రీలుసన్న్యాసినులు,
శ్రమణులు, ప్రవ్రజితలు, తాపనులు కావచ్చు
నని నిశ్చితముగ జెప్పవలసివచ్చును. ఇందుకు నేను
ప్రమాణములను జూపవలసిన యవసరములే
దనుకొందును. రామాయణమునందలి శంబుక
కథయే నేజెప్పు సంశయము విశద పఱుచును.
కావున అడవిజాతిస్త్రీ యొకతె శ్రమణియు,
తాపసియు నయ్యెనన అది బౌద్ధమత ప్రభా
వమువలననే యైయుండవలెను.

అదియునుంగాక రామాయణ రచన
కాల మెప్పుడో మనకు నిశ్చయముగ చెలి
యదు. మూలపాఠము చాల పురాతన
మైనదే, బుద్ధునికి పూర్వపుదే కావచ్చును;
కాని దానిలో క్షత్రియములనేకము లున్నవి.
అవి బుద్ధునికి తరువాతికాలపువని మన మెఱు

3. Satapatha Brahmana, XIV. 6, 122.

4. Brihadaranyaka, IV, 3, 22.

5. Ramayana, Aranyakanda, Sarga 73.

6. Ramayana, Ayodhyakanda, 109, 34.

గుడుము. తథాగత, నాస్తికనామముల బరగు బుద్ధునిచేరే రామాయణమున గలదు. ఇటు వంటివే కొన్ని ప్రక్షిప్తములు మహాభారతమున గూడ గలవు.

ప్రవజితపదము మనుగర్భశాస్త్రము నను⁷, వాత్స్యాయన కామసూత్రములందు ను⁸, కౌటిల్యుని అర్థశాస్త్రమునందును⁹ గలదు. ఈయన్ని సందర్భములందును ఈయోగినులను తిరస్కారపూర్వకముగ బేర్కొన్న విధమునుబట్టి చూడగా వారు ఎల్లరుససహించుకొను బౌద్ధప్రవజితేయని స్పష్టపడుచు.¹⁰ వేగు, పాశ్యము నడుపుమిత్తము సాధారణముగ వీరిని అయోగ్యులైన స్త్రీలతోపాటు పేర్కొనుచుండును. స్త్రీలు సన్నాస్యసిన్యాశ్రమము స్వీకరించుట తమ కళరి చిత్తమైన నూతన

విషయమగుటవలనను, ఈభిక్షుణులలో గొందఱైనను సందేహాస్పద ప్రవర్తనము కలవారని తెలియవచ్చియుండుట వలనను హిందువులు వీరిని ఏవగించుకొనజొచ్చిరి. ఈకారణమున హిందువులు వీరిని గౌరవముగ జూడకపోవుట సహజమే. కాలక్రమమున శ్రమణాదమునకు బిచ్చమెత్తునది, అయోగ్యమైన స్త్రీ, శీలములేని యందకత్తె యని యర్థము కలిగినది. శ్రమణ శబ్దమునకు వేలువేలు సంస్కృత నిఘంటువులలో నిచ్చినయర్థములలో ఇవి కొన్ని.

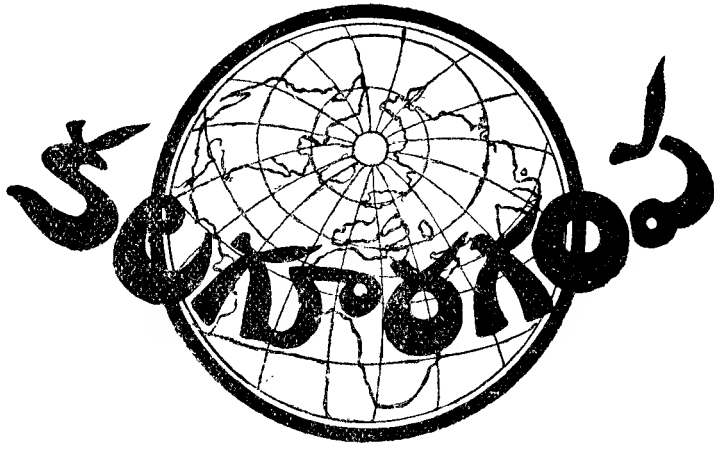
కావున పాణిని సూత్రమునందును, గణపాఠమునందును పేర్కొనబడిన శ్రమణ, ప్రవజితలు బౌద్ధసమణులు, పబ్బజితలే యగుదురని నా యభిప్రాయము.

7. Manu, VIII, 363.

8. Vatsyayana's Kamasutra, V.P. 69; XXI, P. 234, XXVII, P. 290.

9. Arthasastra of Kautilya (1, 10; 1, 12.)

10 ఎవ్వరైన గహస్థముగ నొక పరిశ్రాజి తో నూటాడిన అని మనువు ప్రకారము గొప్పనేరము కాదు; జానినస్త్రీతో నూటాడిన నెంకేరమో ఇంకయు అంతే నేరము ఇటువంటి నేరములకు శిక్ష చిన్నజరిమానాచే (VIII. 363). ప్రవజితశబ్దమును గుఱించి వ్యాఖ్యానము చేయుచు వ్యాఖ్యాతలందఱు దానికి బౌద్ధసన్న్యాసిని యనియే యర్థముని వివరించియున్నారు. యోగ్యులైన స్త్రీలప్రవర్తనము చెఱుచుటకు ప్రవజిత లుపయోగపడుదురని వాత్స్యాయనుడు తెలుపుచున్నాడు. వారిటు లంటి గుప్తుని గొలిడు తె. పురుషులు భంభూతి విరచిత మాలతీ మాధవనా కము ననుసరించి ఆదారి మైదట్టియు, నిష్కళం మైదట్టియు ప్రేమగల గుణగుంతు లగు 'ప్రేమికు'ను సంధానపఱుచుటలో ఈ 'భిక్షుణులు' ఎంతో యోద్యామయ్యును, త్యాగబుద్ధితోను ప్రవర్తించుచుండినట్లు తెలియును. ప్రవజితలను రాజకీయకార్యములనిమిత్తము గూఢచారిణులుగ నుపయోగింపవలెనని కౌటిల్యుని మతము.

ఎవరు పెద్దమనిషి ?

ప్రపంచమున నాగరికత హెచ్చినకొలదిని మోసము హెచ్చినది. మానవుడు నేటి నాగరికతారథారోహణము చేయకపూర్వము దేవతలు వానితో కలిసిమెలిసి తిరుగుచు ఇస్టాగోష్ఠి సలుపుచుండెడిని మనపురాణములును, గ్రీకు పురాణములును సమస్తమును వేనోళ్ల చాటుచున్నవి. నేడుగూడ మహాత్మాగాంధీ, టాగూరు, రోమేను రొలాండునంటి పురుషోత్తములు సప్రసారనావశ్యకతను గూర్చి పదేపదే చెప్పుచు ఒకపు ఒప్పేయుతేని తమ తీవ్రతముల నాదర్శముగ నిచ్చుచున్నను అందును వానిని అనుసరింప యత్నించుటలేదు. ఈవిషయమున మన యాంగ్రెసులగూడ వెనుకబడి యున్నారు. మానమె ప్రాణముగానెంచి, మానముకొరకు ప్రాణములను సైతము త్యాగప్రాయముగ వీక్షింప సమర్థులగుటకును, సాక్ష్యముతల్లులకును నాటపట్టయినది ఆంగ్రభూమి. అట్టి జననిబిడ్డలగు తెలుగువారెల్లరును సత్ప్రవర్తనలో పేరుపొందినవారై, కార్యదక్షులై, బుద్ధివంతులై గునలైనన్న పెద్దమనిషి యగుటకు వలయు గూఢసంస్కృతి యెట్టిదో తెలిసికొనుట అవసరము. దానినిగూర్చి విభిలముగ చెప్పబడ్డవియును, ఇప్పుడు మనలో నిష్కళంక వర్తనలగు కొందరి యభిప్రాయములను పాశ్చాత్యుల కొంద రీవిషయమై యిచ్చిన యుద్దేశముల సక్రింద బొందుపరచెను.

పాశ్చాత్యుల యభిప్రాయములు

౧. ఉత్తమవీరుడు పెద్దమనిషి యనదగినవాడు.

౨. మనుష్యోచితమగు ప్రవర్తన నెచ్చుది కలిగి యుండి యీరయ్యెనుగూడ తనయొద్ద నున్నవను చైతన్యమే తేనివాడు.

౩. ఎట్టి యున్నత పదవియందున్నను మర్యాద తెలిసి ప్రవర్తించువాడు.

౪. తానెత్తినది మానవజన్మ యస్మదూట మరు విక వర్తించువాడు.

౫. తనధనాగారములకన్న వికాలమగు హృదంత రాశియు గలవాడు.

౬. ధర్మారామున నిర్భయుడై, ఆత్మసంచన చేయక ఋణమార్గవర్తనయై, గౌరవనీయుడగు వాడు. పిల్లలను, వృద్ధులను మర్యాదచేసి దయతోచూచువాడు.

౭. స్త్రీలనిందరను గౌరవించువాడును పేసాదల నందరను సమానముగ మర్యాదచేయువాడును, తనలోపములను గుర్రెరిగి ఇతిరులయం దాలోపములను చూచినపుడు వానిని బయల్పరుపక ఊరకొనువాడును.

౮. ధర్మసంగ్రహమున ముందంజయును, తల్లాభములను బొందుటకు వెనుకంజయును వేయువాడు.

౯. నేను మనుష్యుడనని పిలిపించుకొన యత్నించువాడు.

౧౦. ఉపకారముచేసి మరచువాడను, ఉపకారముపొంది మరుచునివాడును.

౧౧. ఎవనినిజూచి అతడు నేనున్నట్లులేడు, నేనుండవలసినట్లున్నవాడు అనగలమో అతడు పెద్దమనిషి.

౧౨. వీనివలన ఉపకారము ఎంగకు పొందితిమి
యని విచారింపనవసరము లేనివాడు.

౧౩. ఎవడందరితోడను కలసి మెలసియుండి యం
కరిని తనయొద్ద దనఁచుచునో వాడు.

తిక్కనసోమయాజి

క. ఒరులేయవి యొనరించిన
నరవర యశ్రీయము తనయనంబున కగు తా
నొరులకు నవి నేయకునికి
పరాయణము పరమధర్మపథములకెల్లఁ.

తే. చెల్లియుండియు నైరగానేయునతడు
పేసివడియును నధి ప్రియముతోడ
తనకు గలభంగి నిచ్చునందు పుణ్య
పురుషులని చెప్పిరారులు బుధవరేణ్య.

వే మ న

ఆ. సాధు సజ్జనులను సంశరించినవాడు
ప్రజలు సంతసంబు కరచువాడు
కదిసి శాస్త్రములను కడకు జూచినవాడు
పాదుకొన్న ముక్తిపరుడు నేమ.

“సు మ తీ” శ త క ము

౪. వినదగు నెవ్వరు నెప్పిన
విననంతనె వేగపడక వినఁపదగుఁ
కని కల్ల నిజము తెలిసిన
మనుజుడెవో నీతిపరుడు మహిలో సుమతీ.

౦.....

.....

అపకారికి సుపకారము

నెపమెన్నక నేయువాడు నేర్పరి సుమతీ.

భ ర్తృ హ రి

౫. ఆపదలందు ధైర్యగుణ
మంచితసంపదలందు తాత్పర్యము

భూప సభాంతరాలమున

పుష్కలవాక్పతురత్వ మాజి బా

హా పటుశక్తియుఁ యశము

నందనుగ క్తియు విద్యయందు వాం

భాపరివృద్ధియుఁ ప్రకృతి

సిద్ధగణంబులు సజ్జనాభికిఁ.

కూచి నరసింహు పంతులుగారు

మితభాషియ, ప్రియభాషియు,
హితభాషియు, సశ్శానది యితరంబగు జీ
వతితి కుపకార మొనరించు
మతిగల మానవుడు యోగ్యుడును నడనదగుఁ.

శేషాద్రిరమణకవులు

మానవధర్మము తొలకక
పూనికయును, బావభీతి, భూతహితంబుఁ,
మానక పశ్చాత్తాపము
నూనిన మనుజుండు పరమయోగ్యుడునఖా !

చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసి హు పంతులుగారు

తిక్కనచెప్పిన రెండు పద్యములతోను నేను
పూర్తిగా వీక్షించుచున్నాను.

రాయసం వేంకటశివుడు పంతులుగారు

పూజనీయమగు పెద్దతనము, వంశము, ప్రాయ
ము, చదువునాములు, అర్థవాధికారములు మొదలగు
పరిస్థితులవలన ప్రాప్తించునది కాదు. సౌశీల్య సౌజన్య
ములచే పెంపుగాంచినదియే పెద్దజీకము. సశ్శమును
వచించి, ధర్మమున జరించుట కలవాటుపడివాడె పెద్ద
మనుష్యుడు. అతడు మనోవాక్పాయ కర్మలయందు
పవిత్రత గోగి, నియమ పూర్వక జీవితమున నొప్పు
చుండు వాడు. జనల యాగ్రహానుగ్రహములకై
తాను నమ్మిన సత్యమునుండియు, తా ననుసరించు
న్యాయమునుండియు వీసమైన వీటనాడు కాదు. వాని
విశుద్ధ సంకల్పములే వాని సత్కార్యములకు నిదాన

ములు. పలికెడి పలుకునకును, చేసెడి చేతకును, ఆనంత
యైన వ్యత్యాసములేక మెలంగగలగదీరుడు. ఎవ్వనిమనసు
బియ్యకును, వాక్కు సత్యమునకును, కార్యము ధర్మమున
కును ప్రమాణముగను, ప్రబలదృష్టాంతముగను పరిగణింప
బడునో అతడే పెద్దమనుష్యుడు. అతని వినిర్మలచరిత్రము
విహిక జీవితసారము. ఆముష్మికమార్గ ప్రకాశక మగు గాక!

నిడమర్తి సత్యనారాయణమూర్తి

టూల్ స్టాయి 'కొంటు' అయినవిధము

విఖ్యాతచక్రవర్తియగు పీటరుకాలములో టూల్
స్టాయి వంశమునకు 'కొంటు' బిరుదము వచ్చినవిధమునం
గూర్చి రమ్యప్రతికయొకటి ఈ విచిత్రకథ నుదాహరించు
చున్నది.

బారు (చక్రవర్తిగారి) యంతఃపురద్వారమున
ప్రతీహారియొడు నిలచియుండెను. గొప్ప వంశస్థు
డొకడు లోపలికి ప్రవేశింపవోగా, ప్రతీహారి "వీలు
గాదు. ఎవ్వరినైనను లోపలికి రానీయకు" మని చిన్న
శంఖగారి యాజ్ఞ" అని అడ్డువలికెను.

"నేను ప్రభువును, దారిదీయును" అని రోష
ముతో నా గొప్పవంశస్థుడు ధట్టించెను.

"నాపేరు టూల్ స్టాయి; నేను స్వాల్పగును. ఆజ్ఞల
నిర్వహించువాడను" అని ప్రతీహారి ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను.

ఆప్రభు వంత కొరడాతో స్వాల్పరును క్రూర
ముగా కొట్టెను. ప్రతీహారి దుస్తు రక్తముతో ముద్ద
యయ్యెను.

"సరే మీయిష్టముచొప్పున నన్ను కొట్టుడు; ప్రవేశము
మాత్రము మీకు కలుగదు," అని స్వాల్పరు చెప్పిచేసెను

ప్రభువు దూషించుటకు ప్రారంభించి, తలుపును
నెట్టుకొనిపోవుటకు బెడరించుచుండగా పీటరు చక్ర
వర్తి అచటి కేతెంచెను.

"ఎందు కింతరవ్వ" అని చక్రవర్తి విచారించెను
స్వాల్పరు చక్రవర్తి కెఱిగెను. ప్రభువుకు నా పీటరునకు నమ
స్కరించి విషయమును తెలియజెప్పెను.

అంతట చక్రవర్తి "ఈ ప్రభువు నీవు నాయాజ్ఞల
నిర్వహించినందులకై నిన్ను కొట్టినాడు. నాకర్రన
పుచ్చుకొని పగతీర్చుకొనుము" అని ప్రతీహారిని ప్రోత్స
హించెను.

"చక్రవర్తిగారు విపరీతము పల్కుచున్నారు.
ఈమానిసి తుప్పునైకుడు" అని ప్రభువు ఆక్షేపించెను.

"సరే నేనతనిని జెనరలు చేయుచున్నాను" అని
పీటరుచెప్పెను.

"చక్రవర్తిగారు పరిహాసము చేయుచున్నారు,
నేను గొప్పవంశస్థుడను. ఇతడొక నేడ్యుగాడు" అని
ప్రభువు మరల యాక్షేపించెను.

"నే నతనిని కొంటు(ప్రభువు)చేయుచున్నా"నని
చెప్పుచు పీటరు ప్రతీహారివంక తిరిగెను.

"ఇక పని కానిమ్ము; అతడు నడువలేనట్లుగా
మోదుము. నీసమానుని కొట్టుచున్నావు సుమా!"

స్వాల్పరు చక్రవర్తిగారి యాజ్ఞను నిర్వహించెను
మరుసటిదినము అతని పైద్యములో జెనరలుగా నియ
మించినట్లును, కొంటుబిరుదము ననుగ్రహించినట్లున
ప్రకటన అతనిహస్తములం దుంచబడెను. అతని సంతో
వాడును ప్రసిద్ధ పురషాడునునగు లియో టూల్ స్టాయి
ఆ కొంటు బిరుదమును పదలించుకొనుటకు తన శక్తికొల
పాటుపడెను.

గు. వెం. ను.

ఆమి జాన్సన్ కిన్స

ఈమె ఇంగ్లాండునుండి ఆస్ట్రేలియాకు—9500

మైళ్లదూరము—ఒక్కతగ విమానముపై ప్రయాణించిన ఆంగ్లయువతి.

కీ, శే. అదంట సత్యనారాయణ గారు

పీట బి. యే. పరిక్షయం గుర్తీస్తున్నా యమ్ బి.

వైద్యవిద్య నభ్యసించుచు, ౧౯౨౦-౧౯౨౧లో సహాయ

నిరాకరణోద్యమము ౧౯౨౧ నే దేశాభిమానపూరితులై చదువుచున్నవేసి ఉద్యమమున బ్రవేశించి, కొంతకాలము ప్రచారముచేసి రాజకీయగ్రంథాదులు ప్రకటించి చివరను ఖిద్దరులోనికి దిగిరి. కనిగిరి, కందుకూరు తాలూకా గ్రామములలో ఖిద్దరుపరిశ్రమను కట్టుదిట్టపఱచుచు నుద్దేశముతో కందుకూరులో నీరపడి ఖిద్దరువ్యాపారముసాగించి, తమసర్వస్వమునే కాక నిరాడంబరమైన ఆదేశ సేవలో తుదకు తమప్రాణమునుగూడ ఆహుతిగ నిచ్చిరి.

వి ర హి ణి

గోపకుండు (కవితాసమితి)

నవనవోన్మేష సంధ్యారాగ విస్ఫూర్తి
కాళయామినిలోన కలిసిపోవుచునుండె
వివాగనీమంత్రినీ విమలీతరుతమ్ము
నిశ్చబ్దతమసాన నీరవించుచునుండె.

నాసుధానిధి వచ్చునా

ఈరేయి

నాజీవితము నిల్చునా?

ఈనీలిసాధాన ఈమొయిలు తెరలోన
ఒరులు చొరరాని ఈనరసప్రదేశాన
తనకోసరమెపుట్టి తనకోసరమెమెరసి
చిక్కినామైన ఈచిరుతారక నొకింత

కరముకరమున జేర్చునా

నారాజు

కొగిలెంతల జేల్చునా?

‘ఆంధ్రనటప్రపితామహ’లు శ్రీయుత
తాళ్లూరి నరసింగ రావుపంతులుగారు

తాళ్లూరి నరసింగరావు పంతులుగారు

ఆంధ్రదేశములో నాటకకళ తలనూపినది మొదలు
నరసింగరావుగారు దీక్షతో నాటకకళోపాసన చేయు
చున్నారు. ఆంధ్రదేశమునందు నటులలో వీరి నెరుగని
వారులేరు. ఆంధ్రనాటకకళకంటే వీరినయస్సు ఎక్కువ
యగుచేత గాబోలు వీరిని జనులు ‘దాదాజీ’ యని

ప్రేమతో బిలుచుచుండురు. వీరినాటకకళాసభనము ఒ
అర్థశతాబ్దము దాటియున్నది. వీరి నటనాభినయములు
నాటకకళాసభనము గాంచి అచ్చెరువంది స్వర్ణసులయి
మహాపాధ్యాయ వేదము వేంకటరాయకాస్త్రిలవా
‘ఆంధ్రనటప్రపితామహ!’ అని బిరుదుముతో సమ్మానిం
నారు.

నరసింగరావుపంతులుగారికి తొలుత బల్లారినగ
ము నివాసము. ప్రస్తుతము రాజమహేంద్రవరము. వీరి
ఆరువేల నియోగి బ్రాహ్మణులు, హిందీ, కర్ణాటములం
మంచి సాహిత్యముగలవారు. ప్రస్తుతకాలమున ఆం
దేశమందు వ్యాపించియున్న నాటకముపంటిది ఆం
దేశమున జన్మించక పూర్వము, సుమా రిప్పటికి ఏట
యేండ్లక్రితము, నరసింగరావుగారు కర్ణాటభాషయం
‘అట్టదాట’అని పిలువబడు వీధినాటకములందు పాల్గొ
చుండెరి. మొదటినుండియు వీరికి నాటకమునందుగల అ
మానమే వీరిని ఆబాల్యము నాటకకళోపాసకులుగా నొ
రించినది. ఈ ‘అట్టదాట’ ప్రదర్శనములందు పౌరాణి
కథలను ప్రయోగించుచుండెరి. అతైలికిని యిప్పటి నాట
కైలికిని ఎంతో భేద మున్నది. ఆవీధినాటకములందు న
సింగరావుగారు వీర రౌద్రరస ప్రధానములయిన భీష
నేనుడు, కంఠుడు, మహిషాసురుడు, రావణుడు, బాణ
సురుడు మున్నగువారి పాత్రములను ధరించుచుండెరి
దీర్ఘమై, బలిష్ఠమైన వీరిదేహము, చూపరులకు భయప
గొలుపునపుష్టి యీ పాత్రధారణ కనుమాలములై యొప్ప
చుండెను. ఈ ‘అట్టదాట’లందు, పాత్రలు ఇప్పటివ

సాజవైఖరితోకాక, 'తైత్తిరీ' నృత్యముతో నొకవిధమైన నాట్యముతో నడచుచుండిరి. తైత్తిరీ నృత్యము, నాట్యముతో కూడిన నడక చూపరులకు మనోహరముగా ముందును, కాని సౌందర్యము నుపాసించగలకై చచ్చిన వానాటి ఆంధ్రలోకము ఆతైత్తిరీనృత్యమును, నాట్యముతో కూడిన నడకను చూచిన ఆనందము ననుభవింపజాలరు. తైత్తిరీనృత్యము చేసి గంతువైచి, శీవియొంకునాట్యముతో నడచి వాచకము పలుకునపుడు నరసింగరావుగారి వేషము చూచితీరవలయును. నరసింగరావుగారు పూర్వపు అలవాటు ఇంకను మరచిపోజాలక వాపుటవలన నీకాలపు రంగస్థలమున వీరరసపూరితమైన ప్రాత్ర నభినయింపవలసినపుడు శీవియొంకు పూర్వపు నాట్యపునడక నడచుచుదురు. ఈ విషయమును చాలమంది గ్రహింపజాలరు.

ధార్యాడో, జఖండిమున్నగు ప్రాంతములనుండి హిందీభాషా నాటకములను ప్రదర్శించు సమాజములు వచ్చి ఆంధ్ర కర్ణాటదేశములందు సంచారముచేసినపుడు ఆంధ్రనాటకములను హిందీనాటకరీతిని రచియింపజేసి ప్రదర్శించవలెనని నరసింగరావుగారికి కోర్కెలు వ్రేలు. మొదటలో వీరికోరిక హిందీనాటకములను ప్రయోగించుటతో నారంభమయి, రానురాను ఆంధ్రనాటక ప్రయోగములలోనికి మారిపోయెను. ఈకాలముననే వీరికి తిహారమైన హిందీభాషాపాండిత్య ములభవెను. హిందీనాటకములను ఆంధ్రదేశమున ప్రదర్శించి ప్రేక్షకుల హృదయములను కరగించి రసోన్మత్తులను జేసి, జగద్విఖ్యాతిగాంచిన స్వర్ణీయులైన ఈమని లక్ష్మణస్వామిగారికి మన నరసింగరావుగారు సమకాలికులు. ఉభయులు నొకపోలిక పండితులు, నటులు కాని లక్ష్మణస్వామిగారి సుందరవిగ్రహము నరసింగరావుగారికి లేదు. తియ్యెక్కటే వీరియందు లోపము. వీరిరువురును బ్రతులు. బందరునగరమున వీరు లక్ష్మణస్వామిగారితో బిసి అవుడపుడు శివాడీ, రసపుత్రవిజయము, విజయనగర రాజము, పీష్వా నారాయణరావువధ, విశ్వామిత్ర సోభంగము మున్నగు హిందీనాటకములందు పాల్గొనవలయుదునారు. వీటిలో ప్రధానపాత్రములను ఉభయులు

ధరించుచుండిరి. లక్ష్మణస్వామిగారును వీరును గలిసి హిందీనాటకములను బ్రదర్శించుచు ఆంధ్రదేశముంతయును సంచారముచేసి మెప్పువడసి యుండిరి. వీరి సుమేరుసింగు, రఘునాథరావు పీష్వా, విశ్వామిత్రుడు, పుత్రపతిశివాజి, ఆధిభాట్ ఖాన్, పాత్రలనిర్వహణము లక్ష్మణస్వామి నటన కంతమాత్రము దీసిపోవదు. వీరు శివాడీవేషమున నక్వముపై నెక్కియుండగా చిత్రంప బడిన చిత్రపటము ఇప్పటికిని నిడదవోలులో నొకమిత్రునింట నున్నది.

నరసింగరావుగారు గవర్నమెంటు ఉద్యోగము నుండి విరమించినతరువాత బల్లారి విడిచి నాటకకళ వ్యాపింపజేయుటకు, నెల్లూరు వచ్చి అక్కడ కొంత కాలముండి యచ్చట శుజనమనోరంజనీ నాటకసమాజమును నెలకొల్పి, అచటనుండి బయలుదేరి వరుసగా ఒంగోలు, తెనాలి, గుంటూరు, బందరు, బెజవాడ, ఏలూరు రాజమహేంద్రవరము, విశాఖపట్నము వరకు అరిగి, అక్కడక్కడ హిందూనాటక సమాజములను స్థాపించి జనులకు నాటకములం దభిరుచి గలిగించినారు. నిజముగా నీ నల్లకేఘ్ని నాటకకళాభిమానము అనుపమానము, అద్వితీయము. చిత్రసలీయకారులను, ఆంధ్రనాటక పితామహులను అగు క్రిరీ శేఘ్నియైన ధర్మవరం కృష్ణమచార్యులగాని ప్రోత్సహించి ప్రథమమున ఆంధ్రనాటకరచనకు, ఆంధ్రనాటక ప్రయోగమునకు పురికొల్పినవారు వన నరసింగరావు పంతులుగారు. వీరి ప్రోత్సహకారమున ఒంగోలునందు అపుడు హెడ్డా ప్పరుగానున్న ఇమ్మానేని హనుమంతరావు నాయుడుగారు నాటకసమాజమును స్థాపించిరి. వీరితోకలసి శ్రీ నాయుడుగారును, మ. రా. శ్రీ బంగుటూరి ప్రకాశం పంతులుగారును ఆనాడు నాటకములు ప్రదర్శించుచుండిరి. ఆంధ్రనట పితామహుడని ప్రఖ్యాతిగాంచిన హరిప్రసాదరావుగారు వీరికడ బాలవేషమును ధరించి యుండిరి.

నరసింగరావుగారికి అన్నిరసములకంటె, వీరరాద్రసములు ప్రదర్శించుటయందు పాటవము మెండు, వీరి

నటనసామర్థ్యమునందు మెచ్చదగిన సంగతులు ఒకటి
రెండుగలవు. వీరినటనాభినయములు ఆంధ్రనాటకము
నందుకంటే హిందీ నాటకరంగముందు రసస్ఫూర్తి
నొందియుండును. అందులకు గారణము ఆంధ్రమునందు
కేవలము వీరరసప్రధానములయిన నాటకములు అరిదిగా
నున్నవి. తెలుగునాటకములన్నింటిలో బొబ్బిలినాటక
మునందు వీరి హైరుజంగు పాత్ర కడు నింపుగాలుపు
చుండును. ఎనుబదిమూడువర్షములు దాటి, ముదిమినచ్చి,
వ్యాధిచే నలుమారు పీడితులయి, దేహపాటవముచెడిన
యీనాడే రంగస్థలముపై కురికినపుడు నాసింగరావు
మిక్కిలి మనోజ్ఞముగా అభినయింపగలిగినపుడు, నిండు
జన్మమునయింపరిపాకమున నెట్లుండెనో యూహించు

కొనవలసినదేకాని వ్రాయనలవికాదు. హైదరుజంగుపాత్ర
నువీరివలె నెవరును ప్రదర్శింపజాలరని నాటి వీరివిరుదము.
అందుచేతనేకాబోలు 'దాదాజీ' యకు పదముతోపాటు
నరసింగరావుగారికి 'హైదరుజంగు' నామము రంగస్థలి
వీడినతరువాతగూడ అన్వర్థనామమై యుష్మచున్నది.
వయసు గడిచినపిమ్మటగూడ వీరికి నాటకకళపై అభి
మానము సన్నగిలక నిగ్గులుతేలుచున్నది ఇప్పటికిని వీరి
రౌద్రవీరరసప్రయోగములు మనోహరములయి దర్శనీయ
ములయి యుండును. ఈ మహనీయు డిప్పటికి సహద్ర
మాసడిచి. వీరికింకను భావంతుడు పూర్ణ ఆయురారోగ్య
గృహులను, ఐశ్వర్యమును ప్రసాదించి కాపాడుగాక.

భావరాజు వేంకటకృష్ణరావు

శ్రీ క ర నే వ

కాళూరి వేంకటనరసింగరావు గారు (కవిత్వానమితి)

పండువెన్నెలలో మెలపారనన్వ
ఒరగా బోరగిలి విరబారుతరగ,
నీలిలావణ్యముల నిగనిగల గులుకు
వలపునెఱజాణయై గానముల గరంగు.

ఇస్స డఖిలేశ్వరుని ప్రణయేచ్ఛ ప్రాకు
నీలికడలిసవ్వల కావిశాలతార
కాలయహృదంతజ్యోతిస్సుధాలహారికి
న్నహసాభాగ్యమే నిశ్వసించుబయలు.

వెన్నెలవెలంది, ప్రేమైక విశ్వలక్ష్మీ
అలలవిధి విచ్చేయు స్మేరాలసగతి,
తీరముల జారు తెలిమిబుచ్చు చీరచెరగు
లొరసి విరిసెడు నీపాలనురగపారలు.

న్నహశీకరనేవా సుశీలలయిన
మధురకల్లోలమార్గరమ ల్లరంగి,
స్మేరమోహినులయి యాత్మ పారవశ్య
తైత్వముల హృదయార్పణ నలుపుదురదె!

శ్రీయుతులు దుహ్యారి గామిరెడ్డిగారు. 'కవికోకిల' బిరుదాంచితులు. కడచిన ఆంధ్ర
 పుహాసభ వారు వీరి కీర్తిరుదము నొనంగిరి. వీ రభినవాంధ్రవాఙ్మయప్రపంచమున పేరుగన్న
 విశిఖామణి. నెల్లూరుమండలము వీరి జన్మస్థానము. వీరు రచించిన రసవత్తంత కావ్య
 ములు పెక్కు ఆంధ్రభాషాయోష కలంకారములుగ వెలసినవి.

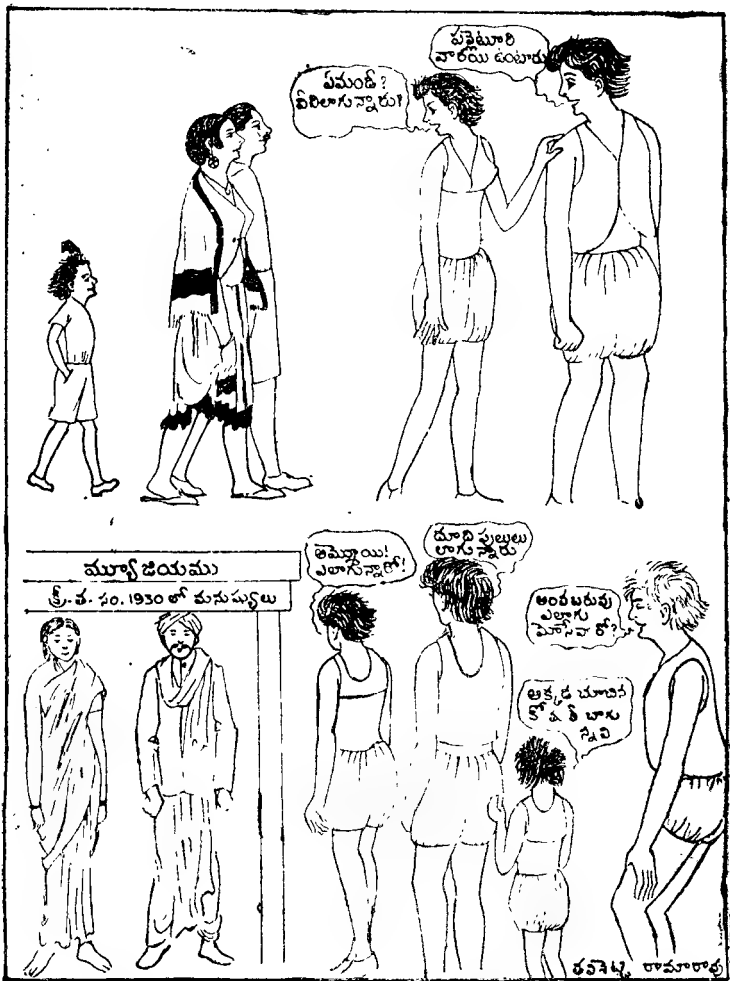
శ్రీమతి ఆనందరావు సతీ గారు

చెన్నపురమున గౌరవస్వామ్యాధికారిణిగ నియమింపబడెను. వ్యవసాయశాఖలో డిప్యూటీ డైరెక్టరుగ నున్న రా. బ., డి. ఆనందరావుగారి సతి యీమె.

శ్రీమతి వెంకటరమణమ్మ గారు

క్రీముతులు హరి సుబ్బారావుగారి మాతృకు. సంక్షిప్తలేఖనము నిర్వహించి కేసుకెక్కిన మొదటి ఆంధ్రయువతి. మూలుపై నలువరకు ఇంగ్లీషు చదివెను. హిందీ సంస్కృతముల చక్కనిజ్ఞానమును సంపాదించెను. కుటుంబనిలోను ఈమెకు మంచి సామర్థ్యము గలదు.

మనుచరిత్రము

మనుచరిత్ర రచనాకాలము

య.కో. వెంకటరమణయ్యగారు

‘శ్రీకాకుళశాసనకాలమైన ౧౧-౨-౧౫౧౦ లేదీ తర్వాతను, అన్నూరు శాసనకాలమైన ౬-౧౧-౧౫౧౦ పూర్వమునను (పెద్దన్న) మనుచరిత్ర రచించి రాయల కంకిత విచ్చియుండును.” అని శ్రీ వందూరి ఈశ్వరదత్తుగారు ప్రమోదూత సంవత్సరాదిసంచికయందు వ్రాసియున్నారు. ఈ సిద్ధాంతమును నిలుపుటకు వారు చూపిన కారణములు రెండు: (౧) “మనుచరిత్రరచనాకాలము నాటికి కళింగదిగ్విజయము పూర్తి కావించబడెను.” పై దిగ్విజయము ౧౧-౨-౧౫౧౦ తో పూర్తికావించబడెను. (౨) “మనుచరిత్రకావ్యచొప్పున పెద్దనకు ఆంధ్ర కవితాపితమహాయన్న నిరుగుగూడ లభించియుండెను.” “అయినకాబినరు మనుచరిత్ర రచియించిన తరువాతనే విచ్చియుండు నేకాని తత్పూర్వము కానేరదు.” కోకట శాసనములలో పెద్దన్నగారి కాబినరు దన్నుట్లు చెప్పబడలేదు. ఇందులో రెండవశాసనము లేదీ ౩౧-౧౦-౧౫౧౦ ఇతని కీబిరుదు ౬-౧౧-౧౫౧౦ నాటి అన్నూరు శాసనమునందున్నది. కావున మనుచరిత్ర అన్నూరుశాసన కాలమునకు పూర్వమునకు కళింగదిగ్విజయము ముగిసిన వెనుకకు వ్రాయబడెను అని వా రనుచున్నారు.

ఈకానిర్ణయము సరియైనది కాదు: ఏలనగా, మనుచరిత్రలో కృష్ణరాయల కళింగదిగ్విజయమే గాక ఇతర దిగ్విజయములు గూడ పర్ణింపబడి యున్నవి. చూడుడు:

ద్వితీయాశ్వాసాంతమున,
ప్రళయఘనాఘనఘోష జయానక భాంకృతి భీమ
చపేటలుత-త్రులబరగీ కటకక్షీతిరత్నక కన్నడరాజ్య ?
గమరమణా.

అనియు, తృతీయాశ్వాసాంతమున,
“.....యవనక్షోజీధరస్థాపనా, మందిభూత
కృపాకటాక్షయస్కృన్నాన్యత్కలింగాంగనా బంది
గ్రాహవిగాహితోత్తరకకుబ్ధాటి సమాజీకనా”

అనియు, సీతికయందు,
“ఆనాడపతి శకంధర సింధురాధ్యక్షు లరిగాపు
లెవ్వనిఖరతరాసి, కావంచగొడగాత్రీపదం బెవ్వని కసి
వారుగా నేనునట్టిబయలు”

అనియు వ్రాయబడియున్నది. కావున శ్రీ ఈశ్వరదత్తు గారు రచింపబడిన మనుచరిత్రలో రాయల కళింగ దిగ్విజయ ముమాత్రమే గాక యితరదిగ్విజయములు సయితము పర్ణింప బడినవనుట సప్తము. ఈదిగ్విజయములన్నియు శ్రీ. శ. ౧౫౨౦ సం. పూర్వము ముగిసినవో లేదో విచారితము.

కలుబరిగెను రాయలు జయించినట్లు మనుచరిత్ర లో వ్రాయబడియున్నది. ఈ విషయము కృష్ణరాయ విజయమందునుగలదు. రాయవాచకమున కల్యాణ, కలు బరిగెలను రెండు కోటలను ఒక్కదండయాత్రయందే రాయలు జయించినట్లు వ్రాయబడి యున్నది. కలుబరిగె కోట అదిల్ షాహునుల్తానులది. కల్యాణగర్భము నిజాము షాహావారిది. ఈతురక రాజుల నోడించి వారి రాజ్యములపై దాడివెడలినప్పుడే కైకోటలను రాయలుపట్టుకొనియుండ వలెను.

పై తురకరాజులను రాయలు కళింగదిగ్విజయము నకుపూర్వ మొక్కపర్యాకము కృష్ణగట్టున నోడించినట్లు కృష్ణరాయవిజయము, రాయవాచకము లనుగ్రంథ

ములపల్ల తెలియచున్నది*, అసలు కలుబరిగెకోటముట్టడి కలింగ దిగ్విజయానంతరమే జరిగినట్లు పై గ్రంథముల వలననే తెలియవచ్చును.

అదితోపాటు, నిజాముషాహులను కృష్ణదేవరాయలు జయించినది ౧౫౧౨లో నని చరిత్రకారులు నిర్ధారణ చేసియున్నను కలుబరిగె కోటముట్టడి అటుతరువాత జరిగెననుటకే యవకాశము కలదు. ఏలయన కల్యాణ, కలుబరిగెకోటలు కృష్ణ కుత్తరమున నున్నవి. కృష్ణరాయలు కలింగదండయాత్రకు పూర్వము కృష్ణను దాటనేలేదు. ౧౫౧౨లో రాయలు కృష్ణను దాటుట జేయకరము కాదని, నదిని దాటు తలంపు విరమించి గజపతివారి రాజ్యముపైకి నడచినట్లు కృ. రా. విజయములోను రాయవాచకములోను స్పష్టముగా వ్రాయబడియున్నది. కావున కలుబరిగెముట్టడి కలింగదిగ్విజయానంతరము, అనగా, ౧౫౨౦కి తరువాతనే నడచెననుట సమంజసము. కృష్ణగాయలు విజాపురసుల్తానగు అదిల్ షాను పరాజితునిజేసి కృష్ణాకుంగభద్రులకు మధ్యనున్న రాష్ట్రమును స్వాధీనము జేసుకొని, తరువాత కొంతకాల మునకు కలుబరిగెను ముట్టడిచేసి నళపతియొక్కొట్టు పోర్చుగీసు చరిత్రకారు డగు న్యూనిజు వ్రాసియున్నాడు. న్యూనిజ్ చెప్పిన యీ అదిల్ షా పరాజయము ౧౫౧౫-౧౫౨౦లో నని నూయల్ గారు నిర్ధారణ చేసియున్నారు. కాబట్టి కృష్ణరాయలు కలుబరిగెను ౧౫౨౦లోనో, తరువాతనో ముట్టడించి యుండవల

యును. ఈ విజయమును పేర్కొను పెద్దన్నగారు తమ మనుచరిత్రను రాయలకు ౧౫౨౦లోనో అటుతరువాతనో అంకిత మిచ్చియుండవలయును.

మనుచరిత్రలో వర్ణింపబడిన యీ చరిత్రాంశములపల్ల నైనను ఆగ్రంథము అంకితకాలమే కాని— అది యేనను సూక్ష్మముగ కాదు—తద్రచనాకాలము నిర్ణయించుటకు పీలుపడదు.

ఇక, మనుచరిత్ర వ్రాయుటకల్ల పెద్దనకు “ఆంధ్రకవితాపితామహ” యన్న బిరుదువచ్చె ననుట నిరాధారమైనవ్రాత. పెద్దనగారు సంస్కృతములోను తెలుగులోను పెక్కుగ్రంథములు వ్రాసినట్లు తెలియచున్నది. రాధామాధవమును వ్రాసినందుకుసంతసించి, యల్లయకవికి రాధామాధవుడను బిరుదునిచ్చినట్లు రాయలు పెద్దన్నగారికి మనుచరిత్రము వ్రాసినందుకు “ఆంధ్రకవితా పితామహు” డన్న బిరుదు నిచ్చినట్లు కానరాదు. “మనుచరిత్రం బందుకొనువేళ పురమేగఁ బల్లకి దనకేల బట్టియెత్తె” అని గొప్పగా చెప్పుకొన్న పెద్దన్న తత్త్వగ్రంథరచనమునకు సంతసించి రాయలు తన కాంధ్రకవితాపితామహుయన్న బిరుదిచ్చినట్లు చెప్పుకొనలేదు. ఎల్లప్పుడును తన్ను “ఆంధ్రకవితా పితామహ” యని రాయలు పిలుచెడివాడని మాత్రమే చెప్పుకొన్నాడు. కావున “ఆంధ్రకవితాపితామహ” యను బిరుదు మనుచరిత్ర రచనాకాల నిర్ణయమున కంతగా తోడ్పడదు.

* ఈ విజయానంతరమే రాయలు కలుబరిగెను జయించెనని యింతకు పూర్వము నేను వ్రాసియుంటిని, అది తప్పు.

షేక్స్పియర్ బుధ్ధి అను విషాద విషయ సేన

ఇది విషాదాంతమగు నయిదింకముల నాటకము. ఆంగ్ల భాషయందు సుప్రసిద్ధులగు 'షేక్స్పియర్' యను నాటకమున కిది యాంగ్రహానువాదము. గ్రంథకర్త సీరు భట్ల సదాశివరావుగారు. గ్రంథము డెమ్మిస్ట్రైస్ గారికి పుట్టు. వల ఒకరూపాయి. ఇంగ్లీషు నాందీప్రస్తావన యందు గ్రంథకర్త సూత్రధానిచేరవచ్చును గూర్చి 'నాన్య కాళిలాష్టవక్త' బాల్యమునుండియు శ్రమింపఁబడు రంగస్థల పరినియము కలహాదనియు, 'నాటకవాఙ్మయమునం దీకృతికర్త పే నీది నాటకముల బహుంతులు కిదియే ప్రముఖ పయన్న'మనియు చెప్పియుకొనెను. దీనికి వికస్థముగా గ్రంథకర్త గారు ప్రస్తావములముంగల తమ 'విజ్ఞాపన' లో సీతాకళ్యాణమును నాటకముకట్టి గొంతి సంవత్సరమున ప్రాసితినని చెప్పుచును 'ఇంతేనామం గల నాటకరసయంతి' ప్రస్తుతప్రయత్నము' అని ప్రాసితకొనిరి. ప్రస్తావనబట్టి యీవిషాదవిజయసేనమే వీరి ప్రథమ యత్నమో, విజ్ఞాపనను బట్టి యంతకన్న ప్రథమప్రయత్నము సీతాకళ్యాణ మొకటి యున్నదో, కాక యీరెండు నాటకములనుగూడ విమ ప్రథమ ప్రయత్నముగా పాఠకులకము భావంపరచుచుని గ్రంథకర్త గారి యభిప్రాయమో! విషాదాంతనాటకము లాంగ్ల భాషయందు మిక్కిలి విస్తృతముగా నున్నదియు ఆకొంతను చాలించి కీవిషాదవిజయసేనను తీర్చుచున్న చున్నవనియు "నటభూషణ". చిరుదాంబరము లగు నొక నాటకకళాభిమాని కవిగారికి మిక్కిలి ప్రశంసించుచు, యీనాటకమునకు దీర్ఘమున మహాద్భుతముకట్టి ప్రాసాదము.

"అనువాదమునర్హు కవి మూలగ్రంథమందలి కథను ప్రధానవిషయములను, పాత్రపోషణమును దీసికొని దేశ కాలపాత్రముల ననుసరించి తె'నాన్యగ్రంథమున నెట్టి మార్పులైన జేయు స్వతంత్రుడు. * * * బుధ్ధిలో పోల్కిగలట్టి కథావిధానమునకు గొని, మూలమందలి కథ పాత్రావళి నాగరికతాచాతుర్యముల గలిగినవలెనుచే నట్టి యాచారముల తప్ప విషయములందు మిగుల సేర్పమై మార్పుల గలిగించి సామాన్య దేశ సాంప్రదాయముల కనుగుణముగ గ్రంథ యందుగఱుల విడి యడువాదము గావించిరి. కావున వీరి నాటకము 'అనులంబరము' (Adaptation) అనునగాని 'భాషాంతరీకరణము' (Translation) కానేరదు." అని ఉపోద్ఘాటమున గలదు. వాగ సేవివిచ్చిట్లు గ్రంథకర్త యీ గ్రంథమును రచించి యాంకిత్యముల ననిష్ఠింపి లి క్లామా పాత్రమేకగ! అట్లయియుండ 'షేక్స్పియర్ బుధ్ధి' అను పేరుగూడ నీ గ్రంథమున కుంచుటెందులకు? జ్యోతిషబాగళ ప్రససనమైన యీ గ్రంథమును కేవలాలంకారమాత్రముగా నుండవచ్చునని మీరు భావించురా? ఆంగ్లగ్రంథమున గల 'అయాగో' అను వానిని 'అయాగుడు' అని వక్రికి మక్కిగావైందని సాంప్రదాయ విరుద్ధమైన రూపముననే కొనిండుటెందులను 'అయాగుడు' పేరు గలనా? డివికాలభాగమున నాన నే కాముండైన నెక్కడైన నుండుట కవికాశ్చర్యమని నీగు చెప్పగలరా? ఇక పోషణపోషణమును గనునింక బోయినదో నింజలి పోత్రలన్నియు దేశకాలపాత్రముల బట్టి రూపభేదములను గలిగించిన సుప్రసిద్ధి కులగుటకు మాటు ఆంగ్లకావ్యములముల జూచి వాటిలు వేసికొన్న తెలుగు నక్కలవలె యున్నావు బోలికలబాంబ

యన్న వికడ! అనువాదకుడు కథను పాత్రలను దీసికొని మెట్టిమార్పులైనవేయ స్వతంత్రుడని యూహించి యాబోలు నీగ్రంథకర్త ఆంగ్లగ్రంథమునలేని విచిత్ర సన్నివేశములను, కొత్తకొత్త రంగములను నాటకమునందు లులవోట్ల సంఘటించుకేసెను. ప్రథమాంకము నందిలి ప్రథమరంగమున కథానాయకు డగు విజయసేనుగకు రాజా (The Duke of Venice in Othello) తన ప్రపాణమును బహుమానమిచ్చి సత్కరించినవల! అతడు విజయసేనునిగూర్చి ప్రశంసించి

“సభ్యులెవ్వరైన నీసన్మానవిషయమై యేమేని ముచ్చటించడలచినచో సభ వేగమే ముగియును గావున నులలాడవచ్చును.” అని పలుకునట! ఇది యెంత భావశూన్యముగ, నసంబద్ధముగ నన్నదో చూడుడు! కథానాయకున కిచ్చు సన్మానవిషయమై సభ్యులు ముచ్చటించుచు గూర్చున్న యెడల సభ వేగమే ముగియుటెట్లు? గ్రంథమున మూలమునందు లేక నడుమ నడుమ దెచ్చిపెట్టిన పాత్రల సంభాషణ వైఖరులన్నియు ఇదేరీతిన్నవి. గ్రంథకర్తగా వీరునువాదమున సర్వతంత్ర స్వాశంత్యమును దీసికొని పూర్వోపరంధర్మవిరోధముగా మూలగ్రంథము నందిలి యుత్కృష్టకథావిధానమును చేతేతుల భగ్న మొనర్చియు, పాడు చేసియు, కడతేర్చియు ఆంధ్రుల నేటి భాషావిషయక పరివర్తనములు పరశురామశ్రీవ్యర్థములని కొందఱు నిదానము లామోగును పల్కులు సత్యము గావించిరి. వ్యతీయరంగమున కథానాయక మన్మథాజ్ఞాపరతంత్రయై తన మనోహరునియందలి విపరీత మోహమున మన్మథమామగము, చంద్రాద్యుపాలంభనమును జేయుచు కొంతనేపాడుచు, కొంతనేపుపాడుచు నిట్టూర్పులు నిడుచ్చుచు మదపుఁ బిచ్చియై తినదానినలె రంగములనున తొండవించును. ఆమె యొక చెట్టును విజయసేనుడని భ్రమించునట!

“మనోరమణా! నీకేల కరుణ కల్గదు? మానసరా! నిలదరికెరావు? ఇంతకువచ్చి నత్తుడేటి పరిహాసము? ఇత్తుడేల యీ పరోక్షాభిము.” (ఒక చెట్టును విజ

యసేనుడని భ్రమించి, కాగిలించి, పారవశ్యమునఁ గ్రిందఁ బడును.)

ఈ మన్మథభూతావేశ కథనమున రంగస్థలమున నైన మహోత్సాహము మూలగ్రంథమున నెచ్చటనులేదు. మూలగ్రంథమును చదివినవారికి ఆంగ్ల సారస్వతాకాశమున నప్రమేయదేదీప్యమానమూసంపన్నయు, నిరుపమానవివేకజోభిరామయునగు ‘డెన్ జీమోనా’కును వట్టి కామాత్మరచిత్రగా మొదలు రంగస్థలమునకు లేబడిన యీ శిలవతికిని గల భేదము విశదము కాగలదు. ఆంగ్ల నాటకమున దోచు ‘డెన్ జీమోనా’ మన్మథోన్మాదమున శిలవతివలె ప్రవర్తించిన నది యనంతరకార్యమున కంత రసాభాసమో విజ్ఞానాహించెదను గాక! సుప్రసిద్ధకవిసార్వభౌము డగు షేక్స్పియరు కృతమైన నాటకరాజము లన్నియు నన భాషకు బరీవర్తన మొందవలసి యున్నవి. ఉభయభాషాప్రవీణులగు విప్లవీవు లట్టి పనికి బూనుకొని ఉదాత్తరసాహిత్యమైన యేతర్కవి కృతగ్రంథముల పండితపామరజనరంజకముగా, హృదయాహ్లాదకరముగా, జ్ఞానాపాత్రముగా మన భాషకు దీసికొని రావలెను. ఆంగ్ల పదార్థ మోహమున విడుచుకట్టి గడుసువారివ కొందఱి నాలుకలకు ఆంగ్లకబ్బములయందలి పదార్థము లేయేరసముల నేయే పాఠముననున్న, ఆయాశీల నవి పరిపాక బడిననే గాని రుచించుటలేదు. ఆంగ్లమునుండి ఆంధ్రభాష కేపదార్థమైన గొనితెచ్చుటయందు గల కష్టనిష్ఠురములందరి తేరిక యనువాదకుడు ఆంగ్ల మానమున్న డల్ల మక్కికి మక్కిగా భాషాంతరీకరించుట కొప్పుకొనుచుండుటలేదు. ఉభయభాషలయందును భావార్థ ప్రకటనమునగల వైస్థికినైర్దుర్యమే యిందుకు మూలపేతువు. ఇక చిత్రమానకు ఆచారవ్యవహారములకు నేశకాలపాత్రములకు మూలగ్రంథమునందలి కథాకలాపమును పాత్రోచితవైఖరులకు లెస్సగనను సంధించుచు శ్రీ నాథునకువలె “అశేషమనీషిహృదయగమంబుగా శబ్దంబనుసరించియు, నశ్శిప్రాయంబు గుఱించియు, భావంబుపలక్షిరచియు, రసంబుపోషించియు, నలంకారంబు భూషించియు, సౌందర్యంబాద

రించుచు, ననౌచియు పోహరించుచు మాతృకాను సారంబుగా మనభావముందు జెప్పవలెను. ఏతత్కా భావోవిరుద్ధమైన పండితకవు లీపనికి బూనుకొని అంగవా జ్ఞయ తేత్రమన బుట్టి మహాజ్యోతిరగ్రంథమై లోక విస్మయ మొనర్చుచున్న గ్రంథమణి భూషణముల నన్ని టిని కొనిపెట్టి చనభాషామతల్లి నలంకరింపవలెను. పూర్వకవులట్టి ఘక్కినే సుస్మృతగ్రంథరత్నముల నుండి విస్మయానందములగు కాంతిపూజముల వెల్వరించి మనభావ మిక్కిలి ప్రకాశింపజేసి కృతకృత్యులైరి. మూలగ్రంథమునం దనువాదముఁ దేకేని మాన్యులకేసిన యెవల నది పూర్వోత్తర విరోధములేకుండ, హర్షదా యకమై శ్లాఘాపాత్రమై రసాభాసమునకు దావీయ కుండ నుండునాను. ఈవిషయవిజయనేనయను వ్రాసిన నా రీసంగర్భమున మిక్కిలి యవివేకమైన మార్పులను జేసిరి. వీ రీగ్రంథానువాదముఁ దొనర్చిన యపాధిక్య పరంపరలకు, అనర్థకథాప్రసంగములకు అసంబధార్థ బనిశ్రవణాదములకు పోమితి లేదు. కొన్నిఘట్టములందు పీఠపఠ్యోగించిన భావ తఃపెండ్రకల చిట్కవలె నట్టి యగభ్యుదయరమై యున్నది. అంగ భావ నెఱుంగని యాంధ్రులకు పఠించుటకు, ప్రసర్పించుటకు, పరిగ్ర హించుటకు మిక్కిలి దువ్వైన మహావిఖ్యాతనాటకము మనవారికిక నరఁటి పండిలిచి చేతికి నిచ్చినట్టి యనువాదమున లభించినదని వైయట్టును జూచి కొంత భ్రాంతిపతిమికాని పుస్తకమును దెలిచి యిక్కడ నక్కడ చదివి చూచునకి గ్రంథము మిక్కిలి రసాభాసముగా మూల విరుద్ధముగా, మీదు మిక్కిలి విపరీతపు బోకడలతో గాన వచ్చినది. మేమునులకు గడునక్కజపడి గ్రంథమంతయు సావధానముగాఁ బఠింపించి చూచితిమి. “షేక్స్పియర్సు ఒడ్డెల్లో” అను విషాద వియనేన” యనగొప్ప షేరున గానవచ్చు నీ గ్రంథము పట్టితప్పల తడిక. మూలగ్రంథమున “నొడ్డెల్లో” ఎట్టి యనవదనమైన గ్రంథరాజమో దాని యాంధ్రాను వాదమని ప్రచురింపబడిన యీగ్రంథమంత పేలవముగా నీరసముగా నుండుటయే కాక నాటకమున ముఖ్యముగా గోచరింపవలసిన జీవశ యనున దెచ్చుటను గానరాకుండ

నున్నది. విస్తరభీతిచే నీనాటకానువాదమున పాతకు లకు వెంటనే స్ఫురించు గుణావగుణములమాత్ర మిందుఁ బేర్కొంటిమి. (పశేషము)

దీవాకరుల సోమసుందరరావు

చక్రపాణి

గ్రంథకర్త: చెలికాని సత్యవారాయణగారు.

ఇదియొక చిన్న నిరూపకనవల. ఒకానొక అంగ కథనమునరించి వ్రాయబడినది. అపరాధిగాని, పరిశోధకు దుగాని అద్భుతమైన ప్రజ్ఞగలవారగారు. సాహసకార్య ము లిందేవియు లేవు.

ఇట్టి నవలలకు ఒకేరకమైన పాత్రలు పూర్వమే తయారైనట్లుబున్నది. అందుచే నిరూపకనవలలు పెల్లుగ నుప్పటిల్లుచున్న పాత్రఁడు వైచిత్ర్య మచ్చునకైనను కానరాదు. గ్రంథకర్తలవృష్టి లోకముపైలేదు. ఏఅండ్ల యుడో రచించిన నవలయందు నిమగ్నమై యుండును.

తెనుగున వెలువడునిరూపకనవలలు పెక్కింటిలో కలకత్తా కార్యరంగము. ఇది కలకత్తా దురదృష్ట మనవల యును; ఏలన, యిట్టి నవలలను ముఖ్యముగా చదువుబాలు రకు కలకత్తా యన అపరాధములకు కేంద్రమని తోపక మానదు.

చక్రపాణికి పీఠిక వ్రాయుచూ, పూడిపెద్దివెంకట రమణయ్యగారు, శ్రీకృష్ణుడు తిరోహితుడైనపుడు గోపిక లాబృందావన సంచారి నశ్వేషించు భాగవతపు పట్టును ప్రస్తావించినారు. వారి యుద్దేశ్యము స్పష్ట ముగాలేదు. దానికిని, నిరూపకనవలలకును ముడివెట్టుట యని తలంపవచ్చును. ఇది విచిత్రములలో విచిత్రము!

(గు. వెం. గు.)

చారుమతి మోహనము

శ్రీదొంగ లక్ష్మీనరసింహము గారు రచించిన అయిదంకముల సాంఘికనాటకము. ఈనాటకము వలన నాటకకళకు, సంఘమునకు, భాషకు గలుగు మేలు

కంటె కీడు అధికముకట సాహసము కాదు. ఎవరేని పదువుకొనవలసినదశలో గ్రంథములను రచియింపబూనుట తడుసాహసము. అందును నాటకముల విషయము చెప్పబనిలేదు.

ఈక్రిందిపద్యమును చూడుడు.
గీ. “వసుధ విశ్వేశ్వరాట్పురహస్తపుష్పం
తెల్యముని గోత్రజండును దీనజనుల
శ్రేయమునెగోరు లక్ష్మీనృసింహనుకవి
వాటముగ రచియించె నీనాటకంబు.”

ఇది యీనాటకప్రస్తావనలోనిదే. ఈకవికి గల కవితాసాగర్థ్యమునకు, పాండిత్యమునకు నీయుదాహరణ మొకటియే చాలును. ‘X’

వేమన

సర్ ఆర్. వేంకటరత్నము నాయుడుగారిచే పోషింపబడి శ్రీరాళ్లపల్లి ఆనందకృష్ణశర్మగారిచే చేయబడిన వినుపన్యాసముల కూర్పు ఈగ్రంథము. ఆంధ్రనిశ్శృకళాపరిషద్గ్రంథమాలలోని రెండవ ప్రచురణముగ ఆంధ్రనిశ్శృకళాపరిషత్తుచే ప్రకటింపబడినది. వెల రు. 1-8-0

ఈగ్రంథమున నీడుపన్యాసములు కలవు. మొదటిది ఉపాధ్యాయరూపక మైనది. రెండవది వేమన కేశకాలములను గురించినది. మూడు, నాలుగు, అయిదు ఉపన్యాసములందు వేమన సంసారసిద్ధిగతులు వేమన మోగసిద్ధి, మతప్రచారములు అభినర్ణితములైనవి. తక్కిన రెండుపన్యాసములందును వేమనవంటివారిని గూర్చియు, వేమనకవిత్వము, హాస్యము, నీతులనుగూర్చియు తెలుపబడినది. వేమనసూక్తి రత్నాకరము, వేదాంతసిద్ధాంతము, వేమనపద్యములు (వావిళ్ల వారి ప్రతి), బ్రాహ్మదొరగారి వేమనపద్యములు, ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండాగారములోని వేమనపద్యముల ప్రతులు- ఇట్లు వేమనపద్యములు ముద్రితములైత గ్రంథములను, వేమనపద్యముల వ్యాఖ్యలు, టీకలు అయిన (౧) వేమనపద్యహస్తార్థ తత్పర్యబోధిని (౨) తత్పర్యబోధిని, (౩)

వావిళ్లవారి (వేమనపద్యములకు) ఆంధ్రతాత్పర్యగ్రంథము (౪) వేమనాశ్వాని పద్యపద శబ్దార్థము (౫) బ్రాహ్మదొరగారి ఆంధ్రయపరివర్తనము—ఈ మొదలయిన గ్రంథములను పరిశోధించి వేమననుగుణించిన యీయుపన్యాసములను చేసిరి. వేమనజీవితమునకును, కవిత్వమునకును సంబంధించిన వివిధ సిద్ధాంతములను జేయుటకు పూర్వము శ్రీ శర్మగారు ప్రమాపన్యాసమున అసలు వేమనపద్యము లేవి, అతినివికాని వేవి అను విషయమునుగుణించి యిందుక మాచ్చటించి ‘గుజిలీ ప్రతులకన్న ‘పరిశోధించి వేసిన నవనాగరకుల ముద్రాముల’లో “వేమన స్వభావము, మతము, కవిత్వధర్మము, భాష మొదలగువాని నేమియు గమనింపక, వ్రాతప్రతుల పాఠములను విచారింపక, అర్థభావములకు వచ్చు ననర్థమును లక్ష్యపెట్టక, తిద్ది ముద్రించిన పాఠముల”ను కొన్నింటి నెత్తిచూపి, వేమన పద్యసంఖ్యనుగుణించియు, “విశ్వదాభిరామ విసుర వేమ” అను మకుటమునకు వేలువేలు వ్యాఖ్యలలోను టీకలలోను చెప్పబడిన అర్థమునుగుణించియు ఇంచుక చచ్చించి తుదకిట్లు హెచ్చరించుచున్నారు: “సరియైన విమర్శముతోఁ జేసిన ముద్రణము ఒకటైనను ఈవఱకు బైలుపడలేదు. వేమన్నపద్యము లిట్లున్న మేలని తలచినవారేకాని యెట్లుండి యుండవచ్చునని విమర్శించినవారు లేరు. అర్థము తెలియనివారు, అర్థములేని సంప్రదాయములకుఁ జేసినవారు, అనర్థకరమగు అభిమానముకలవారు ఈపద్యములను తలయొకదిట్లుగా నీడ్చి చెఱిచినారు. ఇతరులభావములను, రచనలను మనకెంత యసహ్యముగా నున్నను వానిని తిద్దు నధికారము మనకు లేదని తలచుట మనవారకేకు లింకను నేర్వనివిద్య. కావుననే, అందందు కొన్ని యనావశ్యకమైన సవరణలున్నను, చిన్నదైనను ఇప్పటికిని బ్రాహ్మదొర ముద్రణమే సర్వోత్తముమని చెప్పుటకు సిగ్గుచున్నది. అతడు మనకుఁ జేసిన మహాపకారము నరగంట చూచుచున్నానని తలఁపకుండు. చెన్నపట్టణములోని ప్రాచ్యపుస్తకశాలలోని వ్రాతప్రతుల నొకమాలైనను చూచినవారికితప్ప తక్కినవారి కామహానీయుని యప్పు తెలియదు. కౌని యతఁడు దోసిలినిండఁ బెట్టినను,

అట్లాహించుటకు వారికి "అత్ర డట్టివాడుగా గానవచ్చుటయే తప్ప వేరుకారణ మేదియు లేదు." గండికోట నితడు పేర్కొనుట, నందిదుర్గము నితడు చూచుట, కడప జిల్లా, జమ్మలమడుగు తాలూకా ముడియమను గ్రామములో వేమనశిష్యునిత ముండుట, ఇట్టి మతము గండికోటలో నొకటియుండుట - ఇవి యన్నియుకూడ వేమన దత్తమండలమువా డనుటకు వారికి సాధనములు. అదికాక "దత్తమండలములలో వేమన కున్నంత ప్రచారము తక్కినవాట్ల నున్నట్లు కానరాదు. ఇప్పటికిని వేమన్నయను పేరుగలవా రీదేశము దెండ్రో కలరు" అని వ్రాయుచున్నారు వేమన తన పద్యములలో వాడిన మంకు, తారాడు, సంబళము, సొడ్డు, కళవళము, హాయ, చాడీ, తాళి, బిత్తిరి మొదలైన "కన్నడ సీమకు సమాపమగు తెలుగుదేశమందే వాడుకలా"గల ట్టియు, ఆకు, వక్కలైకి, కలికి, ఒక్కసాద్దు, పీకు, కుట్టు, పొడు మొదలగు "నల్లమల కీవలి వారికి తప్ప ఆవల వారి కర్థమగునాయని" వారు సంహించునట్టియు పదములుకూడ వారు తమ నిర్ణయమునకు తోడ్పడగలవనుచున్నారు. వేమన బసివిరాండ్రను పలుమాలుపేర్కొనుటయు, రాయలసీమలో తప్ప ఇతరాంధ్రదేశములలో వారేరు వినరాకపోవుటయు వేమన రాయలసీమవాడని చెప్పుటకు మఱియొకకారణము. "ఇకనేయితర స్థలములందుఁగాని వేమన నివసించినట్లు ఇంతకంటె ప్రబలములైన సాధనము లుండనేని" యని వారికి "తెలిసిన వెంటనే, అవశ్యముగా మీయూరికి విచ్చేయుమని వేమన్నను పల్లకిలో మోసి యుక్కడికి సాగనంపుటకు నేను మొదటిబోయాగా నిలుతును" అని వీ రనుచున్నారు. కావున వీరితో ఈ విషయమున తగాదా పెట్టుకొనుట మంచిది కాదు. వీరి యభిప్రాయ ప్రకారము వేమన్న గొ-వళితాబ్దియాదియందుండెను. ఈసందర్భమున వీరిట్లు వ్రాయుచున్నారు. "తాటాకుల పుస్తకముల నడుక్కు నిర్ణయించుట కష్టము. గజపతుల శిథిలములను, ముత్తమంత్రి మఠము మొదలగునవి వినియైనను వ్రాయవచ్చును. కాని ౧౭౮౦ లో జరించిన కటాగ్ల ప్రకటన పుల్లారెడ్డి తాను వేమన యపరావతారమని చెప్పు

కొనుటకును, ప్రజల, అందును వ్రాతచదువులు రాని వారు దానిని నమ్ముటకును వేమన మఱుఁగుపడి చాల సంవత్సరములై యుండిన సాధ్యముకాదు. కావున ఆవేమన్న సమాధికాలమున, ఈవేమన్న జననకాలమును ఎంత సమాపమందున్న నంత మేలు. కానీ, మఘాయ నుబ్బార వుగాగు వేమన నెంతవైని కీడ్చిరో నేనంత క్రింది కీడ్చుచున్నా నేమో యనభయము నాకు లేక పోలేదు. ఐనను మనచరిత్రములెల్ల చాలవరకు డివోప్రపంచమునకు తేరినవేకాన, ఇన్ని యూహలజాగో నాదియు నొకయూహాయుండిన నంటేమి బరువుకాదనుకొనుచున్నాను "

మూడవ యుపన్యాసమున వేమన సంసారశీతి గతులు, ఆతని కొన్ని పద్యములనుబట్టి ఇదినాటి నుడివి నట్లు వాటికి సార్థకత గల్గించుచు "చెక్కిన చక్కదనము తో" చిత్రించుచున్నారు. వేమన సంగీతాభిరుచి, గణికాలోలత్వము, గృహస్థధర్మము, భార్యను దండించుట, భాగ్యముం దితనికి గలిగిన సంతానముకూడ కుఖకరముగ బరిణమింపకపోవుట, ఇతని అన్నదానపరత్వ, ఆతిథి పూజ, దారిద్ర్యము రసవాద విద్యాభ్యాస ప్రయత్నము, యోగులతోడి సాంగత్యము, లంబికాశియోగి శుక్రావ - ఈ మొదలైనవి వేమనజీవిత ప్రధాన విషయములలో గొన్ని. వేమన వేశ్యాలోలత్వమును గుఱించి వ్రాయసందర్భమున మనకవులను గుఱించి యిట్లునుచున్నారు. "శ్రీనాథుని వైషమ్య పంచకావ్యములలో పరిగణించినవారే అతడు స్త్రీలోలుడనియు నెఱుఁగుదురు. ఇవన్నియు న్యాయములని నేఁ జెప్పరా లేదు. అది వేటుమాట. మరి గొప్పవారందరను అన్ని విధములను గొప్పవారేయని భావించుట, వారియెడ దోషము అసంభవమని యనుకొనుట మన యభివేకమునే నల్లడించుననియే నామతము. దోషములుండిన పక్షమేమి? అందు వలన కష్టము లనభవించినవారు వారు. మనము వారి గుణములచేత, మహత్త్వముచేత మేలు పొందవలసిన వారము. వేమన పరవారీసహోదరుడై శుకమహర్షి యపరావతారమైయుండి, ఒకపద్యమును వ్రాయక, ఏమూలలోనో ముక్కుపట్టుకొని మురిగియుండిన మనము

సంతోషించుచుంటిమా? మన్నించుచుంటిమా? నన్నడిగిన వేమనవలె పద్యములు వ్రాసగలవాడెవడైన నేడు లభించునని అతనికి గాఢనియ్యమున మనమండలును చందాలెత్తివేయిమంది వేత్యలను సంపాదించ వచ్చును."

నాలుగవ యుపన్యాసమున వేమనకాలమందలి మత ధర్మముల స్థితిగిగఱించియు, అయిన యుపన్యాసమున వేమనయొగసిది, మతప్రచారమును గుఱించియు వివరింప బడినది. మతధర్మములను గుఱించి వీరు వ్రాసినయుదంతము చాలాపొడయాకర్షకముగ నున్నది. ద్వైతాద్వైతములు, సగుణార్హణవాదములు మొదలగు సహజముగ క్లిష్టములుగ నుండు విషయములను వీరు అరటిపండ్లా లిచిపెట్టినట్లు తేటతెల్లముగ వివరించియున్నారు. వేమనకాలము నాటికి మతములు, తద్విషయములైన వివాదాంశములు ఎట్లు నీరసించి సామాన్యకరములుగ బరిగొనించినవో చక్కగ తెలిపియున్నారు. ఆతన యుపన్యాసము వేమన వంటివారిని గుఱించి తెలుపుచున్నది కర్ణాటకలో సర్వజ్ఞమూర్తియు, ఆరవవాఁలో తిరుళ్ళవరును అట్టి రిలో ముఖ్యులు. శక్యగానికి చక్కని కర్ణాటభాషా పరిచయము, డుటచే గావచ్చును సర్వజ్ఞమూర్తిని గుఱించి ఎక్కువగా ను, చక్కగను వ్రాసియున్నారు. వేమన్న కీతడు "అచ్చపు ప్రతిబింబ"మట. సర్వజ్ఞుని త్రివందులు (వేమన అట్లవేదింపి పద్యములు) సందర్భానుసారముగ నుచాహ్వానములైనవి. వేమనవంటివారుగ వర్ణింపబడినవారు తెలుగువారిలో (౧) పోతులూరి వీరబ్రహ్మము (౨) ఆనంద వరదరాజయోగి (౩) ముత్యాల నారసింహయోగులు. వీరుకాక తెలుగువారిలో ఏగంటివానిని గుఱించియు, కర్ణాటమున కన్నడవిదనకారులను గుఱించియు కొంత తెలిసియున్నారు.

వేమనకవిత్యము, హాస్యము, నీతులు మొదలగు వానిని గుఱించి ఏదన యుపన్యాసము విరించుచున్నది. వేమనభాషా కవిత్యములను గుఱించి వీరి యభిప్రాయము లి:—

"అనేకపద్యములందు అట్లవేలిన నడకకును సీసపు నడకకును భేదమే యుండదు గమనించినట్లు తోచెను.

భాషావిషయమందును శుద్ధమైన శబ్దప్రయోగమునకుఁ గాని, సాధులను చక్కగ కలుపుటకుగాని యితడు ప్రత్యేకముగ పరిశ్రమించినట్లే తోచెను. అచ్చులకును వకార యకారములకును గల భేదమును పలుమాఱితెఱచు గనునింపలేదు. "ననుభవ యవచ్చు నారాయణనవచ్చు, ఇత్యాది నిరర్థక ప్రయోగములు పెక్కులు గలవు. ఇక అసభ్యములగు పదములు, అర్థములు లెక్కలేనివి".

"వేమన కవిత్యగుండలి యసాధారణ గుణములలో ముఖ్యమైనది భావముల తీవ్రత. అవియంత తీవ్రముగా నుండుటకు కారణము ఆ భావము లతనివేకాని యితరుల వికాకపోవుట".

"తెలుగు సందస్సులలో నెల్ల చిన్నది యగు ఆట నెలచి నితఁడు పరిగ్రహించె ననవచ్చును. కందములు, తేటగీత మొదలగు పద్యములుకూడ నితఁడు వాడినాఁడు గాని వానిలో చాలవఱకు ఈముద్దు, ఈచెక్కిన చక్కదనము, ఈచిగువు, ఈలగువు లేదు. దీనిలో ఇతడు యతికిచ్చిన మర్యాద, అందము అద్భుతమైనది".

"ఇతని కవిత్యమునకు కొంత మఱుంగునట్టి దానిని దుర్వార బలముగల దానినిగాఁ జేసినది హాస్యము."

"వేమన్నయు గొప్ప బోధకుఁడును, సంస్కర్తయుఁ గావున అతనియందును హాస్యసము కలుషితమై యున్నను, అందందు సహజముగా అసభ్యరచనలు చేసినను తెన గాలిపటమువంటి స్వతంత్ర బుద్ధికలవాడు కావున ఒకొక్కమాటు తనపని తాను మఱచి స్వచ్ఛమైన హాస్యముతో తృప్తి కలిగించుకొనుచు".

ఇట్టి వింకను అనేకములు కలవు.

వేమన గొప్పసంఘసంస్కర్త. సంఘదోషదురాచారములను ఇతని వలె నిర్భయముగ జ్ఞాపించిన కవి తెలుగువారిలో అరుదు. ఇతని కొన్ని యభిప్రాయములు నేటికాలమునకుగూడ పరిపూర్ణమైనవి.

ఒడలు బడలఁజేసి యోగుల మనువారు మనసుకల్మషములు మాన్పలేరు బ్రట్టమిఁదఁగొట్టు భుజగంబు జచ్చునా?

చదువులందు పాడి మొదలును స్త్రీల
పెదవులందు రాజ్యపదవులందు
ఆశ లుడిగినట్టి యత్యలు ముఖ్యులు
రాతిబొమ్మ కేల రంగైన వలువలు
గుళ్లుగోపురములు కుంభములును
హూడుఁ గుడ్డఁ దాను గోరునా దేవుడు

అంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ గౌరవమునకుగాని తగినట్లు లండన్
లేదని చెప్పవలసివచ్చినందుకు విచారించెదము.

మ. సో. శర్మ

భక్త కుచేల

సత్కార్యాపరణమునగుటించి వేమన యభి
ప్రాయములు చాల చిత్రముగను, తీవ్రముగను నున్నవి.
“సన్మార్గమునపరార్థముగవచ్చింపని భవవంతునిభవమును”
“సత్కార్యమునకై సోవుదేసినకు పాపములే”దని వేమన
నమ్మిననుటకు ఈ క్రింది పద్యము లుదాహృతములు:

తనదు సొమ్ముచూడ దాన మియ్యగవచ్చు
నవని దొడ్డగా దడెరికైన
నదగు బెదగు లేక అన్యల సొమ్ముల
దాన మిచ్చువాడు దాత వేమ!

ద్రోహబుద్ధి నైన దొంగటికమునైన
సటలనైన సాహసమున నైన
సంపదధికువలన సాధించి భవమును
బడుచునకు నొసంగ బాగువేమ!

దోషకారియైన దూషరికాడైన
పగతుడైన వేదబాహుళ్యుడైన
వట్టిలేని పేదవాని కీదగు నీవి
భవికునకు నొసంగదగదు వేమ!

అనంతకృష్ణశర్మగారి ‘వేమన’ కడుహృదయంగమమై,
చదువ జరువ నింపులునింపుచున్నది. వీరికై లీచాల సత్త్వ
ముకలది. చునకుమీద ముద్రపడునట్లు చెప్పగలకీ దానికి
కలగు; రసవంతమై యది నిండుశేనముతో తొలుకు
లాడుచుండును. నయముతోడి హాస్యమును, భలోక్తి
యు వీరిసొమ్ము. రచనలో ఈ లక్షణమే ప్రస్ఫుటముగ
ప్రధానముగ కన్పిస్తున్నది.

అంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమునా రిట్టిగ్రంథమును ప్రచు
రించినందుకు అభినందనంపదగియున్నార. కాని యీపుస్త
కము “బైండింగ్” మాత్రము విషయగౌరవమునకుగాని,

ఇది అప్పల కీరవెంకట జోగయ్యకాశ్రమిగారు
రచించిన ఆఱింకమల నాటకము. పేరునుబట్టి
యిందలి యిత్యుత్తమును తెలుసుకొనవచ్చును. భక్తశిఖా
మణియగు కుచేలని చరిత్రకుగుటయే యీనాటకమునకు
గొప్ప. ఇందలి కవితారసము నిండుకపాతకులు చవి
చూడ దగుదురు:

నీ. పతతింబు నీపాద సరసిజంబులనొత్త

లేమయా శ్రీయెట్టి నోమఁజేసె

నీరతంబు తననోట నిన్నె స్మరింపంగ

నారదుండెట్టి పుణ్యంబుఁజేసె

నిత్యంబు తనమేను నీకె పాన్వంగజేయ

భుజగరా జేమేమి పూజఁజేసె

సర్వవేళల తన స్మంధంబుపై నిన్నె

దాల్చగ ఖగుడేమి తపముఁజేసె

గీ. గృవుడు, ప్రహ్లాదుడును, బలి యెట్టివ్రతము

సల్పినారలు నీను దర్శనముఁ జేయ?

నహూ పక్షికురంగ! దయాంతరంగ!

విమలసన్నత వృష్ణవృష్ణంగ! రంగ!!

(ముందుకు నడచును.)

ఉ. భూరిగభీరమై లలిధి

బాల నవంత మగాధమాచ భూ

భారమునెల్ల బంధురము

భంగి శిరంబునఁ దాల్చు నాదిశే

హారగుండెనగుంతయు న

హా! ధరియింపఁగఁ జాలనట్టి సర

సారము నెత్తిపెర బడిన

శక్యమే కాంతలకునొభరింపఁగా!

మఱియు నిందు కుచేలుడు 'అర్జునుడని కలను. పెక్కుసలముల అయినగురు పిల్లలతండ్రి'నిగా నిందులో కవి కుచేలుని వర్ణించెను.

'పలిలోననడు', 'గురుఋణము', 'సన్దోష్టి', 'అలక లల్లిన అనుమానము' (అలకలన్న ముంగురులుకగా, ముంగురుల నల్లుకొనుదురా?; 'తిమ్మిలిలుగుడు', 'మహా త్మ్యము', 'బువ్వ యొండిపెట్టెద' ఇట్టివి చాలగలవు. అనావశ్యకము లగు పాత్రములు కొన్ని నాటకమున నెక్కినవి.

ఇట్టి నాటకముల యుత్పత్తి యనభవ్యయ స్రయాసమాలకమే యగునుగాక, ప్రయోజనమల్పమే; తిగుచు అభావమునూడ నగును నాటకప్రసంగము నీరసనాటకములతో నిండి కళాహీనమగుచుండుట విచారకరము.

గండికోట

శ్రీ బాలభారతీ గ్రంథనిలయములోని మొదటి యావంధగ్రంథము. కర్త: జే. సుబ్బయ్యగారు, ప్రొద్దుటూరు, కడపజిల్లా. వల రు. ౧-౪-౦౦లు క్రానుపైజు, అసలు పుస్తకము ౧౬ పుటలు.

గ్రంథకర్తగారు గండికోట శ్రేత్రమును దర్శించి నపుడు వారికి గలిగిన భావమలహాస్యే యీగండికోట. గండికోట పూర్వవైధివమును స్మరించుకొని వ్రాసిన గీత మాళిక, సరసభాకభనోచితమైన ఆఖ్యానతైలి కలదు గాని భావోన్నత్యముగాని, రసపావైదగ్యముగాని ఇందు కనరాదు. "ఆడుచుండిరి కాలము పాడునేయ" అని యొక పాదము కలదు. అనగా కాలము గడపుట అని కవిగారి యభిప్రాయమై యుండవచ్చును. చరిత్రాత్మకములైన కథానకములు వ్రాసి గ్రంథకర్త పేరు గాంచునని మాయాశయము.

మ. సో. శ.

ముప్పదియిద్దరు మంత్రులచరిత్రము

గ్రంథకర్త: కనుపర్తి మాగ్గండేనుశర్మగారు:— స్వస్వగ్రంథకాశిని పత్రికాసంపాదకులు, బృందావనం, కీల్సాకు, మద్రాసు; వల రు. ౦-౧౨-౦ క్రానుపైజు, ౧౨౧ పుటలు.

ఇందు గోపరాజు రామప్రధాని, రాయనిమంత్రి భాస్కరుడు మొదలైన ముప్పదియిద్దరుమంత్రుల చరిత్రములు వివరింపబడినవి. ఆయా మంగ్రులను గుఱించిన చాటువులును, వారినిగుఱించి పరంపరగ తరతరముల నుండి వినవచ్చు కథలును ఇందు పొందుపఱుపబడియున్నవి. చక్కని పద్యములతోను, ఇంపయిన కథలతోను పుస్తకము చదువ గుతూహలము కలిగించును. తైలి సులభము. అందుకు కొన్నిచోట్ల ముందు డిన మంత్రుల చరిత్రములు వెనుక, వెనుకనుండిన మంత్రుల చరిత్రములు ముందరవడినట్లు కాన్పించును. మనుమసిద్ధిపూపాలుని వైన్యాధిపతిగనుండిన రణతిక్తచరిత్రము ౫౦ వ పుటలోను, అనవేయమహిపాలుని కాలముననుండిన రాయని మంత్రిభాస్కరుని చరిత్రము మొట్టమొదటను గలదు. శక వర్షము ౧౦౬౭ నాటివాడని తెలియవచ్చు గోపరాజు రామప్రధాని చరిత్రము ౨౭ వ పుటలో కలదు. ఇట్టివేయింకను గలవు. ఇది చరిత్రగ్రంథము కాకపోవుటచేత నీ వ్యత్యాసము లంత పొడింపదగినవి కావు కాని తెలిసి నంతవఱకు కాలక్రమము ననుసరించియే యీ చరిత్రములను పొందుపఱుచుచువచ్చిన చాల ఉపయోగముగ నుండేడిది. ఈ సందర్భమున నొక విషయము చెప్పవలసియున్నది. ఈ చరిత్రము ౧౮౨౨ వ సంవత్సరపు ప్రథమసంస్కరణము వీతికలో కృష్ణజ్ఞతాభినందనము లొనరించుపట్టున నుండిన—

"మంత్రుల కాలనిర్ణయమును వ్రాసియిచ్చిన శ్రీయుత కొమఱ్ఱాజు వెంకట లక్ష్మణరావు గారియందు చాలకృతజ్ఞుడను"

అను వాక్యము ఈ ౧౯౩౦ వ సంవత్సరపు ద్వితీయముద్రణమున లోపించిపోయినది. ఇది యసమంజసము. మ. సో. శ.

గంగావతరణము

‘పార్వతీ గర్వభంగము’ అను నామాంతరముగల యేడంకముల యీ నాటకమును శ్రీ సోమరాజు రామానుజ రావుగారు రచించినారు. వీరు దీనిని రచించి చుట్టకు పూర్వము పెక్కు నాటకములను రచించినట్లు నాటక ముఖపత్రమున గలదు. ఈ నాటకము రంగూను ఆంధ్రజాతీయ నాటకసభకై రచియింపబడినది. తాకికనుగు చక్కనియితివృత్తము గలిగి, పాత్ర చితి గలిగి, రసపుష్టిగలిగి, సత్కవి ప్రణీతమయి వెలసిన నాటకము వాఙ్మయమున కలంకారమయి, సంఘమున కుపదేశకమయి, నాటకశళకు వికాసమును గలిగించును. ఇట్టి నాటకము లాంధ్రవాఙ్మయమున చాలకొలది, ‘కోటి విద్యలు మాటికొఱ’ కన్నట్లు ఉదరపోషణార్థమై, ‘సేరు కొఱకో’ పుట్టిన నాటకసమాజముల మాతృకలుగా జన్మించి తద్రచయితలకు యథోచితముగ జీవనాధారము లగుచున్న నాటకములుమాత్రము వందలకొలదిగ నున్నవి. ఈ నాటక మట్టివానిలోనిదే. ఇట్టి నాటకపరంపర యందలి ఇతివృత్తమును, పాత్రోచితిని, భావను, రసమును, కవితనుగూర్చి చర్చించుట పనికిమాలినపని; ధనార్జనోపాయముగ పరిణమించిన యీ నాటకవర్తకము సరికట్టుట దుస్సాధ్యము. విద్యాధికు లిట్టి నాటకములను లెక్కచేయరు. వీని కిట్టిచుర్రానయే యుచితము.

గ్రంథస్వీకారము

జడ గంటలు

(పద్మనాయక గ్రంథమాలా ద్వితీయకుసుమము.)
క్రాసునైజున ౭౬ పుటలు. వెల ౦-౮-౦
మంచి కాగితములు ముద్దులొలుకు అచ్చు.
గ్రంథకర్త: చెలికాని సత్యనారాయణగారు.
లయవారు:—మేనేజరు, పద్మనాయక గ్రంథమాల,
పింటనాగులపల్లి. రాజాం (విశాఖపట్టణము జిల్లా) అని
వాయవలయును.

౧. ఆయుర్వేదాపధ రత్నాకరము

(ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము)

డిమ్మినైజు. ౩౨౪ పుటలు. వెల రు. ౩-౧-౦

గ్రంథకర్త: శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు.

౨. భస్మప్రకాశిక

(ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము)

డిమ్మినైజు. ౮౬ పుటలు, వెల రు. ౧-౦-౦

గ్రంథకర్త: శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు.

౩. ఆంధ్రభైషజ్య రత్నావళి

(సాంధ్రతాత్పర్యము)

డిమ్మినైజు. ౧౬౩ పుటలు, వెల రు. ౨-౦-౦

శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి విరచితము. వైయాదు గ్రంథములు వలయువారు డాక్టరు శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు, బెజనాడ, అని వ్రాయవలయును.

శ్రీ ధవళేశ్వరచరిత్రము

క్రాసునైజున ౨౮ పుటలు, వెల రు. ౦-౮-౦

గ్రంథకర్త:—వైద్యభూషణ, బొడ్డుపల్లి వెంకటరత్నేశ్వరగారు, ధవళేశ్వరము.

దృఢవిశ్వాసము

క్రౌశ, ౧౪ పుటలు. వెల తెలియదు. రచయిత: హరి లక్ష్మీవరసింహరావుగారు, కొవ్వూరు.

పంచములచరిత్రము

పుటలు ౬౪, వెల రు. ౦-౪-౦.

గ్రంథకర్త: శ్రీమత్పరమహంసపరివ్రాజకాచార్య జి. యస్. బి. సరస్వతీస్వామిలవారు.
౧౪౪

విలాసము: మేనేజరు, గోలకొండపత్రిక, త్రూపు బజారు, హైద్రాబాదు.

హరిహరతారతమ్యం

క్రాసు సైజున పుటలు 30, వెల రు. 0-౪-0.

శ్రీ హరదత్త శివాచార్య విరచితము.

విలాసము:—ఎడిటర్, ఆదిత్య, శ్రీగురుకులా శ్రమము. చిరుమూరు, అనంతవరం పోస్టు.

గూఢార్థ సంగ్రహసహిత శ్రీభగవద్గీతా

శాస్త్రము

క్రాసు సైజున ౬౭౦ పుటలు, కాలికో బైండు. వెల రు. ౨ ౪-౦.

శ్రీ పరమహంస సచ్చిదానంద యోగీశ్వర విరచితము. చిరునామా:—శ్రీ సచ్చిదానందర్ అండు కం పెనీ, పెరంబూరు బారక్కు పోస్టు, చెన్నపురి.

ప్రభాతము

సాహిత్యసరస్వతి, వావిలాల గోపాలకృష్ణయ్య గారిచే విరచితము.

క్రాసు, ౫౬ పుటలు, వెల రు. ౦-౬-౦

ప్రకాశకులు:—భారతీగ్రంథమండలి, సత్తెనపల్లి.

శరీరదేవాలయరహస్యార్థ సారిజాతము

శ్రీపరమహంససచ్చిదానంద యోగీశ్వరవిరచితము.

క్రాసు సైజు, పుటలు ౮౦, వెల రు. 0-౬-0

దొరకువోటు:—శ్రీ సచ్చిదానందర్ అండు కం పెనీ, పెరంబూరు, బారక్కు పోస్టు, చెన్నపురి.

సమీరసం దేశము

సోమంచి వాసు దేవరాయకృతము

క్రాసు సైజున 32 పుటలు, వెల రు. 0-౪-0.

వలయువారు గ్రంథకర్త పేర శ్రీ కాకుళము, గం జాముజిల్లా అని వ్రాయవలయును.

ఛందస్సు

‘కళాప్రపూర్ణ’, ‘మహాపాధ్యాయ’ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారిచే రచింపబడినది.

క్రాసు సైజున 3౪ పుటలు, వెల రు. 0-3-0.

విలాసము: నెం. ర. మల్లి కేశ్వరపీఠి, జార్జిటౌను, మదరాసు.

ఉపదేశామృతము

పుటలు 76, వెల రు. 0-౪-0

రచయిత: శ్రీ మలయాళస్వామిలవారు. ప్రకాశకులు:—టం. రామస్వామయ్యగారు: శ్రీ వేదవ్యాస ముద్రాక్షరశాల, చెన్నపురి.

గ్రామపునర్నిర్మాణము

డిమ్మి సైజు, పుటలు 71, వెల తెలియదు.

సంపాదకుడు: శనివారపు సుబ్బారావుగారు. చిరునామా—కొవ్వూరు, పశ్చిమగోదావరిజిల్లా.

అక్షరమాలిక

వెల రు. 0-౧-0

రచయిత: సాయం వరదాసుగారు. ప్రకాశకులు: టం. రామస్వామయ్యగారు, నెం. ౫౧, క్రీష్ణప్పనాయ

కుని అగ్రహారం వీధి, మింటు బిల్డింగు పోస్టు,
మదరాసు.

పత్రికా పరిచయము

సుధ

(౧-౪ సంచికలు)

భూగోళములు

(మొదటి రెండు పుస్తకములు)

మొదటి రెండు పుస్తకము విద్యార్థుల కుపయోగమునవి.

గ్రంథకర్త: గిడుగు వెంకటసీతాపతి పంతులు
గాడు, బి. ఏ., యల్. టి.

దొరకు చోటు:—ది ఇండియన్ పబ్లిషింగు
హౌసు లిమిటెడ్, ౫, సుంకురావుచెట్టి వీధి,
మదరాసు

భానుమతి

(సాంఘిక నవల)

డిమ్మిపైజు, పుటలు ౩౩౧, వెల రు. ౧-౨-౦

గ్రంథకర్త: యం. వి పాపన్నగుప్తగారు. వల
యువారు మనవల్లెగు గ్రంథకర్తగా ప్రవేశించిన బహు
గారు.

సంవత్సరం చందా ఒకరూపాయ. సంపాదకులు:
శ్రీ వ. కుటుంబరావుగారు; ప్రకాశకులు: శ్రీ డి. దేశికా
చార్యులుగారు; 'సుధ' కార్యాలయము, శివాలపెట్టె
నెం. ౨౦౨, మదరాసు.

ఆనందబోధిని

(౧-౨ సంచికలు)

సంవత్సరం చందా రు. ౧-౧-౦; సింగపూరు,
పినాంగ్, మలేరియా ప్రాంతములందు వారలకు
రు. ౧-౪-౦. ప్రకాశకులు:—యల్. మునుస్వామి
మొదలియ్యారుగారు; ఆనందబోధిని కార్యాలయము,
సావుకార్ పేట, మదరాసు.

పూలతోట

ప్రతిమాసము వెలువడుపత్రిక. సంవత్సరం చందా
రు. ౧-౨-౦.

విలాసము, మేనేజరు, పుష్పతోట గ్రంథమాల,
నయ్యాంనగర్, హనుమకొండ.

ప్రమోదూత్త

విశ్రాంతి : మంప్రమోదూత్త రామరావుగారు.